UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00694832 7

RYCERSTWO POLSKIE

WIEKÓW ŚREDNICH.

WYDAWNICTWO AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI W KRAKOWIE
z funduszu ś. p. Józefa Curzydły.

RYCERSTWO POLSKIE
WIEKÓW ŚREDNICH

przez

Dra FRANCISZKA PIEKOSIŃSKIEGO,
c. k. Profesora Uniwersytetu Jagiell.,
Członka czynnego Akademii Umiejętności.

TOM II

obejmuje dwanaście pierwszych pokoleń rycerstwa polskiego wieków średnich.

Z licznemi rysunkami w tekście.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI SPÓŁKI WYDAWNICZEJ POLSKIEJ.
1896.

913515

W KRAKOWIE, W DRUKARNI «CZASU» FR. KLUCZYCKIEGO I SP.
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.

Tak więc przy Boskiej pomocy idzie tom drugi Rycerstwa polskiego wieków średnich do rąk pobłażliwych czytelników.

Czy to już tom ostatni? Może, a może nie. Właściwie przydałyby się bardzo jeszcze choćby tomy dwa. Ale skołatane zdrowie, jakiem rozporządzam, nie dozwala mi czynić przyrzeczeń, których spełnienie nie w mojem spoczywa ręku, lecz w ręku Opatrzności. Jeśli więc Bóg da życia i zdrowia, nie będę od tego, aby się nie zabrać jeszcze do dwóch tomów. Tom trzeci podzielony będzie na dwie części: pierwsza część obejmie rycerstwo polskie pięciu dalszych pokoleń, mianowicie trzynastego, czternastego, piętnastego, szesnastego i siedmnastego i redagowaną będzie w ten sposób, jak niniejszy tom II-gi, to jest osobami. Druga część natomiast obejmie szlachtę czterech ostatnich pokoleń, to jest ośmnastego, dziewiętnastego, dwudziestego i dwudziestego pierwszego, a układ tej części nastąpi rodami szczepowemi i rodami pobocznemi, aby wszystkie rody, które między sobą związkami krwi są połączone i od jednego pradynasty się wywodzą, ugrupowały się obok siebie razem. Czwarty wreszcie tom przedstawiać będzie kodeks dyplomatyczny heraldyczny, to jest obejmie wszystkie dokumenta i zapiski heraldyczne razem.

Do trzeciego tomu pragniemy nadto dołączyć tabele urzędników średniowiecznych, gdyż takie tabele są tym właśnie niezbędnym aparatem, za pomocą którego można najłatwiej spożytkować historyę rodów szlacheckich dla historyi naszej ojczyzny.

One wskazują, które rody i kiedy piastowały wysokie urzędy i wywierały wpływ na tok wypadków wewnętrznych, a także i zewnętrznych.

Pragnęlibyśmy także do tomu trzeciego dołączyć jakie mapy, choćby niezbyt szczegółowe, aby choć najogólniejsze dać wyobrażenie o terytoryalnem rozsiedleniu rodów szlacheckich. Lecz czy nam się ten zamiar, wymagający pracy nad nasze siły i możność, uda, przesądzać z góry nie możemy.

Dla tomu niniejszego prosimy bardzo o pobłażanie w jak najszerszej mierze.

Jesteśmy przekonani, że takowy nastroszony jest mnóstwem usterek i błędów. Przyczyny leżą jak na dłoni. Co krok zniewoleni byliśmy zawadzać o etymologię, na której się nic zgoła nie rozumiemy, w tym więc dziale mogliśmy popełnić błędów tyle, ile ziarek piasku w morzu. Drugie źródło mylek leży w tem, iż właściwie niniejszą pracą naszą łamiemy dopiero pierwsze lody i że żadnego do takowej przygotowanego materyału naukowego opracowanego nie znaleźliśmy. Cóż więc dziwnego, że ograniczeni do własnych sił, uczyliśmy się doświadczeniem, zbieranem dopiero podczas pisania dzieła niniejszego. Naturalnem tego następstwem było, żeśmy musieli co chwila zdanie nasze zmieniać, ilekroć nas do tego świeżo nabyte doświadczenie zniewalało.

Spotka się więc nieraz laskawy czytelnik z tem zjawiskiem, że zdanie wypowiedziane w książce wcześniej, zmienionem zostaje później i tak dalej.

Jako jedyną moją obronę poważam się przytoczyć, że praca niniejsza nie rości sobie bynajmniej pretensyi uchodzenia za dzieło umiejętnie opracowane i wykończone, ale jedynie za szkic pobieżny do dzieła, które dopiero z biegiem czasu, gdy naukowe opracowania pojedynczych kwestyj przeprowadzone i wszelkie mogące służyć do dyspozycyi materyały naukowe zebrane będą, będzie mogło być wykończonem.

Nateraz pobłażliwość niech będzie nagrodą za podjętą pracę.

Kraków, w grudniu 1896.

Autor.

§ 1. Pradynastowie szlachty polskiej wieków średnich.

Szlachectwo polskie wieków średnich nie z monarszego wypływa nadania, lecz polega głównie na pochodzeniu po krwi ze szlachetnych przodków i szlachetnego praojca, czyli innemi słowy, że szlachcic polski wieków średnich nie dla tego był szlachcicem, iżby jego przodkowi przez którego z monarchów polskich szlachectwo było nadane, jakto mylnie mniemają nasi heraldycy, Lelewela niewyłączając, lecz dla tego, iż już jego rodzice, dziadowie i pradziadowie byli szlachetnego pochodzenia, zaś praojciec jego rodu był członkiem dynastyi książęcej panującej.

Godność książęca w Polsce wieków średnich ma tak, jak i u innych Słowian [1]) zachodnich, pierwotnie charakter wojewodziński, to jest, że głównem a raczej jedynem powołaniem księcia nie jest zarząd państwem, który złożony był w ręku wieców ludowych, ale tylko

---

[1]) Używam nazwy „Słowian" a nie „Sławian", gdyż mniemam, iż takowa jest poprawniejsza. Jakkolwiek bowiem wśród imion dynastycznych ta grupa jest najliczniejszą, w której źródłosłów „Sław" przychodzi, jak Bolesław, Władysław, Mieczysław i t. p. z czegoby snadno przypuszczać można, że tenże sam źródłosłów służył także do wytworzenia nazwiska „Słowian", to jednak mniemam, że w nazwisku „Słowian" trzeba szukać przeciwstawienia do nazwiska „Niemców" i tak jak „Niemiec" oznacza człowieka nie mówiącego językiem zrozumiałym czyli niemowę lub niemca, tak Słowianin oznacza człowieka mówiącego językiem zrozumiałym czyli słowami, i ztąd nazwa „Słowianin" jak mniemam, pochodzi.

naczelne dowództwo podczas wyprawy wojennej czyli województwo.

Że zaś dziedziczność książęcego tronu opierała się tak u nas jak i u innych Słowian zachodnich na zasadzie senioratu, to jest, iż tylko najstarszy syn czyli senior dziedziczył po ojcu godność wojewodzińską czyli godność naczelnego wodza czyli księcia-wojewody, czyli stolec książęcy, to młodsi bracia służąc wojskowo pod sztandarem naczelnym seniora jako jego towarzysze (lachy), otrzymywali albo osobne wyposażenie w ziemiach, grodach lub innych żupach, albo też pozostawali na dworze monarchy, na jego koszcie i utrzymaniu, jakto w Polsce wedle kroniki Galla jeszcze za czasów Chrobrego miało miejsce. Ci młodsi dynastowie to praojcowie szlachty polskiej, to pierwszy jej zawiązek.

Ale jeżeli szlachta polska dynastycznego jest pochodzenia, to zachodzi pytanie, jakato dynastya książęca szlachcie tej początek swój dała. Odpowiedź na to: oczywiście ta dynastya książęca, która nad Polakami panowała pierwsza, to jest zaraz po pojawieniu się władzy książęco-wojewodzińskiej u Słowian zachodnio-północnych.

Otóż pierwszą dynastyą książęcą, jaka się u Słowian zachodnio-północnych w wiekach średnich zjawia, jest dynastya Dragów. Najdawniejszym reprezentantem tej dynastyi, o jakim nam źródła historyczne wiadomość podają, jest Drag czyli Dragowit król zapewne Obotrytów, chociaż źródła historyczne mienią go być królem Wilców, co zdaje się być o tyle mylnem, ileże potomków Dragowita, a zwłaszcza syna jego Drażka nie Wilców lecz Obotrytów królem spotykamy. Ale nie była to jedyna panująca podówczas u Słowian zachodnio-północnych dynastya książęca, i owszem źródła historyczne zgodnie pod r. 786 podają, że oprócz Dragowita, króla rzekomo Wilców, stawili się przed Karolem Wielkim także królikowie i dynastowie innych Słowian.

Czy przez tych królików innych Słowian należy rozumieć dynastów innych Słowian zachodnio-północnych, jak n. p. Wagrów, Połabian i t. d. lub też dynastów Słowian południowych, mianowicie Serbów i Czechów, trudno orzec. W każdym razie skonstatować musimy, iż o innych książętach Słowian zachodnio-północnych prócz członków dynastyi Dragów, źródła historyczne żadnej dokładniejszej nam nie przechowały wiadomości.

Pod r. 795 wspominają źródła historyczne Wicana króla Obotrytów, który przez Sasów został zabity.

Z potomków Dragowita czyli Draga występuje jeszcze na widowni dziejowej syn jego Drażek w latach 798, 804 i 808, jako król Obotrytów; w roku 817 jednak już nie żyje; Dragowit pozostawił jeszcze drugiego, snać młodszego syna Sławomira, który po śmierci Drażka i jego starszego syna Godelajba zapewne jako chwilowy senior stolec książęcy z wykluczeniem młodszego syna Drażkowego Cedraga w r. 817 sobie przywłaszczył, lecz stanąwszy w r. 819 w Akwisgranie przed cesarzem, snać na skutek żaloby Cedraga, został na wygnanie skazany, a panowanie nad Obotrytami Cedragowi przyznane.

Z synów Drażka starszy Godelajb snać odziedziczył po ojcu tron książęcy, wszelako gdy w r. 808 przez króla duńskiego do niewoli wzięty i powieszony został, młodszy syn Dragowita Sławomir, jak wspomnieliśmy, tron książęcy sobie przywłaszczył. Kiedy umarł Cedrag, nie wiadomo. W r. 820 już występuje Ludowit jako książę zachodnich Słowian a pod rokiem 823 wspominają źródła o Lubie, królu Wilców, jako już zmarłym, który chociaż z braćmi panowaniem się dzielił, przecież do niego jako do starszego wiekiem (seniora) zwierzchni regiment kraju należał. Po śmierci Luby starszy syn jego Miłogast objął w r. 823 stolec książęcy, lecz gdy mniej godnie rządy sprawował, został zrzucony i młodszy Żelidrag księciem wybrany.

Pod rokiem 844 spotykamy królem Obotrytów Gostomysla, pod rokiem 862 Tabomysla, wreszcie pod r. 955 Nakona, o którym i Al-Bekri jako o potężniejszym księciu między Słowianami wspomina, a który prawdopodobnie nietylko nad Obotrytami ale i nad niektórymi innymi szczepami Słowian zachodnio-północnych panował. Tego Nakona wspominają źródła historyczne jeszcze w latach 983 i 1000, to jako księcia Słowian, to jako księcia Winułów.

Bratem Nakona był Stojgniew, również książę Obotrytów, którego cesarz Otto w r. 955 ściąć kazał.

U Hewelan spotykamy pod r. 940 Tugumira, jako księcia, u Wagrów pod r. 967 Żelibora.

W tymże roku 967 panuje nad Obotrytami Mściw czyli Mściwój, którego jeszcze w latach 983 i 984 na stolcu książęcym spotykamy. Natomiast już w r. 983 występuje obok Mściwa drugi jeszcze książę Obodrytów Mścisław czy też Mieczysław imieniem, syn Biługa, który był seniorem a który w r. 1018 przez naród ojczystego stolca książęcego pozbawiony został, dalej wreszcie trzeci książę imieniem Szczedryk, który występuje w latach 983, 1000 i 1028 i raz księciem Słowian, to znowu księciem Winułów jest zwany.

Mściw obotrycki pozostawił co najmniej trzech synów, przynajmniej syn jego Uto (Odo) występujący w latach 1028 i 1031, zwany jest w źródłach trzecim synem Mściwa, drugim synem był oczywiście Mściwicz, jakto już z samego imienia patronymicznego się okazuje, który występuje w r. 1000 jako książę Obotrytów, a w r. 1002 pod przekręconem imieniem Mistrowoja jako książę Winułów. Prawdopodobnie był to najstarszy syn Mściwa, skoro dziedziczył imię po ojcu.

Ostatnim wreszcie synem Mściwoja był prawdopodobnie Mizydrag, zapewne imię przekręcone zamiast Mścidrag, występujący w r. 1002 jako książę Winułów, w którego imieniu widzimy nietylko powtórzone imię ojca Mściw, ale także i imię rodowe Drag.

Uto (Odo) trzeci syn Mściwa, o którym źródła mówią, że był złym chrześcianinem, zabity został w r. 1031 przez jakiegoś zbiega saskiego, pozostawiwszy najstarszego syna Gotszalka, którego w r. 1035 książę Bernard wziął do niewoli, a dostrzegłszy w nim człowieka rycerskiego, zawarł z nim sojusz i wypuścił go na wolność. Cudzoziemskie imię Gotszalka stąd pochodzi, iż matka jego była Duńka rodem. Gotszalk wypuszczony na wolność udał się do Anglii, gdzie przebywał lat kilka, mianowicie aż do r. 1042, w którymto roku do ojczyzny powrócił. I on ożenił się naprzód z córką króla duńskiego, z której miał syna Henryka, po jej śmierci pojął drugą małżonkę, z której miał drugiego syna Butuę.

Równocześnie z Gotszalkiem występuje w r. 1031 jeszcze dwóch książąt winulskich, mianowicie Gniew i Anadrag, z których imię drugiego świadczy, iż tenże do dynastyi Dragów należał, a więc prawdopodobnie byli to bracia Gotszalka a synowie Utona czyli Odona. Obu tych książąt, których w r. 1031 źródła zowią książętami Winulów, spotykamy w źródłach jeszcze tylko w r. 1040 pod ogólniejszym tytułem książąt Słowian.

W r. 1040 zjawia się jeszcze jeden książę Słowian winulskich imieniem Racibor, który w r. 1042 ginie wraz z ośmiu synami swymi w bitwie z Duńczykami.

Tymczasem umiera Gotszalk w r. 1066, a wnet zjawia się niejaki Kruk syn Gryna, prawdopodobnie szwagier lub zięć Gotszalka i obejmuje osierocony przez śmierć Gotszalka stolec książęcy i utrzymuje się na nim wbrew synom gotszalkowym Henrykowi i Butuemu, przeciw którym zbuntował się także szwagier Gotszalka Plusz w r. 1066.

Kiedy Kruk umiera, nie podają źródła. O Butuem mówią źródła, iż zabitym został w r. 1071, i że po nim nastąpił brat jego Henryk, niewspominając nic o Kruku, z czegoby wynikało, że Kruk w tym czasie już nie żył.

Henryk był gorliwym krzewicielem chrześcijaństwa, popierał w kraju rozwój rolnictwa, tępił rozboje. W r. 1126 został zabitym, pozostawiając prawdopodobnie syna Mściwa, o którym wszelako tylko pod r. 1107 źródła historyczne wzmiankę czynią.

U Serbów spotykamy pod r. 806 królem Miłyducha, pod r. 826 Tunglona, wreszcie pod r. 839 Ziemysła, u Hawelan pod r. 940 królem Tugumira, zaś u Braniborzan w latach 992 i 999 Boliwita, w r. 999 Przybysława w r. 1126 Meinfryda, w r. 1136 króla Henryka Przybysława, który w r. 1141 umiera, wreszcie w tymże r. 1141 chwilowo Jaksę; jako najwcześniejsi książęta pomorscy występują: w r. 1121 Świętobold a w r. 1124 Warcisław, zaś jako książę rujski w r. 1114 Dumar z synem.

Jeszcze źródła historyczne wspominają pod r. 1005 dwóch celniejszych Sławian Borysa i Niezamysła, którzy niewątpliwie byli młodszymi dynastami.

Rozwiódłem się cokolwiek szerzej o członkach dynastyi Dragów, najstarszej dynastyi Słowian winulskich, a to dla tego, iż mam to przekonanie, że dynastya Dragów jest tą dynastyą matką, która wydała z siebie dynastye książąt pomorskich, rujskich, meklemburskich, a zwłaszcza dynastyę książąt panujących nad Wagrami i Polakami, to jest dynastyę Popielidów, od której znowu dynastya Piastów jako linia młodsza początek swój bierze, w skutek czego w młodszych członkach dynastyi Dragów upatrywać należy praojców szlachty polskiej a w starszych ich stryjców, czyli dynastów ze szlachtą polską związkami krwi złączonych.

Wszelako i dynastya Dragów, co do której istnienia głębiej nad drugą połowę wieku VIII żadnych historycznych śladów nie mamy, musiała mieć swoją dynastyę szczepową, od której się wywodziła, a stary Drag, założyciel tej dynastyi, musiał mieć przecież i ojca i dziada i pradziada i innych przodków, którzy byli

członkami owej nieznanej nam zresztą dynastyi szczepowej czyli dynastyi matki.

Gdy nas jednak w tej mierze pewne źródła historyczne zupełnie bez wszelkiej pomocy pozostawiają, nie pozostaje nam nic innego, jak uciec się do źródeł tak zwanych bajecznych i dochodzić, czy przypadkiem w nich ziarnka prawdy odkryć nam się nie uda. Otóż Boguchwał w dziejach swoich bajecznych opowiada o książętach Lechitów Leszku II i Leszku III, któryto ostatni miał mieć dwudziestu jeden synów, między których państwo jego po jego śmierci podzielone zostało, mianowicie z pierwszej żony Julii, rzekomo siostry Juliusza Cezara, najstarszego syna Pompiliusza czyli Popiela, który też jako senior po ojcu władzę naczelnego księcia odziedziczył, zaś z nałożnic dwudziestu jeszcze synów, których imiona są: Bolesław, który otrzymał Pomorze niższe, Kazimir Kaszuby, Włodzisław część Węgier, położoną pomiędzy Cisą, Dunajem a Morawą, Wrocisław Ruję, Odo i Przybysław Drewinię, Jaksa Serbię, Przemysł Zgorzelice (Brandeburg), Sobiesław Daligród, Wyszymir gród Wyszymirz, Cieszymir część Drewinii wreszcie Wisław gród Miedzyborze; reszta zaś synów, jak Barnim, Siemian, Siemowit, Ziemomysł, Bogdal, Spitygniew, Spicymir i Zbygniew otrzymali prawdopodobnie Pomorze wyższe (Barnim) i grody Bukowiec, Raciborz, Skwirzyn, Hów, Rostoki, Ostrów, Trzebieszewo, Wologoszcz, Wieluniec i inne.

Co w tej rzekomo bajecznej powieści Boguchwała może być prawdą i na jakim rdzeniu prawdziwym mogła powstać owa Boguchwałowa tradycya?!

Otóż prawdą jest, iż w dziejach Słowian zaodrzańskich wieków średnich mianowicie Winidów, był taki moment, gdzie różne dotąd odrębnie i samodzielnie żyjące plemiona szczepu lechickiego pod grozą nieprzyjaciela w jednę rzec można państwową połączone zostały całość. Stało się to około r. 623 za sprawą Samona, kupca frankońskiego. Trzydzieści pięć lat miał Samo

panować połączonym plemionom Winidów, poczem umarł pozostawiając z 12 żon 22 synów. Że państwo Samona się po jego śmierci, która około r. 658 nastąpiła, rozpadło, mamy w tem dowód, iż już w ósmym wieku spotykamy Lechitów zaodrzańskich na liczne plemiona rozbitych, i pod rządem znacznej liczby królików zostających. Cóż więc naturalniejszego, jak przypuścić, że synowie Samona państwo po ojcu odziedziczone, pomiędzy siebie rozdzielili.

A jeśli teraz porównamy dzieje Samona z Boguchwałową tradycyą o Leszku III, toć trudno niedostrzedz, że obie te narracye do jednego i tegożsamego faktu dziejowego się odnoszą. Samo to Leszek III Boguchwałów; 22 synów Samona to 21 synów Leszka III, którym po ojcu pojedyncze opola lub grody się dostały.

Chodziłoby tylko o wytłumaczenie, jakim sposobem w tradycyi Boguchwałowej imię Samona przemieniło się w imię Leszka?!

Co prawda niebędąc ani filologiem ani lingwistą, nie powinienem się w tę czysto językową kwestyę wdawać, gdyż jej naukowo rozwiązać nie potrafię; niech mi jednak wolno będzie rzucić kilka myśli, któreby fachowemu lingwiście mogły służyć do wskazania kierunku, w jakim poszukiwania swoje naukowe zwrócić powinien.

Otóż tak, jak Autor Chrobacyi wykazał, że imię Piast, służące praojcu panującej u nas kilka wieków dynastyi, nie było pierwotnie imieniem własnem lecz imieniem pospolitem (*appellativum*), tak i ja mam to przekonanie najmocniejsze, że i imię Leszek nie było zrazu imieniem własnem lecz *appellativum* lub *quasi appellativum*, i dopiero z biegiem czasu na imię własne się przekształciło.

Leszek mianowicie jest formą zdrobniałą wyrazu lech, a lech czy lach oznaczało u Słowian zaodrzańskich Polaka. Leszek zatem znaczyłby właściwie tyle, co syn

Polaka, a Leszkowie znaczyliby tyle, co synowie lub potomkowie Polaków, czyli tyle co Polacy.

Tylko użycie formy zdrobniałej leszek zamiast lech, musi mieć swoje znaczenie; dlaczegożby Polaków miano zwać leszkami, kiedy ich można było zwać wprost lechami. Otóż jestem dalszego zdania, że imieniem lechów czyli leszków zwano nie cały naród Polaków i nie każdego Polaka w ogóle, ale tylko najcelniejszych reprezentantów narodu, czyli członków dynastyi książęcej, a więc przedewszystkiem panującego seniora, a potem i młodszych jego braci, młodszych dynastów.

Jeśli tradycya Samona w formie tradycyi Boguchwałowej związała się z dziejami polskiemi, to nie ulega wątpliwości, że to tylko w skutek tego nastąpić mogło, iż Polacy, dopóki jeszcze w siedzibach swoich nad Łabą pozostawali, a zatem w wiekach VI, VII i VIII aż do samego początku wieku IX najcelniejsze i pierwszorzędne w pośród Słowian lechickich zajmowali miejsce, w skutek czego jestem tego zdania, że panujący książę senior miał swoją siedzibę, swoją stolicę w ziemi Polaków, i tym sposobem tradycya książąt panujących u Lechitów zaodrzańskich z dziejami polskiemi tak silnie się związała.

Samo przeto, jako książę Lechitów zaodrzańskich, między którymi Polacy prym trzymali, uważany był oczywiście za lecha, a synowie jego byli już leszkami, czyli synami lecha, synami księcia lechickiego, lechom panującego. Na tej drodze mogło się zatracić imię Samona i być zastąpione zrozumialszem imieniem Leszka.

Cały ten wywód byłby zgoła zbyteczny, gdyby nie to, że on nam posłużyć może do wyjaśnienia genezy dynastyi Popielidów. Wedle tradycyi Boguchwałowej trzech synów Leszka III (Samona) otrzymało Drewinię, mianowicie Przybysław, Odo i Cieszymir. Cóż to za kraj ta Drewinia? Drewinia to Holzacya, to kraj położony przy samem ujściu Łaby do morza, między Łabą,

morzem, Ejdorą i krajem Wagrów, kraj niegdy niewątpliwie słowiański, wszelako od końca VIII wieku zamieszkały przez saskie plemiona Holzatów, Sturmarów i Dytmarsów, a to jest praojczyzna Polaków, którą Polacy u schyłku VIII czy też na samym początku IX wieku pod naciskiem Sasów i duńskich Normanów na zawsze porzucili, przenosząc się nad Wartę, Noteć i Wisłę.

A jeśli tak, to owi trzej książęta Przybysław, Odo i Cieszymir, najstarsi panujący książęta w Drewinii, są też zarazem najstarszymi panującymi książętami u Polaków; a skoro u Polaków najstarszą panującą dynastyą książęcą jest dynastya Popielidów, to owi książęta Przybysław, Odo i Cieszymir są najstarszymi członkami dynastyi Popielidów, a ojciec ich Leszek III czyli Samon jest praojcem dynastyi Popielidów czyli pradynastą.

Z 21 synów Samona-Leszka III Popiel był najstarszym, był przeto seniorem czyli naczelnym księciem-wojewodą. Ale godność senioracka nie wisiała w powietrzu, musiała ona być do posiadania jakiejś dzielnicy przywiązana, w której senior miał swoją stolicę.

Otóż interesującą może być kwestya, w jakiej dzielnicy miał senior Popiel Samonowicz czyli Leszkowicz swoją siedzibę, tem bardziej, gdy Boguchwał w tej kwestyi milczy. Rozwiązanie tej kwestyi nie przedstawia żadnych zgoła trudności. Skoro bowiem Popiel ów jest pradynastą czyli założycielem dynastyi Popielidów, a dynastya Popielidów panuje później u Polaków, toć nie może ani na chwilę ulegać wątpliwości, że i ów senior Popiel miał swoją siedzibę w kraju Polaków, a zatem w Drewinii czyli Holzacyi. Wynikałoby stąd, że w Drewinii było społecześnie czterech książąt panujących, mianowicie Przybysław, Odo i Cieszymir młodsi, i senior Popiel Leszkowicze.

Teraz dopiero zrozumiałem nam będzie zupełnie to, co mówi Helmold w swej kronice o wielkiej niegdy

Wagrów potędze: „Aldenburg, mówi on, a po słowiańsku Starygród czyli stare miasto, położony jest w ziemi Wagrów, w zachodnich stronach morza bałtyckiego i stanowi granicę Słowiańszczyzny. Miasto zaś to czyli ziemia zamieszkałą była niegdyś przez najdzielniejszych mężów, którzy z powodu położenia kraju swego na czele Słowiańszczyzny, mając za sąsiadów Danów i Sasów, pierwsi zawsze rozruchy wojenne bądź wszczynali, bądź wszczęte odpierali! A takich oni mieli niegdyś królików, którzy nietylko nad Obotrytami i Kicynami, lecz i nad ludami dalej położonemi panowali“ [1]).

Jeżeli z opowieści Helmolda się okazuje, że państwo Wagrów było niegdyś większe i potężniejsze, jak za jego czasów, i że nawet graniczyło z Duńami, to z tego wynika, że państwo to rozciągało się dalej na Zachód aż ku morzu, i obejmowało także zrazu opola zajęte następnie przez saskie plemiona Holzatów, Sturmarów i Dytmarsów czyli naszą Drewinię. Jeśli zaś było zamieszkałe przez najdzielniejszych mężów, których już potem nie było, to tymi najdzielniejszymi mężami byli niewątpliwie Polacy, zamieszkujący Drewinię; którzy jakkolwiek ściśle biorąc nie należeli do plemienia Wagrów, to jednak byli Wagrów najbliższymi pobratymcami, wraz z nimi należeli do szczepu Obotrytów, więc przez Helmolda, który ich już nie znał, gdyż ich już podówczas w Drewinii nie było, śmiało za oddam sąsiednich Wagrów wziętymi być mogli.

Jeśli zaś ci rzekomi Wagrowie bądź sami wszelkie wojny wszczynali, bądź wszczęte odpierali, to się tem tłumaczy, że u Polaków była właśnie siedziba księcia-seniora Słowian lechickich.

Abyśmy jednak tem łatwiej zrozumieć i unaocznić sobie mogli zdobyte rezultaty, musimy sobie do nich wytworzyć podkład chronologiczny.

---

[1]) Helmold lib. I. cap. 12.

I tak Bolesław Chrobry, żyjący w pierwszej połowie XI w. należy do pokolenia VII szlachty polskiej, ojciec jego Mieszek I do pokolenia VI, dziad Ziemomysł do pokolenia V, pradziad Leszek do pokolenia IV, prapradziad czyli zapradziad Siemowit do pokolenia III, wreszcie pozapradziad Piast Chwościszkowicz do pokolenia II. Ponieważ zaś pokolenie I przybyło z nad Łaby nad Wartę, przeto Piast Chwościszkowicz w tej wędrówce Polaków nie brał udziału, lecz ojciec jego Popiel Chwościszek.

Zwracamy bowiem uwagę, że wedle kroniki Galla, której nie wierzyć nie mamy najmniejszego powodu, Piast był synem Choszyszka [1]); że zaś mianem Choszyszka zwany był wedle tejżesamej kroniki Popiel [2]), przeto nie ulega żadnej zgoła wątpliwości, że Piast był jednym z synów Popiela Choszyszki.

Co znaczy przymianek Choszyszko czy też Chotyszko?! Boguchwał kronikarz bliższy owych czasów, tak to tłumaczy, iż przymianek ten oznacza małą miotełkę *(scopula parva)*, a wziął się stąd, ponieważ Popiel miał na głowie rzadkie a długie włosy, niby miotełkę. Jeśli interpretacya Boguchwała wyrazu „choszyszko“ jest trafna, to ów wyraz jest widocznie przekręcony; taka bowiem miotełka włosów w języku polskim zowie się chwostem, Popiel więc nie Choszyszkiem lecz Chwostyszkiem lub Chwościszkiem musiał się nazywać. Że zaś Chwościszek jest formą zdrobniałą wyrazu Chwościsz czyli Chwost, przeto stąd wynika, że Popiel był właściwie synem Chwościsza czyli Chwosta, że zatem ojciec Popiela a dziad Piasta zwał się Chwostem czyli Chwościszem, i on to a nie Popiel miał rzadkie a długie włosy na głowie, niby miotełkę.

---

[1]) „*De Pazt filio Chosischnois*“ brzmi tytuł drugiego rozdziału pierwszej księgi kroniki Galla. Monumenta Poloniae historica tom I. str. 396.

[2]) „*De duce Popelone dicto Chosisco*“ brzmi tytuł pierwszego rozdziału księgi pierwszej kroniki Galla. Monumenta I. str. 395.

Że wyraz „chwost“ był w starodawnym języku polskim źródłosłowem imionotwórczym, dowodzi nazwa grodu Zawichost, która niewątpliwie niegdyś brzmiała Zawichwost.

Ojciec jednak Piasta, ów Popiel Chwościszek, należał już do pokolenia pierwszego szlachty polskiej, przypada chronologicznie na sam początek IX wieku, i on to jako senior-wojewoda prowadził zastępy Polaków z nad Łaby nad Wartę.

A teraz musimy sobie zrobić taką samą chronologię dynastyi Samona-Leszka III. Otóż Samon-Leszek III umiera, jak wspamniałem wyżej, około r. 658, jego synowie więc, Popiel, Przybysław, Odo i Cieszymir, którzy jako panujący Polakom w Drewinii bliżej nas tu obchodzą, przypadają na koniec wieku VII.

Że zaś wyprawa Polaków z nad Łaby nad Wartę nastąpiła dopiero albo na samym końcu wieku VIII, albo na samym początku wieku IX, tak że epokę tej wyprawy od chwili panowania owych książąt conajmniej trzy do czterech pokoleń dzielą, przeto wynika stąd, że w wyprawie Polaków z nad Łaby nad Wartę brali udział już praprawnucy czyli zaprawnucy książąt Popiela, Przybysława, Odona i Cieszymira, czyli że biorący udział w tej wyprawie ojciec Piasta Popiel Chwościszkowicz czyli Popiel II był już praprawnukiem Popiela Leszkowicza czyli Popiela I, a ojciec tegoż Popiela II Chwost czyli Chwościsz prawnukiem Popiela I.

Skąd się wzięło nazwisko Polaków?! Nazwisko to pochodzi niewątpliwie od źródłosłowu „lach“, zaś prefiks „po“ oznacza granice; tak więc jak Połabianie i Pomorzanie oznaczają naród mieszkający na granicy czyli wzdłuż Łaby i morza, tak Polacy oznaczają naród mieszkający na granicy czyli wzdłuż granic Lachów. Co są lachowie, to wyjaśnił Szajnocha. Lach jest wyrazem skandynawskim i oznacza towarzysza; lachowie zatem jestto towarzystwo, oczywiście przedewszyst-

kiem skandynawskie towarzystwo. Otóż Polacy w pierwotnej swojej ojczyźnie Drewinii mieszkali wzdłuż granic lachów skandynawskich, mianowicie Normanów duńskich. Północną bowiem granicę ich ojczyzny, stanowiła rzeka Ejdora, za którą już mieszkali duńscy Normanowie. I w nazwie więc Polaków tkwi ślad położenia pierwotnej ich ojczyzny.

Dla czego Polacy zmuszeni byli opuścić swoją pierwotną nadłabską ojczyznę, pytanie to nie przedstawia wielkich trudności.

Bitni i przedsiębiorczy, jak się to z opowieści Helmolda ponad wszelką wątpliwość okazuje, musieli się dać uczuć dotkliwie przedewszystkiem swoim najbliższym sąsiadom: Sasom i Danom. Mówi Helmold o Winulach (do których i Polacy należeli): *Omne hoc hominum genus ydolatrie cultui deditum, vagum semper et mobile, piraticas exercentes predas, ex una parte Danis, ex altera Saxonibus infestum* [1]). Mając więc jako naturalne granice morze i dwie rzeki, nie ograniczali się do wojen lądowych, o jakich głównie wspomina Helmold, lecz oddawali się także piractwu, jakto i później Słowianie zachodnio-północni z wielkiem mistrzostwem czynili, dając się tym sposobem dotkliwie we znaki z jednej strony Danom z drugiej Sasom.

Musiało się to piractwo Polaków ostatecznie sprzykrzyć i Danom i Sasom, podali więc sobie dłonie do obrony i tak skutecznie poczęli dokuczać Polakom, że im dalszy pobyt ich w prastarej ojczyźnie nad Łabą nietylko obmierzł, ale nawet nadal wprost niemożebnym się stał.

Około przeto roku 800 postanowili ostatecznie Polacy opuścić swą nadłabską ojczyznę i poszukać sobie gdzieindziej spokojniejszych siedzib. Wsiadłszy zatem na swoje piracke statki, podążyli morzem do ujścia Odry, stąd Odrą do ujścia Warty, a odtąd Wartą wgłąb

[1]) Helmold lib. I. cap. 2.

kraju, zamieszkałego przez pobratymców swych Lechitów nadwiślańskich, i w okolicy dzisiejszego Poznania wysiedli na ląd, obierając sobie tu pomiędzy Poznaniem, Gnieznem a Kruszwicą nową ojczyznę, w który-to sposób powstał zawiązek przyszłego państwa Polskiego.

Interesującem może być pytanie, w jakiej sile przybyli Polacy z nad Łaby do nowej swej ojczyzny nad Wartę?

Siły te obliczam w przybliżeniu na 35,000 ludzi zdolnych do boju czyli wojów, a opieram to obliczenie na następujących danych.

Polacy upatrzywszy sobie nad Wartą nową ojczyznę i postanowiwszy tu się osiedlić, nie rozsiedlili się zrazu po całym zajętym kraju, aby ujarzmieni autochtonowie zbuntowawszy się, rozproszonych sił łatwo nie pokonali, ale założyli na razie trzy wielkie obozowiska w okolicy Poznania, Gniezna i Gdecza, gdzie też i pierwsze grody sobie pobudowali, i żyli w tych obozowiskach czyli podgrodziach, nałożywszy na miejscową ludność obowiązek dostarczania sobie żywności, zupełnie taksamo, jakto czynili skandynawscy Waregowie na Rusi. W tych obozowiskach czy podgrodziach przetrwali Polacy przez trzy wieki aż do pierwszych lat panowania Bolesława Krzywoustego, z tą jedynie różnicą, iż gdy przy pierwotnem osiedleniu się nie dosięgnęli prawdopodobnie Polacy na wschód granic Wisły, to później dosiągnąwszy granic Wisły, założyli nad nią jeszcze jedno obozowisko i gród Włodzisław, i tam połowę obozowiska z pod Gdecza przenieśli, niemniej że już w pierwszem zaraz stuleciu po swojem osiedleniu się nad Wartą zaczęli znacznie tak na północ, jak na południe i na zachód rozszerzać granice swego młodego państewka i budować grody na tych granicach.

Otóż Gall umie jeszcze opowiedzieć, jak wielkie były te załogi obozowisk czyli podgrodziów za czasów

Bolesława Chrobrego, mianowicie w Poznaniu 1300 pancerników *(loricati)* a 4000 szczytowników *(clipeati)*, w Gnieźnie 1500 pancerników a 5000 szczytowników, w Włodzisławiu 800 pancerników a 2000 szczytników, wreszcie w Gdeczu (dziś Giecz) 300 pancerników a 2000 szczytników, razem przeto 16900 wojów.

Nie były to jednak jeszcze wszystkie siły wojskowe Chrobrego. Wiadomo przecież, że Chrobry pobudował liczne grody na rubieżach rzeczypospolitej, musiał je przeto załogami popatrywać. Załogi te niepotrzebowały być zbyt wielkie, takie aby zdołały stawić jakiś czas czoło nieprzyjacielowi, zanim król mając tak wielkie siły skoncentrowane razem, nie zdoła nadbiedz z potrzebną odsieczą. Jakkolwiek więc załogi te w grodach rubieżnych nie potrzebowały być zbyt wielkie, przecież jakieś być musiały koniecznie, co zresztą i Gall najwyraźniej stwierdza. *(de aliis vero civitatibus et castellis et nobis longus et infinitus labor est enarrare et vobis forsitan fastidiosum fuerit hoc audire)*. Ponieważ jednak musimy wiedzieć koniecznie, jakie były ogólne siły wojskowe Chrobrego, aby stąd módz wyciągnąć wniosek o siłach Polaków przybyłych z nad Laby nad Wartę, przeto musimy sobie zrobić przegląd owych rubieżnych grodów Chrobrego. Grody te leżały przeważnie wzdłuż biegu rzek Dunajca, Wisły, Noteci a po części i Odry. Są zaś niemi: Czchów, Sądecz, Wojnicz i Biecz [1]); nad Wisłą grody: Korczyn, Połaniec, Sandomirz, Zawichost, Sieciechów, Czersk, Wyszogród, Bydgoszcz, Płock, Włodzisław [2]) i Dobrzyń; nad Notecią: Nakło, Uście, Czarnków, Wieleń, Drzeń i Santok, nad Odrą wreszcie Kościerzyn, Lubusz, Krosno i Świebodzin [3]). Razem tych grodów jest 25.

[1]) Wprawdzie Biecz nie leży nad Dunajcem, należy jednak swem położeniem do systemu grodów dunajeckich.

[2]) Który się tu nie liczy, jako już wzięty poprzód w rachubę.

[3]) Świebodzin nie leży wprawdzie nad Odrą, położeniem swojem jednak należy do systemu grodów nadodrzańskich.

Oprócz atoli tych grodów rubieżnych istniał już za czasów Chrobrego pewien poczet grodów śródkrajowych, które niegdyś były również grodami rubieżnemi, lecz w miarę rozprzestrzeniania się granic państwa polskiego, z grodów rubieżnych stały się grodami śródkrajowemi. Wynotowanie tych wszystkich grodów wymagałoby zbyt wielkiego nakładu pracy, jakiby nie zostawał z wartością rezultatu dla niniejszego dzieła osiągnąć się mogącego: ograniczę się przeto tylko do wynotowania ważniejszych i tak: Kraków, Wiślica, Żarnów, Kalisz, Kruszwica, Łęczyca, Wolborz, Międzyrzecz, Zbąszyń, Starogród, Brześć, Inowrocław, Przedecz, Warta, Wieluń, Ruda, Książ, Konin, Rawa, Rogoźno, Przemęt, Krzywin, Rosprza, Biechów, Spicymirz, Kowal, Gostyń, Raciąż, Wrocław, Raciborz, Opole, Głogów, Niemcy i t. d. Byłoby zatem razem grodów tak rubieżnych jak i śródkrajowych conajmniej około 60.

Niewszystkie jednak te grody miały jednakowo liczne załogi: w niektórych załogi były liczniejsze, w innych mniej liczne. Skazówką w tym kierunku są wsie narokowe, to jest te w pobliżu grodów położone wsie, których osadnicy obowiązani byli pełnić na rzecz załóg grodowych wskazane sobie posługi, jak piekary, kucharzy, sokolniki, łagiewniki, szczytniki i t. p.

Wprawdzie pod każdym grodem bez wyjątku musiały być pierwotnie wsie narokowe, albowiem każdy gród posiadał załogę, dla której obsługa obmyślaną i ustanowioną być musiała, ale tam, gdzie były znaczniejsze załogi po grodach, tam całe wsie przeznaczone były do świadczenia jednego tylko rodzaju posług, tak n. p. cała wieś trudniła się kucharstwem, inna piekarstwem, inna łagiewnictwem, a w takich razach wsie te zmieniały swe nazwy ojczycowe na nazwy narokowe. I tak jeśli wieś Dalechów przeznaczoną została do odbywania posług łagiewniczych na rzecz grodu, to odtąd przestała się nazywać Dalechowem a zwała się nadal Łagiewnikami, wieś Czarnocin przeznaczona do

posług kucharskich, zwała się odtąd Kucharami. Ale pod grodami, których załogi nieliczne, nie potrzebowały tak wielkich posług, rzecz miała się odmiennie. Tam osadnicy jednej i tej samej wsi nie potrzebowali wszyscy oddawać się tylko jednakowym posługom na rzecz załogi grodowej, ale jedni mogli oddawać się kucharstwu, inni piekarstwu, inni znowu łagiewnictwu. W takich razach wieś taka narokowa zatrzymywała swoją dawną ojczycową nazwę, jak n. p. wieś Dalechów, jeśli w niej mieszkali i kuchary i piekary i łagiewnicy grodowi, nie zmieniała nazwy swej ojczycowej na narocznikową, bo to było z powodu różnego rodzaju naroku niemożebnem, lecz zatrzymywała i nadal swoją nazwę ojczycową.

Otóż pod którymi grodami dadzą się wykazać wsie narokowe z nazwami narokowemi, jak: Kuchary, Piekary, Skotniki, Łagiewniki, Szczytniki i t. p. te grody miały niewątpliwie liczniejsze załogi.

Takich grodów, pod któremi dadzą się wykazać wsie narokowe, jest tylko 10, mianowicie: Kraków, Sandomirz, Płock, Wiślica, Czerwińsk, Lubusz, Kalisz, Kruszwica, Łęczyca i Wolborz. Otóż obliczając znaczniejsze załogi przeciętnie na 500 wojów a mniej znaczne na 300 wojów, pokaże się, że liczba wojów rozłożonych załogami po grodach rubieżowych i środkrajowych wyniesie ogółem 20,000, którąto cyfrę dodawszy do cyfry załóg konsystujących w obozowiskach pod Poznaniem, Gnieznem, Gieczem i Włodzisławiem, podanej przez Galla w ilości 16,9000, będziemy mieli łączną wysokość siły zbrojnej polskiej za czasów Chrobrego w liczbie 36,900 czyli okrągło 37,000 wojów.

Czy z takiemi samemi siłami Polacy przybyli z nad Łaby nad Wartę, czy też siły te wzrosły dwuwiekowym przyrostem i jaki mógł być przypuszczalnie ten przyrost, o tem najmniejszego wyobrażenia wytworzyć sobie nie jesteśmy w stanie. Że jakiś przyrost być musiał, to nie ulega najmniejszej wątpliwości; wszakżeż

od czasu przybycia Polaków z nad Laby nad Wartę do czasów Chrobrego zmarło kolejno sześć pokoleń, które przyrostem zastąpione być musiały. Gdy jednak nie mamy żadnych zgoła danych, na których moglibyśmy oprzeć domniemany przyrost, gdy przypuścić należy, że w życiu obozowem warunki populacyi są nadzwyczaj trudne, przeto z owej wykazanej na czasy Chrobrego liczby wojów 37,000 przyjmuję 35,000 wojów, jako tę siłę, z jaką prawdopodobnie Polacy z nad Laby nad Wartę w końcu VIII czy też na samym początku IX wieku przybyli.

Wyprawę tę z nad Laby nad Wartę odbywali Polacy zorganizowani wojskowo na wzór sąsiednich Sasów w pułki po 1000 ludzi, każdy pułk pod wodzą swego osobnego pułkownika (księcia-wojewody), a pod naczelnem dowództwem księcia-seniora panującej dynastyi Popielidów, Popiela II Chwościszka. Było tych pułkowników zatem 35 a wraz z naczelnym wodzem Popielem II Chwościszkiem 36, a byli to sami dynastowie, potomkowie wzmiankowanych przez nas wyżej czterech książąt panujących niegdyś w Drewinii: Popiela I, Przybysława, Odona i Cieszymira Leszkowiczów czyli Samonowiczów, czyli że owych 36 pułkowników-wojewodów należeli przedewszystkiem do czterech rodów dynastycznych: Popielowiczów, Przybysławiczów, Odoniczów i Cieszymirowiczów.

„Przedewszystkiem“ powtarzam, i kładę nacisk na ten wyraz, gdyż nie ulega najmniejszej wątpliwości, iż obok dynastów polskich brali udział w tej wyprawie w charakterze pułkowników-wojewodów także rodowici Skandynawowie, z dynastami polskimi węzłami pokrewieństwa związani, co w owych wiekach nie rzadko się zdarzało, a którzy do wszelkich awanturniczych wypraw zawsze byli gotowi. W imionach pradynastów szlachty polskiej dochowało się, jak to niżej wykażę, kilka imion, zdradzających ponad wszelką wątpliwość skandynawskie pochodzenie.

Każdy z tych 36 pułkowników-wojewodów używał swej osobnej stanmicy czyli znaku chorągiewnego *(signum militare)*, wyobrażającego na wysokim drzewcu runę wiązaną, z dwóch run skandynawskich złożoną, z którychto run druga jest zawsze runą týrem (ᛏ), symbolem boga wojny a zatem znamieniem wojewodzińskiej godności pułkownika.

Do tego znaku stanmiczego a mianowicie do każdego poszczególe przywiązane było hasło wojenne czyli proklamacya, któreto hasło brane było pierwotnie z imienia osoby pułkownika-wojewody.

Owych 36 pułkowników-wojewodów, to pradynastowie rodów szlacheckich polskich, to pierwszy zawiązek szlachty polskiej; każdy z tych wojewodów powinien w szlachcie polskiej średniowiecznej znaleść swój ród, którego jest praojcem, pradynastą; niestety nie co do wszystkich tych 36 pułkowników-wojewodów da się to już obecnie wykazać; niektóre rody mogły z biegiem czasu wymrzeć zupełnie, inne zarzucając u schyłku XIII czy też na samym początku XIV wieku prastare swoje znaki stanmicze runiczne a przybierając herby na modłę zachodnio-europejską formowane, zatraciły zupełnie wszelki ślad pierwotnego swego pochodzenia. W przeważnej części przecież dadzą się jeszcze te prastare rody szczepowe odszukać i wskazać.

Owe znaki stanmicze pułkowników-wojewodów, z tematów runicznych formowane, to najstarszy zawiązek herbów szlachty polskiej, to też heraldyka polska obfituje zwłaszcza w herby, co do których ich pochodzenie z tematów runicznych z większą lub mniejszą łatwością wykazać się daje.

Proklamacye wreszcie z biegiem czasu przekształciły się na nazwy herbów, i tem się tłumaczy, dlaczego między nazwami herbów a przedmiotami herbów nie istnieje, krom bardzo nielicznych wyjątków, żaden związek, że tylko przytoczę takie herby, jak Jastrzębca, który nie jastrzębia, lecz podkowę z krzyżem, Lisa,

który nie lisa, lecz strzałę dwakroć przekrzyżowaną przedstawia i t. p.

A teraz z koleji, gdy nic lepszego nie mamy do zrobienia, i gdy zakreślone pracą naszą zadanie, skreślenia obrazu rycerstwa polskiego wieków średnich zniewala nas do rozpoczęcia pracy naszej oczywiście od najdawniejszych tegoż średniowiecznego rycerstwa reprezentantów czyli od praojców szlachty polskiej, musimy się zająć wyszukaniem, jak się nazywali owi 36 pułkowników-wojewodów czyli pradynastów szlachty polskiej i jakich oni używali pierwotnie znaków stanniczych.

Rzecz to nad wyraz trudna, jeśli zważymy, iż ci pradynastowie szlachty polskiej żyli na samym początku IX wieku, a zatem w epoce, z której zgoła żadnych źródeł historycznych pisanych nie posiadamy. A jednak są jeszcze dwa żywe źródła, z których przy zachowaniu pewnej ostrożności i zmysłu krytycznego nazwiska owych pradynastów szlachty polskiej, jeśli nie wszystkie, to przynajmniej w znacznej liczbie zrestytuować się dadzą.

Temi źródłami są: najstarsze proklamacye herbowe oraz nazwiska najstarszych grodów.

Wspomniałem wyżej, że do każdego znaku stanniczego przywiązane było hasło wojskowe czyli proklamacya, niemniej iż te proklamacye brane były zrazu z imion pułkowników-wojewodów. Najstarsze przeto proklamacye, te zwłaszcza, które proklamacyj osobowych na sobie cechę noszą, o ile one się nam dotąd przechowały i przez proklamacye topograficzne później wyrugowane nie zostały, powinny nam wykryć zaginione imiona owych prastarych 36 pułkowników-wojewodów, pradynastów szlachty polskiej.

I pomiędzy najstarszemi grodami są takie, których nazwy są formowane wedle imion ich założycieli, którymi oczywiście w pierwszym rzędzie byli książęta panujący a obok nich także pułkownicy-wojewodowie,

którzy wśród obozowisk swoich pułków drewniane gródki budowali i wedle swych imion im nazwy nadawali. I z tego przeto źródła zdołamy wydobyć kilka imion pradynastów wojewodów.

W pierwszym tomie niniejszego dzieła, w szczególności w § 10 dokonałem już częściowo o tyle tej pracy, iż na zasadzie poszukiwań heraldycznych zdołałem odszukać 28 takich rodów szczepowych, które używając jako herbu takich znaków runicznych, jakich używali jako znaków stanniczych pierwotni pułkownicy-wojewodowie, niewątpliwie do potomków tych pułkowników-wojewodów zaliczeni być powinni, a nadto dwa rody, których proklamacye wzięte z imion skandynawskich, niezbicie wskazują, że pochodzą one od tych Skandynawców, którzy w wyprawie Polaków z nad Łaby nad Wartę czynny udział brali.

Razem przeto mielibyśmy wiadomość o 30 prarodach czyli rodach szczepowych szlachty polskiej średniowiecznej i o ich naczelnikach czyli pradynastach, którzy w ten sposób formowaliby pierwsze pokolenie szlachty polskiej średniowiecznej.

Otóż z proklamacyj imionowych owych 30 prarodów szlachty polskiej szczepowych dają się wydobyć następujące imiona pradynastów szlachty polskiej z pierwszego pokolenia, mianowicie:

1. *Bies*,
2. *Bogor*,
3. *Brzoza*,
4. *Czewój*,
5. *Kościech*,
6. *Koźliróg*,
7. *Lewart*,
8. *Mądrostek*,
9. *Nagod*,
10. *Odynek*,
11. *Okuń*,
12. *Olaw*,
13. *Orz*,
14. *Pomlost*,
15. *Popiel*,
16. *Skarb*,
17. *Starykoń*,
18. *Świerk*,

19. *Waga*, 20. *Wysz*,
21. *Zawor*.

Piętnastu zatem jeszcze pradynastów imion nam brak. Zwróćmy się więc do drugiego źródła, mianowicie do nazw najstarszych grodów.

Najstarszemi grodami są: Gniezno, Poznań, Gdecz, Kostrzyń, Biechów i Kruszwica, następnie Bydgoszcz, Włocławek, Przedecz i Spicymirz.

Z nazw tych grodów Gniezno i Kruszwica pochodzą od appellatywów, Poznań wskazuje jako założyciela swego Poznana, Gdecz Giedkę, Kostrzyń Kosterę, Biechów Biecha, Bydgoszcz Bydgosta, Włocławek Włodzisława, Przedecz Przedka (może zdrobniałe od imienia Przedbor lub Przedsław lub Przedwoj), Spicymirz wreszcie Spicymira.

Gdyby się zatem pokazało, że grody Włocławek, Przedecz i Spicymirz zawdzięczają swe powstanie jeszcze pułkownikom-wojewodom z pierwszego pokolenia, to jest, iż pochodzą jeszcze z pierwszej połowy IX wieku, to jest z czasów panowania Popiela Chwościszka, natenczas przybyłoby nam z owych nazw grodów jeszcze dalszych 8 imion pradynastów szlachty polskiej z pierwszego pokolenia, mianowicie:

22. *Poznan*, 23. *Giedko*,
24. *Kostera*, 25. *Biech*,
26. *Włodzisław*, 27. *Przedek*,
28. *Spicymir*, 29. *Bydgost*.

tak, żeby nam już tylko siedm jeszcze do zupełnego skompletowania pierwszego pokolenia szlachty polskiej brakowało. Odszukanie tych siedmiu imion z choćby już tylko z pewnem podobieństwem do prawdy, nie jest możebnem.

Z proklamacyj średniowiecznych imionowych, o których nie można napewno powiedzieć, czy przedstawiają imiona pradynastów pierwszego czy drugiego

pokolenia, a zatem które i do pierwszego pokolenia odniesione być mogą, uderzają przedewszystkiem starożytnem swem brzmieniem proklamacye a względnie imiona w proklamacyach takie jak: Pomian, Bodula czy Godula, Bor (Borek i Borowa), Borzym, Cielę (Ciolek i Cielątkowa), Działoch (Działosza), Gozd (Gozdowa), Grzymała, Jeleń, Korcza (Korczak i Korczyn gród), Niesob, Momot, Odrobąd (Odrowąż), Pszczoła (Wczele), Piła (Piława), Powała, Wrona (Warnia, Warniawa), Sokol (Sokola), Strzała, Swieboda i inne.

Gdyby chodziło o wydobycie z tego szeregu tych imion, które swym charakterem starożytnym najbardziej się odznaczają, aby nimi uzupełnić owych brakujących siedmiu pradynastów szlachty polskiej z pierwszego pokolenia, dałbym pierwszeństwo następującym imionom:

30. *Pomian.*
31. *Powała.*
32. *Jeleń.*
33. *Niesob.*
34. *Odrobąd.*
35. *Swieboda.*
36. *Wrona.*

Gdy jednak za powyższemi imionami nic więcej nie przemawia, krom ich starożytnego wyglądu, starożytny wygląd zaś jest zbyt złudnym probierzem, ileże imię o starożytnym wyglądzie i kilka wieków mogło być w użyciu, przeto wstrzymujemy się od zaliczenia owych siedmiu imion w poczet pradynastów szlachty polskiej pierwszego pokolenia, i zostawiamy je narazie jako wątpliwe do rozpatrzenia się w nich później.

Z drugiem pokoleniem szlachty polskiej pojawiają się poraz pierwszy pomiędzy szlachtą polską dynastowie młodsi czyli linie młodsze, które w tem swój początek biorą, że u Słowian lechickich dziedziczenie władzy książęcej czyli wojewodzińskiej wraz ze znakiem stanniczym ojcowskim odbywało się z zachowaniem za-

sady senioratu. Tylko najstarszy syn, senior, dziedziczył stanicę ojcowską czyli naczelne dowództwo podczas wyprawy wojennej, młodsi zaś bracia szli na wyprawę wojenną jako towarzysze seniora pod jego stanicą, a jeśli otrzymali jakie dowództwa podkomendne i potrzebowali używać w tym celu własnej stanicy, tedy formowali sobie swój własny osobny znak stanicziy w ten sposób, iż znak stanicziy ojcowski, przypadły seniorowi, odmieniali przez takie dodatki lub uszczerbienia, które jednak nie zacierały w zupełności charakteru ojcowskiej stanicy i dawały możność poznania, od jakiej szczepowej stanicy ta nowoutworzona stanica poboczna pochodzi.

Zasadnicza odmiana stanicy ojcowskiej w tem polegała, iż młodsi dynastowie musieli ze znaku staniczego ojcowskiego wyrzucać runę týr (ᛏ), gdyż ta jako symbol boga wojny, była znamieniem naczelnego wodza-wojewody, więc tylko przez seniora używaną być mogła; w skutek tego w znakach stanicziych linij młodszych ze znakiem ᛏ nie spotykamy się nigdy.

Dla tak utworzonej nowej stanicy formowano równocześnie nowe hasło czyli nową proklamacyę, bez żadnego względu na proklamacyę senioracką, ale wedle tychsamych norm, to jest, że pierwotnie imię dowódzcy wojskowego służyło za proklamacye.

Owym 36 prawodzom-wojewodom z pierwszego pokolenia służył bez wyjątku senioracki charakter, każdy z nich uważany był za seniora, za wojewodę, chociażby pomiędzy nimi, jakto z pozostałych po nich znaków stanicziych się niewątpliwie okazuje, byli obok braci starszych także bracia młodsi.

Formowanie się linij młodszych już w trzeciem pokoleniu zaczyna być dwojakie. W drugiem pokoleniu są tylko linie: jedna senioracka, inne linie młodsze; ale już w trzeciem pokoleniu rzecz się o tyle zmienia, że i w linii senioracklej zaczynają się formować linie młodsze, których sfera uprawnienia jest odmienna od

sfery uprawnienia zwyczajnych linii młodszych. Potomek bowiem linii senioralckiej, acz młodszy, bliższym był przecież dostąpienia godności seniora, w razie bezpotomnej śmierci seniora, jak potomek zwyczajnej linii młodszej, na którego spaść mogła godność seniora dopiero wtedy, gdyby wszyscy potomkowie linii senioralckiej bezpotomnie wygasli.

W skutek tej różnicy w sferze uprawnienia młodszych potomków linii senioralckiej a zwyczajnych linij młodszych, było też i formowanie znaków stanniczych u tych dwóch kategoryj młodszego potomstwa odmienne.

Potomkowie seniora czyli linii senioralckiej mieli prawo w swym znaku stanniczym nowo-utworzonym zatrzymać runę týr (ᛏ) na znak swego pochodzenia od linii senioralckiej, czego potomkom młodszych linij zwyczajnych żadną miarą wolno nie było.

Teraz przejdziemy z koleji do badań nad wydobyciem na jaw imion pradynastów szlachty polskiej linij młodszych czyli drugiego pokolenia, przyczem musimy już tu zaznaczyć, iż chociaż drugie pokolenie szlachty polskiej średniowiecznej przypada na lata 833—866, to jednak chronologia pradynastów tego drugiego pokolenia nie jest pewną, a to z tego powodu, ponieważ z tej epoki nie posiadamy żadnych zgoła źródeł historycznych, nie możemy przeto skonstatować, czy praojciec linii młodszej był synem seniora, czy też dopiero wnukiem lub prawnukiem lub nawet dalszym potomkiem. Rozpatrzmy tę kwestyę na przykładzie. Zawor był pradynastą rodu szczepowego polskiego czternastego, należał przeto do pierwszego pokolenia szlachty poskiej. Jako linie młodsze tego rodu szczepowego występują rody Szreniawów, Drużynów Zachorów i Wężyków, wskazujące jako praojców tych rodów młodszych: Szrenia, Drugę, Zachora i Wężyka. Otóż nie da się żadną miarą sprawdzić kwestya, czy Szreń, Druga, Zachor i Wężyk byli synami Zawora, czy też dopiero wnukami czy nawet dopiero późniejszymi potomkami; i również nie

da się sprawdzić, czy Szreń, Druga, Zachor i Wężyk byli między sobą braćmi rodzonymi, czy też w innym stopniu byli ze sobą spokrewnieni; być bowiem łatwo może, że Druga, Zachor i Wężyk, których znak stanniczy się jako odmiana Szreniawy przedstawia, byli synami Szrenia a wnukami Zawora.

Mimo więc, iż zachodzą tak poważne wątpliwości, ja niemając żadnego sposobu do rozstrzygnienia takowych, muszę wszystkich praojców linij młodszych zaliczyć do drugiego pokolenia szlachty polskiej bez względu na to, choćby niektórzy z nich dopiero do późniejszych pokoleń należeli.

Muszę jeszcze i drugą popełnić niedokładność, a mianowicie, iż do tego drugiego pokolenia szlachty polskiej zaliczę tych wszystkich praojców rodów szlacheckich, które przyjąwszy herby zachodnio-europejskie i zatraciwszy swe prastare znaki stanicze runiczne, nie dozwalają możności rozstrzygnienia, czy należą do linij senioralckich, więc ich praojcowie do pierwszego pokolenia przeniesieni być winni, czy też dopiero do linij młodszych. Jak n. p. herb Momot (róg jeleni), mimo iż nazwisko a raczej przezwisko Momot jest niezwykle starożytne, przecież gdy ród Momotów zarzuciwszy swą runiczną stannicę przybrał sobie za herb róg jelenia czy łosia, dziś żadną miarą sprawdzić się nie da, czy ród Momotów był rodem senioralckim lub też rodem młodszym, więc w obec tej wątpliwości zaliczymy starego Momota do pokolenia dopiero drugiego szlachty polskiej, choć może zupełnie błędnie. Skutki tej możebnej mylki musi ród Momotów sam sobie przypisać, że goniąc za nowinkami, zarzucił prastarą szanowną stannicę ojcowską runiczną i w ten sposób zmylił ślad swego pochodzenia.

Do tej kategoryi wreszcie czyli do drugiego pokolenia szlachty polskiej, bo gdzie indziej nie mogę, zaliczyć muszę i tych wszystkich dynastów, których imiona znane nam są z nazwisk grodów później powstałych,

jak: Wojbor, Wrocław, Racibor i wielu innych. Te grody mogły powstać najpóźniej za Bolesława Chrobrego, ale mogły powstać i wcześniej, w każdym razie nie można przypuścić, iżby one wszystkie powstały równocześnie w jednem pokoleniu, a zwłaszcza w pokoleniu drugiem (834—866), i owszem z całą pewnością można przypuścić, że powstawały różnemi czasy i w różnych pokoleniach; a jednak, gdy nie mam żadnych zgoła skazówek do ocenienia, w jakim czasie który z tych grodów powstał i do którego pokolenia założyciele tych grodów poszczególnie zaliczyć mi wypada, zaliczam ich wszystkich narazie do drugiego pokolenia.

Tym sposobem szereg dynastów zaliczonych tymczasowo do drugiego pokolenia, będzie przedstawiał wielu dynastów i takich, którzy dopiero do późniejszych pokoleń należą, lecz których chronologia nie da się bliżej oznaczyć.

Przystępujemy więc naprzód do wydobycia imion dynastów młodszych z proklamacyj herbowych. Zaczniemy oczywiście od najcelniejszego rodu, mianowicie od dynastyi Popielidów.

Trudność poszukiwań w tym kierunku byłaby niezmierna i nie do przezwyciężenia, gdyby nam nie przychodziły w pomoc te dwa wskazane przez nas wyżej, niezmiernej doniosłości fakta:

1) że młodsi dynastowie formowali sobie swoje osobne znaki stanmicze przez odmienianie znaku stanmiczego senioralskiego, w skutek czego pomiędzy znakiem stanmiczym seniora a znakami stanmiczemi młodszych dynastów istnieje figuralne pokrewieństwo. Że zaś znaki stanmicze stały się z biegiem czasu herbami szlachty polskiej, tedy wystarczy tylko zestawić razem te herby, które wspólne pochodzenie od jednego pierwotypu wykazują, aby mieć skazówkę, które rody herbowe szlacheckie od wspólnego rodu szczepowego pochodzą. Ta wskazówka jest niezawodna i jest jedyna

na tę prastarą epokę istnienia szlachty polskiej, do której żadnych pisanych lub w ogóle jakichkolwiekbądź innych źródeł genealogicznych nie posiadamy;

2) że najstarsze proklamacye herbowe brane były tylko po imionach ówczesnych naczelników czyli praojców rodów czyli pradynastów. Na tej więc drodze, na drodze badania proklamacyj imionowym dochodzimy do poznania imion praojców rodów, niegdy żyjących, o których istnieniu żadne się nam zgoła wiadomości w innych źródłach historycznych nie przechowały.

Otóż gdy i co do genealogii Popielidów żadne bardziej szczegółowe daty się nam nie przechowały, krom nader szczupłych i niezawsze wiarogodnych wiadomości, zawartych w naszych najstarszych kronikach, to nie pozostaje nam nic innego, jak na wskazanych powyżej dwóch drogach, mianowicie na drodze badania znaków stanniczych, od znaku stanniczego Popielowiczów początek swój wywodzących, i na drodze badania połączonych z temi znakami proklamacyj imionowych dochodzić bliższych szczegółów genealogicznych dynastyi Popielowiczów.

Ale któż nam jest wstanie wskazać, jak wyglądała stannica Popielidów, skoro z epoki panowania tej dynastyi żaden zgoła nam się pomnik nie przechował, krom ziemi, a i ten jest wątpliwy, skoro Popiel panował jeszcze tylko w Wielkopolsce, a zdaniem kolegi Rostafińskiego Wielkopolska przedstawiała wielkie zwierciadło wody.

Jak atoli napozór trudnem i niemal niepodobnem do rozwiązania zdawaćby się mogło pytanie, jak wyglądał znak stanniczy dynastyi Popielidów, tak w rzeczywistości przy zastósowaniu pewników, które poprzód przedstawiliśmy, jest ono niezwykle łatwe do rozwiązania, a cały przebieg dochodzenia jest bardzo zajmujący i pouczający.

Otóż wiemy z Galla, że Piast był synem Popiela (II) Chwościszka, był zatem członkiem dynastyi Popie-

lidów, że zaś najstarszym synem Popiela (II) Chwościszka i późniejszym księciem panującym był Popiel (III), przeto Piast był synem Popiela Chwościszka młodszym. Jeśli zaś był synem młodszym, tedy musiał stanicę ojcowską odmienić, gdyż niezmienioną stanicę ojcowską odziedziczył senior Popiel (III). Odmiana zaś stanicy ojcowskiej czyli senioralskiej na stanicę młodszą musiała, jakto wspomnieliśmy wyżej, nastąpić przedewszystkiem przez wyrzucenie ze znaku ojcowskiego runy týr (ᛏ), jako symbolu godności wojewodzińskiej, seniorowi przedewszystkiem właściwego.

Otóż gdybyśmy znali znak stanniczy dynastyi Piastów, to wystarczyłoby zupełnie dodać do niego tylko runę týr (ᛏ), a jużbyśmy mieli zrestytuowany znak stanniczy senioralski, czyli znak stanniczy dynastyi Popielidów.

Ale czy znamy znak stanniczy dynastyi Piastów? Pozornie brzmi odpowiedź, że nie! Ale to tylko p o z o r n i e: Piastowie bowiem wymarli u nas w Małopolsce dopiero w wieku XIV, a na Mazowszu nawet aż dopiero w wieku XVI, a więc głęboko już w epoce historycznej, z której nam się tysiące źródeł historycznych dochowało, czyż więc można przypuścić, iżby nam się w tych zasobnych źródłach nie dochował żaden ślad o tak ważnym szczególe, jak znak stanniczy dynastyi panującej! Coprawda, jest jeden bardzo utrudniający szkopuł, a to mianowicie ten, iż Piastowie na samym początku XIII wieku zarzucili swój prastary znak stanniczy runiczny, a natomiast wszyscy zgodnie przyjęli jako znak stanniczy orła jednogłowego, herb na modłę heroldyi zachodnio-europejskiej uformowany. To wczesne zarzucenie znaku stanniczego runicznego przez Piastów jest przyczyną, że nam o tym starym znaku stanniczym runicznym dynastyi piastowskiej tak stosunkowo szczupłe tylko przechowały się skazówki; gdyby nie to, to na każdej pieczęci książąt z dynastyi Piastów, a jest tych pieczęci z okładem kilkadziesiąt, widniałby

ów stary znak stanniczy runiczny Piastów, zamiast orła jednogłowego, jakto w rzeczywistości ma miejsce.

Otóż, jak wyglądał znak prastary stanniczy runiczny Piastów, do tego mamy dwie tylko skazówki, jedna dotyczy Henryka Brodatego, druga Przemysła króla; trzecia dotyczyłaby Bolesława Wysokiego i byłaby najdawniejszą, lecz niestety nie jest autentyczną.

Otóż Henryk Brodaty, książę wrocławski, na pieczęci swojej książęcej, która niewątpliwie z samego początku XIII wieku pochodzi, na tarczy, którą się zasłania, nie ma jeszcze orła jednogłowego, lecz znak wyobrażający półksiężyc barkiem na dół, różkami do góry zwrócony, pośrodku półksiężyca krzyż. Tym sposobem poznalibyśmy znak stanniczy, jakiego używał niewątpliwy Piastowicz, Henryk Brodaty.

Że zaś to jest rzeczywiście znak stanniczy książęcy a nie prosty ornament tarczy, jakie w XIII i XIV wieku na tarczach książęcych nie są wcale rzadkiem zjawiskiem, dowodem tego stanowczym następujące fakta:

1) że tegożsamego znaku używa Henryk Brodaty jako monogramu na dwóch egzemplarzach oryginalnych przywileju swego, wydanego w r. 1208 dla klasztoru trzebnickiego[1]), które tutaj w podobiźnie dołączamy (Obacz str. 32);

2) że tenżesam znak widnieje tak na tarczy jak i na proporcu na pieczęci księcia Bolesława Wysokiego[2]), którato pieczęć jest wprawdzie falsyfikatem, wszelako podrobienie jej pochodzi z samego początku XIII wieku i w żadnym razie nie jest późniejsze nad r. 1220. Chociaż więc ta pieczęć nie może stanowić dowodu, że takich znaków stanniczych używał już i ojciec Henryka Brodatego, Bolesław Wysoki, to jednak stanowi dowód, że w chwili podrobienia tej pieczęci, to jest na początku

---

[1]) Grünhagen: Regesten N. 127.

[2]) Schultz: Die Schlesischen Siegel bis 1250, Breslau 1871, tab. I, N. 2.

XIII wieku widniały takie znaki na proporcach i tarczach książąt szląskich, a więc w pierwszym rzędzie księcia Henryka Brodatego;

3) że odtąd na piersiach orłów szląskich widnieje ten znak zrazu w swym dostojnym czyli nienaruszonym kształcie, później z opuszczeniem krzyża, i że ów półksiężyc jest pierwowzorem owej przewiązki na skrzydłach orłów jednogłowych, która po wsze czasy tak polskiego a zwłaszcza piastowskiego, jak i szląskiego orła charakteryzuje.

Drugi taki znak stanniczy piastowski widnieje na pieczęci majestatowej króla Przemysła. Na pieczęci tej mianowicie, a w szczególności na tronie monarszym leży hełm królewski ozdobiony bogatym pióropuszem, a na nim umieszczony jest klejnot, wyobrażający półksiężyc barkiem do góry obrócony, a pod półksiężycem widnieje sześciopromienna gwiazda:

Mielibyśmy w tym klejnocie króla Przemysła drugi znak stanniczy dynastyi piastowskiej.

A teraz nasuwają się dwie kwestye do rozwiązania, mianowicie:

a) że skoro tak książę Henryk Brodaty jak i król Przemysl byli równie dobrymi Piastowiczami, dla czego każdy z nich odmiennego znaku stanniczego używa;

b) który z tych dwóch znaków, i czy w ogóle który z nich jest tym pierwotnym znakiem stanniczym, jakiego używał pierwszy założyciel tej dynastyi, stary Piast Chwościszkowicz.

Na oba te pytania znajdziemy odpowiedź w postawionych przez nas wyżej teoryach, mianowicie co do różnicy znaków stanniczych Henryka Brodatego a króla Przemysła, w tej teoryi, że znak stanniczy ojcowski dziedziczył tylko senior w formie onegoż dostojnej czyli niezmienionej, zaś młodsi bracia znak ten odmieniać musieli. Otóż skoro Henryk Brodaty od innego syna Bolesława Krzywoustego pochodzi a król Przemysl od innego, toć oczywiście każdy z nich musiał odmienny znak stanniczy po swoich przodkach odziedziczyć. Zróbmy próbę prawdziwości tego twierdzenia.

Henryk Brodaty był seniorem czyli najstarszym synem Bolesława Wysokiego, jego przeto znak stanniczy jest odziedziczony po Bolesławie Wysokim w formie dostojnej czyli niezmienionej. Bolesław Wysoki zaś był seniorem czyli najstarszym synem Władysława II, jego znak stanniczy przeto był znakiem Władysława II, a że Władysław II był seniorem czyli najstarszym synem Bolesława Krzywoustego, przeto odziedziczył znak stanniczy po Bolesławie Krzywoustym w jego dostojnej czyli niezmienionej formie, czyli innemi słowy, że ten znak stanniczy, jakiego używa Henryk Brodaty jest niezmienionym znakiem stanniczym Bolesława Krzywoustego.

Czy rzeczywiście nic niezmienionym? Tak i nie. Materyalnie, to jest co do ogólnego wyglądu swego znak ten nie mógł uledz zmianie, ale formalnie musiał się zastósować do mody. Henryk Brodaty nosi w swym znaku stanniczym półksiężyca, półksiężyc jest już her-

bem na modlę zachodnio-europejską uformowanym, co się mogło stać najwcześniej za czasów Henryka Brodatego, ale za czasów Bolesława Krzywoustego u nas znanem jeszcze nie było. W znaku stanniczym Bolesława Krzywoustego półksiężyc bezwarunkowo jeszcze figurować nie mógł.

Postawiliśmy poprzednio twierdzenie, że najstarsze znaki stanicze pradynastów szlachty polskiej były z run skandynawskich formowane, a więc i dynastya piastowska musiała mieć pierwotnie znak stanniczy runiczny; wiemy też z nieskończenie licznych przykładów, że kiedy z herbami zachodnio-europejskiemi zaczęły zaglądać do Polski zwyczaje heroldyi zachodniej a z niemi i moda blazonowania herbów, poczęto niezrozumiałym już zgoła podówczas znakom runicznym nadawać kształty przedmiotów podobnych a znanych, aby je módz wyblazonować czyli opisać. Ta faza przeobrażania się prastarych znaków runicznych w herby zachodnio-europejskie, zowie się uherbieniem.

Otóż skoro znak stanniczy Henryka Brodatego nie przedstawia runy skandynawskiej w swej czystej formie, jak ona wyglądała za czasów Piasta Chwościszkowicza, jeno już półksiężyc, który w znakach uherbionych zastępuje zawsze łukowate znamię runiczne, przeto znak stanniczy Henryka Brodatego jest już znakiem uherbionym, a że to uherbienie nie mogło nastąpić u nas wcześniej, jak najwcześniej z początkiem XIII wieku, przeto widoczna, że Bolesław Krzywousty znaku stanniczego w tak uherbionym kształcie używać nie mógł, więc ażeby odtworzyć pierwotny kształt tego znaku, trzeba uherbione znamię runiczne przywrócić do swego pierwotnego kształtu.

Znak stanniczy Bolesława Krzywoustego mógł zatem wyglądać tylko tak i w tej formie odziedziczony został przez jego najstarszego syna Władysława II, jako seniora. Ale młodsi synowie Krzywoustego: Bolesław Kędzierza-

wy, Mieszek Stary, Henryk sandomirski i Kazimirz Sprawiedliwy musieli już ten znak odmieniać. W jaki sposób dokonywały się te odmiany, tego heraldyka polska dostarcza nam nieskończoną liczbę przykładów.

I tak najstarszy z młodszych Bolesław Kędzierzawy zmienił znak stanniczy ojcowski w sposób najprostszy, u herbów polskich z runicznych tematów formowanych, dość pospolicie używany, to jest, że go wywrócił, na co runy zezwalają. Znak więc stanniczy Bolesława Kędzierzawego musiał wyglądać tak: młodszy z kolei syn Bolesława Krzywoustego Mieszek Stary musiał dokonać znowu dalszej odmiany, dokonał jej znowu w formie najprostszej, to jest, że krzyż czteroramienny przemienił na krzyż sześcioramienny. Znak więc Mieszka Starego musiał wyglądać tak: Otóż jeśli ten znak uherbimy, będziemy mieć znak stanniczy czyli klejnot hełmu króla Przemysła, który jest właśnie potomkiem czyli praprawnukiem Mieszka Starego.

Próba więc wytłumaczenia różnicy znaków stanniczych Henryka Brodatego a króla Przemysła na podstawie naszych teoryj przeprowadzona, zdała świetnie egzamin.

Ale to dopiero doszliśmy do znaku stanniczego Bolesława Krzywoustego wstecz; tymczasem zachodzi poważne pytanie, czy tegożsamego znaku stanniczego, jakiego używał Bolesław Krzywousty, używał już i praojciec dynastyi piastowskiej Piast Chwościszkowicz. Genealogia Piastów przy zastósowaniu metody retrospektywnej, powinna na to pytanie odpowiedzieć.

Otóż Bolesław Krzywousty nie był najstarszym synem Włodzisława Hermana, był nim Zbygniew, on przeto odziedziczył znak stanniczy ojcowski, a Bolesław Krzywousty musiał go odmienić. Odmiana ta nastąpiła prawdopodobnie w formie najprostszej, to jest przez wywrócenie ojcowskiego znaku, czyli że znak stanniczy

Zbygniewa a względnie Włodzisława Hermana musiał wyglądać tak: Ale i Włodzisław Herman nie był najstarszym synem Kazimirza Mnicha, był nim bowiem Bolesław Śmiały. Bolesław Śmiały przeto odziedziczył znak stanniczy ojcowski w jego dostojnej czyli nienaruszonej formie, zaś Włodzisław Herman musiał go odmienić. Odmiana Włodzisława Hermana musiała znowu prawdopodobnie być dokonaną w najprostszej formie, to jest przez przewrócenie znaku stanniczego, czyli że znak stanniczy Bolesława Śmiałego a względnie tegoż ojca Kazimirza Mnicha wyglądał tak: I znowu Kazimirz Mnich nie był najstarszym synem Mieszka II, był nim bowiem Bolesław Mieszkowicz, który też rzeczywiście, acz nader krótko berło książęce po ojcu dzierżył, i oczywiście po nim stannicę w formie dostojnej odziedziczył. Gdy jednak tenże wkrótce umarł bezpotomnie, tak że go nawet kronikarze nasi w poczet książąt polskich nie zaliczają, gdy w skutek jego bezpotomnej śmierci stannica Mieszka II była bez pana, wypada przypuścić z wszelkiem prawdopodobieństwem, że Kazimirz Mnich dziedzicząc po bezpotomnie zgasłym Bolesławie Mieszkowiczu godność senioracką, używał także pozostałej po ojcu stannicy senioracklej jako swej własnej, czyli że Kazimirz Mnich używał tej samej stannicy, jakiej używał ojciec jego Mieszek II Bolesławowicz.

Ale Mieszek II Bolesławowicz znowu nie jest najstarszym synem Bolesława Chrobrego, był nim bowiem Bezprym [1]), który też Mieszkowi II przez czas jakiś stolec ojcowski spornym czynił. Znowu więc nie Mieszek II, ale Bezprym odziedziczył znak stanniczy po

[1]) Patrz co do tych wszystkich genealogij nieoszacowane dzieło kolegi Balzera, pod tytułem: Genealogia Piastów, Kraków 1895, które Akademia Umiejętności odznaczyła złotym medalem z fundacyi ś. p. Probusa Barczewskiego, a które rzetelnie kilka nawet takich medali jest warte.

Bolesławie Chrobrym a Mieszek II musiał go odmienić. Odmiana ta nastąpiła, jak już tylekroć wspomniałem, w sposób najprostszy, a zatem przez wywrócenie znaku stanniczego ojcowskiego. Bezprym przeto a względnie Bolesław Chrobry używali prawdopodobnie znaku stanniczego w formie takiej: Że zaś Bolesław Chrobry był najstarszym z pozostałych po Mieszku I synów, czyli seniorem, zaś Mieszek I był najstarszym synem Ziemomysła, Ziemomysł jeśli nie jedynym to najstarszym synem Leszka, Leszek jeśli nie jedynym to najstarszym synem Siemowita, Siemowit wreszcie prawdopodobnie jedynym a w każdym razie najstarszym synem Piasta Chwościszkowicza, przeto stannica, jakiej używał Bolesław Chrobry, była zarazem stannicą praojca dynastyi piastowskiej, Piasta Chwościszkowicza.

Lecz czy rzeczywiście stannica, jakiej używał Piast Chwościszkowicz, była zupełnie taką samą, jakiej później używał Bolesław Chrobry? nie! w dwóch kierunkach była ona odmienną:

1) a naprzód nie należy zapominać, że Piast Chwościszkowicz był jeszcze poganinem, krzyż przeto w jego stannicy nie mógł się jeszcze żadną miarą znajdować i mógł się tam dostać dopiero za Mieszka I po przyjęciu chrześciaństwa;

2) na stannicy Piasta Chwościszkowicza widniała runa skandynawska w swej czystej nienadwerężonej formie, wyglądała przeto tak: tymczasem w stannicy Chrobrego brak górnej połowy laski runicznej, która ubyła drogą uszczerbienia. Wiemy już, że kiedy poczęto znaki stannicze odłamywać od drzewców i przenosić na proporce, czyniono to najczęściej w niewłaściwem miejscu, albowiem nie znano już podówczas znaczenia run: w skutek tego niewłaściwego odłamywania uszczerbiano runę, a to zazwyczaj w ten sposób, że runa traciła dolną połowę

swej laski runicznej. Działo się to prawdopodobnie w XI lub nawet może w X wieku.

Ale że znak stanniczy Chrobrego ma ułamaną górną połowę laski, przeto uszczerbienie to musiało nastąpić wówczas, kiedy znak ten przedstawiał runę wywróconą, a więc albo za panowania Mieszka II albo dopiero za panowania Bolesława Krzywoustego.

Znak zaś stanniczy Piasta Chościszkowicza wyglądał rzeczywiście tak:

Ale jeśli tak wyglądał znak stanniczy Piasta Chwościszkowicza, to już z samego tego znaku jest widoczne, że Piast nie był seniorem, lecz młodszym dynastą, gdyż w jego znaku stanniczym brakowało runy týr (ᛏ), która po wsze czasy była znamieniem stannicy senioralckiej.

Jeśli zaś, jak to wiemy, Piast był synem młodszym Popiela Chwościszka, czyli należał do dynastyi Popielowiczów, to jeśli do jego znaku stanniczego dodamy senioracką runę 'týr (ᛏ) i zwiążemy te dwie runy w sposób runom właściwy, tedy uzyskamy znak senioracki czyli stannicę dynastyi Popielidów. Wedle tego stannica Popielidów musiała wyglądać tak:

jest też w polskiej heraldyce kilka herbów, które od tegożsamego znaku stanniczego pochodzą, mianowicie herb Ogonów czyli Powałów, herb Niesiobiów czyli Krzywosądów i herb Odrowążów; rody przeto używające tych herbów, to szczerzy Popielowicze.

A teraz z koleji musimy się zastanowić nad kwestyą, jak się właściwie nazywał stary Piast Chwościszkowicz. Jak bowiem mój stary a doświadczony przyjaciel, Autor Chrobacyi w rozprawie pod tytułem: „O Piaście i o piaście“ niedawno ponad wszelką wątpliwość wykazał, wyraz „piast“ nie był imieniem własnem, lecz nazwą urzędu, że zatem ojciec Siemowita nie nazywał się Piastem lecz był rzeczywiście piastem czyli

piastunem młodych książąt *(pedagogus ducis iuvenis)* na dworze starego Popiela. A jeśli tak, to ze względu, że wszystkie nasze kroniki starego Piasta tylko Piastem nazywają, jeśli Piast nie jest imieniem, to my właściwie imienia starego Piasta zgoła nie znamy.

Czy rzeczywiście wcale nie znamy? formalnie tak jest niewątpliwie! W rzeczywistości zaś jest wszelkie prawdopodobieństwo, że ono nam jest znane, lecz że o tem sami nie wiemy. Ale jaką drogą dociec, jak to imię starego Piasta Chwościszkowicza brzmiało?! Sprawa w rzeczywistości nie jest tak trudna.

Ani wątpić, że między rodami szlachty polskiej średniowiecznej znajdują się i takie rody, które swój początek od dynastyi Piastów wywodzą. Jakkolwiek bowiem nie jest nam dotychczas znany żaden taki członek dynastyi piastowskiej, któryby jakiemukolwiek rodowi szlacheckiemu polskiemu dał początek, to jednak nie należy spuszczać z oka, że nam najdawniejsza genealogia Piastów zgoła nie jest znaną. Czyż można bowiem przypuścić, iżby w dobie halwochwalczej, kiedy książęta miewali po kilka a nawet po kilkanaście żon, i kiedy w skutek tego i liczba dzieci dochodziła do nieznanej dziś wysokości, syn Piasta Siemowit miał tylko jednego syna Leszka, Leszek jednego tylko syna Ziemomysła, Ziemomysł wreszcie jednego syna Mieszka I; ani podobieństwo przypuszczać podobnego zjawiska, a jednak kronikarze zgodnie tę rzecz tak przedstawiają.

Dlaczego? rzecz prosta! Kronikarzy i tradycyę historyczną obchodził tylko senior jako dziedzic książęcego stolca; młodsi dynastowie, jako osoby bez żadnego znaczenia, nie obchodzili ich wcale, więc zanotowali tylko imiona książąt-seniorów, a o młodszych dynastach zachowali zupełne milczenie.

Jestem więc zdania, że tak Siemowit, jak i Leszek i Ziemomysł każdy z nich miał co najmniej po kilku, jeśli nie po kilkunastu synów, którzy różnym rodom szlachty polskiej średniowiecznej początek dali. Wielka

liczba herbów szlachty polskiej, które od znaku stanniczego piastowskiego początek swój biorą, dowodzi tego ponad wszelką wątpliwość.

A jeśli tak jest, to jeśli, jak zwyż wspomnieliśmy, każdy ród szlachecki miał obok swego znaku stanniczego, także osobną sobie właściwą proklamacyę, a te proklamacye brane były po praojcach rodów, to niepodobna, aby w którym z rodów szlacheckich polskich średniowiecznych, tych zwłaszcza, które od dynastyi piastowskiej początek swój biorą, nie dochowało się w proklamacyi imię praojca tejże dynastyi, starego Piasta Chwościszkowicza.

Aby odnaleść tę proklamacyę trzeba przedewszystkiem:

1) rozpatrzyć się szczegółowo w herbach szlachty polskiej średniowiecznych, aby wynaleźć te, które niewątpliwie od runy stanniczej piastowskiej początek swój biorą. W tych poszukiwaniach należy uwzględnić, że w żadnym herbie nie może się znaleść runa stannicza piastowska w swej czystej prastarej formie, lecz w kształcie noszącym znamiona dwóch faz przeobrażenia, mianowicie uszczerbienia i uherbienia. Te więc herby, które od znaku stanniczego piastowskiego początek swój biorą, mogłyby przedstawiać:

a) podkowę barkiem do góry obróconą, pod nią krzyż,

b) półksiężyc barkiem do góry obrócony, pod nim krzyż,

c) półpierścień barkiem do góry zwrócony, pod nim krzyż,

d) trąbę myśliwską barkiem do góry zwróconą, pod nią krzyż,

e) zawiasę czyli ucho kotelne barkiem do góry zwrócone, z krzyżem pod spodem, wreszcie

f) skrzyżhuk barkiem do góry zwrócony;

2) należy się rozpatrzyć w imionach w dynastyi Piastów pospolicie używanych, gdyż oczywiście wedle

zwyczaju u rodów szlachty polskiej w wiekach średnich pospolicie praktykowanego, i stary Piast musiał używać jednego z tych imion, jakie później w dynastyi piastowskiej są w pospolitem użyciu, zaczem i w owej proklamacyi imionowej, której szukamy, powinno się znaleść takie imie, jakie w dynastyi Piastów jest w pospolitem użyciu.

Otóż zaczynamy od punktu drugiego.

W dynastyi Piastów pospolicie używanemi i tylko tej dynastyi właściwemi a u innych rodów szlacheckich polskich nigdy nieużywanemi są imiona: Bolesław, Włodzisław czyli Włodek, Mieczysław czyli Mieszek, Kazimir, Leszek i Przemysł czyli Przemek. Z tych imion najpospolitszem i najbardziej lubianem w dynastyi piastowskiej jest imię Bolesław, z któremto imieniem spotykamy tak monarchów polskich, jakoteż książąt wielko- i małopolskich, mazowieckich i szląskich przeszło dwudziestu. Jednego więc z powyższych imion musiał używać także Piast Chwościszkowicz, a najprawdopodobniej imienia Bolesław.

Co do pierwszego punktu, to najstaranniejszy przegląd herbów szlachty polskiej średniowiecznej wykazuje, iż w heraldyce polskiej średniowiecznej jest tylko jeden herb podobnego kształtu, a mianowicie wyobraża on podkowę barkiem do góry obróconą, pod nią krzyż.

Herbu tego używa u nas w wiekach średnich Jakusz z Łukowicy sędzia surrogat sądecki na pieczęci swej z r. 1378 [1]) z tą jednak różnicą, iż pod podkową miasto krzyża kładzie miecz, co w heraldyce średniowiecznej jest dość pospolitem zjawiskiem, dalej Pietrasz z Jankowic sędzia grodzki krakowski, na pieczęci z r. 1400, przechowanej w archiwum Cystersów w Szczyrzycu, z tą atoli odmianą, iż miasto podkowy kładzie ucho kotelne, wreszcie Paweł biskup laodycejski, sufragan krakowski, na pieczęci z r. 1466, przechowanej

[1]) Kodeks Małopolski N. 342.

w archiwum kapituły katedralnej krakowskiej, w poprawnym kształcie.

Herbu tego ani zapiski sądowe ani Długosz w swych klejnotach osobno nie podaje, proklamacya przeto takowego narazie nie jest nam znaną. Skrzętne jednak poszukiwania w pomnikach średniowiecznych dozwolą nam zapewne odszukania tej proklamacyi.

Otóż biblioteka kornicka posiada w swych cennych zbiorach rękopis z XV wieku, obejmujący *Insignia seu Clenodia* Długosza, a będący prawdopodobnie autografem samego Długosza. W rękopisie tym łacińskim znajduje się krótki opis kilkudziesięciu celniejszych herbów szlachty polskiej, oczywiście społeczesnie rękopisowi a więc prawdopodobnie około połowy XV wieku używanych, a co ważniejsza, że przy ośmiu herbach domieszczone są rysunki odnośnych herbów, odręcznie piórkiem robione. Otóż pomiędzy temi rysowanemi piórkiem herbami znajduje się także rysunek herbu Jastrzębiec, ale zupełnie odmienny od tego, jaki i na pieczęciach średniowiecznych i u heraldyków naszych późniejszych spotykamy, a różnica w tem polega, iż gdy u zwyczajnego Jastrzębca podkowa jest barkiem na dół a ocelami do góry wywrócona, to ów Długoszów rysunek wyobraża ten herb odwrotnie, to jest podkowę barkiem do góry a ocelami na dół zwróconą, pod nią krzyż. 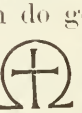 Herb w tej formie jest wprawdzie znany nalszym późniejszym heraldykom, lecz nie nazywa się Jastrzębcem ale Tępą podkową; a jestto ten sam herb właśnie, którego jako najbardziej zbliżonego kształtem do kształtu stanicy piastowskiej, jak powyż, proklamacyi poszukujemy.

Pokazywałoby się z tego, że herb ten jeszcze za czasów Długosza uważano także poniekąd za Jastrzębca, z czegoby już koniecznie wynikało, że oba te herby mają wspólne pochodzenie. Czy to możebne? oczywiście! I nasz herb bowiem i Jastrzębiec nie są niczem innem, jak uherbionemi runami, z tą tylko różnicą,

że podczas gdy Jastrzębiec pochodzi od runy skandynawskiej madr o lukowatem znamieniu, to nasz herb pochodzi natomiast od runy yr również o lukowatem znamieniu; gdy jednak runy mogą być kładzione wprost lub przewrócone, a w heraldyce polskiej średniowiecznej wywracanie herbów, zwłaszcza z tematów runicznych pochodzących, należy do dość pospolitych zjawisk, przeto nasz herb może uchodzić za wywróconego Jastrzębca, a Jastrzębiec może uchodzić za herb nasz jeno wywrócony.

Tylko temu się musimy jak najsilniej oponować, jakoby nasz herb mógł się nazywać również Jastrzębiec. Z natury rzeczy bowiem wynika, że jak każdy znak herbowy odmienny, przeznaczony na osobną chorągiew czyli stanicę, musi mieć też swoje osobne hasło czyli osobną proklamacyę, tak też i proklamacya do jednego tylko znaku chorągiewnego odnosić się może. Jeśli przeto mamy dwa odmienne znaki, mianowicie: i to musiały być pierwotnie i dwie odrębne proklamacye, jedną był Jastrzębiec a drugiej właśnie musimy poszukać. Kładę nacisk na wyraz pierwotnie, co tak rozumiem, że w wiekach średnich każdy świeżo powstały znak odmienny stanniczy musiał otrzymać zaraz także swą odmienną proklamacyę. Później zdarzało się, że jeden herb przychodził do dwóch lub więcej proklamacyj. Działo się to na dwojakiej drodze, mianowicie:

1) wspomniałem powyżej, że proklamacye pierwotne brane były po imionach praojców rodu czyli pułkowników-wojewodów; proklamacye te z natury rzeczy nie mogły być zrazu stałe i wieczne. Jeśli bowiem głowa rodu zmarła, a pozostały senior innego jak ojciec używał imienia, to i proklamacya imionowa wzięta z imienia zmarłej głowy rodu, przemieniała się w proklamacyę wziętą z imienia nowego seniora. Otóż

nieraz długo jeszcze utrzymywała się pamięć wyszłej z użycia proklamacyi starszej. Dosadny przykład tego mamy na proklamacyach Dragowie i Sasowie, które się jeszcze do czasów Długosza w pamięci dochowały, chociaż i Drag i Sas jeszcze w drugiej połowie XIV wieku pomarli. Ponieważ jednak zmiana proklamacyi mogła wprowadzić w wojsku bałamuctwo i zamięszanie, przeto starano się wszelkiemi sposobami temu zapobiedz. Najłatwiejszym sposobem zapobieżenia takiej zmianie było, nadanie najstarszemu synowi tego samego imienia, jakie nosił ojciec; w takim razie śmierć ojca i następstwo seniora nie pociągałoby zmiany proklamacyi za sobą. Ale i to zdarzało się nieraz, że najstarszy syn umarł przed ojcem, w skutek czego młodszy syn, noszący inne imię, wstępował w prawa seniora. Aby i w takim wypadku proklamacyi nie zmieniać, wymyślono sposób opatrzenia proklamacyi ojcowskiej końcówką patronimiczną ic lub icz, na znak, że to już nie ojciec lecz jego potomek. Zwał się n. p. głowa rodu Rawa a miał po nim nastąpić syn Goworek, to zamiast zmieniać proklamacyę Rawa na Goworkowa, zmieniono ją tylko na Rawicz i było dobrze, gdyż Goworek jako syn Rawy był rzeczywiście Rawiczem.

W XII wieku rycerstwo-szlachta otrzymało uposażenie ziemią i zaczęło sobie w nadanych dobrach zakładać gniazda rodowe. Z powodu znacznego rozradzania się szlachty zaczęły się jedne i te same imiona w różnych rodach powtarzać, co groziło wprowadzeniem wielkiego zamięszania w obozie, gdyby kilka proklam od jednego i tegożsamego imienia wziętych, było jednakowych. Aby temu bałamuctwu zapobiedz, poczęto brać nowe proklamacye wedle nazw gniazd rodowych. Otóż nieraz bardzo długo pozostawały w pamięci obok nowych wytworzonych proklamacyj topograficznych, także dawne imionowe, wyszłe z użycia, a nieraz nawet te stare proklamacye nie dały się nowym wcale wyprzeć i utrzymywały się w użyciu. Tak

n. p. ród Radwanitów używał pierwotnie proklamacyi imionowej Radwan, zmienił ją na topograficzną Wierzbowa, ale mimoto utrzymywała się w swej mocy dawniejsza proklamacya Radwan, a nawet prawdopodobnie jeszcze dawniejsza od Radwana Kaja. Tak ród Trąbów używał pierwotnie imionowej proklamacyi Trąba, później zmienił takową na topograficzną Brzezina, mimoto utrzymała się dawniejsza proklamacya Trąby i nie ustąpiła miejsca Brzezinie, i t. p.

2) drugą drogą formowania się kilku proklamacyj przy jednym znaku stanniczym była rekonsolidacya. Pierwotnie każdy młodszy dynasta forwał sobie swoją osobną stanicę z osobną proklamacyą. Gdy jednak w skutek rozradzania się szlachty zaczęto dzielić majątki na coraz drobniejsze działy, ubożejąca szlachta nie była w stanie utrzymać nieraz swej osobnej chorągwi i łączyła się napowrót z chorągwią bądź szczepową seniora, bądź innego potężniejszego brata. Taka rekonsolidacya pociągała za sobą zaniechanie osobnego znaku stanniczego i powrót pod stary znak stanniczy szczepowy czyli senioracki, proklamacyę jednak własną zachowywano, a to dla tego, że tak zrekonsolidowani członkowie zachowywali mimoto w obozie swoje odrębne miejsce, więc się też i osobną proklamacyą zwoływali.

Najbardziej interesującym przykładem takiej rekonsolidacyi jest herb Jastrzębiec, który wedle źródeł średniowiecznych miał mieć jeszcze sześć innych proklamacyj, mianowicie: Boleście, Kaniowa, Ludbrza, Nagóra, Łazęka i Zarasy. Otóż gdy, jak już wyżej wspomniałem, żadna stanica nie mogła mieć więcej proklamacyj, jak jednę, zaś każda proklamacya odpowiadała pierwotnie osobnej stanicy, przeto mamy tu u Jastrzębca oczywiście z rekonsolidacyą do czynienia: Jastrząb, Bolesta, Kania, Ludbor, Nagor, Łazęka i Zaras byli oczywiście rodzonymi braćmi, którzy po śmierci ojca utworzyli sobie siedm odrębnych stanic z ty-

luż odrębnemi znakami stanniczemi i proklamacyami. Gdy jednak następnie w skutek ubożenia potomkom owych braci trudno było utrzymać własnych chorągwi, przyłączyli się napowrót do stanicy snać najpotężniejszego z nich rodu potomków Jastrzębia czyli Jastrzębców zarzucając swoje odmienne stanice, gdyż odtąd już pod wspólną stanicą Jastrzębców na wyprawę wojenną iść będą mieli, a zatrzymali sobie tylko swoje proklamacye, jako ślad osobnego pochodzenia rodowego.

Jeśli przeto każdy znak stanniczy ma pierwotnie swoją osobną jedną proklamacyę, a każda proklamacya reprezentuje osobny znak stanniczy, to nie może być, iżby proklamacya Jastrzębiec reprezentowała dwa znaki: i ale skoro są dwa znaki, to musiały być i dwie proklamacye; a skoro znak zrósł się z proklamacyą Jastrzębiec, to znak musiał mieć inną proklamacyę, którą koniecznie odszukać musimy.

U Jastrzębca o tę drugą proklamacyę nietrudno, raczej jest kłopot z mnogością proklamacyj, skoro ich Jastrzębiec, jak co dopiero przytoczyliśmy, aż siedm osobnych liczy. Otóż z tych siedmiu proklamacyj Jastrzębca oprócz samej preklamacyi Jastrzębiec, która jest najpospolitszą, bardzo pospolitą jest jeszcze proklamacya Bolesta. Ród Bolestów na Mazowszu jest w wiekach średnich bardzo rozrodzony. W r. 1408 otrzymuje on od księcia Siemowita osobny przywilej dla siebie: w przywileju tym jest blisko 50 rodzin wyszczególnionych, które do tego rodu szczepowego należą.

Mamy przeto dwa znaki stanicze i do nich dwie proklamacye: Jastrzębiec i Bolesta. Jeśli więc Jastrzębiec zrósł się ze znakiem to proklamacya Bolesta będzie się oczywiście odnosić do znaku: Czy tak? niewątpliwie! Na dowód tego posłuży nam pieczęść Bartłomieja, sędziego pło-

ckiego z r. 1363 [1]), na której to pieczęci jest właśnie przedstawiony Jastrzębiec w tej formie, jak go kładzie rękopis Długosza, to jest, że podkowa barkiem do góry obrócona, nakrywa krzyż. W otoku pieczęci widnieje napis: s. Bartholomei Bole. Ów sędzia płocki Bartłomiej zwał się przęto Bolestą, należał więc do rodu Bolestów czyli Boleścicow, a herb przez niego na pieczęci użyty, jest herbem Boleścic.

Cóż znaczy proklamacya Boleścic czyli Bolesta? Jestto zdrobniała forma imienia Bolesław, które jak już wiemy, w dobie piastowskiej tylko w dynastyi Piastów jest używane. Ów Bolesta przeto, od którego proklamacya tejże nazwy pochodzi, był niewątpliwie członkiem dynastyi Piastów i to praojcem tej dynastyi, gdy zaś praojcem dynastyi Piastów jest Chwościszkowicz, piast czyli piastun (*pedagogus ducis iuuenis*) na dworze Popiela Chwościszka i syn tegoż Popiela, którego imię nam nie jest znane, przeto Bolesta czyli Bolesław jest imię właśnie tegoż Chwościszkowicza piasta. Że zaś i herb Bolesta tak doskonale ze znakiem stanniczym pierwotnym dynastyi Piastów się schodzi, przeto rzecz tę należy uważać za zupełnie udowodnioną.

Bolesław przeto czyli Bolesta zwał się najstarszy z młodszych członków dynastyi Popielidów; a tak jak dynastya Piastów jest najcelniejszym z młodszych rodów czyli drugiego pokolenia szlachty polskiej wieków średnich, tak ów Bolesta powinien po Popielu (III), najstarszym synie Popiela (II) Chwościszka czyli seniorze, w szeregu dynastów drugiego pokolenia najcelniejsze zajmować miejsce.

Rozpatrując powyżej proklamacye herbu Jastrzębiec przyszliśmy do przekonania, że równocześnie żyło siedmiu braci rodzonych, mianowicie Bolesta, Jastrząb,

[1]) Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego, str. 77 Nr. 83.

Kania, Ludbor, Nagor, Lazęka i Zaras; jeśli to są rodzeni bracia między sobą, natenczas są to wszystko młodsi synowie starego Popiela (II) Chwościszka, do których gdy dodamy najstarszego syna Popiela (III), ostatniego panującego księcia tej dynastyi, okaże się, że stary Popiel (II) Chwosciszek miał synów ośmiu.

Ci ośmiu synowie Popiela (II) Chwościszka to najcelniejszy zastęp drugiego pokolenia dynastów szlachty polskiej wieków średnich, kładziemy ich tu więc jako początek drugiego pokolenia:

37. *Popiel (II) Chwościszkowicz*,
38. *Bolesta-Piast*.
39. *Jastrząb*,
40. *Kania*,
41. *Ludbor*,
42. *Nagor*,
43. *Lazęka*,
44. *Zaras*.

Jakkolwiek badania te dostarczyły nam tak cennego a tak obfitego materyału do genealogii ostatnich pokoleń dynastyi Popielidów, to jednak nie jestto jeszcze wszystko, co z heraldyki polskiej średniowiecznej do genealogii dynastyi Popielidów, wydobyć można.

Badania nasze dotychczasowe zajmowały się tylko linią młodszą dynastyi Popielidów, to jest linią Piastów, i temi herbami, które widocznie ze znaku stanniczego Piastów początek swój biorą. Znaku senioralckiego Popielidów nie tykaliśmy jeszcze wcale. Tymczasem heraldyka polska średniowieczna wykazuje i takich kilka herbów, które wprost ze stannicy senioralckiej Popielidów początek swój biorą.

Przypominam, iż badaniami poprzedniemi doszliśmy do rezultatu, że pierwotna stannica Popielidów wyglądała tak:

Otóż są trzy herby pomiędzy herbami szlachty polskiej średniowiecznej, które ponad wszelką wątpliwość od tego znaku senioralckiego Popielidów pochodzą.

Najbardziej zbliżonym jest herb, którego proklamacya jest Ogonowie albo Powalowie i wygląda tak:

Jestto więc zupełnie stannica Popielidów, ale taka, która już przeszła fazę uszczerbienia, przy której utraciła dolną połowę laski runicznej.

Drugim z kolei jest herb, którego proklamacya jest Odrowąż, a który wygląda tak:

Jestto jeszcze stannica Popielidów, ale taka, która już przeszła dwie fazy przeobrażenia, mianowicie fazę uszczerbienia, przy której utraciła dolną połowę laski runicznej, i fazę uherbienia, przy której lukowate znamię runiczne przemieniło się w zawiasę.

Trzecim wreszcie herbem jest herb, którego proklamacya brzmi zwyczajnie Niesobia a także Krzywosąd, i wygląda tak:

Jestto również jeszcze stannica Popielidów, ale taka, która tak jak poprzednia, przebyła dwie fazy przeobrażenia, mianowicie fazę uszczerbienia, przy której utraciła dolną połowę laski runicznej, i fazę uherbienia, przy której lukowate kreski znamienne przemieniły się w ogon orli.

Te trzy herby przeto najniewątpliwiej w stannicy senioralskiej Popielidów początek swój biorą.

Jakto wytłumaczyć. Możebności są dwie: albo Popiel (III) pozostawił trzech synów: Powałę, Odrobąda i Niesoba, którzy jako potomkowie seniora mieli prawo w znakach swoich stanniczych zachować runę tyr (↑), ale w takim razie cóż poczniemy z Gallem, który mówi: „*et de regno Pumpil cum sobole radicitus extirpauit*,“ z czegoby wynikało, że Popiel (III) zginął wraz z całem swojem potomstwem; chyba żebyśmy ową ekstyrpacyę *de regno* tłumaczyli sobie wygnaniem z kraju, jak też rzeczywiście było, gdyż Popiel (III) pozbawiony książęcego stolca, nie został bynajmniej

pozbawiony życia, ale tylko z kraju wygoniony; albo też tak sobie tłumaczyć, że owi dynastowie Powala, Odrobąd i Niesob należą do dziadowskich lub pradziadowskich linij Popiela (III), ale chociaż przeciw takiemu przypuszczeniu niebym nie miał stanowczego do zarzucenia, to jednak sprzeciwiałoby się ono mojemu silnie zakorzenionemu przekonaniu, że instytucya znaków stanniczych runicznych i ich podział na senioracke i młodsze, nie sięga epoki dawniejszej nad koniec VIII lub sam początek IX wieku, lecz jest w całości dopiero wytworem organizującej się wyprawy Polaków z nad Laby nad Wartę.

Wobec tego przyjmuję, że Popiel (III) miał trzech synów, Powalę, Odrobąda i Niesoba, którzy dali początek trzem rodom szlacheckim polskim średniowiecznym Ogończyków, Odrowążów i Niesobiów. Ci pradynastowie atoli należą w takim razie dopiero do pokolenia trzeciego (867—900), a jeśli ich już tutaj kładę, to tylko dla tego, że do trzeciego i dalszych pokoleń nie będę miał żadnych prawie innych materyałów, i że do niniejszej grupy muszę zatem wprowadzać wszystkich tych dynastów, których z pokoleń drugiego, trzeciego, czwartego, piątego i szóstego, pokolenia wydobyć mi się uda.

Wstawiam więc tutaj owych trzech dynastów:

45. *Powala*, 46. *Odrobąd*,
47. *Niesob*,

Ale i na tem jeszcze nie koniec genealogii dynastyi Popielidów. Jak nam wiadomo, pierwotny znak stanniczy tej dynastyi składa się z dwóch run skandynawskich związanych, mianowicie runy ýr i týr.

Runa ýr jest rodową runą dynastyi Popielidów, runa týr tylko symbolem godności senioracklej czyli wojewodzińskiej.

Otóż każda z tych dwóch run może być pisana wedle prawideł runicznych dwojakim kształtem, to jest może mieć kreski znamienne proste lub też łukowato wygięte, któryto odmienny sposób rysowania run ich alfabetycznego znaczenia w niczem nie zmienia czyli jest wogóle bez znaczenia.

Mamy więc do oddania tych dwóch run cztery znaki, a formując z tych czterech znaków runy złożone, otrzymujemy cztery osobne kombinacye:

któreto wszystkie znaki jedno i tożsamo mają znaczenie, a gdy w nich jedna i taż sama runa ýr, runa rodowa, dynastyi Popielidów właściwa, jest runą zasadniczą, przeto wszystkie rody, u których się znajdą stannice z tych czterech znaków formowane, pochodzą niewątpliwie od członków dynastyi Popielidów.

Otóż rozpatrując się w herbach szlachty polskiej średniowiecznej, dostrzegamy następujące herby wywodzące się od owych czterech znaków mianowicie:

1) herb Kościesza, którego proklamacya imionowa wskazuje jako pradynastę Kościecha, którego ród nazwaliśmy rodem szczepowym szlacheckim polskim dwudziestym trzecim;

2) herb Ogończyk, o którym już wyżej mówiliśmy, a który stanowił stannicę senioracką Popielidów;

3) 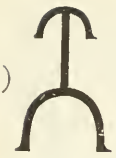 a raczej herb proklamacya jako pradynaród nazwaliwym szlachedziestym czwartym. Czewoja, którego imionowa wskazuje stę Czewoja, którego śmy rodem szczepockim polskim dwu-

Kościecha przeto i Czewoja trzeba uważać conajmniej jako stryjecznych braci Popiela (III) i Bolesty Chwościszkowiczów.

Ze znaku żadnego herbu polskiego wydotąd nie udało, miejmy nasledzić nam się się jeszcze w heraldyce rudzieję, iż on skiej odnajdzie.

Jakkolwiek nie ulega żadnej wątpliwości, że wszystkie 36 pierwotnych rodów szczepowych szlachty polskiej od czterech tylko praojców pochodzą, mianowicie od Popiela (I), Przybysława, Odona i Cieszymira Leszkowiczów czyli Samonowiczów, że zatem właściwie tylko z czterema rodami szczepowemi mielibyśmy do czynienia, to jednak, gdy ze znaków stanniczych owych 36 rodów pokrewieństwo tych rodów i przynależność ich do wspólnego praojca, jak się to nam przy dynastyi Popielów świetnie udało, wyprowadzić się nie da, musimy porzucić wszelkie usiłowania w tym kierunku i badać proklamacye idąc porządkiem abecadłowym. A więc:

Alabanda, proklamacya pono od wyrazu niemieckiego Halsband pochodząca, jest wyrazem cudzoziemskim i trudno przypuścić, iżby w wojsku polskiem kiedykolwiek używaną była. Herb wyobraża koniową szyję w półksiężycu, jest więc na modłę zachodnio-europejską formowany; jaki zaś był znak runiczny u tego rodu przed herbem używany, nie jest nam wiadomo. Gdy zresztą i proklamacya nie dostarcza nam imienia praojca tego rodu, jest proklamacya ta dla naszych badań genealogicznych obojętną.

Amadejowa pochodzi od imienia Amadej czy Hamadej, który dopiero w pierwszych latach panowania króla Kazimirza W. z Węgier do Polski przybył. Należy więc dopiero do wieku XIV.

Awdaniec, proklamacya ta pochodzi od imienia św. Awdentego, nie może być zatem starszą nad epokę przyjęcia chrześcijaństwa przez Polaków i do czasów pogaństwa odniesioną być nie może.

Barkała, wskazuje imię Barkal, które jest imieniem praojca tego rodu. Gdy jednak wygląd tego herbu nie jest nam zgoła znany, nie możemy orzec, czy ów Barkał należy do pokolenia pierwszego czy do późniejszych. W każdym razie należy on do poczetu dawniejszego rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Belcz jest proklamacyą pochodzącą od imienia własnego Belek albo Belt. Rysunek jednak herbu tą proklamacyą reprezentowanego jest nam zgoła nieznany, więc tylko owego Belka czy też Belta, jako praojca rodu w poczet dawniejszego rycerstwa polskiego średniowiecznego bez bliższego oznaczenia wprowadzamy.

Biała jest proklamacyą wziętą od imienia praojca rodu, którym był Biały. Herb przedstawia stanowczo herb linij młodszych, ów więc Biały jest jednym z dynastów należących do pokolenia drugiego szlachty polskiej średniowiecznej.

Białąga jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Białąg. Gdy proklamacya ta służy herbowi Drużyna, zaś herb ten jest herbem linii młodszej, przeto i owego Białąga musimy zaliczyć pomiędzy dynastów drugiego pokolenia.

Biberstajn jest proklamacya widocznie cudzoziemskiego a w szczególności niemieckiego pochodzenia, nie jest prawdopodobnie dawniejszą nad wiek XIII i do doby Popielidów odniesioną być nie może.

Bieleje, jest proklamacya imionowa i wskazuje imię Bielej, jako imię praojca rodu. Herb atoli do tej proklamacyi przywiązany, nie jest nam znany, więc

tylko owego pradynastę Bieleja w poczet dawniejszego rycerstwa polskiego średniowiecznego bez bliższego oznaczenia zaliczamy.

Bielina jest polską proklamacyą dla herbu Alabanda. Ponieważ proklamacya Alabanda jest wziętą z herbu, a zatem nie mogła powstać wczesniej jak na schyłku XIII lub na początku XIV wieku, przeto proklamacya Bielina jest prastarą tego rodu proklamacyą, sięga oczywiście czasów, kiedy ród ten jeszcze runicznej stannicy używał, i wskazuje na praojca tegoż rodu, który się znowu Białym nazywał. Jak wyglądała ta runiczna stannica rodu Bielinów, nie wiemy na pewne. Jest wprawdzie w heraldyce polskiej średniowiecznej znany inny herb z takąż samą proklamacyą Bielina, który wyobraża podkowę barkiem na dół zwróconą, w niej strzała przekrzyżowana ostrzem do góry. Herb ten jest niewątpliwie uherbioną runą, być więc może, iż to jest ten runiczny znak stanniczy, którego ród Bielinów z prawieku używał, zanim przyjął herb koniową szyję w półksiężycu.

Gdyby tak rzeczywiście było, w takim razie ów Biały, praojciec rodu Bielinów, należałby do rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego, do linii senioracklej i mógłby być synem Mądrostka praojca tegoż rodu, a zatem należałby do pokolenia drugiego pradynastów szlachty polskiej.

Bienia, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Bień czyli Benedykt. Imię to chrześcijańskie wskazuje, że proklamacya ta do doby Popielidów żadną miarą odniesioną być nie może.

Biesowie, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Bies. Herb Kornic, który tą proklamacyą jest reprezentowany, zostaje w najściślejszym związku z herbami Bogoria i Mądrostki i wygląda tak, jak gdyby Bies był rodzonym bratem Bogora i Mądrostka. Został też on już jako pradynasta

rodu szlacheckiego szczepowego ósmego w poczet pradynastów pierwszego pokolenia wliczony.

Blino, jest proklamacya, której etymologicznego znaczenia wyjaśnić nie jestem w stanie. Może być, że ona pochodzi od imienia osobowego Blin; zastanawia wszelako końcówka rodzaju nijakiego, podczas gdy wszystkie proklamacye mają zazwyczaj końcówkę żeńską. Herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest znany.

Błożyna, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Błogi. Był to prawdopodobnie brat Chorąbała i jeden z pradynastów rodu szczepowego Starzów, więc już nawet do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony być może.

Bogoria, jest proklamacyą imionową rodu szczepowego szlacheckiego szóstego, którego praojciec Bogor został już pomiędzy pradynastów pierwszego pokolenia szlachty średniowiecznej polskiej zaliczony.

Bojcza, proklamacya imionowa, wskazuje imię praojca rodu Bojek; z herbu sądząc ród Bojczów należy do linij młodszych, więc tego Bojka w poczet pradynastów drugiego pokolenia zaliczamy.

Bolce, proklamacya imionowa, wskazuje imię praojca rodu Bolek; wedle herbu ród Bolców należy do linij młodszych; musimy więc tego Bolka zaliczyć w poczet pradynastów drugiego pokolenia.

Bolesta, Boleszczyc, o tej proklamacyi mówiłem już szeroko powyż przy dynastyi Popielidów, tu ją już więc pomijam.

Bończa, jest proklamacya imionowa i wskazuje imię praojca rodu Boniek, co może być formą zdrobniałą albo od imienia Bonisław albo Bonifacy. Gdy herb tą proklamacyą reprezentowany (głowarożec) jest już herbem na modłę zachodnio-europejską formowanym, zaś stary runiczny znak stanniczy tego rodu nie jest nam znany i nie możemy ocenić, czy ród Bończów do

linij senioracklich czy do młodszych należy, przeto owego Bońka zaliczamy tylko po krótce w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego, bez bliższego oznaczenia pokolenia.

Borek, jest proklamacya imionowa i wskazuje imię praojca rodu, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć się nie da, gdyż herb ową proklamacyą reprezentowany należy do herbów właściwych, a dawniejszy znak stanniczy runiczny tego rodu nie jest nam znany. Czy ten Borek, jest synem tego Bora, o którym zaraz niżej mówić będziemy, nie wiemy.

Borowa, proklamacya imionowa, wskazująca imię praojca rodu Bor, któryto ród po herbie sądząc należał do linij młodszych, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczamy.

Borysowie, proklamacya imionowa, wskazująca imię praojca rodu Borys, o którym z herbu nic bliższego wywnioskować się nie da.

Borzyma, jest proklamacyą imionową, która wskazuje imię głowy rodu Borzym, a która gdy przestawia herb właściwy, nie da się z herbu tego żaden wniosek wyciągnąć, do jakiego pokolenia ów Borzym należał.

Bożawola, jest proklamacya, której etymologicznie wytłumaczyć nie jestem wstanie, więc ją pominąć muszę. Będzie to prawdopodobnie proklamacya imionowa. Gdyby tak rzeczywiście było, natenczas ten Bożawola należałaby do praojców linii senioracklej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Biesów i do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Bożezdarz, jest proklamacya pochodząca dopiero z XV wieku, więc do badań z doby Popielidów przydać się nie może.

Bredpuchowie, proklamacya bez herbu, która widocznie pochodzi od imienia czy też przezwiska Bredpuch, ale którego dziwnego brzmienia ja etymologicznie wytłumaczyć nie umiem.

Brochwicz, jest proklamacya, której już końcówka patronimiczna sama wskazuje, że jest imionową i pochodzi od imienia praojca rodu Brochwa, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiem, do jakiegoby pokolenia należał.

Broda, jest proklamacya imionowa i zawiera w sobie imię praojca rodu, któryto ród z kształtu herbu sądząc, do linij młodszych należał, więc i tego praojca Brodę w poczet drugiego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej zaliczamy.

Bróg, czyli Brożyna jest proklamacya herbu, który się inaczej Leszczyc lub Wyszowie nazywa i przedstawia rzeczywiście bróg, tak iż możnaby przypuścić, że bróg nie jest proklamacyą a tylko nazwą herbu. Nie jest wszelako wykluczoną możność, iż Bróg było przezwiskiem pradynasty tego rodu i że to przezwisko właśnie było powodem przyjęcia broga jako herbu, jakichto przykładów heraldyka polska średniowieczna więcej wykazuje. W takim razie ów Bróg należałby jako praojciec linii młodszej do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Bronic, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Brona, któryto ród z herbu sądząc, należy do linij młodszych rodu szczepowego szlacheckiego Koźlichrogów, więc owego Bronę do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć wypada.

Brudne misy, i tej proklamacyi etymologicznie wytłumaczyć nie umiem.

Brzezina, proklamacya, o której niepodobna stanowczo powiedzieć, czy jest proklamacyą imionową czy też topograficzną. Wsi z nazwą Brzezina jest wprawdzie sporo, ale gdyby praojciec rodu zwał się Brzoza, to proklamacya od tego imienia uformowana także nie mogłaby brzmieć inaczej, jak Brzezina. Z powodu więc nierozwiązalnej wątpliwości pomijam tu tę proklamacyę.

Brzuska, proklamacya imionowa, wskazuje Brzózkę syna Brzozy, praojca rodu szlacheckiego polskiego Brzusków, który się jako linia młodsza rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Brzozów przedstawia. Ów Brzuska należeć może do drugiego pokolenia.

Budziszyn, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Budzichę. Gdy proklamacya ta przedstawia herb właściwy, nie da się oznaczyć, do którego pokolenia ów Budzicha należał, więc go tylko ogólnikowo w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego z doby Popielidów zaliczamy.

W związku widocznym z tą proklamacyą jest proklamacya Budzisz, która jest imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Budzich, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiemy, krom że z imienia sądząc, musiał być najbliższym krewnym co dopiero wspomnianego Budzichy, bodaj czy nie rodzonym bratem.

Bujny, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Bujny. Z herbu samego (Ślepowron), chociaż takowy niewątpliwie z tematu runicznego pochodzi, nie da się mimoto stanowczo oznaczyć, czy to jest herb linii senioracklej, czy też linii młodszej. Ślepowron bowiem na krzyżu widoczny może być albo późniejszym dodatkiem spowodowanym tem, że jeden z seniorów tego rodu nosił przezwisko Ślepowrona, a w takim razie byłbyto znak stanniczy linii młodszej, albo jest on uherbieniem znamienia runy týr, a w takim razie byłabyto stannica senioracka. W każdym razie ów praojciec Bujny należy do poczetu rycerstwa polskiego średniowiecznego z doby Popielidów.

Bybel, proklamacya, której etymologicznie wyjaśnić nie umiem, a która reprezentuje herb linii młodszej.

Bychawa, proklamacya imionowa, wskazująca głowę rodu imieniem Bych. Gdy herb tą proklamacyą reprezentowany nie jest nam znany, wpisujemy więc

tego Bycha tylko ogólnikowo bez zaznaczenia pokolenia w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego, z doby Popielidów.

Bylina (I), proklamacya imionowa, wskazująca głowę rodu tegoż imienia. Gdy herb ten pochodzi niewątpliwie od herbu Czewoja i to z linii senioralckiej, przeto ów Bylina wygląda jako potomek rodu szczepowego dwudziestego czwartego z linii senioralckiej i mógłby co najwcześniej należeć dopiero do pokolenia trzeciego szlachty polskiej średniowiecznej, a zatem już do epoki piastowskiej.

Byliny, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż samego imienia, co i poprzedni, Bylina (II). Z kształtu herbu sądząc był to pradynasta jednej z linij młodszych, należy przeto do drugiego pokolenia

Bzura, jest prawdopodobnie przekręcona nazwa zamiast Mzura, gdyż Mzurów i Mzurowa leżą w województwie krakowskiem w tych mniej więcej okolicach, gdzie w wiekach średnich leżały posiadłości Lisów-Mzurów.

Calina, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Cały. Herb tą proklamacyą reprezentowany nie jest nam wcale znany, więc tego Całego tylko ogólnikowo, bez bliższego oznaczenia pokolenia, w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego wstawiamy.

Celbasz, druga proklamacya herbu Rogala, której etymologicznego znaczenia nie jestem w stanie wyjaśnić.

Celma, proklamacya nieznanego herbu, której etymologicznej wartości również nie jestem w stanie wyjaśnić. Prawdopodobnie byłoto może jakieś przezwisko, może Cel.

Chabe, proklamacya herbu Wukry wskazująca praojca rodu imieniem Chab, od którego prawdopodobnie i proklamacya Habicz pochodzi. Po herbie sądząc

byłby on praojcem jednej z linij senioráckich rodu szczepowego Biesów.

Chlewiotka, proklamacya imionowa nieznanego herbu, wskazująca praojca rodu imieniem Chlewiotek, którego dla braku wszelkich wskazówek ogólnikowo tylko w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich wprowadzamy. W każdym razie zdrobniała forma imienia Chlewiotek dowodzi, iż był to syn Chlewiota, więc i tego Chlewiota w poczet rycerstwa polskiego zaliczyć należy.

Chmara, proklamacya imionowa herbu Wukry, wskazuje prawdopodobnie przezwisko praojca tego rodu. Herb sam pochodzi od herbu Biesów i to od linii sanioráckiej. Ów Chmara przeto był członkiem rodu szczepowego szlacheckiego ósmego i to linii senioráckiej, mógł przeto należeć co najwcześniej dopiero do pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Chmieliki, proklamacya imionowa herbu Kotwicz, wskazująca praojca rodu, imieniem Chmielik, o którym z herbu nic więcej nie da się powiedzieć, jak że należał wogóle do rycerstwa polskiego średniowiecznego. W każdym razie nazwisko Chmielik wskazuje, iż on był synem Chmiela, więc i tego Chmiela w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich wprowadzić należy.

Cholewa, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Cholewę, który wedle herbu sądząc należał do linii młodszej, a zatem do drugiego pokolenia.

Chomąto, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu przezwiskiem Chomąto. Herb znany jest tylko z bardzo niedokładnego opisu, z którego nic bliższego o pokoleniu tego Chomąta dowiedzieć się nie można. Wstawiamy go więc tylko ogólnikowo w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich.

Chorąbała, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Chorąbał. Z herbu sądząc ów

Chorąbał należał do rodu szczepowego szlacheckiego dwudziestego drugiego i to do linii senioralnej, mógł być więc już nawet członkiem trzeciego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej.

Ciecierz, proklamacya imionowa, może pierwotna herbu Gieralt, wskazująca praojca rodu imieniem Ciecierz czy Ciecier. Herb Gieralt jest odmianą herbu linii młodszej, ów Ciecierz był przeto prawdopodobnie członkiem pokolenia trzeciego.

Cielątkowa, proklamacya imionowa wskazująca głowę rodu imieniem Cielątko. Herb wskazuje pochodzenie od linii młodszej, tego Cielątkę przeto musimy zaliczyć w poczet trzeciego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej.

Ciołek, proklamacya imionowa wskazująca głowę rodu tego imienia. Herb jednak na wzór zachodnio-europejski uformowany, uniemożebnia ocenienie, do jakiego pokolenia ów Ciołek należał. Tylko powinowactwo proklamacyi Ciołek z proklamacyą Cielątkowa świadczy, że wspólny obu tych dynastów przodek zwał się prawdopodobnie Cielę. Pierwszy jego potomek zwał się Ciołkiem, a kiedy już ta proklamacya Ciołek w wojsku istniała, drugiego potomka, który także powinien się był nazywać Ciołkiem, dla uchylenia bałamuctwa z identycznemi proklamacyami, zwano Cielątkiem. Otóż jeśli to moje przypuszczenie jest trafne, natenczas herb Cielątkowa, który przedstawia odmianę uherbionego znaku stanniczego runicznego, wyjaśniłby nam, jakiego znaku stanniczego używał stary Cielę. Znakiem tym była runa: Cielę przeto był już praojcem linii młodszej, a zatem potomkiem pokolenia drugiego, podczas kiedy jego synowie Ciołek i Cielątko dopiero do trzeciego pokolenia należeć mogą.

Koniowaszyja, tak się nazywa także herb Bielina. Czy to jest proklamacya, czy tylko nazwa herbu, trudno rozstrzygnąć. Herb Bielina przedstawia bowiem

rzeczywiście koniową szyję. Nie jest wszakże wykluczona możność, iż praojciec tego rodu zwał się Koniową szyją, i że to było pobudką do przyjęcia potem koniowej szyji jako herbu. Na Szląsku w wieku XIII żyje dwóch rycerzy imieniem Strzeżywoj i Stafan Kobyległowy a w herbie swym noszą rzeczywiście kobyle głowy czyli, co na jedno wyjdzie, koniowe szyje.

Kosy, jest proklamacya inna herbu Bybel, i wskazuje głowę rodu imieniem Kosa. Herb Bybel należy do herbów linij młodszych, więc i owego Kosę dopiero do drugiego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej zaliczyć należy.

Cwaliny, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Cwala. Herb, zwany także Pniejnią, jest prawdopodobnie uherbionym znakiem stanniczym runicznym, i przedstawia się jako herb linii starszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego. Owego Cwalę zatem do trzeciego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej zaliczyć nam wypada.

Cwieki, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Cwiek, o którym herb (figura heraldyczna) nic bliższego powiedzieć nie umie. Zaliczamy więc tego Cwieka tylko ogólnie, bez bliższego wskazania pokolenia, w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich.

Czabory, proklamacya imionowa herbu Rogala, wskazująca praojca rodu imieniem Czabor. Gdy herb Rogala jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej, przeto i ów Czabor nie może należeć, jak tylko do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Czaczkowie, proklamacya imionowa, wskazująca głowę rodu imieniem Czaczek. Herb nie jest znany, więc o tym praojcu nic bliższego dowiedzieć się nie można. Tyle tylko jest pewna, że on jest synem Czacza, że zatem do jakiego pokolenia zaliczymy Czaczka,

to do poprzedniego pokolenia zaliczyć trzeba koniecznie ojca jego Czacza.

Czasza, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia. Gdy herb żadnych nam co do pokolenia tego Czaszy nie podaje wskazówek, przeto go tylko ogólnikowo w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć możemy.

Czelechy, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Czelech lub Cielech. Herb wskazuje uherbiony znak stanniczy runiczny linii młodszej, więc owego Cielecha do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy. Ani wątpić, iż ten Cielech należy do tego samego rodu młodszego, do którego należą Ciołek i Cielątko, a najdosadniej za tem przemawia identyczność run stanniczych. Znak bowiem stanniczy Cielecha pochodzi od runy zaś znak stanniczy Cielątka od runy a to są runy identyczne, tylko różnym sposobem pisane.

Czelele, proklamacya imionowa, wskazująca głowę rodu imieniem Czelel czy też Cielel lub Cielej. Herb nie nastręcza żadnych bliższych wskazówek do oznaczenia pochodzenia tego pradynasty, tylko imię wskazuje ponad wszelką wątpliwość, że on wraz z Ciołkiem, Cielątkiem i Cielechem do jednego rodu szczepowego Cielęciów należy.

Czelepała, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Czelepal czyli Cielepal. Herb wskazuje tę samą runę uherbioną, od której także herb Cielechy pochodzi, więc i ów Cielepal jest członkiem prarodu Cielęciów.

Czeluść, proklamacya imionowa herbu, który się inaczej także Zawotoł nazywa, i wskazuje praojca rodu imieniem Czelust. Mogłaby zachodzić wątpliwość, czy wyraz czeluść nie jest tylko nazwą herbu, ale

herb ów przedstawiający dwa kły, a między niemi krzyż zaćwieczony, nie ma z czeluścią żadnego związku; z drugiej zaś strony spotkałem się w księgach sądu wyższego prawa magdeburskiego na zamku krakowskim z nazwiskiem Czelustka, które dowodzi ponad wszelką wątpliwość, że istniało w wiekach średnich także imię Czelust. Herb Zawotol przedstawia się jako uherbiony znak runiczny linii młodszej, więc też i owego Czelusta do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Czewoja, jest proklamacya imionowa, wskazująca głowę rodu imieniem Czewój, który też jest rzeczywiście praojcem rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego czwartego i jako taki już poprzednio w poczet pradynastów pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczony został.

Czyrmeńscy, proklamacya nazwiskowa, pochodząca od nazwiska rodzinnego Czyrmeńskich, nie może być dawniejszą nad wiek XIV lub XV, gdyż dopiero w tych wiekach poczęły się formować imiona rodzinne tego kształtu.

Dąbrowa, proklamacya prawdopodobnie topograficzna (liczne są nader wsie tej nazwy w dawnej rzeczypospolitej), chociaż nie jest bynajmniej wykluczona możność, iż praojciec tego rodu zwał się Dąbr. Od takiego imienia proklamacya nie mogłaby brzmieć inaczej, jak również Dąbrowa. Wobec zachodzącej wątpliwości, pomijamy na razie tę proklamacyę.

Dembno, proklamacya niewątpliwie topograficzna, pochodząca od wsi tej nazwy, prawdopodobnie jednej z tych, które leżą w województwie sandomirskiem, w któremto województwie leżało także niegdy gniazdo małopolskich Awdańców, których ród Dębno jest linią poboczną.

Denav, proklamacya, której etymologicznego znaczenia wyjaśnić nie umiem.

Dobruszka, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Dobruszek. Herb tą proklamacyą reprezentowany, bardzo zresztą bałamutnie opisany, nie daje żadnego wyjaśnienia, do jakiego pokolenia ów Dobruszek mógłby należeć. Tyle tylko pewna, że ten Dobruszek miał ojca, któremu na imię było oczywiście Dobruch lub Dobrucha, i że do jakiego pokolenia zaliczymy Dobruszka, to do poprzedniego zaliczyć musimy starego Dobrucha.

Doliwa, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Dola. Herb tą proklamacyą reprezentowany, jest herbem na modłę heraldyki zachodnio-europejskiej uformowanym, żadnego przeto wyjaśnienia o pokoleniu, do jakiego ów Dola należał, dać nie jest w stanie. Zaliczamy go więc tylko ogólnikowo w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich.

Dołęga, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu tegoż imienia. Herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia znak stanniczy runiczny senioracki uherbiony i może być odniesiony równie dobrze do rodu szczepowego szlacheckiego pierwszego jak i siódmego; strzała bowiem jest ostrzem na dół obrócona, znak stanniczy Dołęgów przeto może się przedstawiać jako znak stanniczy w drodze odmiany wywrócony, a w takim razie praojciec tego rodu Dołęga byłby potomkiem linii senioralnej rodu szczepowego Mądrostków i mógłby należeć już nawet do trzeciego pokolenia.

Domasławicz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Domasław. Herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest znany, więc owego Domasława tylko ogólnie w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć możemy, bez bliższego określenia pokolenia.

Dowała, jeśli nie jest prostą mylką zamiast Powała (Ogończyk, czego sprawdzić nie można, gdyż raz tylko jest wzmiankowana w zapisce sądowej z r.

1433 bez opisania herbu), jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Dowal, o którego pokoleniu nic bliższego powiedzieć nie możemy.

Dragowie, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Drag, który gdy żył dopiero w XIV wieku, więc do prastarego rycerstwa polskiego z doby Popielidów i Piastów zaliczonym być nie może.

Drogomir, jest drugą proklamacyą imionową herbu Borzymy, i wskazuje praojca rodu Drogomira, o którym, do któregoby pokolenia należał, nic bliżej powiedzieć nie jesteśmy w stanie. Zaliczamy więc tylko ogólnikowo tego Drogomira w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich.

Drogosław, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Drogosław. Z wizerunku herbu sądząc, jest to członek rodu szczepowego pierwszego linii senioralnej, a więc członek dynastyi Popielidów. Być może, iż to jest tylko inna proklamacya rodu Powałów (Ogończyków); może to być jednak dopiero członek trzeciego pokolenia szlachty polskiej średniowiecznej.

Drya, prdklamacya, której etymologicznego znaczenia wyjaśnić nie umiem. Być może, iż to jest nazwa herbu, gdyż herb ten wyobraża w pasie ukośnym białym trzy czarne kamienie, które w zapiskach sądowych średniowiecznych dryjami są zwane. Być jednak może, iż Dryja jest imię praojca rodu, zaczem przemawialoby bardzo używanie tej proklamacyi w patronimicznej formie Dryjczyk.

Dulicz, proklamacya imionowa druga herbu Ratuld, wskazująca praojca rodu imieniem Dulę. Herb Ratuld jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej, ów Dula przeto co najwcześniej do drugiego pokolenia może należeć.

Drużyna, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Druga. Gdy herb Drużyna jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młod-

szej, przeto i ów Druga dopiero do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego może należeć.

Drzewica, jest najprawdopodobniej proklamacyą topograficzną, pochodzącą od miejscowości tejże nazwy, położonej w powiecie opoczyńskim. Herb tą proklamacyą reprezentowany jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej.

Działosza, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Działoch. Herb tą proklamacyą reprezentowany jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej, więc też i tego Działocha w poczet drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć musimy.

Edile, proklamacya herbu Wukry, której etymologicznego znaczenia określić nie jestem w możności.

Fajerhak, jest zdaje się niemiecką nazwą herbu samego, gdyż herb ten przedstawia w rzeczywistości osękę.

Frangebark, jest oczywiście nazwiskiem tej rodziziny cudzoziemskiej, która tego herbu, zresztą zgoła nieznanego używała.

Gąski, jest proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Gąska, o którym nic bliżej powiedzieć nie umiemy, gdy i sam herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam znany, chyba żeby to był herb Paparona. Tyle pewno, że ów Gąska, jakto jego zdrobniałe imię wskazuje, był synem Gęsi, więc i tego Gęsia w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich wprowadzić należy.

Gero, zapewne nazwa tej rodziny cudzoziemskiej, która tego herbu używała, a któryto herb się jako figura heraldyczna przedstawia.

Gierałt, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Geralt czyli właściwie Gerard. Gdy herb jest uherbionym znakiem stanniczym linii młodszej, przeto i tego Gieralta do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyćby nale-

żało, gdyby nie to, że imię Gerard, od którego nazwa Gieralt pochodzi, jest imieniem chrześciańskiem, więc ów Gieralt co najwcześniej do szóttego pokolenia zaliczonym być może.

Glaubicz, jest proklamacya prawdopodobnie imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Glaub lub Glauba, o którym nic zgoła bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Glezyn, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Gleza, o którym również nie bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie, krom, iż prawdopodobnie należy do linii młodszej rodu szczepowego Nagodów albo Koźlichrogów, a więc do drugiego pokolenia.

Gołobok czy też Hołobok lub Ołobok, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Golobok lub Ołobok, o którym także nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w możności.

Głoworożec nie jest zdaje się proklamacyą, lecz jedynie nazwą przedmiotu herbu Bończa, który rzeczywiście głoworożca przedstawia.

Goduła, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiemy. Czasami proklamacya ta pisana jest Bodula, rozumiem jednak, że poprawniejsze brzmienie jest Godula, gdyż tego imienia znachodzimy w XIII wieku sędziego naczelnego na dworze Bolesława Wstydliwego.

Godziemba proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Godziąb lub Godziemba. Gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej, przeto tego Godziemba do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Golian proklamacya oczywiście imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym, gdy herb

tą proklamacyą reprezentowany, nam zgoła znany nie jest, nic też bliższego powiedzieć nie umiemy.

Gozdowa jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Gozda, o którym nic więcej powiedzieć nie umiemy, jak, że należy do rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Grabia jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym również nic bliższego powiedzieć nie umiemy, chyba że herb Grabie powstał prawdopodobnie z herbu Radwan, który znowu nie może być dawniejszym nad wiek XII, więc i ów Grabia nie może być nad ten wiek wcześniejszym. Do pradynastów przeto nie należy.

Groty prawdopodobnie tylko nazwa herbu a nie proklamacya, gdyż herb ten w rzeczywistości trzy groty przedstawia.

Grotowie proklamacya osobowa, wskazująca praojca rodu imieniem Grota. Zważywszy, że imię Grot jest właściwe rodowi Rawiczów, domniemanie jest bliskiem, iż ród Grotów jest poboczną odnogą rodu Rawiczów. Że zaś ród Rawiczów dopiero na początku XII wieku z Czech do Polski przybył, przeto i ów Grot założyciel rodu Grotów dawniejszym nad wiek XII być nie może.

Gryf jest prawdopodobnie tylko nazwą herbu, którego proklamacyą jest Swieboda, ileże herb ten rzeczywiście gryfa przedstawia: aczkolwiek nie jest wykluczoną możność, że któryś z pradynastów tego rodu Gryfem się nazywał i to dało później powód do przyjęcia gryfa za herb. W takim razie ów Gryf należałby do trzeciego pokolenia, sądząc po stannicy.

Gryzima czy też Gryżyna jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Gryża, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Grzymała jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Grzymal czyli Grzymisław,

o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Habicz jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Hab, o którym nic więcej powiedzieć nie jesteśmy w stanie. Być może, że ten Hab zostaje w związku z Chabem, którego już jako praojca rodu Chabów-Wukrów poznaliśmy.

Hełm jest nazwa herbu ale nie proklamacya, gdyż herb ten rzeczywiście hełm przedstawia.

Herburt lub Herbortowa jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Herburta, o którym tyle tylko możemy powiedzieć, że Herbord fulsztyński jeszcze w r. 1288 jest ziemianinem szląskim, a Ekryk fulsztyński nawet jeszcze w r. 1296, że wskutek tego rodu szlacheccki Herburtów fulsztyńskich nie jest prawdopodobnie starszy w Polsce nad koniec XIII lub nawet początek XIV wieku.

Janina jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca ród imieniem Jana, o którego pokoleniu nic bliższego powiedzieć nie umiemy, krom, iż gdy imię Jana jest zgrubiałą formą imienia Jan, imię Jan zaś jest chrześcijańskiem, przeto ów Jana nie mógł żadną miarą żyć w dobie pogańskiej Popielidów, lecz pochodzi już z doby Piastowskiej i to dopiero z tej epoki, kiedy imiona chrześcijańskie zaczęły sobie zjednywać prawo obywatelstwa u szlachty polskiej i rugować zwolna prastare imiona z doby pogańskiej.

Jasiona, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Jasion, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż gdy herb tą proklamacyą reprezentowany jest uherbionym znakiem stanniczym runicznym linii młodszej, przeto i tego Jasiona do drugiego pokolenia ryeerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Jastrzębiec jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Jastrząb, który się jako brat rodzony Bolesty-Piasta przedstawia, więc już po-

przednio w poczet pradynastów pierwszego pokolenia zaliczonym został.

Jednorożec jest nazwa przedmiotu herbu Bończa, który rzeczywiście jednorożca przedstawia.

Jeleń proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym do któregoby pokolenia należał, nic bliżej powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Jelenie rogi jest raczej nazwą herbu samego, który rzeczywiście dwa jelenie rogi przedstawia, jak proklamacyą, więc się ją tu pomija.

Jelita jest prawdopodobnie proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Jelito, którego już w poczet pradynastów pierwszego pokolenia zaliczyliśmy.

Wedle Długosza miałaby proklamacya Jelita powstać dopiero po bitwie pod Plowcami, a to wskutek tego, iż w tej bitwie Floryan Szary jeden z członków tego rodu, tak dalece w brzuch pokłuty został, iż mu jelita wychodziły; oczywiście z tem pokłuciem brzucha zostawały w przyczynowym związku trzy włócznie, przedstawione w herbie Jelita. Tymczasem te trzy włócznie w herbie Jelita widoczne są już na pieczęci Tomisława Mokrkskiego kasztelana sądeckiego z r. 1316, a zatem na lat kilkanaście przed bitwą pod Plowcami, zaś przezwisko Jelito nosi już Piotr kasztelan sandomirski w r. 1317. Opowieść przeto Długosza o Florianie Szarym i powstaniu proklamacyi Jelita oczywiście zmyśloną się być przedstawia.

Jeziora czyli Jezierza jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu, którego imię było Jezior lub Jezioro, a o którym nic więcej co do jego pokolenia powiedzieć nie jesteśmy w stanie, herb bowiem powyższą proklamacyą reprezentowany, jest zagadkowy, wyobraża on mianowicie krzyż a na nim kruka (zapewne ślepowrona). Otóż może być bardzo łatwo, iż to jest uherbiony znak stanniczy runiczny, a w takim razie nasuwałoby się pytanie, którego rozwiązać nie jesteśmy w stanie, czy kruk na krzyżu jest prostym

dodatkiem, spowodowanym potrzebą uformowania odmiany, w którymto razie herb Jeziora należałby do herbów linij młodszych, czy też powstał przez uherbienie kresek znamiennych runy týra w takiej odmianie:

a w takim razie należałby do herbów senioráckich, a ów Jezioro byłby członkiem linii senioráckiej rodu szczepowego trzeciego. Czy tak, czy owak, w każdym razie Jezioro należy do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Juńczyk, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Juńcza, który wedle herbu sądząc, przedstawia się jako praojciec gałęzi senioráckiej rodu szczepowego Mzurów, zatem do trzeciego pokolenia należy.

Junosza jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Junosz, o którego pochodzeniu, mianowicie, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Kaja jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca imieniem Kaj lub Kaja. Gdy ta proklamacya służy herbowi Radwan, zaś herb Radwan powstał prawdopodobnie z monogramu Piotra Włosta, a więc nie wcześniej jak w XII wieku, przeto i ów Kaj czy Kaja nad wiek XII dawniejszym być nie może, nie należy przeto do pradynastów szlachty polskiej.

Kamiona jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Kamień, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiemy. Być może, iż Kamiona jest przekręconą nazwą Kamiowy, proklamacyi Jastrzębca. Długosz bowiem w swoich Clenodiach pomiędzy proklamacyami, które służą Jastrzębcowi, wymienia Kamionę a opuszcza zupełnie (niewątpliwą zresztą) Kamiowę.

Takiemu przypuszczeniu atoli prostego przekręcania proklamacyi Kamiowej na Kamionę stałby na przeszkodzie fakt, że proklamacya Kamiona przy-

chodzi aż w dziesięciu zapiskach sądowych z końca XIV i początku XV wieku. Istnienie więc osobnej proklamacyi Kamiona obok Kaniowa zdaje się nie ulegać wątpliwości. Jaki atoli herb ta proklamacya reprezentuje, nie jest wiadomem.

Kaniowa, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Kania, który się jako gałąź młodszej linii rodu szczepowego Popielidów przedstawia, zatem do drugiego pokolenia należy.

Kara jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu szczepowego Aksaków imieniem Kara, który w skutek tego w poczet pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich, czyli w poczet pierwszego pokolenia zaliczonym być winien.

Karby są prawdopodobnie nazwą samegoż herbu Korczak, którego trzy belki czyli pasy poprzeczne można jako karby uważać, a nie proklamacyą.

Kebłowscy jest oczywiście nazwisko rodziny, która tego zresztą nam zupełnie nieznanego herbu używała. Być jednak może, że członkowie tego rodu zwoływali się w obozie za tą nazwą, jako własną proklamacyą. W każdym razie, gdy tego rodzaju nazwiska rodowe u nas dopiero w XIV wieku formować się poczynają, to i ta proklamacya dawniejszą nad wiek XIV być nie może.

Kiczka jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tego imienia. Gdy proklamacya ta służy herbowi Kietliczów, zaś ród Kietliczów jest u nas rodem cudzoziemskim, gdy zresztą i proklamacya Kiczka odnosi się do Stanisława Rajskiego, i Walentego Skideńskiego, szlachty szląskiej, przeto ją tu pomijamy.

Kierdeja jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Kierdej, który był szlachcicem ruskim a żył prawdopodobnie w drugiej połowie XIV wieku, więc nas tu nie obchodzi.

Kietlicz, prawdopodobnie nie proklamacya lecz nazwa rodu cudzoziemskiego, (może od Kettel, łańcu-

szek, który Kietlicze w herbie noszą), który zapewne u schyłku XII lub na początku XIII wieku ze Szląska do Polski przybył. Praojciec przeto tego rodu do starodawnego rycerstwa polskiego wieków średnich nie należy wcale.

Kita, jest prawdopodobnie nazwą herbu a nie proklamacyą, gdyż herb tem mianem nazywany, przedstawia rzeczywiście kitę pierza w ręce zbrojnej.

Kliza, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Kliz, o którym nie pewniejszego powiedzieć się nie da, gdyż herb tą proklamacyą reprezentowany, włócznia, do żadnych wyjaśnień powodu nie daje.

Kocina, jest proklamacya imionowa herbu Grabie i wskazywałaby na praojca rodu tego, imieniem Kota. Gdy jednak na najstarszej pieczęci z tym herbem z r. 1345 napis otokowy wspomina Jerzego z Kociny (Georgius de Cocein a), przeto owa Kocina była oczywiście wsią, prawdopodobnie niegdy w księstwie oświecimskiem położoną, dziś już nieistniejącą, a ową proklamacyę należy uważać za topograficzną a nie imionową.

Kokoty, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Kokot, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie potrafimy, jak że oczywiście należał do rycerstwa polskiego wieków średnich, gdy i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam zgoła znany. Być może, iż to jest proklamacya rodu Tadrów (de Der), którzy rzeczywiście kokota w szczycie noszą, w którymto razie praojciec rodu tego imieniem Kokot, dawszy powód do proklamacyi tego imienia, byłby też powodem, iż następnie ród ten kokota za herb sobie przyjął.

Kolumna jest oczywiście nazwą herbu samego, który się także Rochem nazywa, a nie proklamacyą.

Kołda jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Kold lub Kołda, o którym nic bliższego co do jego genealogii powiedzieć nie umie-

my, krom że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Kołmasz jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Kołmach, który wedle herbu sądząc, był potomkiem linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego czwartego i mógł być wnukiem pradynasty tego rodu szczepowego Strzegonia, a zatem mógł należeć do III pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Komar, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie, gdy nam prastary znak stanniczy runiczny tego rodu znany nie jest.

Konopki, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Konopka, o którego genealogii również nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Kopacz, także Topacz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, do którego pierwotnej genealogii również żadnych zgoła nie posiadamy wskazówek.

Kopasina albo Kopaszyna, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Kopacha, o którym wedle herbu ową proklamacyą reprezentowanego, sądząc, stwierdzić możemy, iż należał do linii młodszej rodu szczepowego Ogińców [1]), a zatem do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczonym być winien. Być może, że proklamacya Kopacha pozostaje w genetycznym związku z codopiero przytoczoną wyżej proklamacyą Kopaczem, i że tak Kopacz jak i Kopacha są członkami jednego i tegożsamego rodu a może nawet rodzonymi między sobą braćmi, w takim razie herb Kopaszyna byłby uherbionym prastarym znakiem stanniczym rodu Kopaczów.

---

[1]) Zobacz o tym rodzie niżej pod pierwszem pokoleniem rycerstwa polskiego wieków średnich.

Korab, jest proklamacyą imionową praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic więcej powiedzieć się nie da nad to, iż należał do rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Korzbog jest proklamacya imionowa cudzoziemskiej (szląskiej) rodziny Kurzbachów, która do prastarej rdzennej szlachty polskiej nie należy.

Korczak, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Korczę. Jest wszelkie prawdopodobieństwo, że od tego samego pradynasty Korczy pochodzi także małopolski gród Korczyn, nad Wisłą położony. W takim razie ów Korcza należałby do pierwszego zastępu komesów grodowych czyli kasztelanów, przez Bolesława Chrobrego ustanowionych.

Gdybyśmy jednak byli zmuszeni przypuścić, że Korczyn nie jest grodem, któryby dopiero za Bolesława Chrobrego powstał, chociaż zatem przypuszczeniem położenie Korczyna w przedłużeniu linii obronnej Dunajca, przez Chrobrego ustanowionej, bardzo przemawia, lecz że już istniał przed Chrobrym, to i tak owego Korczę nie moglibyśmy zaliczać do pierwszych pokoleń rycerstwa polskiego średniowiecznego, gdyż podówczas granice młodej monarchii piastowskiej nie mogły jeszcze sięgać po Korczyn, i mogło się to stać najwcześniej dopiero za czasów Ziemomysła (pokolenie V, 934—966), który granice państwa w trójnasób rozszerzył. Owego Korczy przeto do wcześniejszych pokoleń od pokolenia V w żadnym razie zaliczać nie można.

Inaczej jednak rzecz się przedstawia jeśli przypuścimy, że praojciec rodu Korczaków Korcza a założyciel grodu Korczyna są dwie różne osoby; w takim razie nic nie będzie stać na przeszkodzie, aby starego Korczę (I) zaliczyć w poczet pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich pierwszych pokoleń.

Kornic, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Kornik. Herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako uherbiony znak

stanniczy runiczny rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Biesów, linii senioralnej, a ów Kornik mógł być jednym z synów lub wnuków Biesa, praojca rodu tego, przez głowę najstarszego syna czyli seniora i należeć do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Muszę jednak zwrócić uwagę już tu na wątpliwość, jaka się przeciw powyższemu przypuszczeniu budzi. Herb Kornic czyli Biesowie wyobraża, mówiąc językiem heraldycznym, dwa półbocheńce połączone krzyżem, u którego to krzyża atoli górnego ramienia czyli przewiercia brak. Krzyż ten, którego boczne ramiona zakończone są owemi dwoma półbocheńcami, stoji na trzech stopniach. Owe trzy stopnie, to trzy belki węgierskie, dodane Biesom dla udostojnienia herbu przez króla Ludwika, więc pochodzą dopiero z drugiej połowy XIV wieku, a tylko ów krzyż bez jednego przewiercia, zakończony dwoma półbocheńcami, jest uherbionym pierwotnym znakiem stanniczym runicznym Biesów. Owo utrącone przewiercie krzyża wskazuje, że dla Korniców formowaną była odmiana stannicy w chwili, kiedy już krzyż w tej stannicy istniał i że tę odmianę uformowano w ten sposób, że jedno przewiercie krzyża odtrącono. Gdy jednak krzyż do stannicy Biesów nie mógł się dostać wcześniej jak po przyjęciu chrześcijaństwa, to jest najwcześniej w pokoleniu szóstem, to w skutek tegoby i owego Kornika dopiero do szóstego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należało. Jest atoli możebnem i prawdopodobnem, że charakterystyczną odmianą Kornica od Biesów nie jest brak przewiercia krzyża, lecz położenie bokiem znaku stanniczego, a w takim razie Kornik mógłby należeć już do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Korsak, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym nic więcej powiedzieć nie umiem, jak że prawdopodobnie należał do rycerstwa polskiego wieków średnich, lecz tylko prawdo-

podobnie, gdyż żadne średniowieczne źródło polskie proklamacyi tej nam nie podaje.

Kościesza, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Kościech, o którym jako pradynaście rodu szczepowego polskiego dwudziestego trzeciego mówiło się już wyżej, w tomie pierwszym niniejszego dzieła (str. 204), w skutek czego też już w poczet pradynastów pierwszego pokolenia zaliczony został.

Kot morski nie jest prawdopodobnie proklamacyą, lecz właściwie tylko nazwą herbu, który rzeczywiście kota rzekomo morskiego przedstawia; proklamacyą zaś mógłby być tylko o tyle, o ile w heraldyce polskiej średniowiecznej proklamacye imionowe są niemal w regule (o ile to możebne), powodem do przyjmowania herbów, tym proklamacyom odpowiadających.

Kotwica, jest znowu nazwą herbu a nie proklamacyą. Uwaga zamieszczona przy poprzednim herbie i tu się stosuje; nie jest bowiem wykluczoną możność, iż praojciec rodu tego rzeczywiście Kotwicą się nazywał. Gdy jednak herb ten ma swoją prawidłową imionową proklamacyę Radzic, przeto prawdopodobnem jest, że kotwica nie jest proklamacyą, lecz nazwą herbu.

Kotwicz jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Kotew, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy, gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, jako figura heraldyczna się przedstawia.

Kowinia także Skowina, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, jako uherbiony znak stanniczy runiczny linii młodszej się przedstawia, do pokolenia drugiego rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczonym być winien.

Koziegłowy, jakkolwiek na pozór przedstawiałyby się jako nazwa herbu, gdy herb ten, także Zerwikapturem zwany, rzeczywiście trzy kozie głowy przedstawia, przecież prawdopodobniejszem jest, iż to jest prokla-

macya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Koziagłowa, o którym nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w możności.

Koźlerogi jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Koźliróg, którego już w tomie pierwszym niniejszej pracy (str. 202) i w tomie niniejszym w poczet pradynastów pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy.

Krakwice proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Krakiew lub Krakwa, co do którego genealogii nic bliższego podać nie jesteśmy w stanie.

Kroje, zdają się być nazwą herbu a nie proklamacyą, ileże herb ten rzeczywiście trzy kroje w szczycie wykazuje.

Kromno; o tej proklamacyi a zwłaszcza o jej etymologicznej wartości nic zgoła bliższego pewiedzieć nie umiem. Herb tem mianem zwany, przedstawia się jako figura heraldyczna, Kromno zatem będzie zapewne nazwisko jakiegoś cudzoziemskiego rodu.

Krzywasnia i **Krzywasnicz** są prawdopodobnie nie proklamacye lecz nazwy przedmiotu herbu, który rzeczywiście krzywaśnię czyli krzywy kij czyli kulę (Szreniawa, Drużyna) przedstawia. Wszelako patronimiczna forma wyrazu Krzywaśnicz nakazywałaby przypuszczać, iż Krzywaśnią zwał się praojciec rodu, i że jego imię spowodowało przyjęcie krzywaśni za herb.

Krzywda jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, który wedle herbu, tą proklamacyą reprezentowanego, sądząc, należał do jednej z linij młodszych rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Popielidów lub Strzegoniów lub też Czewojów, więc go do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć wypada.

Krzywosąd jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, który był członkiem rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, czyli Popielidów, linii senioralnej, mógł więc już na-

leżeć, prawdopodobnie jako brat Niesoba, syna Popiela (III), do pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego średniowiecznego; tam go też kładziemy.

Kucza jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Kucz, który należy do młodszej linii rodu szczepowego Bogorów lub Mądrostków, którato linii młodsza formowała ród Cielęciów. Kucz przeto, który może być rodzonym bratem Ciołka i Cielątka, należy prawdopodobnie dopiero do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Kudbrza i **Kudbrzyn**, są przekręcone nazwy proklamacyi Ludbrza czyli Ludborza, o której niżej.

Kur biały jest oczywiście nazwą herbu, lecz nie proklamacyą i może się odnosi do herbu Kokoty.

Kuszaba, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy, jak tylko, że wedle herbu sądząc, który się jako uherbiona runa przedstawia, należał on do praojców jednej z młodszych linij rodu szczepowego Starzów, więc do drugiego pokolenia zaliczonym być winien.

Larysza jest widocznie proklamacya cudzoziemskiego, może włoskiego pochodzenia; pierwszy bowiem, który ten herb przyniósł do Polski, był podskarbi królewski zwany Medyolańskim lub Modulańskim, któreto nazwisko się wreszcie na Madalińskiego przemieniło. Otóż już samo nazwisko Medyolańskiego dowodzi, iż mamy z Włochem do czynienia. Proklamacya ta nie jest w Polsce starszą nad koniec XIV wieku.

Laska jest proklamacyą imionową i wskazuje na praojca rodu tegoż imienia. Wprawdzie fakt, że herb tą proklamacyą reprezentowany, wyobraża bróg o czterech laskach, czyli wprost cztery laski, mógłby nasuwać domysł, że w nazwisku Laska lub Laski mamy nie z proklamacyą lecz tylko z nazwą przedmiotu herbu do czynienia; wszelako patronimiczny kształt tej proklamacyi Leszczyc, najpospolitiej na oznaczenie tego herbu

używany, dowodzi, że Laska jest imieniem osobowem. Ten Laska jest prawdopodobnie pradynastą linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Wyszów, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Lądy, proklamacya prawdopodobnie topograficzna, o której nic więcej powiedzieć nie umiemy, gdyż i sam herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest dotychczas znany.

Leblowie, proklamacya wzięta widocznie z nazwiska jakiegoś cudzoziemskiego, zapewne niemieckiego szlacheckiego rodu, do Polski w XV wieku przesiedlonego.

Łękno zdaje się być nazwą herbu a nie proklamacyą, gdyż herb przedstawia rzeczywiście dwie białe lęknie.

Leliwa proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Lela. Zważywszy jednak, iż ród Leliwitów jest poboczną gałęzią rodu Lubomlitów, od którego się dopiero albo na schyłku XIII lub na początku XIV wieku oderwał, przeto ów Lela nie mógł żyć kiedyindziej, jak również albo na schyłku XIII albo na początku XIV wieku; nie należy on przeto do pradynastów szlachty polskiej.

Leśniów jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Lesień, o którego geneałogii nic bliższego powiedzieć nie umiem, gdy nawet herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest zgoła znany.

Lewart proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Lawarda, Skandynawca, który był pradynastą osobnego rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, więc jako taki już do pradynastów pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczony został.

Lichtinwalde, proklamacya wzięta widocznie z nazwiska jakiegoś obcokrajowego, snać niemieckiego, do Polski przesiedlonego rodu, którego herb nie jest dotąd znany.

Lisowie, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Lis. Będzieto zapewne po herbie sądząc brat rodzony Orza, pradynasty rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego, więc go dodatkowo do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Luba albo Lubicz jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako linia młodsza rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Popielidów, przeto tego Lubę winniśmy zaliczyć w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Lubcza, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Lubek. Jakkolwiek herb reprezentowany tą proklamacyą przedstawiałby się właściwie jako uherbiony znak stanniczy runiczny linii młodszej rodu szczepowego Mądrostków, Smiarów lub Biesów, to jednak imię Lubek dowodzi ponad wszelką wątpliwość, że mamy tu z synem wzmiankowanego codopiero Luby do czynienia i że przy formowaniu odmiany stannicy rodowej dla tego Lubka wywrócono znak stanniczy, w skutek czego pozornie się wydaje, jakoby herb Lubcza od zgoła innej runy pochodził jak herb Lubicz, gdy tymczasem oba te herby w rzeczywistości od jednej i tejsamej runy się wywodzą. Jako syn Luby należy Lubek już do czwartego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Lubiewa lub Lubiewo jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Lubij. Gdy herb Trzaska, który powyższą proklamacyą jest reprezentowany, nie jest w pierwotypie niczem innem jak wywróconym herbem Lubą, przeto i tego Lubija nie możemy w myśl codopiero wyżej przytoczonej uwagi uważać, jak tylko za najbliższego potomka pradynasty Luby i zaliczyć go do czwartego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Lubowla albo Lubomla, jest wedle wszelkiego prawdopodobieństwa proklamacyą topograficzną i bierze swój początek od miejscowości tej nazwy, na Spiżu położonej.

Ludbrza proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Ludbora, który się jako brat rodzony Bolesty-Piasta a jako jeden z młodszych synów Popiela Chwościszka przedstawia i w skutek tego już w poczet drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony został.

Łabędź mógłby śmiało uchodzić za nazwę herbu, ileże herb ten rzeczywiście łabędzia w szczycie przedstawia. Zważywszy atoli, iż łabędź jako herb nie może być dawniejszy, jak wiek XIV, zaś ród Łabędziów innej proklamacyi prócz Łabędź i topograficznej Skrzynno nie ma, a jednak musiał mieć i imionową proklamacyę, która u rodu tej znakomitości, co ród Łabędziów, w zapomnienie iść nie mogła, przeto jest wszelkie prawdopodobieństwo, że Łabędź jest właśnie tą prastarą rodu tego imionową proklamacyą i że wskazuje pradynastę rodu tego imieniem Łabędzia, który mógł być dziadem naszego znanego Piotrka Włosta. Ten więc Łabędź mógłby w takim razie należeć co najwcześniej do ósmego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Łabszowa, Łapszowa czyli **Ławszowa**, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Łapsza czy też Ławsza, o którym sądzę, iż żył dopiero w wieku XIV, więc w poczet prastarej szlachty polskiej zaliczonym być nie może.

Łada, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Herb reprezentowany tą proklamacyą, przedstawia się jako senioracka (?) odmiana znaku stanniczego rodu szczepowego pierwszego; ów Łada przeto należał prawdopodobnie do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Łagoda, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Łagod. Wprawdzie jest to herb

rodu Wierzynków, który dopiero w XIV wieku z Niemiec przybył do Polski, wobec czego wypadałoby owego Lagoda również co najwcześniej położyć na wiek XIV; zważywszy atoli, iż Wierzynek był obcym szlachcicem, zaś obcokrajowa szlachta nie mogła w Polsce wieków średnich uzyskać szlachectwa polskiego innym sposobem, jak tylko drogą adoptacyi do którego z istniejących już starodawnych rodów szlacheckich polskich, którejto drogi i Wierzynek, jeśli jako szlachcic polski występuje, omijać nie mógł, zważywszy, iż znak stanniczy (herb) z proklamacyą w ścisłem zawsze zostaje połączeniu, przeto owego Lagoda uważać należy jako pradynastę tego właśnie starodawnego rodu szlacheckiego polskiego, który Wierzynka do rodu swego adoptował. Za takiem przypuszczeniem przemawia jeszcze i ten dalszy fakt, że herb Wierzynkowa ma oprócz proklamacyi Lagoda jeszcze inną proklamacyę, mianowicie Połańcze, która jak niżej wykazanem będzie, nie może być późniejszą nad epokę panowania Bolesława Chrobrego, istniała zatem już na 3 wieki przed przybyciem Wierzynka do Polski. Musimy więc i owego Lagoda zaliczyć w poczet rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Łazęki, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Łazęka, o którym już poprzednio dowiedzieliśmy się, iż był prawdopodobnie bratem rodzonym Bolesty-Piasta a jednym z synów młodszych Popiela (II) Chwościszka i którego w skutek tego już do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyliśmy.

Łębno, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Łodzia, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Wprawdzie możnaby przypuszczać, iż to jest tylko nazwa herbu, gdyż herb tą proklamacyą reprezentowany, rzeczywiście łódź w szczy-

cie nosi; zważywszy atoli, iż herb ten żadnej innej proklamacyi nie ma, a jest rzeczą niemożebną, iżby którykolwiek z rodów szlacheckich średniowiecznych polskich nie miał swej proklamacyi, przeto musimy ową nazwę Łodzia uważać jako proklamacyę i widzieć w niej imię praojca rodu.

Łzawia, jest przez Paprockiego przekręcona proklamacya Czawia czyli Czewoja, którą zna jeszcze herbarzyk Ambrożka.

Męda, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic zresztą więcej powiedzieć nie umiemy.

Mądrostki, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Mądrostek, o którym wiemy, iż był pradynastą rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego i jako taki już w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony został.

Merawy, proklamacya, której etymologicznej wartości rozpoznać nie umiemy.

Mięszaniec, herb ten miał być nadany przez Kazimirza Wielkiego synom jego z nieprawego łoża Niemirze i Pelce, więc się do prastarego rycerstwa polskiego wieków średnich nie odnosi.

Milan, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy, prócz, że on był prawdopodobnie rodzonym bratem Ślepowrona, więc do trzeciego pokolenia należy.

Modzele, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Modzel, który, gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako uherbiony znak stanniczy runiczny linii młodszej, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Momot, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic więcej

powiedzieć nie umiemy, krom że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Mora lub **Morowa**, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Mor, po którym też jego potomkowie głowę murzyna za herb sobie przyjęli, a o którego genealogii nic więcej powiedzieć nie umiem, krom że oczywiście należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Mościc, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Mosta. Herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia uherbioną odmianę znaku stanniczego rodu szczepowego dwudziestego czwartego, linii senioráckiej. Ów Most przeto może należeć do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Moszczenica, jest widocznie proklamacyą topograficzną, wziętą po jednej z licznych miejscowości tejże nazwy, której położenia bliżej określić nie umiemy, gdy i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam znany.

Moskawa czy też **Mozgawa**, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Mózg, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Mota, jest proklamacya, której etymologicznej warteści ocenić nie jesteśmy w stanie. Prawdopodobnie będzie to proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Mot, o którego genealogii nic zgoła powiedzieć nie umiemy, gdy i herb sam tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam dotychczas znany.

Mzura (mylnie Murza lub Bzura), jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Gdy ta proklamacya jest jedną z kilku, służących herbowi Lis, uherbionemu znakowi stanniczemu runicznemu (linii senioráckiej) rodu szczepowego polskiego trzeciego, którego praojcem był Orz, przeto ów Mzura był prawdopodobnie rodzonym tegoż Orza bratem, więc w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Muskata, jest przezwisko biskupa krakowskiego rodem Szlązaka, który pochodzi z końca XIII wieku, więc w poczet starodawnej szlachty polskiej średniowiecznej zaliczony być nie może.

Nabra albo **Nabram**, proklamacya, której etymologicznego znaczenia rozpoznać nie jesteśmy w stanie. Herb tą proklamacyą reprezentowany ma jeszcze inną proklamacyę Waldorff, którąby cudzoziemskie pochodzenie tego herbu wskazywała, ale i inną jeszcze proklamacyę Stańczowie, która znowu za polskiem przemawia pochodzeniem.

Nagod, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, w którym już wyżej poznaliśmy pradynastę rodu szczepowego szlacheckiego polskiego ośmnastego, i już go w skutek tego do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy.

Nagóra, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Nagor, o którym już wiemy, iż był młodszym bratem Bolesty-Piasta a jednym z młodszych synów Popiela (II) Chwościszka, więc jako taki w poczet pradynastów szlachty polskiej drugiego pokolenia już zaliczony został.

Nałęcz, proklamacya topograficzna, biorąca swą nazwę od jeziora tegoż imienia, położonego niegdy w Wielkopolsce, które atoli dziś nie jest już znane.

Napiwowie, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Napiwo lub Napiwon, o którym nic więcej powiedzieć nie umiemy, jak to, iż należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Naptycz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Napta, o którego genealogii również nic bliższego powiedzieć nie umiemy, gdy i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam dotychczas znany.

Naworotnik, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia. Pochodzenie tej proklamacyi jest ruskie, więc i ów praojciec rodu raczej do szlachty ruskiej, jak do polskiej zaliczonym byćby po-

winien. Tylko gdy szlachta ruska wszystkie swe herby wraz z proklamacyami ma od szlachty polskiej, więc i owa proklamacya w Polsce swe źródło i początek mieć musiała. W takim atoli wypadku ów praojciec musiał się zwać Nawrotnikiem.

Niałek albo **Niałko**, proklamacya dodawana zwyczajnie do herbu Jeleń czyli Opole, jest proklamacyą topograficzną i pochodzi od miejscowności Niałek, położonej w powiecie babimoskim. To dodawanie nazwy topograficznej Niałko do proklamacyi Jeleń w tem ma swą przyczynę, iż oprócz rodu wielkopolskiego Jelenie-Niałko istniał nadto ród małopolski Jeleniów-Opole, otóż dla odróżnienia tych dwóch rodów, które jednakowej proklamacyi imionowej Jeleń używały, dodawano jeszcze drugą proklamacyę topograficzną. Ta potrzeba rozróżnienia tych dwóch rodów w dwóch osobnych dzielnicach zamieszkałych, świadczy dowodnie, iż proklamacye te powstały w czasie, kiedy obie te dzielnice pod wspólnem berłem zostawały a oba rody we wspólnym obozie się gromadziły, co oczywiście w każdym razie przed podziałem kraju po śmierci Krzywoustego dziać się musiało.

Nieczuja, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Nieczuj, o którym po kształcie herbu sądząc, możemy powiedzieć, iż należał do młodszych potomków rodu szczepowego szlacheckiego polskiego szóstego, zatem go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć winniśmy.

Niesobia, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Niesob, o którym już wiemy, iż należał do linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, w skutek czego już do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony został.

Niezgoda, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, któryto ród przedstawia się jako gałąź linii senioralnej rodu szczepowego Mądrost-

ków; ów Niezgoda przeto do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Ninkebarkowie, jest oczywiście nazwą rodu jakiegoś obcego pochodzenia, którego herb nam nawet po dziśdzień nie jest znany.

Nowina, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym sądząc z herbu tą proklamacyą reprezentowanego, powiedzieć możemy, iż należał do młodszego potomstwa rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego albo ósmego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Odrowąż. Co do tej proklamacyi zachodzi trudna do rozwiązania wątpliwość, czy to jest proklamacya imionowa czy topograficzna. Tyle jest pewna, że nazwa Odrowąż pochodzi od imienia osobowego Odrobąd, a gdy i wieś Odrowąż już od prawieku jest w posiadaniu rodu Odrowążów, więc czy proklamacyę tę weźmiemy za imionową czy za topograficzną, czy Odrobąda będziemy uważać za pułkownika-wojewodę czy za założyciela wsi Odrowąż, zawsze się pokaże, że ten Odrobąd był jednym z najstarszych członków rodu Odrowążów i do tegoż rodu należał. Zważywszy jednak, iż imię Odrobąd jest rycerskiem a nie gminnem, iż rycerstwo dopiero w XII wieku dobrami uposażone zostało i w tym dopiero wieku gniazda rodowe o nazwiskach branych z imion praojców rodu zakładać sobie poczęło, w skutek czego i wieś Odrowąż dopiero w wieku XII powstaćby mogła, tymczasem mimo, iż nam genealogia Odrowążów z XII wieku dostatecznie jest znaną, takiego członka (Odrobąda) ani w tym rodzie ani w ogóle pomiędzy rycerstwem polskiem wieku XII nie spotykamy wcale, to ze względu, że Odrowąż jest już w posiadaniu starego Prandoty, który żyje na schyłku XI i początku XII wieku, więc jego założenie głębiej wstecz cofnąć należy, ze względu dalej, że przed XII wiekiem miejscowości tylko w takim razie przybierają nazwy po imionach

rycerskich, jeśli to są grody przez tychże rycerzy budowane, nasuwałoby się przypuszczenie, iż niegdyś za panowania pierwszych Piastów, kiedy granice monarchii Piastowskiej zwolna się rozszerzały a Piastowie granice te grodami utwierdzali, był Odrowąż chwilowo grodem rubieżnym przez Odrobąda założonym. Za takiem przypuszczeniem przemawia silnie fakt, z dokumentów mogilskich znany, że stary Prandota wykonywał za życia swego, to jest u schyłku XI i na początku XII wieku, a zatem w chwili, kiedy o jurysdykcyi patrymonialnej szlachty nad poddanymi jeszcze ani mowy być nie mogło, w dobrach swych patryomonialnych sądownictwo najwyższe nad swymi poddanymi, to jest *ius aque et baculi*, co się tylko w ten sposób wytłumaczyć da, że stary Prandota nie jako dziedzic posiadłości ziemskiej, lecz jako właściciel grodu (komes grodowy, kasztelan) tę jurysdykcyę wykonywał. Gdy herb Odrowąż wykazuje znak senioracki rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, przeto tego Odrobąda zaliczyliśmy w poczet pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Ogon, Ogonowie, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Ogon. Gdy zaś herb tą proklamacyą reorezentowany, przedstawia się jako uherbiony znak stanniczy runiczny rodu szczepowego szlacheckiego pierwszego, przeto tego Ogona uważamy za seniora czyli najstarszego syna Popiela III i onegoż do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczamy.

Ocele, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu, którego imię było Occl, a który z herbu sądząc, należał do pradynastów młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czternastego, więc do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Odrza, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Odra, o którego genealogii nic bliż-

szego powiedzieć nie umiemy, gdyż herb tego rodu do żadnych wniosków genealogicznych powodu nie daje.

Odyniec, proklamacya imionowa, wskazuje praojca rodu imieniem Odynka (syna Odyna), który był pradynastą rodu szczepowego szlacheckiego polskiego piątego, więc do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należał.

Ogniwo zdaje się być tylko nazwą herbu, którego proklamacyą jest Lubomla lub Lubowla, ileże herb ten rzeczywiście ogniwo w szczycie ma nosić; nie jest wszelako wykluczona możność, że Ogniwo jest proklamacyą imionową i dawniejszą od topograficznej proklamacyi Lubowla i że Ogniwem zwał się praojciec tego rodu, którego imię spowodowało później przemianę znaku stanniczego runicznego w ogniwo.

Oksza, jest proklamacyą wziętą z przekręconej łacińskiej nazwy topora = *ascia*; o praojcu rodu tego przeto żadnego nam nie jest w stanie dać wyjaśnienia.

Okunie, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Okuń, którego już poznaliśmy jako pradynastę rodu szczepowego polskiego dwudziestego pierwszego i w skutek tego jużeśmy go w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyli.

Olawa, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Olaw, o którym już wiemy, iż był Skandynawcem i pradynastą rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzydziestego drugiego, więc już z tego tytułu w poczet pokolenia pierwszego rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczony został.

Opola lub **Opala** jest widocznie proklamacyą topograficzną i pochodzi od jednej z kilku miejscowości, noszących nazwę Opole, której dla braku wszelkich wskazówek narazie oznaczyć nie umiemy.

Opole jest również proklamacyą topograficzną rodu Jeleniów czarnych i z tego samego źródła co i poprzednia proklamacya pochodzi.

Orla jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu, którego imię było Orzel, a o którego genealogii nic bliższego z herbu wydobyć nie możemy, krom że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Orz jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którym już wiemy, iż jest pradynastą rodu szczepowego polskiego trzeciego, więc też jako taki w poczet pradynastów pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczony został.

Ośla głowa zdaje się nie być proklamacyą, lecz tylko nazwą herbu Polukozic, który rzeczywiście ośłą głowę w szczycie nosi. Nie jest atoli wykluczona możność, iż Ośla głowa było przezwiskiem praojca rodu i dało następnie powód do przyjęcia ośłej głowy jako herbu do szczytu.

Osmoróg zdawałby się również nie proklamacyą a nazwą herbu, który rzeczywiście krzyż z rozdartemi ramionami a więc o ośmiu rogach przedstawia. Zważywszy jednak, iż herb Osmoróg czyli Gieralt nie przedstawia właściwie krzyża ośmioramiennego, lecz raczej ośm sprychów koła wozowego, od którego dzwona odjęto, i ma wspólne pochodzenie z herbem Ossoryą, przedstawiającym koło z 8 sprychami lecz bez jednego tylko dzwona, o czem w chwili tworzenia herbu Gieralt doskonale wiedziano, przeto Osmoróg, zwany także czasem Rogami, jest w rzeczywistości proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, którego w skutek tego w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich wprowadzamy.

Ossorya jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Ozór, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż był pradynastą linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego lub dwudziestego drugiego, w skutek czego do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczonym być winien.

Ostoja, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym na zasadzie herbu, tąż proklamacyą reprezentowanego, powiedzieć możemy, iż był członkiem linii seniorackiej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego czwartego, więc należał już do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Ostrzew nie jest proklamacyą, lecz nazwą herbu Nieczuja, który rzeczywiście suchy ostrzew w szczycie nosi.

Owada jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu Owad, który wedle herbu sądząc przedstawia się jako członek linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, i co najwcześniej do trzeciego pokolenia zaliczonym być winien.

Pałuka jest proklamacyą topograficzną wziętą od nazwy ziemi Pałuki, położonej w Wielkopolsce na północ nad Notecią.

Paprzyca nie jest proklamacyą, lecz nazwą części herbu Kuczaba.

Pawęza jest wprawdzie proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Gdy jednak proklamacya ta służy herbowi Herburt, który nie wcześniej nad koniec XIII lub początek XIV wieku do polski ze Szląska przybył, przeto tego Pawęzę w poczet pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć nie można, chyba, gdyby się pokazało, że szlachtę szląską nie uważano u nas w wiekach średnich jako szlachtę rodzimą polską, lecz jako szlachtę cudzoziemską, w takim bowiem razie ród Herburtów przybywający ze Szląska do Polski, musiałby się postarać o adoptacyę do którego z prastarych rodów szlacheckich polskich a natenczas ród Pawęzów mógłby być owym rodem prastarym szlacheckim polskim, który Herburtów fulsztyńskich do swego rodu i herbu adoptował.

Pczelicz, odmienna proklamacya herbu Wczele lub Wsczele, jest proklamacyą imionową i wskazuje pra-

ojca rodu imieniem Pezola [1]), o którego genealogii nic zresztą bliższego powiedzieć nie umiemy, krom że w ogóle należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Piasczna jest proklamacya imionowa herbu zwanego zazwyczaj Bojcza albo Modzele, i wskazuje praojca rodu, imieniem Piasek, prawdopodobnie brata rodzonego Bojka i Modzeli, który w poczet drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Pielgrzymy, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Pielgrzym, o którego genealogii na zasadzie herbu nic bliższego powiedzieć się nie da.

Pierzchała, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym na zasadzie kształtu herbu, który się jako uherbiony znak stanniczy runiczny przedstawia, tyle tylko powiedzieć można, iż należał do potomków młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego pierwszego, a zatem co najwcześniej do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczonym byćby mógł.

Piękostki, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Piękostek, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć się nie da, gdy i sam herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest znany. Tyle tylko jest pewnem, że ów Piękostek jest, sądząc po imieniu jego, synem Piękosta; do jakiegokolwiek zatem pokolenia zaliczymy Piękostka, to zawsze do poprzedniego pokolenia będziemy musieli zaliczyć jego ojca Piękosta.

Piestnik albo **Pleśnik**, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, że gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako odmiana herbu

---

[1]) Jestto zdanie Autora Chrobacyi Dr Tadeusza Wojciechowskiego, mnie w drodze przyjacielskiej uprzejmości objawione.

Pniejnia, przypuszczenie jest bliskie, że proklamacya ta brzmieć winna właściwie **Pnieśnik.**

Pilawa jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Piła, który sądząc z dawniejszego kształtu herbu tą proklamacyą reprezentowanego, opisanego w jednej zapisce sądowej z r. 1387, należałby do potomków linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego a zatem co najwcześniej do pokolenia trzeciego.

Płomień, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliżej na zasadzie herbu powiedzieć nie jesteśmy w stanie. To imię praojca prawdopodobnie dało powód, że przy przyjmowaniu herbów na modłę zachodnio-europejską formowanych, potomkowie tego rodu przyjęli sobie za herb głowę lwa płomieniami ziejącą.

Pniejnia, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który sądząc po herbie, należał prawdopodobnie do starszego pokolenia rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, a zatem dopiero do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony być może.

Pobędzie jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Pobąd, o którym, do jakiegoby pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należał, nic bliższego powiedzieć się nie da.

Pobóg jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, który po herbie sądząc, należał do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, a zatem do trzeciego pokolenia zaliczonym być winien.

Podrzeczewscy jest oczywiście jakieś nazwisko rodzinne, które nie może być starsze nad wiek XIV. Herb tej rodziny nie jest zgoła znany.

Pogonia, proklamacya nadawana przez pierwszych pięciu Jagielonów nowo utworzonemu herbowi, zwa-

nemu przez późniejszych heraldyków naszych Pogonią polską.

Pokora, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, któryto ród przedstawia się jako gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego pierwszego; ów praojciec przeto do trzeciego pokolenia zaliczonym być winien.

Police, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Pol, o którym nic bliższego powiedzieć się nie da, gdy nawet herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest znany.

Połańcze, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Polanek, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie można, albowiem herb Wierzynkowa, inaczej Lagoda, tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako figura heraldyczna. Od tego Polanka pochodzi prawdopodobnie także nazwa małopolskiego grodu Polaniec, w obec czego ów Polanek żyłby dopiero za czasów Bolesława Chrobrego, a zatem należałby dopiero do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego. Że zaś imię zdrobniałe Polanek dowodzi, iż takowy był synem Polana, przeto równocześnie trzeba tego starego Polana zaliczyć do pokolenia szóstego rycerstwa polskiego średniowiecznego.

Połukoza, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym nic więcej powiedzieć nie jesteśmy w stanie, jak że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Pomian, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym również nic więcej powiedzieć nie umiemy, jak że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Pomłość, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Pomłosta, który należał do młodszego pokolenia rodu szczepowego szlacheckiego polskiego szesnastego, a więc onego do drugiego pokolenia

rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć winniśmy.

Poraj jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca tegoż rodu Poraja, brata św. Wojciecha, dynastę czeskiego, który za czasów Bolesława Chrobrego do Polski przybył, zatem do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Poruba (właściwie Poręba), jest proklamacya topograficzna, wzięta po wsi tejże nazwy, która gdzieby leżała, i którąby z licznych wsi tej nazwy była, oznaczyć nie umiemy. Tej proklamacyi używa herb Kopaszyna.

Poronia, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiemy, gdyż herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako herb na modłę zachodnioeuropejską uformowany.

Poświst, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, który gdy należy do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego lub dwudziestego drugiego, zatem dopiero do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczonym być może.

Poturgi, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Poturga, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy, gdy i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam dotąd znany.

Powaby, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Powab, o którym nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie, gdy herb tą proklamacyą reprezentowany, przedstawia się jako herb zachodnioeuropejski.

Powała, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Powała, którego po herbie sądząc, za jednego z synów Popiela (III) Chwościszkowicza uważać musimy, w obec czego takowy należałby do-

piero do pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Prawda, Prawdzic, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Prawda, o którym nic więcej powiedzieć się nie da, jak że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Proporzec jest nazwą herbu a nie proklamacyą, herb Przerowa bowiem inaczej także Proporcem zwany, nosi rzeczywiście proporzec w szczycie.

Protwicz, proklamacya prawdopodobnie imionowa, jak tego sufiks patronimiczny dowodzi, której jednak etymologicznej wartości oznaczyć nie umiem.

Prus, Prusak, proklamacya imionowa Wacławowi Petryczynowi w r. 1455 przez króla Kazimirza Jagiellończyka nadana.

Przeginia, proklamacya topograficzna od wsi tej nazwy, położonej w ziemi krakowskiej.

Przerowa, proklamacya topograficzna, wzięta od miejscowości tej nazwy, której dzisiejszego położenia oznaczyć nie jestem w możności.

Przosna, proklamacya topograficzna, pochodząca prawdopodobnie od wsi Przosny w Wielkopolsce, pow. chodzieskim, lub od wsi nad rzeką tejże nazwy w powiecie wieluńskim położonej.

Przyjaciel, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu, który wedle herbu sądząc, mógł należeć do linii senioracklej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego, a zatem do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Psienniki, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Psiennik, który ze względu, iż proklamacya ta służy herbowi Korczak, mógł być bratem rodzonym Korczy, jednego z pradynastów rodu szczepowego Wagów lub Brzozów, a zatem nawet i do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich mógł należeć.

Puchała, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który po herbie sądząc, należał do członków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, a zatem do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być powinien.

Radwan, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym, ze względu że herb Radwan wytworzył się conajwcześniej dopiero w XII wieku z monogramu Piotrka Włosta, nie mógłby należeć do pokolenia wcześniejszego, jak do jedynastego lub dwunastego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Radzic, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Rada, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał do linii młodszej rodu szczepowego polskiego siódmego lub ósmego, a zatem co najwcześniej do drugiego lub trzeciego pokolenia zaliczonym byćby mógł.

Rak, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, aczkolwiek nie jest wykluczoną możność, iż jestto nie proklamacya lecz tylko nazwa herbu, gdy herb Warnia, który się także Rakami zowie, rzeczywiście w szczycie raka nosi. O tym pradynaście nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Rakwicz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Rakwa, który musiał pozostawać w najbliższem pokrewieństwie z przytoczonym codopiero powyżej Rakiem, a o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż on po herbie sądząc, który ta proklamacya reprezentuje, należał do potomstwa młodszego rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego drugiego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Ramult, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu szlacheckiego Ramultów, o którym nic bliższego powiedzieć nie jestem w stanie.

Ratuld, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko mogę powiedzieć, iż należał do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Starzów i że co najwcześniej dopiero do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich mógłby być zaliczonym.

Rawa, Rawicz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Rawa, który ze względów, że ród Rawiczów czyli Werszowców dopiero za Bolesława Krzywoustego z Czech do Polski przybył, nie może należeć do wcześniejszego jak do dziesiątego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Rąga, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż po herbie sądząc, jaki ta proklamacya reprezentuje, ów Rąga był członkiem linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego szóstego, a zatem do drugiego pokolenia zaliczonym być może.

Reszyca jest proklamacya cudzoziemska, do Polski snać ze Szląska wniesiona, o której etymologicznem znaczeniu nie bliższego powiedzieć nie jestem w stanie.

Roch, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, która ze względu, iż jest wziętą prawdopodobnie od imienia świętego chrześciańskiego, dawniejszą nad chrześciaństwo w Polsce być nie może.

Rogala, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Rogal, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego lub ósmego, zatem do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być może.

Rogi nie jest proklamacyą pierwotną, lecz wytworzoną dopiero później z proklamacyi Osmorogi.

Rokemberk, proklamacya utworzona widocznie z nazwiska jakiegoś cudzoziemskiego, oczywiście niemieckiego, do Polski przesiedlonego rodu.

Rola, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym zgoła nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Romany, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Roman, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należy do młodszego potomstwa rodu szczepowego szlacheckiego dwudziestego szóstego; wszelako chrześciański charakter tegoż imienia wskazuje, iż proklamacya ta nie może być dawniejszą, jak samo chrześciaństwo u nas.

Róża, nie jest proklamacyą lecz tylko nazwą herbu, gdyż herb Poraj, do którego także nazwa Roży się odnosi, istotnie różę w szczycie nosi.

Równia, jest proklamacyą, której etymologicznej wartości ocenić nie umiemy, a która zdaje się być tylko przekręconą proklamacyą Kownia, gdyż przedstawia tenżesam herb, jeno w nieco odmiennej formie.

Rozmiar, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który się jako linia młodsza rodu szczepowego Brzozów lub Wagów czyli Korczów przedstawia. Należy do drugiego pokolenia.

Rozprza jest oczywiście proklamacyą topograficzną, pochodzącą widocznie od grodu tegoż imienia, położonego w ziemi sieradzkiej.

Rubiesz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Rubiech, któryto ród przedstawia się jako gałąź linii senioralnej rodu szczepowego Kościechów; ów Rubiech przeto do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien. Dodać tu winienem, iż widoczne w tym herbie trzy wręby, na których herb Kościesza stoi, są udostojnieniem herbu, dokonanem przez króla Ludwika w drugiej połowie XIV wieku.

Ruczaba nie jest samodzielną proklamacyą, lecz widocznie przekręceniem proklamacyi Kuczaba.

Saława jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Sała; proklamacya ta atoli jest

prawdopodobnie ruskiego pochodzenia a ów Sala do rycerstwa polskiego wieków średnich nie należy.

Samson jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którym po herbie sądząc, tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał do młodszego pokolenia rodu szczepowego szlacheckiego pierwszego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Sasowie jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Sas, który żył notorycznie w drugiej połowie XIV wieku, i był z pochodzenia Węgrem, więc do rycerstwa polskiego z doby pierwotnej nie należy.

Siekierz, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Siekiera, któryto ród przedstawia się jako gałąź poboczna linii senioralskiej rodu Kościechów; ów Siekiera przeto do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Siestrzeniec, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, któryto ród przedstawia się jako gałąź boczna linii senioralskiej rodu szczepowego Popielidów; ów Siestrzeniec przeto należy do pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Skowina jest tylko odmiana proklamacyi Kowina albo Kowinia.

Skrzydło nie jest proklamacyą a tylko nazwą przedmiotu herbu Kopacz, który rzeczywiście skrzydło ptacze w szczycie nosi.

Skrzynno jest proklamacyą topograficzną i pochodzi od miejscowości tejże nazwy, położonej w powiecie opoczyńskim.

Śleporód albo **Śnieporód,** proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu szlacheckiego szczepowego polskiego dwudziestego piątego, który też już z tego tytułu w poczet pradynastów szlachty polskiej pierwszego pokolenia zaliczony został.

Ślepowron, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał prawdopodobnie do potomków linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, więc go w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć wypada.

Ślizien, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, który był prawdopodobnie z pochodzenia Rusinem, więc do rycerstwa polskiego prastarego nie należy.

Sławęcin, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Sławęta, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż z herbu sądząc, należał do młodszego pokolenia rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, więc go w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć wypada.

Słodziej, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym po herbie tą proklamacyą reprezentowanym, sądząc, powiedzieć możemy, iż należał do potomków linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, więc go w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Słońce, może nie jest proklamacyą lecz tylko nazwą herbu, który rzeczywiście słońce w szczycie nosi; gdy atoli żadna inna proklamacya tego herbu się nie dochowała, należy przypuścić, że jednak Słońce jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, który po herbie sądząc, należał do potomków młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego lub dwudziestego drugiego, więc go w poczet drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Słubica jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którym na zasadzie herbu tą proklamacyą reprezentowanego, powiedzieć mo-

żemy, iż należał do potomków młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego, więc go w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Śmiara jest proklamacyą imionową i wskazuje jednego z praojców rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego, więc go w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć wypada.

Smora, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie, krom że był prawdopodobnie bratem rodzonym wspomnianego już wyżej pradynasty Gozda, więc go tylko ogólnikowo w poczet rycerstwa polskiego wieków średnich, bez bliższego oznaczenia genealogii zaliczamy.

Sokoła, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Sokół, o którym do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie umiemy, jak tylko, że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Stańczowie, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Stańcz, o którym nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Staroma, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiemy, gdyż i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam podziśdzień znany.

Starykoń, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym wiemy, iż był pradynastą rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego drugiego i już jako taki w poczet pradynastów pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczony został.

Starza, jest proklamacyą imionową, biorącą swój początek od codopiero powyż przytoczonego pradynasty Starego konia.

Stembark jest proklamacyą imionową cudzoziemskiego pochodzenia i z prastarą szlachtą polską wieków średnich w żadnym nie zostaje stosunku.

Strącz, jest proklamacyą imionową wskazującą praojca rodu imieniem Strąka, o którego genealogii nic zgoła dokładniejszego powiedzieć nie umiemy.

Strzałowie, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu imieniem Strzała, co do którego genealogii nic bliższego powiedzieć się nie da.

Zdaje się że ród Strzałów jest indentyczny z późniejszym rodem Zadorów. Paprocki bowiem (Herby 715) przytacza dokument z r. 1421, w którym Zbigniew z Brzezia (Lanckoroński), marszałek królestwa polskiego, występuje imieniem braci swojej szlachty Strzałów w sporze z Konradem Białym księciem na Koźlu.

Przemawia za tem w wysokim stopniu nagrobek Felicyi żony Mikołaja z Brzezia (Lanckorońskiego) z r. 1457 w kościele św. Katarzyny w Krakowie, na którym nie herb Zadora jest przedstawiony, lecz strzała.

Strzegomia, a wedle Okolskiego poprawniej **Strzegonia**, jest proklamacyą imionową i wskazuje prądynastę rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego czwartego, który nazwaliśmy rodem Czewojów, a który właściwiej rodem Strzegoniów zwać należy. Ten Strzegoń należy przeto do prądynastów szlachty polskiej pierwszego pokolenia.

Strzemień, proklamacya imionowa wskazująca praojca rodu tegoż imienia. Możnaby przypuszczać, iż jest to tylko nazwa herbu a nie proklamacya, ileże herb ten rzeczywiście w szczycie strzemię nosi, wszelako gdy widzimy w heraldyce polskiej średniowiecznej to zjawisko, że zgodność przedmiotu herbu z proklamacyą stąd pochodzi, iż gdy weszło w modę przyjmowanie herbów na modłę zachodnio - europejską formowanych, to proklamacya była zawsze (o ile to oczywiście było możebnem) wskazówką, jaki przedmiot za

herb ma być wzięty, przeto i w niniejszym wypadku wolimy przyjąć, iż Strzemień jest imieniem praojca rodu a nie nazwą herbu tylko.

Strzempacz, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć mogę, iż był prawdopodobnie bratem rodzonym Orza praojca rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego, a zatem jeszcze do pierwszego pokolenia dodatkowo zaliczonym być winien.

Stumberk, proklamacya widocznie cudzoziemska, niemająca ze średniowiecznem rycerstwem polskiem żadnego związku.

Suchekownaty, proklamacya prawdopodobnie topograficzna, pochodząca od miejscowości tej nazwy, która dzisiaj zdaje się już nie istnieje, a której niegdysiejszego położenia oznaczyć nie umiemy.

Sudkowicz, (raczej Sądkowicz), proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Sądek, od którego prawdopodobnie pochodzi także małopolski gród Sącz czyli Sądecz. W takim razie ów Sądek przypadałby na czasy Bolesława Chrobrego i należałby do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich. Gdy jednak imię Sądek zdrobniałe dowodzi, że noszący je rycerz był synem Sąda, przeto tegoż Sąda wstawić trzeba w pokolenie starsze czyli szóste.

Sulima, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Sula, o którym, do jakiegoby pokolenia należał, nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Suława, jest zdaje się tylko przekręconą proklamacyą zamiast Żuława, więc ją pod tąż ostatnią rozbierać będziemy.

Świeboda, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego, zatem do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Swieńczyc, jest proklamacyą imionową wskazującą praojca rodu imieniem Swięca czyli Swiętosław, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, że należał do linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego i był prawdopodobnie rodzonym bratem Bojka i Modzela, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Świerczek lub **Ćwierczek** jest proklamacyą imionową i wskazuje pradynastę rodu tegoż imienia, o którym już wiemy, iż był synem Świerka czy też Ćwierka, pradynasty rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czwartego, więc go w poczet drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Święcin jest proklamacyą osobową i wskazuje praojca rodu imieniem Swięca, o którym tyle tylko powiedzieć umiemy, iż był członkiem linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego a prawdopodobnie bratem rodzonym Sławęty i w poczet trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien. Pozornie możnaby przypuszczać, iż mamy tu do czynienia z tym samym Swięcą, o którym co dopiero wyżej pod proklamacyą Swieńczyc mówiliśmy; rozmaitość jednak herbów, temi dwiema proklamacyami reprezentowanych, wyklucza stanowczo takie przypuszczenie.

Świnka, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Synkot, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii również nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Syrokomla, proklamacya topograficzna, pochodząca od wsi tej nazwy, prawdopodobnie w powiecie kozienieckim położonej.

Szachownica, nie jest proklamacyą lecz nazwą przedmiotu herbu Wczele, który rzeczywiście szachownicę w szczycie nosi.

Szarza jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Szary, który się jako potomek młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego lub dwudziestego drugiego przedstawia i był prawdopodobnie rodzonym bratem Ozora, więc co najwcześniej do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Szaszor, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiem, krom że był prawdopodobnie rodzonym bratem Orla wyżej wzmiankowanego i należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Szeliga, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko możemy powiedzieć, iż należał do potomstwa młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego albo ósmego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Szreniawa jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu, którego imię Szreń, a który należał do potomstwa młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czternastego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego zaliczyć wypada.

Taczała jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym nic bliższego powiedzieć nie umiem, krom, że należał do rycerstwa polskiego wieków średnich, i był prawdopodobnie bratem rodzonym Żórawia, o którym niżej.

Tader jest proklamacya nazwiskowa powstała z nazwiska de Der.

Tarnawa jest prawdopodobnie proklamacyą topograficzną i pochodzi od jednej z licznych miejscowości tej nazwy, której położenia atoli oznaczyć nie umiem; aczkolwiek nie jest bynajmniej wykluczoną możność, iż Tarnawa jest proklamacyą imionową po praojcu rodu, imieniem Tarn.

Tekela proklamacya widocznie węgierskiego pochodzenia, która się już pojawia w r. 1416, musiała więc zapewne z królem Ludwikiem przyjść do Polski.

Topacz jest zmyloną proklamacyą zamiast Kopacz.

Topór, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia. Wprawdzie pokusa wielka zbiera uważać raczej nazwę Topór za nazwę samego herbu, jak za proklamacyę, gdyż herb ten rzeczywiście topór w szczycie nosi; wszelako gdy ród ten już w przywileju króla Kazimirza Wielkiego z r. 1366 zowie się urzędownie Toporami, (*Bipenni*), toć nie może ulegać najmniejszej wątpliwości, iż Topór to nie nazwa herbu a proklamacya.

Rozdział rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego drugiego na dwie linie, mianowicie senioracką Starych koni czyli Zaprzańców i młodszą Toporów czyli Starzów dokonany został zdaje się u schyłku XIII wieku. Gdy atoli w dobrze nam zresztą znanej genealogii Starych koni i Starzów żadnego członka rodu imieniem Topór nie spotykamy, jest wszelkie prawdopodobieństwo, iż Topór było przymiankiem tego młodszego członka rodu, który dał początek rodowi Toporów-Starzów.

Trach jest proklamacya oczywiście cudzoziemskiego pochodzenia i pochodzi od niemieckiego wyrazu Drache (smok); jakoż herb ten rzeczywiście smoka w szczycie nosi.

Trąba jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Trzaska jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym tyle tylko powiedzieć możemy, iż należał do potomków młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego lub ósmego, więc go do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć wypada.

Trzywdar, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia. Herb Trzywdar jest prawdopodobnie tylko odmianą herbu Brodzic, owego Trzywdara przeto co najwcześniej do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Twardost jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym nic bliższego powiedzieć nie możemy.

Turzyna, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Tura, który się przedstawia jako pradynasta linii młodszej rodu szczepowego polskiego trzeciego, więc go pomiędzy potomków drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Uchry jest przekręcona proklamacya Wukry czyli Chmara.

Ulina jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Ula, który był potomkiem młodszej linii rodu szlacheckiego szczepowego polskiego pierwszego, i mógł należeć co najwcześniej do trzeciego, a może dopiero aż do czwartego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Wadwicz jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Wadew lub Wadwa, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiem, krom, że oczywiście należał do rycerstwa polskiego wieków średnich.

Waldorf jest oczywiście niemieckiego pochodzenia proklamacya herbu Nabram i z rdzennem rycerstwem polskiem wieków średnich żadnego nie ma związku.

Warnia, jest proklamacya imionowa i wskazuje praojca rodu imieniem Wronę w dyalekcie połabskim, przez co zarazem pochodzenie tego pradynasty naznacza. Wobec tego mamy ochotę zaliczyć tego Wronę w poczet tych pułkowników-wojewodów, którzy zastępy Polaków z nad Łaby nad Wartę przeprowadzili, czyli

do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Wczele albo **Wsczele**, jest zdaniem Autora Chrobacyi przekręcona proklamacya Pczele czyli Pczoła, o której już wyżej mówiłem.

Wesoła, jest proklamacya imionowa, zdradzająca praojca rodu imieniem Wesoły, o którym nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Wężyk, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który należał do potomków linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czternastego, zaczem go do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy. Zważywszy jednak, iż zdrobniała forma imienia Wężyk wskazuje, iż on był synem Węża, przeto tegoż Węża starego do pokolenia poprzedniego czyli drugiego zaliczyć wypada.

Wieniawa, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Wień, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiem, krom, iż gdyby się pokazało, że imię Wień pochodzi od imienia Więcesław czyli Wacław, w takim razie ów Wień nie mógłby należeć do żadnego z najstarszych pokoleń rycerstwa polskiego z doby Popielidów, lecz dopiero do którego z późniejszych z doby piastowskiej.

Wieruszowa, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Wierusz, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć się nie da.

Wierzynkowa, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Wierzynka, o którym wiadomo, iż dopiero za czasów króla Kazimirza Wielkiego przybył do Polski, zatem do pradynastów szlachty polskiej nie należy.

Wilcze kosy, jest częścią proklamacyą imionową, częścią nazwą herbu. Herb bowiem tą proklamacyą reprezentowany przedstawiać ma rzeczywiście wilcze kosy czyli wilcze sidła, nazwisko „wilcze“ atoli pochodzi nie

od zwyczajnego wilka, lecz od komesa Franciszka z Wilczyc, szlachcica szląskiego, który na swojej pieczęci z r. 1287 tego herbu po raz pierwszy użył. Nazwa wsi Wilczyce świadczy dowodnie, iż ona przez Wilka założoną została, Wilk przeto jest pradynastą tego rodu szlacheckiego.

Wagi, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu imieniem Waga, którego już jako pradynastę rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dziesiątego poznaliśmy i już w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy.

Walny, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu tegoż imienia, o którym nie podobna nam sprawdzić, czy jest identycznym z Lawardem pradynastą rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzydziestego trzeciego, czy też jego synem. Uważając to drugie przypuszczenie jako bardziej prawdopodobne, zaliczamy go do pokolenia drugiego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Wałdawa, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Wald, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy.

Watta, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojcu rodu tegoż imienia, o którego genealogii to tylko powiedzieć możemy, iż ze znaku stanniczego runicznego Wattom służącego, praojciec ich, brat zdaje się rodzony Samsona, należał do młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, więc go do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego średniowiecznego zaliczyć należy.

Wągrody albo **Zwągrody**, jest widocznie proklamacya topograficzna, pochodząca od nazwy miejscowej Wągroda, o której, gdzieby leżała, wyjaśnić nie umiemy.

Welmesz proklamacya, której znaczenia etymologicznego określić nie jesteśmy w stanie.

Wierzbna, proklamacya topograficzna, pochodząca od miejscowości tej nazwy (Würben), położonej na Szląsku w rejencyi opolskiej.

Wierzbowa, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Wierzb lub Wierzba, o którym, gdy go prawdopodobnie za brata Radwana uważać należy, tyle tylko powiedzieć możemy, iż nie może być dawniejszym nad drugą połowę XII wieku.

Wiza, proklamacya, której etymologicznej wartości oznaczyć nie jesteśmy w stanie.

Wojnia, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Wojna. Będzie to prawdopodobnie ten sam dynasta, od którego syna Wojnika pochodzi gród małopolski Wojnicz. W takim razie ów Wojna należałby do szóstego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Wolha, proklamacya ruska utworzona przez króla Władysława Jagiellończyka w r. 1436.

Wołowscy, proklamacya nazwiskowa nieznanego zresztą herbu, która nie może być dawniejszą nad wiek XIV.

Wręby, zdają się być nazwą przedmiotu herbu Korczak a nie proklamacyą, ileże herb Korczak zdaniem heraldyków rzeczywiście trzy wręby w szczycie nosi.

Wyszkota, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Wyszkot, o którego genealogii nic bliższego nie jesteśmy w stanie powiedzieć.

Zabawa także **Zdziebawa**, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie; może to być jednak także proklamacya topograficzna pochodząca od miejscowości tej nazwy, której położenia bliżej oznaczyć nie umiemy.

Zachorz, Zachorza lub **Zachorze**, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu, imieniem Zachor, który się przedstawia jako brat rodzony Wężyka, a zatem

prawdopodobnie do trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należeć będzie.

Zadora, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Zador, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiem.

Zagroba lub **Zagłoba**, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który o ile sądzić można z herbu, tą proklamacyą reprezentowanego, należał do potomków młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego pierwszego, więc go do pokolenia trzeciego rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć należy.

Zaprzaniec, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który ze względu, że rozdział prarodu Starzów na dwie linie Starych koni czyli Zaprzańców i Toporów nastąpił prawdopodobnie dopiero na schyłku XIII lub na początku XIV wieku, mógł należeć do piętnastego lub nawet szesnastego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Zaremba, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie umiemy, krom że najstarszy znany przodek rodu tego Herkenbold, występujący w Wielkopolsce około połowy XIII wieku, nosi tak jeszcze cudzoziemskie imię, iż pojawienie się tego rodu w Polsce co najwcześniej do pierwszej połowy XIII wieku odnieść koniecznie wypada.

Zaras albo **Zarasy**, jest proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym już wiemy, iż należy do braci rodzonych Bolesty-Piasta, w skutek czego do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyć go wypada.

Zarosie, jest proklamacyą imionową i wskazuje praojca rodu tegoż imienia, który wedle herbu sądząc, należy do potomstwa młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego albo dwudziestego drugiego, a więc co najwcześniej do trze-

ciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być może.

Zaworze, jest proklamacyą imionową, wskazującą praojca rodu imieniem Zawor, którego już poznaliśmy jako pradynastę rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czternastego i w skutek tego zaliczyliśmy go już do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Zawotoł, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, który się przedstawia jako brat Czelusta a jako potomek młodszej linii rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego szóstego, więc też onego do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczamy.

Zbiejunty, a poprawniej **Sobiejuchy**, wskazuje praojca rodu imieniem Sobiejuchę, o którym nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie, gdy i herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest nam dotychczas znany.

Zdarzbóg, jest proklamacya Pogoni polskiej, wytworzona zdaje się dopiero w XVI wieku.

Zerwikaptur, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którego genealogii nic bliższego powiedzieć nie jesteśmy w stanie.

Zgraja, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym również nic więcej powiedzieć nie umiemy.

Złotogoleńczyk, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Złotygoleń, który był prawdopodobnie rodzonym bratem Nowiny, więc do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należy. Chociaż może to być także i nazwa herbu, gdyż herb ten rzeczywiście złoty goleń przedstawia.

Zyrzawa, proklamacya, której etymologicznej wartości ocenić nie jesteśmy w stanie.

Żóraw, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu tegoż imienia, o którym nic zgoła więcej nie wiemy.

Żuława, proklamacya imionowa, wskazująca praojca rodu imieniem Żuł, o którym nic powiedzieć nie umiemy.

Zwągrody, jest tąższamą proklamacyą, co Wągrody.

Tym sposobem dobiegliśmy do kresu analizy proklamacyj herbowych. Rezultat osiągnięty jest w krótkości taki, że na blisko 400 proklamacyj jest tylko zaledwo 18 proklamacyj topograficznych, reszta są same proklamacye imionowe. Jako proklamacye topograficzne przedstawiają się: Brzezina, Drzewica, Kocina, Lubowla, Moszczenica, Nałęcz, Paluka, Poręba, Przeginia, Przerowa, Przosna, Rozprza, Skrzynno, Suchekownaty, Syrokomla, Tarnawa, Wągrody, Wierzbno.

Z tego rezultatu widzimy, jak dalece błędnem jest zapatrywanie prof. Maleckiego, który w szacownem swem dziele „Studya heraldyczne“ Lwów, Warszawa 1890, tom I, str. 34, rozpatrując różne zapatrywania uczonych heraldyków polskich na charakter proklamacyj, mówi:

„W samo jądro rzeczy trafiają zdaniem mojem tylko te kategorye zawołań, którym i Zakrzewski i Piekosiński przyznają pochodzenie topograficzne. Tylko że to należało rozciągnąć na wszystkie nasze nazwy rodowe i na wszystkie proklamacye i nie wywodzić ich ani od wód, rzek, jezior i t. d. w sensie hr. Mieroszewskiego, ani od imion indywidualnych osób, jak to przypuszczał już i Kuropatnicki, a po nim Stadnicki. Należało je wywodzić bezpośrednio od miejsc, od wsi, od dóbr posiadanych, słowem od nazwisk najdawniejszych w kraju osad“.

Tymczasem, skoro, jak wykazaliśmy, proklamacye topograficzne tak mizerny tylko procent ogółu proklamacyj herbowych polskich średniowiecznych stanowią, można z całym spokojem postawić twierdzenie, że proklamacye nasze herbowe noszą w regule imionowy charakter na sobie, zaś proklamacye topograficzne sta-

nowią pomiędzy niemi rzadki, ba nawet bardzo rzadki tylko wyjątek. Gdyż i o tych proklamacyach, któreśmy powyż jako topograficzne wydzielili, nie da się o wszystkich z całą pewnością powiedzieć, że są stanowczo topograficzne a nie imionowe. Tylko takie proklamacye, jak Paluki (właściwie Palęgi), Nalęcz, Przeginia i Wągrody, które już w nazwach swych noszą na sobie topograficzny charakter i w epoce, kiedy duch języka był jeszcze dobrze narodowi znany, jako przezwiska osób żadną miarą użyte być nie mogły, takie tylko powtarzam proklamacye mogą być bezwarunkowo za topograficzne uznane. Ale o proklamacyach takich jak n. p. Brzezina lub Wierzbno, nie da się ostatecznie z pewnością oznaczyć, czy one są topograficzne czy też imionowe i czy nie pochodzą od praojców rodów imieniem Brzoza lub Wierzba.

Co prawda, nie da się zaprzeczyć, że instynkt profesora Maleckiego, który się spodziewał w proklamacyach polskich średniowiecznych znaleść wielką liczbę proklamacyj topograficznych, był bardzo trafny; i ja zrazu spodziewałem się znaleść daleko większy procent proklamacyj topograficznych, niż to rezultat okazał. Ktokolwiek bowiem zagłębi się w badania stosunków naszych XII stólecia i spostrzeże, jak każdy niemal żyjący podówczas rycerz zakłada sobie swoje gniazdo rodowe, dając mu nazwę po swojem imieniu, jak Prandocin, Piotrków, Wojsław, Magnuszów, Czewojewo, Dziwirzewo, Kromołów i t. p. ten będzie się snadno spodziewał, iż ci rycerze tę samą modę wprowadzą choćby już tylko dla wygody, i do proklamacyj herbowych, przemieniając je z niewygodnych imionowych na wygodne topograficzne. Imionowe proklamacye były bowiem rzeczywiście niewygodne, gdyż ulegały tylekroć zmianie, ilekroć umierała głowa rodu a miejsce jej zajmował senior, noszący inne, jak zmarła głowa rodu imię. Przy proklamacyach topograficznych zmiany takie zachodziły bez porównania rzedziej, gdyż gniazda ro-

dowe nieraz i kilka wieków nieprzerwanie w posiadaniu jednego i tegożsamego rodu zostawały.

Mimo tych naszych przypuszczeń rezultat analizy wykazał ponad wszelką wątpliwość, że proklamacye topograficzne rzeczywiście tylko do wyjątków należą.

Cokolwiekbądź jest, muszę już tu ostrzedz laskawych czytelników, iż w powyższej analizie naszych proklamacyj herbowych średniowiecznych dopuściłem się błędów, i to nie jednego ani dwóch, ale jak przypuszczam, niestety dość wielu. Dadzą się te błędy podzielić na następujące grupy:

Pierwszą grupę stanowią te błędy, które w mojej nieznajomości prawideł etymologicznych i lingwistycznych źródło swe mają. Nie jestem bowiem zawodowym filologiem, lecz prawnikiem, a filologia i lingwistyka są dla mnie przedmiotami zupełnie obcemi; a jednak tak często jestem zmuszony w pracy mojej niniejszej o nie zawadzać.

Wprawdzie udawałem się wielokrotnie w wątpliwych dla mnie wypadkach po radę i wyjaśnienie do moich kolegów i przyjaciół, fachowych lingwistów; pokazało się jednak, że oni miewali często nawet w takich wypadkach wątpliwości, w jakich ja żadnej wątpliwości nie miałem. Pochodziło to stąd, iż każda reguła ma wyjątki, i że nie zawsze można mieć pewność, czy się z regułą, czy z wyjątkiem ma do czynienia. Wobec czego można się nawet wtedy omylić, gdy się regułę zna doskonale, jeśli się ją bezwiednie stosuje do takiego właśnie wypadku, który jest wyjątkowo wyjątkiem.

W obec takich wątpliwości moich uczonych przyjaciół, nie pozostawało mi nic innego do uczynienia, aby się od wszelkich błędów uchronić, jak całą niniejszą pracę wrzucić do kosza i czekać, aż lingwistyka postąpi tak daleko, iż owe wątpliwości przestaną być wątpliwościami.

Ale i tu nasunęła się znowu nowa wątpliwość, czy ja będę jeszcze podówczas bawował na tym świecie,

gdy owe wątpliwości uchylone zostaną, i kwestya, co dla nauki pożyteczniejsze, czy ogłosić badania naukowe, choćby w nich tu i owdzie znalazł się błąd, czy ich nie ogłaszać wcale. W obec tak stawiającej się kwestyi nie byłem ostatecznie ani chwili w wątpliwości. Żaden z uczonych nie uzyskał jeszcze patentu na nieomylność, dlaczegóżbym ja miał o taki patent pretendować. W postępie naukowym rezultaty wszelkich naukowych badań są tylko szczeblem, po którym inni badacze wychodzą wyżej. A więc mimo niebezpieczeństwa popełnienia licznych mylek, postanowiłem pracy niniejszej nie rzucać do kosza, lecz ogłosić ją drukiem. Niech fachowi filologowie robią nad nią swoje spostrzeżenia, niech poprawiają błędy.

Drugą grupę mylek stanowią te, które pochodzą z niedość trafnego rozgatunkowania proklamacyj na imionowe i topograficzne. N. p. proklamacya „Borowa“ może być równie poprawnie wzięta za proklamacyę topograficzną, jest bowiem mnóstwo miejscowości tej nazwy, jak i za imionową, istnieje bowiem imię „Bor“ w języku polskim średniowiecznym, a to zarówno dobrze jako imię dostojne (rycerskie), jak n. p. Sambor, Przedbor, Dalebor, Borysław i t. p. jako też jako imię gminne. Tożsamo da się powiedzieć o takich proklamacyach, jak Brzezina, Tarnawa, Dąbrowa, które mogą być nazwami wsi a także proklamacyami imionowemi, pochodzącemi od imion praojców rodu: Brzozy, Tarna, Dąbra i t. d. Tu już nawet zdolny lingwista wątpliwości rozstrzygnąć nie potrafi.

Trzecią grupę mylek mogą stanowić mylki powstałe z oceniania charakteru proklamacyj, jeśli ich kilka do jednego herbu jest przywiązanych.

Pierwotnie każdy herb jako wojskowa stannica mógł mieć tylko jedno hasło czyli zawołanie. Tymczasem już dość wcześnie w wiekach średnich spotykamy się z tem zjawiskiem, iż do jednego herbu jest po kilka proklamacyj przywiązywanych. Otóż to zjawisko można

w dwojaki sposób zupełnie poprawnie wyjaśnić, mianowicie, iż to się stało drogą sukcesyi lub drogą rekonsolidacyi.

Proklamacye imionowe zmieniały się, ilekroć w skutek śmierci głowy rodu zmieniło się imię seniora. Dopóki żył stary Drag, członkowie jego rodu zwoływali się proklamacyą „Dragowie“; gdy jednak umarł stary Drag a seniorem rodu stał się najstarszy syn Jula Sas, członkowie rodu poczęli się zwoływać proklamacyą „Sasowie“. Te dwie więc proklamacye Dragowie i Sasowie, to proklamacye ojca i syna.

Inną drogą gromadzenia się kilku proklamacyj przy jednym herbie, jest rekonsolidacya. N. p. było dwóch braci Niesob i Krzywosąd: starszy Niesob jako senior odziedziczył stanicę ojcowską, młodszy Krzywosąd odmienił ją dla siebie, obaj zaś utworzyli dwa osobne rody poboczne, które chodziły na wyprawę wojenną pod osobnemi stanicami. Z czasem ród Krzywosądów zubożał i nie był w stanie utrzymać swej własnej osobnej chorągwi, zarzucił więc swoją stanicę i przyłączył się do senioralskiej stanicy Niesobów, zatrzymując tylko swoją osobną proklamacyę, gdyż mimo rekonsolidacyi członkowie rodu Krzywosądów trzymali się w obozie razem. W ten sposób powstała przy herbie Niesobia druga proklamacya nazwana Krzywosądem. Otóż gdy się trafi kilka proklamacyj przy jednym herbie średniowiecznym, gdzież jest ten probierz, za którymby rozpoznać można, czy się ma z sukcessyą czy rekonsolidacyą do czynienia. A jednak fałszywy wybór musi sprowadzić błąd: przy sukcesyi dwie imionowe proklamacye wskażą nam ojca i syna, których przeto do odrębnych pokoleń zaliczyć będzie trzeba; przy rekonsolidacyi będziemy mieć do czynienia z imionami rodzonych braci, którzy w skutek tego do jednego i tegożsamego pokolenia należeć będą.

Ja w takich wypadkach zawsze jestem raczej za rekonsolidacyą jak za sukcesyą, wychodząc z tego pun-

ktu widzenia, że skoro przy którym herbie wspomnianych jest kilka proklamacyj, to znaczy, że te wszystkie proklamacye są jeszcze w użyciu i w pamięci, a to tylko przy rekonsolidacyi miało miejsce. Przy sukcesyi proklamacya imionowa ojca wychodziła zaraz z użycia, jak tylko weszła w użycie proklamacya imionowa syna. Proklamacyę wyszłą z użycia, jako bez znaczenia, zapominano i nie wspominano więcej, a jeśli przy rodzie Dragów-Sasów dochowała się i stara proklamacya, wyszła z użycia, to jestto jedyny fakt wyjątkowy, jaki zna heraldyka nasza średniowieczna, a który tem się tłumaczy, że ród Dragów-Sasów był rodem cudzoziemskim, świeżo bo dopiero w drugiej połowie XIV wieku z Węgier do Polski przybyłym, wszyscy więc jeszcze dobrze pamiętali, iż to był ród Dragów, chociaż tymczasem proklamacyę tę na proklamacyę Sasów przemienił.

Czwarta grupa mylek może powstać z niedość trafnego rozpoznania herbu. Jak wiadomo prastare znaki stanicze runiczne dochowały nam się tylko bardzo wyjątkowo w swej pierwotnej czystości, zazwyczaj uległy one uherbieniu. Otóż rozpoznawając z herbu, jak mógł wyglądać pierwotny znak stanniczy w swym runicznym kształcie, o pomyłkę nietrudno. Spostrzegamy bowiem w herbach różne dodatki dowolnie do pierwotnego znaku stanniczego w celu wytworzenia potrzebnych odmian dodawane, dla których w starym znaku stanniczym runicznym tematu nie było. Najpospolitszym takim dodatkiem beztematowym są gwiazdy; zdaje się jednak, że czasem nawet dodawano i strzały i ptaki. Otóż nieraz zachodzi wątpliwość w ocenieniu, czy się ma do czynienia z beztematowym dodatkiem czy też z tematem runicznym uherbionym, a błąd w tym kierunku popełniony może być bardzo doniosłym, gdyż może decydować o tem, czy ród jakiś należy do linii senioralnej czy też do linii młodszej rodu szczepowego. Weźmy

n. p. herb Ladę, wygląda on tak: czyli przedstawia podkowę barkiem do góry zwróconą, na barku krzyż, po bokach dwie strzały, jedna zwyczajna, druga strzała-widelec.

Otóż rozchodzi się o zdecydowanie, czy te dwie strzały boczne, lub przynajmniej jedna z nich jest bezetematowym dodatkiem, czy też pochodzi z tematu runicznego uherbionego. W pierwszym razie pratypem runicznym herbu Lada byłby znak taki a ród Ladziców należałby do gałęzi bocznych linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego pierwszego; w drugim razie, gdyby owe strzały po bokach podkowy umieszczone, były reminiscencyą runy tyra, w takim razie pratyp runiczny herbu Lada wyglądałby tak: a ród Ladziców należałby do gałęzi poboczrodu szczepowego Polnej linii senioralskiej pielidów.

Podobnie rzecz się ma z ślepym gawronem czy krukiem w herbach Ślepowron i Jezierza; jeżeli kruk na krzyżu jest dodatkiem bezetematowym, to w takim razie ród Jezierzów będzie linią młodszą rodu szczepowego trzeciego, jeśli zaś ów kruk jest uherbionem znamieniem runy tyra w ten sposób położonego: w takim razie ród Jezierzów jest poboczną gałęzią linii seniorackiej tegoż rodu. Tu błędy mimo największej pilności nie są do uniknienia.

Zwłaszcza przy uherbieniu przybierają nieraz runy kształty, którychby się nawet najbujniejsza fantazya nie domyśliła. Komużby n. p. przyszło na myśl, patrząc na herb Godziembę, wyobrażający trzy sośnie czyli sosnę o trzech wiechach: że ma do czynienia z uherbioną runą, która ma taki kształt: A gdyby się nawet dopewność, że ten domysł myślił, gdzież jest jest trafny.

Tak n. p. mamy trzy herby pochodzące niewątpliwie od znaku stanniczego seniorackiego

Popielidów herb Odrowreszcie biów: w połuwiasę, orli. mianowicie herb Powałów: wążów: herb Niesobiów w ogon Różnica między temi trzema herbami polega jedynie w sposobie uherbienia znaku stanniczego runicznego, mianowicie, że kreski znamienne lukowate runy przemieniły się w herbie Powałów pierścień, w herbie Odrowążów w zawreszcie w herbie Niesobiów w ogon Ale uherbienie znaku stanniczego runicznego nie jest starsze w żadnym razie nad wiek XIV, tymczasem rody Ogonów, Niesobiów i Odrowążów istniały już na kilka wieków przedtem, i używały swych odmiennych stannic runicznych; zachodziłaby więc kwestya wynalezienia, w czem polegała różnica stannic tych trzech rodów za czasów ich runicznego wyglądu?!

Otóż bardzo staranne badanie sposobu uherbiania znaków runicznych wykazało to niezwykle interesujące zjawisko, że przy formowaniu odmian ze znaków stanniczych runicznych przedsiębrano samodzielne zmiany znamion runicznych bez względu na samą laskę runiczną. To zjawisko jest dlatego nadzwyczaj interesujące, iż jest światu runicznemu skandynawskiemu zgoła nieznane, i stanowi właściwość futhorku runicznego do Polski przeszczepionego. U Skandynawów znamię runiczne dzieli zawsze losy laski runicznej i tylko z nią razem może zmieniać swoje położenie; aby znamię wywrócić, trzeba laskę runiczną czyli całą runę wywrócić; przedsiębranie jakiekolwiek operacyj osobno z samem znamieniem jest okrom przy wiązaniu run zgoła światu skandynawskiemu nieznane. U nas inaczej, u nas pod naciskiem konieczności formowania licznych odmian ze znaków runicznych, bardzo zresztą

pojedynczych, które w skutek tego liczniejszych kombinacyj nie dopuszczają, dopuszczano się różnych operacyj ze samemi tylko znamionami runicznemi bez względu na laskę runiczną. Działo się to oczywiście wtedy, gdy tradycya znaczenia run i ich istoty już się była zupełnie zatarła.

Otóż co do tego zjawiska dostrzegamy w herbach przedstawiających uherbione stannice runiczne, iż znaki znamienne samodzielnie wywracano, w całości lub częściowo, iż ich położenie pionowe lub ukośne zmieniano na poziome, wreszcie że je łamano na połowy lub części.

Ciekawy przykład w tej mierze daje nam herb Siekierz, który wygląda tak: jest to w rzeczywistości nic innego, jak tylko odmiana herbu Kościeszy, który wygląda tak: a z którego w ten sposób uformowano nową odmianę, iż dolne mokreski znamienne z ukośnego kierunku przemieniono na poziomy a nadto każdą z nich złamano i złamane kolano wywinięto do góry.

Innego interesującego przykładu dostarcza nam pieczęć jakiegoś nieznanego szlachcica litewskiego z r. 1679, pochodząca ze zbiorów ś. p. Wacława Rulikowskiego. Wyobraża ona herb takim kształtem Jestto wywrócona starsza forma herbu Nałęcz jakiej mojem domniemaniem używał przed rekonsolidacyą ród Ostrorogów, ale ze złamanemi i zagiętemi znamionami. Podobnych zjawisk możnaby jeszcze więcej z heraldyki polskiej wynotować, ale jako przykłady powyższe dwa wystarczą. Otóż w myśl tych przykładów zastanawiając się nad stannicą Popielów: czyli w formie uszczerbionej: w jaki sposób możnaby z niej formować takie odmiany, któreby mogły być wzięte za runiczne pierwotypy stannic rodowych Ogończyków,

Odrowążów i Niesobiów, przychodzimy do przekonania, że stannica Ogończyków przedstawiała właściwie stannicę Popielidów uszczerbioną, ale zresztą w nienaruszonym czyli dostojnym kształcie, w skutek czego w rodzie Ogonów czyli Powałów należy dopatrywać się linii senioralnej Popielidów wprost, czyli najautentyczniejszych Popielidów.

Dla rodu Odrowążów zmieniono stannicę w ten sposób, iż lukowate znaki znamienne biegnące pionowo, ułożono poziomo, z czego się w drodze uherbienia uformowała zawiasa lub jak późniejsi heraldycy chcą, wąsy, wreszcie dla rodu Niesobiów odmieniono stanicę tę w ten sposób, iż nietylko kreski znamienne ułożono pionowo, ale je nadto wywrócono, i że tego dokonano na znaku stanniczym przed jego uszczerbieniem; w skutek czego stannica runiczna dla Niesobiów wyglądała pierwotnie tak: z czego w drodze uherbienia sformowano ogon orli. Otóż przy dochodzeniu z herbu noszącego na sobie charakter zachodnio - europejski, jak mógł wyglądać pierwotyp jego runiczny, o mylkę nie trudno. Jeśli jednak ja, który w skutek długoletnich studyów nad tym przedmiotem nabyłem już pewnego doświadczenia, omylić się, jak sam przyznaję, mogę, gdyż mam tego niezbite dowody w tem, iż podczas pracy niniejszej co chwila zmieniam dawniejsze zapatrywania moje w skutek coraz to nowych poprawniejszych pomysłów, to któż właściwie jest w możności objawić w tym przedmiocie zdanie nieomylne?!

Wychodząc z założenia, iż każda proklamacya reprezentowała pierwotnie osobny znak stanniczy, którychto znaków wiele przy rekonsolidacyi bezpowrotnie zginęło, obudza się ciekawość i zbiera ochota zrestytuowania sobie kształtów tych zaginionych znaków stanniczych.

Czasem ta rzecz jest bardzo łatwa, jak n. p. u stannicy Popielidów, której gdy mi były znane trzy kombinacye:

Popielidów, Strzegodziło o wyczwartej założyciela

Kościeszów, tudzież niów, a chonalezienie dla Kosciery, wielkopolskiego grodu

Kościerzyna, który z imienia Kościera sądząc, zostawał z Kościechą niewątpliwie w bliskiem pokrewieństwie, to można było tę czwartą stannicę z wielką łatwością wykombinować, gdyż runy, z jakich się składa stannica Popielidów 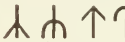 , dozwalają tylko czterech kombinacyj, a skoro trzy są znane, to czwartej odgadnąć nietrudno, jest nią stannica, która wygląda tak:

Niekiedy jednak wyszukiwanie takiej zaginionej stannicy przedstawia nieprzezwyciężone trudności, jak n. p. w dynastyi Piastów. Widzieliśmy poprzednio, że Popiel (II) Chwościszek miał ośmiu synów: Popiela (III) Chwoźciszkowicza ( ), Bolestę-Piasta Chwościszkowicza ( ), niemniej Jastrzębia, Kanię, Ludbora, Nagora, Łazękę i Zarasa Chwościszkowiczów, z których tylko Popiel (III) jako senior miał prawo zatrzymać stannicę ojcowską: reszta siedmiu synów musiała sobie poformować siedm osobnych stannic jedynie tylko z tematu runy rodowej: Otóż ta runa sama jedna żadną miarą siedmiu stannic czyli kombinacyj osobnych dostarczyć nie jest w stanie.

Pierwszą kombinacyą jest oczywiście runa ta sama w swym niezmienionym kształcie: jak jej używał najstarszy syn z młodszych synów Bolesta (Piast) Chwościszkowicz; druga kombina-

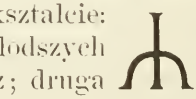

cya mogła mieć kreski znamienne poziomo ułożone: trzecia mogła mieć te kreski znamienne wywrócone: czwarta wreszcie mogła mieć te kreski znamienne w połowie złamane i wywrócone: i na tem koniec, dalszych trzech kombinacyj wymyśleć niepodobna, jeśli zważymy, że się to działo jeszcze w pogaństwie, kiedy krzyże, które tak bardzo ułatwiają później wszelkie kombinacye odmian, nie były jeszcze znane i używane. Cóż tu poradzić, może jeszcze dalsze studya zwłaszcza nad heraldyką ruską czynione, zaznajomią nas z innemi dotąd nam nieznanemi sposobami odmian znaków stanniczych runicznych. Miejmy nadzieję i bądźmy cierpliwi; na zasadzie obecnie znanego materyału wykombinowanie nowych form odmian nie jest możebnem.

Otóż przy restytuowaniu na domysł tych zaginionych i nieznanych nam zupełnie form odmian, mogęż mieć pewność, że się nie mylę? przenigdy, raczej mogę mieć pewność, że się tu lub owdzie omylę. I to znowu jest już ostatnia grupa omyłek, jakie mi się narazie w pamięci nasuwają.

Wyspowiadawszy się w ten sposób zupełnie szczerze z grzechów mojej pracy i oświadczając stanowczo, żem żadnego umyślnie nie zataił i żadnego więcej narazie sobie nie przypominam, ufny zatem, że mi pobłażliwy czytelnik udzieli rozgrzeszenia, ostrzedz wszakże muszę jako autor uczciwy, że na tych grzechach bynajmniej nie koniec i że i nadal w ten sam sposób grzeszyć nie omieszkam, ile razy się do tego nadarzy dobra sposobność. Wszakżeż ja naprawdę pierwsze dopiero łamię lody w tym przedmiocie, cóż więc dziwnego, jeśli dłuto, acz dobrze kierowane, w obec oporności materyału ześliźnie się bokiem i wywrze skutek w niewłaściwem miejscu.

Analiza proklamacyj herbowych średniowiecznych wykazała nam ponad wszelką wątpliwość, że wydobyty przez nasz przy końcu poprzedniego tomu i ustalony szereg dwudziestu ośmiu rodów szczepowych szlacheckich polskich, posiadających prastare stanmice runiczne senioralkie, nie jest ani kompletny ani dość poprawny. Nie smucimy się tem bynajmniej, że sobie sami błędy wytknąć musimy: *melius sero, quam nunquam:* lepiej spostrzedz i poprawić się na czasie, jak innych w błąd wprowadzać. Otóż analiza proklamacyj wykazuje daleko większą liczbę rodów szczepowych, posiadających stanmice runiczne senioralkie, a nadto dozwala sprostować imiona pradynastów niektórych rodów, przez nas w tomie pierwszym nienależycie podane.

Reasumując więc rezultaty wydobyte z proklamacyj herbowych średniowiecznych, podajemy najprzód poczet pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich czyli pierwszego pokolenia, od którego wszystka rdzenna szlachta polska początek swój bierze. Przy każdym z tych pradynastów podajemy wizerunek znaku stanmiczego runicznego, jakiego ten pradynasta wedle mego zdania, na staranmych badaniach opartego, używał a to w dwojakiej formie: pierwotnej czyli pogańskiej i uświęconej czyli chrześciańskiej.

Następnie podaję szereg drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich a potem szereg trzeciego pokolenia; wreszcie szereg praojców rodów szlacheckich polskich, o których dojść mi się nie udało, do którego każdy z nich pokolenia należy, lecz o których przypuszczam, że wszyscy, krom chyba nieznacznych wyjątków, do jednego z trzech pierwszych pokoleń należą.

§ 2. Pierwsze pokolenie czyli pradynastowie rycerstwa polskiego wieków średnich, 801—833.

1. **Popiel (III) Chwościszkowicz**, najstarszy syn Popiela (II) Chwościszka, senior i pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Popielidów [1]), ostatni panujący książę z tej dynastyi.

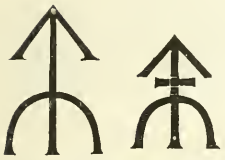

2. **N. N.**, nieznany z imienia pradynasta rodu szczepowego polskiego szlacheckiego, którego znak stanniczy obok zamieszczamy, a któryto znak senioracki nie dochował się w żadnym z herbów szlacheckich polskich średniowiecznych i o istnieniu jego wnosimy tylko z herbów linij młodszych, jak Pielesz, Giejsztor, Niemirycz, Łopot, Kamoniaka i innych, wychodząc z tego założenia, że jak skoro istnieją linie młodsze, to musiała istnieć koniecznie i linia senioracka: żaden bowiem ród szczepowy szlachecki polski bez linii senioralckiej pomyśleć się nie da. Aby ród ten z powodu nieznajomości imienia jego pradynasty, nie pozostawić bezimiennie, proponujemy nadanie mu nazwiska wedle jednej z proklamacyj linij młodszych; że zaś proklamacya Niemirycz ma najwięcej starożytny charakter, przeto proponujemy dla tego rodu szczepowego nazwę rodu Niemirów; Niemirycz bowiem oznacza syna Niemiry; jeśli więc syn należy do linii młodszej, to ojciec mógł być pradynastą linii starszej.

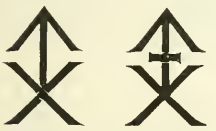

[1]) Popiel (III) nie był właściwie pradynastą rodu Popielidów w ogóle, był nim któryś z jego przodków, zapewne Popiel (I) Leszkowicz czyli Samonowicz, najstarszy syn Leszka III, ale w Polsce (nad Wartą) był dopiero Popiel (III) założycielem dynastyi Popielidów.

3. **Orz**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, który się także Lisami, Mzurami i Strzempaczami zowie.

4. **Lis**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, który się rodem Lisów-Mzurów-Orzów i Strzempaczów nazywa.

5. **Strzempacz**, jeden z pradynastów rodu szczepowego polskiego, który się rodem Lisów-Mzurów-Orzów i Strzempaczów nazywa.

6. **Mzura**, jeden z pradynastów rodu szczepowego polskiego, który się rodem Lisów-Mzurów-Orzów i Strzempaczów nazywa.

Ze względu, że wedle naszej teoryi każda stannica może mieć pierwotnie tylko jedno hasło czyli proklamacyę, a każda proklamacya musiała mieć pierwotnie swoją osobną stannicę, tedy jeśli przy rodzie Lisów spotykamy się aż z czterema proklamacyami: Lis, Mzura, Orz i Strzempacz, tedy w myśl powyższej teoryi należy przypuścić, iż to byli czterej rodzeni bracia, pułkownicy-wojewodowie, przybyli z nad Laby nad Wartę na początku IX wieku, a każdy z nich miał swą osobną stannicę i był pradynastą osobnego rodu szczepowego polskiego; że jednak gdy w skutek rozradzania się i ubożenia szlachty trudno było tym rodom pojedynczym utrzymać swoje osobne rodowe chorągwie, połączyły się te rody zapewne może w XIV wieku napowrót pod stannicę wspólną najpotężniejszego z nich seniora rodu Lisów i zarzuciły swoje odrębne stannice, zachowując tylko swoje proklamacye, gdyż w obozie i nadal jako bliżsi krewni razem stawali (re-

konsolidacya). Ponieważ z pierwotnych czterech stannic dochowała się nam tylko jedna Lisów a inne zaginęły bezpowrotnie, przeto wedle znanych nam reguł, jak się znaki stannicze runiczne i ich odmiany tworzyły, odtworzyłem z dochowanego tematu cztery pierwotne stannice, przyczem ostrzegam, że przydzielenie pojedynczych stannic pojedynczym rodom szczepowym jest zupełnie dowolne i w tej mierze mylić się mogę. Tylko znak Lisa jest pewny, gdyż tak się wywrócony najczęściej na najstarszych pomnikach (pieczęciach) przedstawia, i nazwa Strzempacz może pochodzić od wystrzępionej strzały czyli strzały-widelca.

7. **Świerk** lub **Ćwierk**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, ojciec Świerczka czyli Ćwierczka, praojca linii młodszej. I ten znak szczepowy nie dochował się w żadnym herbie szlachty polskiej średniowiecznej, i tylko po młodszej linii Świerczków domyślamy się tego senioralnego znaku.

8. **Odynek** czyli **Odyniec**, syn Odyna, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Odyńców, którego imię skandynawskie świadczy, iż był normandzkiego pochodzenia.

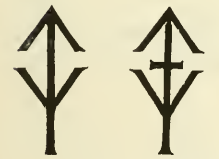

9. **Bogor**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Bogorów.

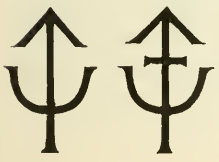

10. **Mądrostek**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Mądrostków, Był to oczywiście syn Mądrosta, któryto Mądrost atoli z nad Łaby do Polski nie przybył, może już i nie żył podówczas.

11. **Smiara**, prawdopodobnie brat rodzony Mądrostka, jeden z pradynastów rodu szczepowego polskiego Mądrostków-Smiarów.

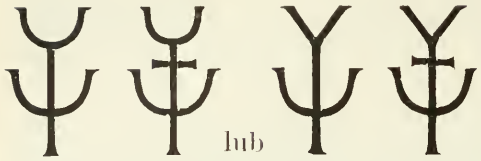

Znak stanniczy tego rodu formujemy na domysł, gdyż się w żadnym z herbów polskich średniowiecznych nie dochował, i tylko herby Kierznowskich, Brzozowskich i Domaradzkich nakazują wnosić, że istniała taka odmiana herbu Mądrostki.

12. **Bies**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Korniców-Biesów, prawdopodobnie brat rodzony Kornika.

13. **Brzoza**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Brzozów, ojciec Brzózki praojca linii młodszej. Ponieważ runa skandynawska, która znakowi stanniczemu tego rodu za temat służy, nazywa się bjarkan, a wyraz ten pochodzi od źródłosłowu birk, który po skandynawsku oznacza brzozę, przeto jest wszelkie prawdopodobieństwo, że ów Brzoza był rodowitym Skandynawcem i zwał się pierwotnie Birk lub Bjarkan.

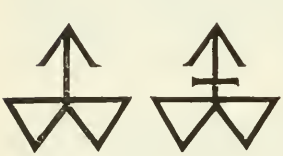

14. **Waga**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Wagów.

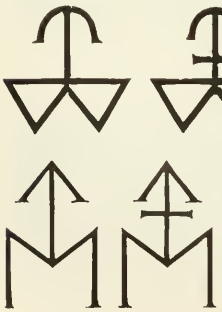

15. **Skarb**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Skarbów, ojciec Skarbka, praojca rodu Skarbków-Awdańców.

16. **N. N.**, nieznany z imienia pradynasta rodu szlacheckiego polskiego, którego to rodu istnienie zasadzamy na istnieniu znaku senioratckiego, którego odmianą jest herb Puciatów. Ztąd też i ród ten rodem Puciatów tymczasowo zwać będziemy.

17. **Wysz**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Wyszów, którego istnienia domyślamy się ze znaku stanniczego linii młodszej, widocznego w herbie Brogów-Leszczyców.

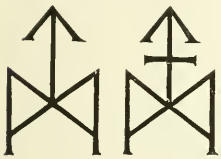

18. **Bor**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Borowów, ojciec Borka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Borków.

Znak stanniczy tego rodu szczepowego nie dochował się w żadnym herbie szlachty polskiej średniowiecznej, lecz gdy herb Borowa przedstawia w szczycie hak, a hak jest uherbioną runą lögr, która bez tyra się jako stannica linii młodszej przedstawia, przeto dodawszy do runy lögr runę týr, będziemy mieć znak stanniczy senioracki, powyż przedstawiony.

19. **Zawor**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Zaworów, którego stannicy nie znamy z rysunku, lecz tylko z opisu zamieszczonego w zapisce sądowej z końca XIV wieku.

20. **N. N.**, niewiadomy z imienia pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, którego znak stanniczy obok zamieszczamy, a o którego istnieniu ciągniemy domniemanie z herbu jednego szlachcica litewskiego z r. 1679, który się jako odmiana herbu linii młodszej przedstawia.

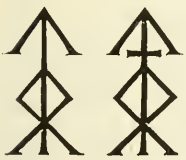

Ponieważ po rodzie tym w heraldyce pol-

skiej wieków średnich żaden ślad nie pozostał, zaś runa będąca tematem jego stannicy jest zupełnie identyczną z runą będącą tematem rodu Nałęczów-Pomłostów, tak, że oba te rody szczepowe od rodzonych braci pochodzić muszą, przeto zupełne zaginienie owego znaku stanniczego tem jedynie logicznie wytłumaczyć można, iż oba te rody połączyły się następnie w drodze rekonsolidacyi pod wspólną stannicą Nałęczów-Pomłostów, tak że potomków niniejszego rodu i ich nazwisk pomiędzy rodami używającemi herbu Nałęcz szukać winniśmy. Otóż pomiędzy tymi rodami używającymi herbu Nałęcz, nazwisko Ostroróg ma najwięcej wyglądu na prastarą proklamacyę rodową, a gdy ta nazwa może pochodzić od ostrych rogów runy w przeciwstawieniu do łagodnego kształtu tejżesamej runy użytej jako stannicy przez Nałęczów-Pomłostów, przeto domyślam się, że Ostroróg był pradynastą naszego rodu szczepowego, i że tento ród szczepowy połączywszy się następnie w drodze rekonsolidacyi z rodem Nałęczów-Pomłostów pod tegoż stannicą, zachował nam w swem imieniu prastarą proklamacyę zaniklego rodu. Ten więc ród szczepowy zwać będziemy rodem Ostrorogów.

21. **Pomłost**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Nałęczów-Pomłostów; znak ten szczepowy nie dochował się w żadnym herbie szlachty polskiej średniowiecznej, a o jego istnieniu świadczy herb rodu szlacheckiego ruskiego Nowosielieckich.

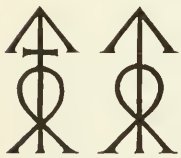

22, 23. **Aksak**, praojciec rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Aksaków. Ale Aksak nie jest stanowczo polskiem imieniem, lecz jestto podobno wyraz tatarski, który oznacza chromonogiego. Natomiast ma herb Aksak jeszcze dwie inne, niewątpliwie

polskie proklamacye: Kara i Obrona, które atoli w żadnym pomniku średniowiecznym wspomniane nie są, co się tem tłumaczy, iż zubożała szlachta małopolska już około połowy XIV wieku podążyła na świeżo zdobytą Ruś, gdy tymczasem najwcześniejsze zapiski sądowe, które nam o herbach polskich średniowiecznych wiadomość podają, pochodzą dopiero ze schyłku XIV wieku, a zatem z chwili, kiedy rody Karów i Obronów nie istniały już więcej w Małopolsce, lecz żyły przesiedlone na Rusi.

Albo więc pradynasta tego rodu zwał się Chromy, którąto proklamacyę i nazwę następnie na Rusi w zetknięciu z Tatarami przetatarszczono na Aksak, albo też pradynastami rodu tego byli Kara i Obrona, których odrębne zrazu rody, skonsolidowały się następnie w ród jeden i na Rusi przyjęły inną proklamacyę Aksak. Ja jestem tego ostatniego zdania, ale w takim razie musiały być jako dla dwóch rodów dwie osobne stannice, z których tylko jedna się w herbie Aksaków dochowała, druga zaś musiała być jej odmianą, któ-

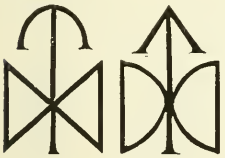

rychto odmian gdy mogło być dwie, podaję obie w nadziei, że może herby szlachty ruskiej tę wątpliwość wyjaśnią, do której rozstrzygnienia ja żadnego zgoła nie posiadam materyału.

24. **Nagod,** pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Nagodziców, którego znak senioracki w żadnym z herbów szlachty polskiej średniowiecznych się nie dochował i tylko z herbu linii młodszej o jego niegdy istnieniu wiadomość bierzemy.

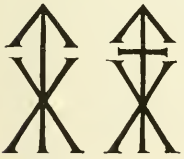

Co do tej proklamacyi Nagody zachodzi poważna wątpliwość, do jakiego herbu ona się odnosi. Mamy wprawdzie aż siedm zapisek sądowych z lat 1408, 1416, 1417, 1428, 1431, 1433 i 1468, w których proklamacya Nagody użytą jest na oznaczenie herbu Jelita, za czem i my się też oświadczamy, ale w jednej zapisce sądo-

wej z r. 1433 wziętą jest ta proklamacya na oznaczenie herbu Jastrzębiec, Długosz herb Wilcze kosy zowie Nagodami, a Okolski i późniejsi heraldycy herb Prusa trzeciego.

25. **Jelita**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, którego znak senioracki również w żadnym z herbów szlachty polskiej wieków średnich się nie dochował, i tylko z herbu linii młodszej Jelitów o jego istnieniu niegdy wiadomość czerpiemy.

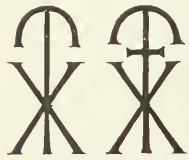

26. **Koźliróg**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Koźlichrogów, którego znak senioracki również w żadnym z herbów szlachty polskiej wieków średnich się nam nie dochował, a o którego istnieniu tylko z herbu linii młodszej Godziembów wiadomość czerpiemy.

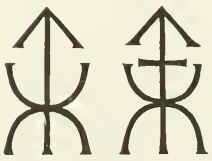

Co do stannic 24, 25 i 26 mamy trzy proklamacye: Nagody, Koźlerogi i Jelita; te trzy proklamacye rozdzielam między te trzy stannice, chociaż być może, iż istniały tylko dwie stannice Nagodów i Koźlichrogów (NN. 24 i 26) a stannica senioracka N. 25 nie istniała wcale, zaś proklamacya Jelita odnosi się tylko do praojca linii młodszej rodu N. 24 Nagodziców.

27. **Okuń**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, którego stannica senioracka przechowała się najpoprawniej w herbie Marciszewicza, Losiatyńskich, Okuniów i Węcławowiczów.

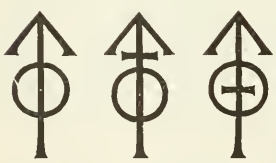

28. **Starykoń**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Starzów. Najstarszy znak senioracki tego rodu przechował się na denarku Sieciecha, palatyna Władysława Hermana z końca XI wieku.

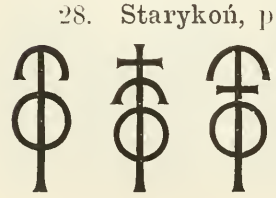

29. **Kościech**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Kościeszów. Rozglądając się w znaku stanniczym tego rodu i porównywując go ze znakiem stanniczym Popielidów, pokazuje się, że oba te znaki są pod względem runologicznym zupełnie identyczne, oba bowiem przedstawiają jednę i tęższamą runę skandynawską ýr, jeno w dwa różne sposoby pisaną: 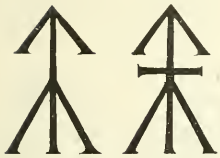 z runą tyrem związaną. Wynikałoby z tego, że ród Kościechów i Popielów od wspólnego niegdy praojca pochodzą; a że runa Kościechów jest starsza zaś Popielidów młodsza formą, przeto wynikałoby ztąd, że ród Kościechów był niegdyś senioracki, a ród Popielów młodszą gałęzią tegoż rodu senioracki; a gdy Popielów na stolcu książęcym widzimy, to wynikałoby z tego, że linia senioracka Kościechów została na rzecz młodszej linii Popielów stolca książęcego pozbawioną, co u Słowian zaodrzańskich dość częstem było zjawiskiem.

30. **Strzegoń**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego. Wprawdzie istnieje na Szląsku gród Strzegom (Striegau), a dziedzice tegoż grodu komesowie Gniewomir i Imbram używają takiego prawie znaku stanniczego na swoich pieczęciach, jaki obok rysujemy, z czegoby można wnioskować, że ów Strzegoń pradynasta rodu był zarazem założycielem grodu Strzegomia; to zważywszy, iż położenie grodu Strzegomia, wskazuje, iż on ani w pierwszem ani w drugiem lub trzeciem, lecz dopiero w jednem z późniejszych pokoleń mógł być za-

łożony, znak stanniczy runiczny zaś tego rodu przedstawia takie znawstwo run, jakie tylko w pierwszem a co najwięcej w drugiem pokoleniu istnieć mogło, w późniejszych zaś pokoleniach znawstwo run ginie zupełnie, przeto nie ulega wątpliwości, że pradynasta rodu, który formował znak stanniczy, a założyciel grodu Strzegomia były dwie odrębne osoby, conajmniej kilku pokoleniami od siebie odległe; chyba gdyby się pokazało, że proklamacya Strzegomia nie jest imionową lecz topograficzną, co do czego możliwość nie jest wykluczoną. Po stanniczy sądząc, Strzegoń mógł być bratem rodzonym Popiela, Kościecha, Czewoja i Kościery.

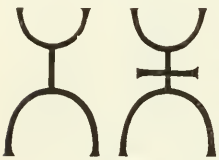

31. **Czewoj,** pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Czewojów, który się jako bliski krewny a może brat rodzony Popiela, Kościecha i Strzegonia przedstawia.

32. **N. N.** (prawdopodobnie Śleporód), pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, którego znak stanniczy senioracki tu obok przedstawiam, a którego ślad istnienia przechował się w herbie rodu litewskiego Śleporodów. Zważywszy, że Litwa brała swe herby od Polaków wraz z proklamacyami, jak tego akt unii horodelskiej z r. 1413 dowodzi, imię Śleporód zaś wygląda bardzo na prastare polskie przezwisko, przeto jestem zdania, że Śleporód było imieniem pradynasty tego rodu, który w skutek tego rodem Śleporodów zwać będziemy.

33. **N. N.**, niewiadomego nazwiska pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, którego znak stanniczy obok domieszczamy, a którego niegdy istnienia z herbów Glińskich i Ogińskich się domyślamy. Herbu Ogińskich proklamacyą jest Oginiec, a Oginiec

może reprezentować wybornie pradynastę rodu tego, który w skutek tego rodem Ogińców zwać będziemy.

34. **N. N.**, niewiadomego nazwiska pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, o którego istnieniu z herbu Wołotkowiczów (u Kojałowicza) oraz z jednego herbu zamieszczonego na tarczy czteropolowej kniaziów Lukomskich wiadomość czerpiemy. Gdy proklamacya stara tego herbu zupełnie zaginęła, zwać będziemy ród ten szczepowy tymczasowo rodem Wołotkowiczów.

35. **N. N.**, niewiadomego nazwiska (prawdopodobnie **Wojna I**), pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego, o którego istnieniu czerpiemy wiadomość z herbu Jasienieckich Wojnów (Niesiecki IV, 454). Że zaś nazwisko Wojna przedstawia się jako doskonała prastara proklamacya, przeto ród ten szczepowy rodem Wojnów zwać będziemy.

36. **Leward (Walny)**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lewartów-Walnych, Skandynawiec, którego prastara stannica runiczna nie jest nam znana.

37. **Olaw**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Olawów, rodowity Skandynawiec, którego prastara stannica runiczna nie jest nam również znana.

38. **Wrona (Rak)**, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Warniów-Raków, którego nazwa Warnia (tyleż co Wronia) zdradza połabski dyalekt, a którego prastara stannica runiczna nie jest nam również znana.

59. **Poznan**, pradynasta szlachty polskiej, założyciel wielkopolskiego grodu Poznania, a który prawdo-

podobnie do stryjców dynastyi Popielidów należał. Jego prastara stannica runiczna nie jest nam znana.

40. **Giedko,** pradynasta szlachty polskiej, założyciel wielkopolskiego grodu Gdecza czyli Giecza. Stannica jego senioracka nie jest nam znana.

41. **Kostera (I),** pradynasta szlachty polskiej, założyciel wielkopolskiego grodu Kostrzyń. I jego prastara stannica runiczna nie jest nam znana, tylko powinowactwo jego imienia z imieniem Kościecha nakazywałoby się domyślać pokrewieństwa, a co za tem idzie, także przynależności do wspólnego szczepu z tymże Kościechem.

Popróbujmy zrobić poszukiwania za tą nieznaną stannicą Kostery (I), może nam się odnaleźć ją powiedzie.

Za wskazówkę do poszukiwań posłuży nam widoczne powinowactwo imienia Kostery z imieniem Kościecha, które też i blizkie pokrewieństwo tych dwóch pradynastów wskazywać się zdaje. Stannica przeto Kościecha powinna nas naprowadzić na ślad, jak wyglądała stannica jego blizkiego krewniaka Kostery. Otóż stannica Kościecha znaną nam jest doskonale i wygląda tak:

być formą swą bardzo do niej zbliżona i z tych samych motywów runicznych uformowana. Rozglądając się pomiędzy stannicami pradynastów rycerstwa polskiego z pierwszego pokolenia, znajdujemy jako pokrewne stannicy Kościecha następujące trzy stannice, mianowicie stannicę rodu szczepowego Popielidów:

stannicę rodu szczepowego Strzegoniów:

wreszcie stannicę rodu szczepowego Czewojów:

które to wszystkie trzy stannice z tych samych motywów runicznych

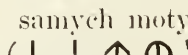

są wzięte. Otóż co w tych trzech odmianach stannicy starego Kościecha już na pierwszy rzut oka ude-

rza, to to, że między niemi brak najbardziej pokrewnej i najbliższej odmiany, która powinna wyglądać tak:

której dotychczasj w żadnym herbie szlacheckim ani polskim ani ruskim odnaleść mi się nie udało, a która wedle dotąd znanych mi prawideł formowania się odmian stannic runicznych średniowiecznych musiała powstać pierwej, zanim powstały stannice Popielidów, Strzegoniów i Czewojów, które są znacznie młodsze. Cóż w obec tego naturalniejszego jak przypuścić, iż owa nieodszukana dotąd w herbach polskich średniowiecznych stannica, najbardziej pokrewna stannicy Kościecha, jest właśnie nieznaną nam stannicą najbliższego snać krewnego tegoż Kościecha, Kostery.

W ten jednak sposób pomnożyłaby się liczba pułkowników-wojewodów czyli pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich jeszcze o jednego i wzrosłaby liczba prarodów do trzydziestu siedmiu.

42. **Włodzisław,** pradynasta szlachty polskiej, założyciel grodu Włodzisławia na Kujawach. Wprawdzie imię Włodzisław jest właściwe tylko dynastyi Piastów w wiekach średnich, w obec czego wypadałoby tego Włodzisława zaliczyć do dynastyi piastowskiej a zatem co najwcześniej dopiero do trzeciego pokolenia; gdy jednak dynastya Piastów jest tylko odłamem dynastyi Popielidów, nie jest wykluczoną możność, że dynastya Piastów używane przez siebie tak często imiona Bolesław, Włodzisław, Mieczysław i inne właśnie po dynastyi Popielidów odziedziczyła.

Mamy przeto imiona 42 pradynastów szlachty polskiej z pierwszego pokolenia; gdy atoli potrzebujemy ich tylko 36, przeto mamy ich sześciu za dużo, co jest silniejszą przestrogą popełnionego błędu, niż gdybyśmy ich mieli za mało. Gdyby ich bowiem brakło, moglibyśmy to położyć wygodnie na karb wymarcia bezpotomnego niektórych rodów, ale jeśli ich mamy za wielu, tedy popełniliśmy błąd niewątpliwie. Błąd ten może

leżeć albo w tem, żeśmy siły zbrojne Polaków przybyłych z nad Łaby nad Wartę o 6 tysięcy za nisko podali, albo żeśmy sześciu dynastów niepotrzebnie w poczet pradynastów wprowadzili. W obu kierunkach błąd mógł być łatwo popełniony: przy obliczeniu sił Chrobrego może za małe cyfry przyjęliśmy jako wysokość załog konsystujących po grodach, mianowicie na grody znaczniejsze po 500, a na mniejsze po 300 wojów; gdybyśmy te załogi tylko o 100 wojów na każdym grodzie podnieśli, jużbyśmy dostali brakujących 6000 wojów.

Co do pradynastów, to zwracam uwagę, że znaków stanniczych runicznych wynaleźliśmy tylko 37, to jest właśnie tyle tylko, ile ich koniecznie potrzeba, więc tu nie ma myłki, a w takim razie wystarcza przypuścić, że dla owych 6 pradynastów, dla których znaków stanniczych runicznych nie znamy, znaki mieszczą się już w znanych 37 znakach, czego sprawdzić nie możemy, a myłka sama z siebie odpadnie. A gdybyśmy się mimoto omylili, to myłka ta w ten sposób się tłumaczy.

Wychodziliśmy z tego założenia, że pierwotnie każdy znak stanniczy może mieć tylko jednę proklamacyę, a każda proklamacya musiała pierwotnie reprezentować osobny znak stanniczy. Jeśli mimoto znaleźliśmy przy którym herbie kilka proklamacyj, jak np. Lis-Mzura-Orz-Strzempacz, tośmy przypuszczali, że pierwotnie każda z tych proklamacyj reprezentowała osobny znak stanniczy czyli osobny ród i dopiero kiedy z biegiem czasu te osobne rody się zrekonsolidowały pod jednę wspólną chorągiew najsilniejszego z nich, ten jeden znak stanniczy się utrzymał, inne zaś zarzucono, a tylko zatrzymano proklamacye; tym sposobem owa proklamacya: Lis-Mzura-Orz-Strzempacz znaczyłaby, iż było pierwotnie czterech braci, z których jednemu było Lis, drugiemu Mzura, trzeciemu Orz, czwartemu Strzempacz i ci wytworzyli cztery osobne znaki stanicze i cztery osobne rody, które się następnie po kilku wiekach pod wspólną chorągiew naj-

potężniejszego z nich rodu Lisów zrekonsolidowały. Tym sposobem przypuszczałem czterech pradynastów jednego późniejszego połączonego rodu szlacheckiego polskiego wieków średnich. Tak argumentując i postępując, postępowałem zupełnie poprawnie.

Ale jak każda reguła ma wyjątki, wskutek czego żadna reguła do wszystkich wypadków zastósowaną być nie może, tak i owa teorya o tłumaczeniu kilku proklamacyj przy jednym herbie, ma bardzo doniosły wyjątek.

Podaje go ród Dragów-Sasów; mający jeden herb a dwie proklamacye. Wedle powyższej teoryi wypadałoby, że Drag i Sas byli braćmi rodzonymi i pradynastami rodu; tymczasem jest to nieprawdą: Drag był ojcem, Sas był synem, z czego wynika, że dopóki żył stary Drag, ród używał proklamacyi Dragowie, wziętej z imienia seniora-wojewody; gdy umarł Drag, pozostawiwszy syna Iulę Sasa, zmieniono proklamacyę na Sasowie. Równocześnie więc obie te proklamacye nie były w użyciu nigdy, tylko późniejsza weszła w użycie dopiero wtedy, gdy wcześniejsza z użycia wyszła.

Otóż przyjmując w każdym wypadku, ilekroć kilka proklamacyj około jednego herbu się skupia, iż mamy do czynienia z rekonsolidacyą rodów, możemy się czasem omylić, jeżeli owe proklamacye nie będą oznaczać rekonsolidacyi rodów, lecz sukcesyę, czyli następstwo syna po ojcu.

Mniemam atoli, że takie wypadki zdarzać się mogą niesłychanie rzadko; proklamacye bowiem wyszłe z użycia szły zupełnie w zapomnienie; jeśli więc o kilku proklamacyach są wzmianki, to dowód, że te wszystkie proklamacye są jeszcze w użyciu, a to tylko przy rekonsolidacyi mogło mieć miejsce.

Otóż na 350 przeszło proklamacyj szlacheckich polskich wieków średnich ten jeden raz tylko (u Sasów-Dragów) spotykamy się z faktem, że stoją obok siebie dwie proklamacye, różniące się czasem, jedna

wyszła z użycia, a druga będąca jeszcze w użyciu, co się tem tłumaczy, iż to były rzeczy świeże, odbywające się dopiero w drugiej połowie XIV wieku, a zatem będące jeszcze w pamięci wszystkich, którzy się tem interesowali, ileże ród Dragów-Sasów był rodem cudzoziemskim, świeżo przez króla Ludwika z Węgier na Ruś przesiedlonym. Ale w zapiskach sądowych stara proklamacya wyszła z użycia, nie mogła się nigdy pojawić; nikt się przecież nie powoływał na żadną inną proklamacyę, jak na tę, której używał i tylko w dziełach Długosza mogła się zaplątać tu lub owdzie z tradycyi rodzinnej jaka proklamacya wyszła z użycia.

§ 3. Drugie pokolenie szlachty polskiej wieków średnich, 834—866.

Tu zwracamy uwagę, że podczas gdy w pierwszem pokoleniu rycerstwa polskiego średniowiecznego mieliśmy tylko z samymi saniorami czyli pradynastami rodów szczepowych do czynienia, a o żadnych liniach bocznych nie mogło być jeszcze mowy, gdyż nawet z rodzonych braci tak starszy jak i młodszy w pierwszem pokoleniu piastowali zarówno godność pułkowników-wojewodów, więc im zarówno służyła wojewodzińska stanica, to w drugiem pokoleniu zaczynają się rody szczepowe dzielić na linie i gałęzie, mianowicie każdy ród wytwarza jednę (tylko) linię senioracką i jednę lub kilka linij młodszych, w miarę czy ma dwóch lub więcej synów. Te zaś obie linie zaczynają się dzielić na pojedyncze gałęzie, w ten atoli sposób, że linia młodsza może już w drugiem pokoleniu wytwarzać boczne gałęzie, podczas gdy linia senioracka dopiero w trzeciem pokoleniu gałęzie boczne wytwarzać może. Przypatrzmy się temu procederowi na przykładzie. Pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego A ma pięciu synów: B, C, D, E i F, to jeden

z nich tylko, mianowicie najstarszy B może być seniorem i zakłada linię senioracką; reszta C, D, E i F stanowią linie młodsze, a każdy z nich bierze sobie osobną młodszą stannicę i staje się praojcem osobnego rodu; tym więc sposobem już w drugiem pokoleniu obok jednej linii seniorackiej wytwarza się cztery linie młodsze czyli cztery osobne gałęzie linii młodszej, podczas gdy w linii seniorackiej w tem pokoleniu żadna poboczna gałąź wytworzyć się nie może, gdyż w jednym rodzie jeden tylko równocześnie senior być może a więcej nie. Dopiero synowie seniora a zatem już trzecie pokolenie mogą wytworzyć osobne gałęzie boczne seniorackie. Jeśli bowiem senior B miał czterech synów: a, b, c i d, to znowu tylko najstarszy z nich a odziedziczył seniorat i stannicę senioracką; młodsi natomiast jego synowie b, c i d nie weszli bynajmniej w poczet dynastów linij młodszych, lecz uformowali dla siebie osobne boczne gałęzie linii seniorackiej, formując swoje osobne stannice w ten sposób, iż odmieniali tylko stannicę ojcowską, lecz z niej runy seniorackiej tyra (ᛏ) nie wyrzucali wcale, ale ją zatrzymywali na dowód swego seniorackiego pochodzenia. Między bowiem młodszymi potomkami linii seniorackiej a potomkami linij młodszych w ogóle istniała w sferze uprawnienia ta stanowcza różnica, iż oni byli bliżsi dostąpienia godności seniorackiej, w razie bezpotomnego zejścia seniora, podczas gdy członkowie linij młodszych musieli czekać, dopóki wszyscy młodsi członkowie linii seniorackiej bezpotomnie nie wymrą.

W drugiem pokoleniu znane nam są tylko imiona praojców rodów młodszych, gdyż oni tworząc sobie nowe stannice, tworzyli zarazem nowe proklamacye, brane po swoich imionach; nie są nam natomiast znane imiona seniorów drugiego pokolenia, gdyż ci wraz z stannicą ojcowską dziedziczyli zarazem i ojcowską proklamacyę i tym sposobem nie mieli możności podania swych imion do potomności.

Podajemy tu więc tylko szereg praojców młodszych linij, a to w tym samym porządku, jak podaliśmy pradynastów rodów szczepowych w pierwszem pokoleniu:

a) młodsi dynastowie rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Popielidów:

43. **Bolesta** (Piast), założyciel dynastyi piastowskiej, najstarszy z młodszych synów Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Boleścicow, bocznej gałęzi linii młodszej rodu szczepowego Popielidów, która się później z rodem szlacheckim polskim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączyła;

44. **Jastrząb**, trzeci z kolei syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jastrzębców;

45. **Kania**, czwarty z kolei syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kaniowów, który się następnie z rodem szlacheckim polskim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączył;

46. **Ludbor**, piąty syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ludbrzów, który się później z rodem szlacheckim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączył;

47. **Nagor**, szósty syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nagorów, który się również następnie z rodem szlacheckim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączył;

48. **Łazęka**, siódmy syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łazęków, który się także później z rodem szlacheckim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączył; wreszcie

49. **Zaras**, ósmy i najmłodszy syn Popiela (II) Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zarasów, który się również z rodem szlacheckim Jastrzębców w drodze rekonsolidacyi połączył (?).

b) młodszy dynasta rodu szczepowego polskiego Niemirów:

50. **Borys**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borysów.

c) młodsi dynastowie rodu szczepowego polskiego Orzów-Lisów-Mzurów-Strzempaczów:

51. **Bojek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bojczów;

52. **Modzel**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Modzelów;

53. **Piasek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Piaszcznów; wreszcie

54. **Święca (I)** czy **Świętosław**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Święńczyców.

d) młodszy dynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Świerków:

55. **Świerczek** lub **Ćwierczek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Świerczków.

e) młodsi dynastowie rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Bogorów:

56. **Cielę**, praojciec (nieznanego) rodu szlacheckiego polskiego Cielęciów, ojciec Ciołka i Cielątka;

57. **Cielech**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielechów czy też Czelechów;

58. **Cielepał**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielepałów czy Czelepałów;

59. **Nieczuj**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nieczujów; wreszcie

60. **Rąga**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rągów.

f) młodsi dynastowie rodów szczepowych Mądrostków, Smiarów i Biesów:

61. **Biały**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Białów;

62. **Działoch**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Działoszów;

63. **Nowina**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Złotogoleńczyków.

64. **Rogal**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rogalów;

65. **Szeliga**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Szeligów.

66. **Czabor**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaborów-Rogalów;

g) młodszy dynasta rodu szczepowego polskiego Brzozów:

67. **Brzóska** czy **Brzuska**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brzusków.

h) młodszy dynasta rodu szczepowego polskiego Skarbów:

68. **Skarbek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Skarbków-Awdańców.

i) młodsi dynastowie rodu szczepowego polskiego Wyszów:

69. **Bróg**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brogów, później z Leszczycami w drodze rekonsolidacyi połączonego;

70. **Laska**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Leszczyców.

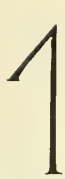

k) młodszy dynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Borów:

71. **Borek,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borków.

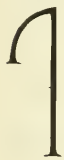

l) młodsi dynastowie rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Zaworów:

72. **Białąg,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Białągów, później z rodem Drużynów połączonego;

73. **Bylina (II),** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bylinów;

74. **Druga,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Drużynów;

75. **Krzywaśny,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krzywaśniów (Szreniawów, Drużynów);

76. **Ocel,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ocelów, później z rodem Szreniawów połączonego;

77. **Szreń,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Szreniawów;

78. **Wąż,** ojciec **Wężyka,** praojca rodu szlacheckiego polskiego Wężyków.

m) młodsi dynastowie rodów szczepowych szlacheckich polskich Nagodów, Jelitów i Koźlichrogów:

79. **Bolek,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bolców;

80. **Gleza,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Glezynów;

81. **Godziąb,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godziembów.

n) młodsi dynastowie rodów szczepowych szlacheckich polskich Okuniów i Starzów:

82. **Broda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brodziców;

83. **Jasion**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jasieńczyków;

84. **Kowina** czy **Skowina**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kowinów;

85. **Kuczaba**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kuczabów-Paprzyców;

86. **Ogniwo**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubowlitów-Ogniwów;

87. **Ozor**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów-Szarzów;

88. **Przyjaciel**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brudnyelmis-Przyjacielów;

89. **Rakiew**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kuczabów-Rakwiczów;

90. **Słońce**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Słońców;

91-a. **Szary**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów Szarzów;

91-b. **Duła**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Duliczów.

Do którego ci wyżej pod 82–91 wyszczególnieni młodsi dynastowie rodu szczepowego należą, czy do Okuniów czy do Starzów, nie podobna stanowczo orzec; stanmice bowiem tych dwóch rodów szczepowych różnią się właśnie tylko kształtem runy tyr, która w stanmicach linij młodszych nie mogła być zatrzymaną. Domniemanie atoli z pewnem prawdobieństwem jest za rodem Starzów, który w wiekach średnich jako jeden z najpotężniejszych rodów małopolskich występuje, mógł więc wydać z siebie z biegiem czasu kilka

linij bocznych młodszych, podczas gdy ród szczepowy Okuniów wcześnie się na Ruś a względnie na Litwę przeniósł i w koronie po sobie prawie żadnego śladu nie zostawił.

o) młodsi dynastowie rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Ogińców:

92. **Cholewa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cholewów;

93. **Czelust**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czelustów-Zawotołów;

94. **Kopacha**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kopasinów czy też Kopaszynów;

95. **Zawotoł**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zawotołów-Czelustów;

p) młodsi dynastowie innych rodów:

96. **Walny** jeden z praojców rodu szczepowego polskiego Lewartów-Walnych, który mógłby być poczytanym nawet za pradynastę osobnego rodu szczepowego i zaliczony do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich (jako prawdopodobnie brat rodzony Lawarda), gdyby nam jego prastara stanmica była znaną.

97. **Rak**, jeden z praojców rodu szczepowego polskiego Warniawitów-Raków, do którego również stosuje się uwaga, jaką co dopiero o Walnym powiedzieliśmy.

§ 4. Trzecie pokolenie rycerstwa polskiego wieków średnich, 867—900.

Wspomniałem już wyżej, że w trzeciem pokoleniu rycerstwa polskiego wieków średnich zaczynają się zjawiać obok pobocznych linij młodszych, także po raz pierwszy poboczne gałęzie linij senioralnych. Trudność w rozklasyfikowaniu jest nieraz bardzo wielka i często wprost niepodobna oznaczyć, czy jakiś młodszy dyna-

sta do drugiego czy do trzeciego pokolenia należy. W niniejszym tomie nie będziemy się szczegółowo zabawiać uzasadnieniem, dlaczego tego lub owego dynastę do tego lub owego pokolenia zaliczamy; odpowiedzą na to pytanie genealogie herbów, jakie w tomie dalszym niniejszej publikacyi zamieszczone zostaną.

98. **Cwała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cwalinów-Pniejniów, który się jako gałąź linii senioralnej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Popielidów przedstawia.

99. **Drogosław**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Drogosławiczów, który się również jako gałąź linii senioralnej rodu szczepowego Popielidów przedstawia;

100-a. **Juńcza**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Juńczyków, który się przedstawia jako gałąź linii senioralnej rodu szczepowego Mzurów.

100-b. **Niezgoda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Niezgodów, który się jako gałąź poboczna linii senioralnej rodu szczepowego Mądrostków przedstawia.

101. **Ogon**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ogończyków-Powałów, który również do bocznych gałęzi linii senioralnej rodu szczepowego Popielidów należy;

102. **Pniejna**, praojciec rodu szlacheckiego Cwalinów-Pniejniów, prawdopodobnie brat rodzony Cwały, który również do bocznych gałęzi linii senioralnej rodu szczepowego Popielidów należy;

103. **Powała**, zapewne brat rodzony Ogona, praojciec rodu szlacheckiego Ogończyków-Powałów, który się jako poboczna gałąź linii senioralnej rodu szczepowego Popielidów przedstawia:

104. **Krzywosąd**, zapewne brat rodzony Niesoba i Słodzieja, jeden z praojców rodu szlacheckiego Krzywosądów - Niesobiów - Słodziejów, który się również jako gałąź poboczna linii senioralnej rodu szczepowego Popielidów wyjawia;

105. **Niesob**, zapewne brat rodzony Krzywosąda i Słodzieja, jeden z praojców rodu szlacheckiego Krzywosądów-Niesobiów-Słodziejów, który należy do gałęzi pobocznych linii seniorackiej rodu szczepowego Popielidów;

106. **Słodziej**, zapewne brat rodzony Krzywosąda i Niesoba, jeden z praojców rodu szlacheckiego Krzywosądów-Niesobiów-Słodziejów, gałęzi pobocznej rodu szczepowego Popielidów;

107. **Odrobąd**, praojciec rodu szlacheckiego Odrowążów, który jest również gałęzią poboczną linii seniorackiej rodu szczepowego Popielidów.

108. **Piła**, praojcie rodu szlacheckiego polskiego Piławitów, który się jako gałąź poboczna linii seniorackiej rodu szczepowego Orzów przedstawia. Rzecz ta wymaga wyjaśnienia.

Tak, jak nam wszyscy heraldycy nasi herb Piławę czy Piławę przedstawiają, ma to być półtrzecia

krzyża i nic więcej, coby wskazywało, iż herb ten jest odmianą stammicy runicznej linii młodszej rodu szczepowego Orzów, a nie seniorackiej, jak powyż stwierdziłem. Tymczasem stare zapiski sądowe z lat 1386, 1387, 1388 i 1389 uczą nas, że ten herb pierwotnie inaczej wyglądał, mianowicie, że przedstawiał oprócz półtrzecia krzyża, nadto jeszcze literę Z. Skoro herb Piława ma niewątpliwie runiczne pochodzenie, należało wyśledzić, z jakiejto runy przekształcenia owa litera Z powstać mogła. Zapiska sądowa z r. 1476 wyjaśnia nam tę kwestyę twierdząc, że herb Piława przedstawia półtrzecia krzyża i strzałę. Ze strzały zatem powstała owa litera Z, a strzała to zawsze znamię runy týra (ᛏ). Ale strzała sama w prawidłowym swym kształcie nigdy za literę Z wziętą być nie może; należy przeto dochodzić dalej, na jakiej to prawidłowej drodze zrobiła

się z runy týra (ᛏ) litera Z. Przy formowaniu odmian herbowych ulegała runa tyr następującym przeobrażeniom: kładziono jej kreski znamienne łukowate, zamiast prostych; wywracano kreski znamienne i formowano tak zwaną w heraldyce naszej strzałę widelec; można jednak było ograniczyć się do przewrócenia tylko jednej kreski znamiennej zamiast obu i stformować strzałę półwidelec: taka strzała półwidelec robi już zupełnie wrażenie litery Z i jeśli na niej umieścimy półtrzecia krzyża, będziemy mieć starodawny herb rodu Piławitów, a ten nam wskaże, że ród Piława jest boczną gałęzią nie linii młodszej, lecz linii senioralnej rodu szczepowego Orzów.

109. **Jezioro**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jezierzów, który się jako gałąź poboczna linii senioralnej rodu szczepowego Mzurów przedstawia.

Rzecz ta wymaga wyjaśnienia. Wspomnieliśmy wyżej pod pradynastą Piłą, że runę týr (ᛏᛏ) przy formowaniu odmian herbowych zmieniano w ten sposób, iż albo obie kreski znamienne albo tylko jednę wywracano, formując w ten sposób strzałę widelec lub półwidelec. Otóż jeśli w znaku stanniczym Mzurów wywrócimy jednę kreskę znamienną, otrzymamy znak taki, a z tego wężowatego znamienia utworzył się w drodze uherbienia gawron czy też imy ptak jaki. Z czego widać, że Jezierza jest poboczną gałęzią linii senioralnej rodu szczepowego Mzurów.

110. **Dołęga**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dołęgów, którego znak się jako przewrócona stannica rodu szczepowego Mądrostków przedstawia, zatem formuje gałąź poboczną linii senioralnej tegoż rodu. Interesującem jest

duchowe powinowactwo tych dwóch proklamacyj Dołęga i Mądrostka, opartych na wspólnem pochodzeniu rodowem, czyli na związkach krwi.

111. **Bożawola**, praojciec rodu szlacheckiego Bożychwoli, którego herb przedstawia się jako wywrócony uherbiony znak stanniczy rodu szczepowego Biesów;

112. **Chab**, jeden z praojców rodu szlacheckiego Chabów-Wukrów, którego herb przedstawia się jako odmieniona i wrębami węgierskiemi udostojniona stannica rodu szczepowego Biesów, bokiem położona;

113. **Chmara**, jeden z praojców tegoż rodu szlacheckiego Chmarów-Chabów-Wukrów;

114. **Kornik**, jeden z praojców rodu szlacheckiego Korniców-Biesów, którego herb, tak jak herb Chmarów, przedstawia się jako udostojniona wrębami stannica rodu szczepowego Biesów, bokiem wywrócona;

115. **Kołmach**, praojciec rodu szlacheckiego Kołmaszów, który się jako gałąź poboczna linii senioratckiej rodu szczepowego Strzegoniów przedstawia;

116. **Bujny**, jeden z praojców rodu szlacheckiego Bujnów-Milanów-Ślepowronów, który się jako gałąź poboczna linii senioratckiej rodu szczepowego Czewojów wyjawia;

117. **Bylina**, praojciec rodu szlacheckiego Bylinów, który się również jako dalsza gałąź poboczna linii senioratckiej rodu szczepowego Czewojów przedstawia.

118. **Milan**, zapewne brat rodzony Bujnego i Ślepowrona, jeden z praojców rodu szlacheckiego Bujnów-

Milanów-Ślepowronów. Gałąź poboczna linii senioralckiej rodu szczepowego Czewojów.

119. **Most**, prawdopodobnie brat rodzony Ostoji, praojciec rodu szlacheckiego Mościców-Ostojów, gałęzi pobocznej linii senioralckiej rodu szczepowego Czewojów.

120. **Ostoja**, zapewne brat rodzony Mosta, praojciec rodu szlacheckiego Mościców-Ostojów, gałęzi pobocznej linii senioralckiej rodu szczepowego Czewojów.

121. **Ślepowron** lub **Slepy gawron**, zapewne brat rodzony Bujnego i Milana, jeden z praojców rodu szlacheckiego Bujnów-Milanów-Ślepowronów, który jest gałęzią poboczną lini senioralckiej rodu szczepowego Czewojów.

122. **Chorąbał**, praojciec rodu szlacheckiego Chorąbałów, który się jako gałąź poboczna linii senioralckiej rodu szczepowego Starzów przedstawia.

123. **Błogi**, prawdopodobnie brat rodzony co dopiero wzmiankowanego Chorąbała, praojciec rodu szlacheckiego Błożynów-Chorąbałów. Gałąź poboczna linii senioralckiej rodu szczepowego Starzów.

Następujący dynastowie należą już wyłącznie do reprezentantów linij młodszych rodów szczepowych rycerstwa polskiego wieków średnich, i tak:

a) linie młodsze rodu szczepowego Popielidów:

124. **Świeboda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gryfów-Świebodzieów, którego znak stanniczy runiczny tem się odznacza, iż jest zupełnie identyczny z tym znakiem stanniczym, jakiego używał Bolesta-Piast. Różnica w tem jedynie polega, że gdy u Bolesciców krzyż jest na dolnej części laski runicznej (1),

u Swiebodziców jest on na górnej (2). Wszelako gdy krzyże są u nas dopiero skutkiem przyjętego chrześcijaństwa, przeto nie mogły one znajdować się na stannicach ani Bolesty-Piasta ani Swiebody, wobec czego obie te stannice żadnej pierwotnie nie wykazywałyby różnicy. Że zaś stannice zupełnie jednakowe do dwóch osobnych pułkowników-wojewodów należące, nigdy równocześnie w wojsku istnieć nie mogły, a jednej i tej samej stannicy mogła tylko używać każdorazowa głowa rodu, a po niej najstarszy syn (senior), to z owej identyczności stannic Bolesty-Piasta i Swiebody należałoby logicznie wnioskować, że Świeboda a nie Siemowit był najstarszym synem Bolesty-Piasta.

1 2

125. **Gryf**, prawdopodobnie brat rodzony co dopiero wzmiankowanego Swiebody, a zatem syn Bolesty-Piasta, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Gryfów-Swiebodziców.

126. **Zagroba** albo **Zagłoba**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zagrobów. Poboczna gałąź linii młodszej rodu szczepowego Popielidów.

127. **Pierzchała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pierzchałów-Rochów. Boczna gałąź linii młodszej rodu szczepowego Popielidów.

128. **Pobóg**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pobogów. Boczna gałąź linii młodszej rodu szczepowego Popielidów,

129, 130. **Samson i Watta**, snać bracia rodzeni, praojcowie rodu szlacheckiego polskiego Samsonów-Wattów. Również gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego Popielidów.

131. **Łada,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ładziców, co do którego zachodzi wątpliwość, czy należy do gałęzi pobocznej linii senioralnej czy też młodszej. Herb rodu Ładziców ma bowiem strzałę, która jest zawsze uherbieniem runy týra, znaku senioralnego, z czegoby można wyciągać wniosek, że Ładzice są boczną gałęzią lini senioralnej. Zważywszy, iż herb Łada ma nie jednę strzałę lecz dwie, i to nie w naczelnem miejscu, lecz po bokach, co jest sprzeczne ze zwyczajem przy formowaniu stanic senioralnych praktykowanym, w których zawsze jednę tylko runę týr (nigdy dwie) i zawsze na naczelnem miejscu kładziono, przeto owe dwie strzały należy uważać jako późniejszy przy formowaniu odmiany dodatek, jakiego w pierwotnej stanicy Ładziców nie było, wobec czego herb Łada przedstawiać się będzie jako uherbiona stanica gałęzi pobocznej linii młodszej rodu szczepowego Popielidów.

132. **Uła,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ulinów;

133. Owad zdaje się brat rodzony Uły, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Owadów;

134. **Swięca** (II), praojciec rodu szlacheckiego polskiego Swięcinów, prawdopodobnie brat rodzony Sławęty, o którym zaraz niżej;

135. **Sławęta,** prawdopodobnie brat rodzony wzmiankowanego powyż Swięcy (II), praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sławęcinów;

136. **Puchała,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Puchałów;

137. **Krzywda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krzywdów;

138. **Luba**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubiczów;

139. **Lubij**, praojciec rodu szlacheckiego Lubiewów-Trzasków, którego herb, jakkolwiek wygląda raczej na linię młodszą rodu szczepowego Mądrostków lub Biesów, to jednak identyczność imion Luba i Lubij świadczy dowodnie, iż herb rodu Lubiewów-Trzasków nie jest niczem innem, jak tylko wywróconą stannicą Lubów;

140. **Trzaska**, zapewne brat rodzony Lubija, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Lubiewów-Trzasków;

b) linie młodsze rodów szczepowych Mądrostków lub Biesów [1]).

141, 142. **Rada** i **Kotew**, prawdopodobnie bracia rodzeni, praojcowie rodu szlacheckiego polskiego Radziców-Kotwiców.

143. **Kucz**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Cielątków-Kuczów, zapewne syn Cielęcia a brat Ciołka i Cielątka (NN. 56, 144, 145).

144. **Cielątko**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielątków.

---

[1]) Prawdopodobnie Mądrostków, gdyż Biesowie wcześnie na Ruś się wynieśli.

145. **Ciołek**, syn Cielęcia, prawdopodobnie brat Kucza i Cielątka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ciołków.

146. **Ciecierz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cietrzewiów. Wprawdzie ród Cietrzewi nosi cietrzewia w szczycie, ale w klejnocie kładzie półksiężyc różkami do góry, w środku dwie gwiazdy, co się przedstawia jako uherbiona stannica runiczna linii młodszej rodu Mądrostków, Smiarów lub Biesów.

c) linie młodsze rodu szczepowego Starzów lub Okuniów:

147. **Duła**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Duliczów-Ratuldów.

148. **Nawrotnik**, praojciec rodu szlacheckiego Nawrotników-Salawów;

149. **Osmoróg**, jeden z praojców rodu szlacheckiego Ciecierzów-Gieraltów-Osmorogów;

150. **Poświst**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów-Poświstów;

151. **Ratuld**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Duliczów-Ratuldów;

152. **Strzemień**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Lawszowitów-Strzemieńczyków;

153. **Wilk**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wilcze kosy;

154. **Zaroś**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zarosiów;

d) inne linie młodsze:

155. **Słubica**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Turzynów-Słubiców. Gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego Orzów - Lisów - Mzurów i Strzempaczów.

156. **Tura**, zapewne brat rodzony co dopiero wzmiankowanego Ślubicy, jeden z praojców rodu szlacheckiego Turzynów-Ślubiców, należy tak jak tamten do młodszej linii rodu szczepowego Lisów-Mzurów-Orzów i Strzempaczów.

157, 158. **Wężyk**, syn Węża i **Zachor**, prawdopodobnie brat onegoż rodzony, praojce rodu szlacheckiego polskiego Wężyków-Zachorzów, który się jako gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego Zaworów przedstawia.

159. **Dąbr**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dąbrowów, który się jako gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego Popielidów lub Strzegoniów albo Czewojów przedstawia.

160. **Brona**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Broniców, który się jako gałąź poboczna linii młodszej rodu szczepowego Koźlichrogów przedstawia.

Tu z koleji muszę jeszcze zamieścić kilkudziesięciu praojców rodów szlacheckich polskich, o których nie wiem, do jakiegoby ich pokolenia zaliczyć należało, bądźto, że ich stannice prastare runiczne ani herby nie są mi zgoła znane, bądź że herby ich przedstawiają się jako wypływ heroldyi zachodnio-europejskiej, więc o swem pochodzeniu żadnego wyjaśnienia dać nie mogą. Jeśli tych dynastów w tym tu miejscu kładę, czynię to w przekonaniu, iż oni tak jak niemal wszyscy inni praojcowie rodów szlacheckich polskich wieków średnich (krom bardzo nielicznych wyjątków), do jednego z pierwszych trzech pokoleń należą, a przeciw takiemu przypuszczeniu żaden znany szczegół nie przemawia.

161. **Barkał**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Barkałów. Herb nieznany.

162. **Belek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Belczów. Herb nieznany.

163. **Biały (II)**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Alabandów-Bielinów. Herb zachodnio-europejski.

164. **Bielej**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bielejów. Herb nieznany.

165. **Boniek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bończów-Gloworożców. Herb zachodnio-europejski.

166. **Borzym**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borzymów-Drogomirów. Herb zachodnio-europejski.

167. **Brochwa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brochwiczów. Herb zachodnio-europejski.

168. **Budzich**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Budziszów-Gęsi. Herb zachodnio-europejski.

169. **Budzicha**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Budziszynów-Zadorów. Herb zachodnio-europejski.

170. **Bych**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bychawów. Herb nieznany.

171. **Cały**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Calinów. Herb nieznany.

172. **Celma**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Celmów. Herb nieznany.

173. **Chlewiot**, ojciec Chlewiotka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Chlewiotków.

174. **Chlewiotek**, syn Chlewiota, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chlewiotków. Herb nieznany.

175. **Chmiel**, ojciec Chmielika, praojca rodu szlacheckiego polskiego Chmielików.

176. **Chmielik**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chmielików-Kotwiczów. Herb zachodnio-europejski.

177. **Chomąto**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chomątów. Herb nieznany.

178. **Cielej**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielejów czy też Czelelów. Herb zachodnio-europejski.

179. **Ćwiek**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ćwieków. Herb figura heraldyczna.

180. **Czacz**, ojciec Czaczka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Czaczków.

181. **Czaczek**, syn Czacza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaczków. Herb nieznany.

182. **Czasza**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaszów. Herb zachodnio-europejski.

183. **Dobruch**, ojciec Dobruszka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Dobruszków.

184. **Dobruszek**, syn Dobrucha, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dobruszków. Herb zachodnio-europejski.

185. **Dola**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Doliwów. Herb zachodnio-europejski.

186. **Domasław**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Domaslawiczów. Herb nieznany.

187. **Dowała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dowałów. Herb nieznany.

188. **Drogomir**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Borzymów-Drogomirów. Herb zachodnio-europejski.

189. **Dryja**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dryjów. Herb zachodnio-europejski.

190. **Gąska**, syn Gęsi, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gąsków.

191. **Gęś**, ojciec Gąski, praojca rodu szlacheckiego polskiego Gąsków.

192. **Glaub**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Glaubiczów. Herb zachodnio-europejski.

193. **Goduła** czy **Boduła**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godułów czy Bodułów. Herb zachodnio-europejski.

194. **Golian**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Golianów. Herb nieznany.

195. **Gołobok**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gołoboków. Herb zachodnio-europejski.

196. **Gozd**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gozdowów. Herb zachodnio-europejski.

197. **Gryża**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gryzimów. Herb zachodnio-europejski.

198. **Grzymał** (może Grzymisław), praojciec rodu szlacheckiego polskiego Grzymałów. Herb zachodnio-europejski.

199. **Hab** (może Chab), praojciec rodu szlacheckiego polskiego Habiczów. Herb zachodnio-europejski.

200. **Jeleń (czarny)**, praojciec rodu szlacheckiego małopolskiego Jeleniów-Opołów. Herb zachodnio-europejski.

201. **Jeleń Niałko**, praojciec rodu szlacheckiego wielkopolskiego Jeleniów-Niałków. Herb zachodnio-europejski.

202. **Junosz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Junoszów. Herb zachodnio-europejski.

203. **Kamień**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kamionów. Herb nieznany.

204. **Kliz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Klizów. Herb zdaje się zachodnio-europejski.

205. **Kokot**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kokotów. Herb nieznany, może Tader.

206. **Kołd**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kołdów-Okszów. Herb zachodnio-europejski.

207. **Komar**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Komarów. Herb wątpliwy.

208. **Koniowaszyja**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Bielinów. Herb zachodnio-europejski.

209. **Konopka**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Konopków. Herb nieznany.

210. **Kopacz** czy **Topacz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kopaczów-Skrzydłów. Herb zachodnio-europejski.

211. **Korab**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korabiów. Herb zachodnio-europejski.

212. **Korcza**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korczaków. Herb zachodnio-europejski.

Osoba Korczy wzbudza niezwykłe wątpliwości i trudności. A najprzód nasuwa się przed oczy gród małopolski Korczyn, który widocznie również Korczę ma za założyciela. Czyby to były identyczne osoby? Przemawiałby zatem fakt nieużywania zresztą nigdy imienia Korczy przez rycerstwo polskie średniowieczne. Ale w takim razie z uwagi, że Korczyn należy do grodów rubieżowych, przez Bolesława Chrobrego ustanowionych, ów Korcza byłby współczesnikiem Bolesława Chrobrego czyli należałby dopiero do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, co jest stanowczo za późno w obec tego, iż pradynastowie rodów szlacheckich polskich rdzennych, do jakich i stary Korcza należy, rekrutują się z małemi tylko wyjątkami z trzech pierwszych pokoleń. Musimy więc logicznie przypuścić, że stary Korcza (I), praojciec rodu Korczaków, a młody Korcza (II) założyciel małopolskiego grodu Korczyna, to dwie różne osoby, chociaż z identyczności imion sądząc, do jednego i tegoż samego rodu szlacheckiego należące, niemniej że Korcza (I) należy do jednego z trzech pierwszych pokoleń a Korcza (II) dopiero do pokolenia siódmego.

Ale jeśli stary Korcza (I) należał do jednego z trzech pierwszych pokoleń, tedy musiał mieć stannicę runiczną. Zachodzi więc pytanie, jak mogła wyglądać ta stannica runiczna? pytanie tem ważniejsze, gdy dopiero wygląd tej stannicy wskaże nam, do którego z trzech pierwszych pokoleń starego Korczę (I) zaliczyć należy. Badania w tym kierunku trafiają na nieprzezwyciężone trudności. A najprzód ten herb, który heraldycy nasi zgodnie Korczakiem nazywają (trzy wręby), nie jest wcale Korczakiem. Korczak pierwotny wyobrażał półwyżłca w korczyku. Używał go Dymitr

z Bożegodaru, podskarbi królestwa polskiego, któremu król Ludwik pragnąc herb udostojnić, dodał do herbu rodowego (poluwyżlca w korczyku) trzy poprzeczne pasy węgierskie (trzy wręby). Zrazu ród Korczaków nosił ten udostojniony herb w ten sposób, iż kładł w szczycie trzy poprzeczne pasy węgierskie (trzy wręby) a na najwyższym pasie kładł poluwyżlca w korczyku. Z biegiem czasu, gdy się tradycya tak udostojnienia, jak i tego, co w tarczy herbowej jest przedmiotem głównym a co podrzędnym czyli dodatkiem, zatarła, przeniósł ród Korczaków poluwyżlca w korczyku z tarczy na hełm do klejnotu, a pozostawił w tarczy same tylko pasy węgierskie czyli wręby. Tym sposobem ubył z tarczy herbowej najważniejszy przedmiot a pozostał tylko przedmiot dodatkowy czyli podrzędny, który odtąd pod mianem herbu Korczak uchodzi, chociaż nim w rzeczywistości nie jest. Ale tak półwyżlec w korczyku jak i wręby węgierskie są już produkta heraldyki zachodnioeuropejskiej, które u nas nie są dawniejsze nad początek XIV wieku, tymczasem ród Korczaków musiał przedtem przez pięć wieków używać stannicy na temacie runicznym modelowanej, która nam nie jest znaną, gdyż się z tej epoki żadna pieczęć herbowa któregokolwiek członka rodu Korczaków nie dochowała. Otóż za tą stannicą musimy koniecznie robić poszukiwania, aby ją wynaleźć. Przychodzi nam w pomoc fakt, że król Ludwik (działo się to podczas wyprawy litewskiej lub oblężenia grodu Belza) nietylko Dymitrowi z Bożego daru, ale oprócz tego jeszcze trzydziestu kilku innym rodom szlacheckim polskim udostojnił ich herby rodowe dodaniem pasów węgierskich.

Poczet herbów tak udostojnionych zestawiłem w pierwszym tomie pracy niniejszej na str. 145. Ani wątpić, że między temi herbami powinna się znaleść i stara stannica runiczna rodu Korczaków. Otóż rozglądając się w tych herbach bliżej, uderza nas już na pierwszy rzut oka, że pod N. 8 spotykamy aż sześć

herbów udostojnionych pasami czyli wrębami węgierskiemi a pochodzących widocznie od jednego i tegożsamego pierwotypu stanniczego runicznego, mianowicie od herbu zwanego zazwyczaj Rozmiarem. Otóż gdy owo udostojnienie Ludwikowe dotyczyło przedewszystkiem rodu Korczaków, przypuszczenie leży jak na dłoni, że owe rodziny Pociejów, Tumińskich i inne, używające udostojnionego herbu Rozmiar, są gałęziami rodu Korczaków, i że ów Rozmiar to prastara stannica runiczna rodu Korczaków. Jestto stannica rodu szczepowego Wagów, który daleko właściwiej rodem Korczów teraz nazywaćby wypadało, a gdy to jest znak stanniczy senioracki, przeto stary Korcza (I) należy do pradynastów szlachty polskiej i w poczet pierwszego jej pokolenia zaliczonym być winien.

213. **Korsak**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korsaków. Herb zachodnio-europejski.

214. **Kosa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Byblów-Kosów. Uherbiona runa.

215. **Kot morski**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kotów morskich. Herb zachodnio-europejski.

216. **Koziagłowa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kozichgłowów-Zerwikapturów. Herb zachodnio-europejski.

217. **Krakiew**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krakwiców. Herb zachodnio-europejski.

218. **Lesień**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Leśniów. Herb nieznany.

219. **Łagod**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łagodów-Wierzynków. Herb zachodnio-europejski.

220. **Łębno**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łębnów-Wczelów. Herb zachodnio-europejski.

221. **Łodzia**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łodziów. Herb zachodnio-europejski.

222. **Męda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Mędów-Świnków. Herb zachodnio-europejski.

223. **Momot**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bibersztajnów-Momotów. Herb zachodnio-europejski.

224. **Mor**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Morów. Herb zachodnio-europejski.

225. **Mot**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Motów. Herb nieznany.

226. **Mózg**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godulów-Mozgawów. Herb zachodnio-europejski.

227. **Napiwo**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Napiwów czyli Napiwonów. Herb zachodnio-europejski.

228. **Napta**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Naptyczów. Herb nieznany.

229. **Odra**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Orłów-Szaszorów. Herb zachodnio-europejski.

230. **Orzeł**, praojciec rodu szlacheckiego Orłów-Szaszorów. Herb zachodnio-europejski.

231. **Ośla głowa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Polukoziców. Herb zachodnio-europejski.

232. **Pszczoła**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wczelów lub Wszczelów. Herb zachodnio-europejski.

233. **Pielgrzym**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pielgrzymów. Herb zachodnio-europejski.

234. **Piękost**, ojciec Piękostka i

235. **Piękostek**, jego syn, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Piękostków. Herb nieznany.

236. **Płomień**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Płomieńczyków-Zadorów. Herb zachodnio-europejski.

237. **Pobąd**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pobędziów. Herb zachodnio-europejski.

238. **Pol**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Policów. Herb nieznany.

239. **Połukoza**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Oślichgłów-Połukozów. Herb zachodnio-europejski.

240. **Pomian**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pomianów. Herb zachodnio-europejski.

241-a. **Poturga**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Poturgów. Herb nieznany.

241-b. **Powaba**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Powabów. Herb zachodnio-europejski.

242. **Prawda**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Prawdziców. Herb zachodnio-europejski.

243. **Protwa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Protwiczów. Herb, figura heraldyczna.

244. **Rola**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Roliczów. Herb zachodnio-europejski.

245. **Roman**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Romanów-Baranichrogów. Herb prawdopodobnie uherbiona runa.

246. **Sała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Salawów. Prawdopodobnie Rusin. Herb, runa uherbiona.

247. **Smora**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gozdowów-Smorów. Herb zachodnio-europejski.

248. **Sokół**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sokołów. Herb zachodnio-europejski.

249. **Stańcz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nabramów-Waldorfów. Herb, figura heraldyczna.

250. **Staroma**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Staromów. Herb nieznany.

251. **Strąk**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Strączów. Herb zachodnio-europejski.

252. **Strzała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kotwiczów-Strzałów. Herb zachodnio-europejski.

253. **Sulim** lub **Suła**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sulimów. Herb zachodnio-europejski.

254. **Świnka**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Świnków. Herb zachodnio-europejski.

255. **Szaszor**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Orlów-Szaszorów. Herb zachodnio-europejski.

256. **Taczała**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Taczałów. Herb zachodnio-europejski.

257. **Trąba**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brzezinów-Trąbów. Herb zachodnio-europejski.

258. **Wadew** czy **Wadwa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wadwiczów. Herb zachodnio-europejski.

259. **Wałd**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Waldawa czyli Srocza noga. Herb zachodnio-europejski.

260. **Watta**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Samsonów-Wattów. Herb zachodnio-europejski.

261. **Wień**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wieniawów. Herb zachodnio-europejski.

262. **Wierusz**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wieruszowów. Herb zachodnio-europejski.

263. **Wyszkot**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wyszkotów. Herb zachodnio-europejski.

264. **Zabawa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zabawów czy też Zdziebawów. Herb, figura heraldyczna.

265. **Zador**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Płomieniów-Zadorów. Herb zachodnio-europejski.

266. **Zerwikaptur**, praojciec rodu Kozichgłów-Zerwikapturów. Herb zachodnio-europejski.

267-a. **Zgraja**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zgrajów. Herb, figura heraldyczna.

267-b. **Złotygoleń**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów-Złotogoleńczyków.

268. **Żóraw**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Taczałów-Żórawi. Herb zachodnio-europejski.

269. **Żuła**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Żuławów. Herb zachodnio-europejski.

A teraz zastanówmy się nad tem, czy to wszystko jest prawdą, czy ów potężny, gdyż blisko 270 głów liczący poczet najprzedniejszego rycerstwa polskiego

średniowiecznego można rzeczywiście odnieść wstecz aż do wieku IX i czy to jest rzeczywiście rezultat ścisłych naukowych badań a nie produkt wybujałej fantazyi niżej podpisanego autora.

Jako autor uczciwy, któremu więcej zależy na tem, iżby sam dowiedział się rzetelnej prawdy, a nie łudził czytelnika fantastycznemi mrzonkami, czuję obowiązek podnoszenia sam przeciw sobie wszelkich możebnych zarzutów, aby skoro świat naukowy co do moich teoryj dotychczas niby ryba w wodzie stateczne zachowuje milczenie, zastąpić sobie samemu brak uczonych krytyków i przeprowadzić próbę wytrzymałości moich naukowych poglądów.

Otóż nie mogę zataić, iż przeciw powyższemu mojemu poglądowi o głębokiej starożytności owego szeregu pradynastów rycerstwa polskiego średniowiecznego podnosi się sam z siebie jeden niezwykłej doniosłości zarzut, którego gdybym osłabić nie zdołał, cały mój powyższy wywód w przedmiocie zaliczenia owych 271 pradynastów w poczet pierwszych trzech pokoleń rycerstwa polskiego wieków średnich pękłby jak bańka mydlana.

Jest nim bardzo poważny i stanowczy zarzut, iż skoro sam twierdzę, że proklamacye imionowe ulegały zrazu zmianie, ilekroć imię następującego po śmierci ojca syna seniora różniło się od imienia zmarłego ojca, i jeśli sam na rodzie Dragów-Sasów dowodzę, że takie zmiany jeszcze nawet w drugiej połowie XIV wieku były na porządku dziennym, skąd mam prawo przypuszczać, że taka ogromna ilość, gdyż aż 271 proklamacyj imionowych przetrwała niezmieniona od wieku IX aż do wieku XIV a względnie XV, kiedy te proklamacye już ostatecznie ustalone spotykamy.

Wszakże w tym czasie przesunęło się przeszło 15 pokoleń, mogły więc znaleść się rody, gdzie proklamacya osobowa nawet 15 razy uległa zmianie.

Gdy mi rzeczywiście na tem zależy, aby nie łudzić uważnego czytelnika fanastycznemi obrazami, lecz w dociecznem prawdy dojść do źródła, przeto wypada nam rozebrać gruntownie kwestyę powyższą; nie ulega bowiem najmniejszej wątpliwości, iż zarzut powyższy jest ze wszech miar słuszny.

Otóż i to nie ulega najmniejszej wątpliwości, że na rodzie Dragów-Sasów mamy niezbity dowód, iż proklamacye imionowe zmieniały się z ojca na syna, skoro imię syna różne było od imienia ojca, i że działo się to jeszcze nawet w drugiej połowie XIV wieku, z czegoby wynikało a przynajmniej sądzićby można, że jeszcze nawet w drugiej połowie XIV wieku proklamacye nie były ustalone. Jestto wszystko prawdą niewątpliwą, lecz prawdę tę należy brać *cum grano salis*, a przedewszystkiem nasuwa się doniosła kwestya do rozstrzygnienia, czy ów wypadek zmiany proklamacyi w rodzie Dragów-Sasów należy brać jako instytucyę będącą jeszcze podówczas w pełni życia, zastósowania i rozwoju, czy też jako ostatni odblysk gasnącej już instytucyi prastarej, a zatem jako fakt wyjątkowy, którego w skutek tego generalizować nie wolno.

Ja jestem tego ostatniego zdania i popieram to następującemi faktami.

Co prawda znanych nam jest zaledwo kilka proklamacyj z epoki poprzedzającej wiek XIV, mianowicie z wieku XIII, w szczególności zaś są niemi proklamacye: Prawda, Radwan, Gryf, Nałęcz, przytoczone w pomnikach historycznych z XIII wieku. Otóż chociaż tych proklamacyj zaledwie cztery mamy, a wszystkie pochodzą z takiej epoki, kiedy zmienianie proklamacyj imionowych miało być w pełnym toku, przecież żadna z tych proklamacyj nazwy swej nie zmieniła, chociaż były do tego nawet tak ważne powody, jak zmiana herbów czyli stanmic. Wiadomo nam bowiem, że herby na modłę zachodnio-europejską formowane, zjawiają się w Polsce liczniej dopiero na początku

XIV wieku; z owych czterech proklamacyj z XIII wieku proklamacye Prawda i Gryf przedstawiają się jako herby na modłę zachodnio-europejską uformowane, które zatem nie istniały jeszcze wtenczas, kiedy proklamacye Prawda i Gryf już istniały, to jest w XIII wieku, czyli że proklamacye Prawda i Gryf nie zmieniły się na początku XIV wieku, chociaż się zmienił przedmiot herbu czyli stannica rodowa.

Jak to zjawisko wytłumaczyć? Jeślibyśmy obstawali przytem, że proklamacye imionowe jeszcze w XIII wieku się zmieniały i w pierwszej połowie wieku XIV, a owe cztery proklamacye Prawda, Gryf, Radwan i Nałęcz się nie zmieniły, to z uwagi, iż między temi czterema proklamacyami jest tylko jedna topograficzna, mianowicie Nałęcz, która nie potrzebowała ulegać zmianie, zaś Prawda, Gryf i Radwan są proklamacyami imionowemi, zjawisko to w ten sposób tylko wytłumaczyćby się dało, gdybyśmy przypuścili, że po seniorach rodów Prawdzie, Gryfie i Radwanie, nastąpili ich synowie, którzy również imiona Prawda, Gryf i Radwan nosili. Otóż gdy te trzy rody należą do rodów znakomitszych, a ród Gryfów nawet do rzędu najpotężniejszych rodów w wieku XIII się zalicza, i chociaż liczba dokumentów, jakie posiadamy z drugiej połowy XIII i pierwszej XIV wieku przechodzi 1000, a dokumenta podają nam kilka tysięcy imion przedniejszej szlachty, przecież między temi imionami szlachty polskiej ówczesnej z imionami Prawdy, Gryfa i Radwana nie spotykamy się wcale, z czego z całą pewnością wnioskować należy, że tacy rycerze podówczas nie istnieli wcale.

A skoro wobec tego, niezmienienia się proklamacyj Prawda, Gryf i Radwan od wieku XIII aż do dni naszych nawet nie możemy położyć na karb identyczności imion synów z imionami ojców, tedy zjawisko to w żaden inny sposób wytłumaczyć się nie da, jak tylko w ten, że już w XIII wieku prokamacye

imionowe były ustalone i nie ulegały więcej zmianie mimo odmienności imion ojca i syna, krom bardzo wyjątkowych wypadków, do jakichto zupełnie wyjątkowych wypadków także zmianę proklamacyi Dragów na Sasów w drugiej połowie XIV wieku zaliczyć należy.

Ale fakt ten, że proklamacye imionowe już w wieku XIII były ustalone, nie rozstrzyga jeszcze kwestyi, gdy chodzi o proklamacye które aż z IX wieku wstecz pochodzić mają. Musimy więc badać jeszcze dalej wstecz, kiedy to ustalenie proklamacyj nastąpić mogło?! Oczywiście, iż badanie to możemy prowadzić wstecz tylko tak daleko, jako daleko wstecz sięgają najstarsze nasze źródła historyczne takie, które nam w tej mierze mogą dostarczyć jakiegokolwiek wyjaśnienia.

Otóż mniemam, iż mi nikt nie weźmie za złe, jeśli widząc w nazwach proklamacyj ukryte imiona lub przezwiska osób, jak np. Jastrząb, Kania, Ludbor. Nagor, Łazęka, Czewój i t. p. o osobach tych przypuszczam, że one w rodach, do których należały, najcelniejsze zajmowały stanowisko, że to byli wprost seniorowie rodów a zatem potentaci a nie żadna drobna chudopacholska szlachta. Otóż o takich najcelniejszych dynastach wiemy, iż oni bywali bardzo często na dworze monarchy, najczęściej podczas objazdu monarchy po kraju, zwłaszcza gdy monarcha przybył podczas objazdu swego do okolicy, w której oni mieli swoje gniazda rodzinne. Bezpośrednim skutkiem tego stawiania się tych dynastów na dworze monarszym było, iż ilekroć zdarzyła się potrzeba wystawienia jakiego dokumentu książęcego, zawsze tych dynastów w dokumentach powoływano jako świadków. Tym sposobem dochowało nam się w dokumentach z XII wieku kilkaset imion takich najcelniejszych dynastów, z których zaledwo co do kilku lub kilkunastu znajdujemy wzmianki także w innych pomnikach historycznych. Otóż przeglądając starannie listę owych dynastów za-

wartych jako świadkowie w najstarszych dokumentach naszych z XII i XIII wieku i porównując takową z listą owych 271 pradynastów, których imiona ukryte są w proklamacyach imionowych, przychodzimy do przekonania, iż z wyjątkiem jednego prawie Czewoja, który w wieku XII na jednym dokumencie raz jeden jako świadek występuje, innych pradynastów pomiędzy owymi świadkami dokumentów XII i XIII wieku nie spotykamy wcale.

Jakaż loiczna konkluzya z tego faktu wynika? oczywiście taka, że owi pradynastowie w liczbie 271 należą do epoki dawniejszej jak najstarsze nasze dokumenta z XII wieku, a więc najpóźniej do wieku XI, że zatem już co najpóźniej od wieku XI proklamacye imionowe nie ulegały zmianie.

A jeśli tak, jeśli te proklamacye są dawniejsze nad wiek XII i w żadnym razie nie późniejsze nad wiek XI, to zachodzi pytanie, do jakiejże epoki powstanie tych proklamacyj odnieść należy?

Odpowiedź na to pytanie jest prosta, że skoro proklamacye noszą na sobie przedewszystkiem wojskowy charakter, to je odnieść można tylko do takiej epoki, w której organizacya wojskowa polska była albo z nowa zaprowadzona, albo też uległa znacznej jakiejś reformie. Otóż badając w tym kierunku epokę poprzedzającą wiek XII, natrafiamy najprzód na rządy Chrobrego, za których rycerstwo polskie stało niewątpliwie na najwyższym stopniu rozwoju i któremu możnaby przypisać jakąś reformę siły zbrojnej, skoro z jego czasów datuje się instytucya obrony kraju przez ustanowienie grodów rubieżowych.

Ale badając starannie imiona najcelniejszego rycerstwa polskiego z czasów Chrobrego, któreto imiona dochowały się w imionach owych grodów rubieżowych, niewątpliwie przez najstarszych komesów grodowych zakładanych, przychodzimy do przekonania, iż z owej pokaźnej liczby 271 pradynastów, kilku zaledwo do

epoki rządów Chrobrego odnieśćby można, mianowicie Korczę praojca rodu Korczaków, jako możebnego założyciela grodu Korczyna, Polanka praojca rodu Polańców, jako możebnego założyciela grodu Polańca, Sądka praojca rodu Sądkowiczów, jako możebnego założyciela grodu Sądcza, wreszcie Swiebodę, praojca rodu Swiebodziców-Gryfów, jako możebnego założyciela grodu Swiebodzina, i na tem koniec. Procent to zbyt drobny, iżbyśmy na tej zasadzie instytucyę powstania proklamacyj do czasów Chrobrego odnosić mogli. Zresztą Chrobry nie był twórcą siły zbrojnej polskiej, siła ta istniała już za poprzedników Chrobrego, a musiała być doskonale zorganizowaną, skoro Chrobry już stosunkowo duże państwo po ojcu swym odziedziczył.

Otóż badając dzieje poprzedników Chrobrego, natrafiamy aż dopiero na Siemowita, o którym dochowała się w kronice Kadłubka tradycya jakiejś organizacyi wojskowej i podziału siły zbrojnej na dziesiątki, pięćdziesiątki, setki i tysiączki czyli pułki.

Ale i Siemowitowi nie można przypisać pierwotnej organizacyi wojskowej siły zbrojnej Polaków, nie on bowiem był twórcą państwa polskiego, lecz odziedziczył je już gotowe po Popielidach. I Popielidzi bowiem nie spali, lecz państwo Polskie z nieznacznych zawiązków między Poznaniem, Gieczem, Gnieznem a Kruszwicą znacznie rozszerzyli, już więc i za Popielidów musiała istnieć organizacya sił zbrojnych Polaków, i to niezgorsza, skoro i oni mogą się dobremi sukcesami poszczycić. Że zaś proklamacya czyli hasło wojskowe należy do tych instytucyj niezbędnych siły zbrojnej, bez jakich się żadna zgoła, nawet najprymitywniejsza organizacya wojskowa obejść nie może, przeto nie weźmie mi nikt za złe, jeśli powstanie naszych proklamacyj wojskowych zamiast do czasów Chrobrego lub Siemowita, odniosę do czasów panowania Popielidów. Ale tu nasuwa się nowa trudność: jakkolwiek chronologia i genealogia dynastyi Popielidów nie jest

nam zgoła znaną, to jednak z czytania naszych kronik otrzymujemy to wrażenie, że dynastya Popielidów wcale długo panowała Polakom, a jeśli jest co prawdy w tradycyi przechowanej w kronice wielkopolskiej, że już najstarszy syn Leszka III (Samona) zwał się Popielem, tedy tego Popiela (I) należałoby uważać jako praojca dynastyi Popielidów, a że on na drugą połowę VII-go wieku przypada, tedy okres panowania dynastyi Popielidów u nas trwałby conajmniej lat sto. Otóż chodziłoby o bliższe wskazanie, do którego z członków dynastyi Popielidów odnieść pierwotną organizacyę państwa polskiego nad Wisłą a zarazem i pierwotną organizacyę siły zbrojnej polskiej i co za tem idzie, powstanie proklamacyj wojskowych.

Ja tę rzecz kładę na sam koniec VIII lub sam początek IX wieku, a więc na czasy panowania Popiela II Chwościszka, a chociaż piszę po polsku i zapatrywania moje objawiam, jak mi się zdaje, w dość poprawnym języku polskim, to jednak mam to nieszczęście, iż przez świat uczony polski nie jestem zgoła rozumiany, tak, iż śmiało mógłbym sobie powiedzieć z Owidyuszem: *barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli;* jakkolwiek bowiem moje zapatrywania oparte są zawsze na długoletnich studyach i żadnej lekkomyślności lub powierzchowności zarzucić im nie można, gdyż są zawsze wedle sił i możności motywowane, to jednak świat naukowy polski zdaje się nie rozumieć ich wcale, gdyż nie poddaje ich wcale pod rozbiór naukowych badań krytycznych, a mimoto zachowuje wobec nich lekceważące milczenie i powątpiewanie.

Rozumiem oczywiście, iż przyczyna złego leży we mnie samym, to jest, że nie dość zrozumiale przemawiam. Muszę więc zmienić moją metodę i przemawiać zrozumialej, czyli innemi słowy, kłaść łopatą do głowy.

Otóż jeśli twierdzę, że zawiązek państwa polskiego należy odnieść do samego końca VIII lub do początku IX wieku, to dzieląc wiek każdy na pokolenia

po 33 lat, pokazałoby się, że Bolesław Chrobry należy do siódmego pokolenia, zaś ojciec jego Mieszek I należał do pokolenia szóstego, dziad Ziemomysł do pokolenia piątego, pradziad Leszek do pokolenia czwartego, prapradziad Siemowit do pokolenia trzeciego, pozapradziad Bolesta-Piast i starszy brat jego Popiel (III) Chwościszkowicze do pokolenia drugiego, wreszcie Popiel (II) Chwościszek do pokolenia pierwszego, co się zupełnie zgadza z moją hipotezą, a więc próba znakomicie się powiodła.

Jakoż nasz nieoszacowany Gall rozpoczyna swoją kronikę rzeczywiście dopiero od Popiela (II) Chwościszka, z czego wynika, że cokolwiek pewniejsze dzieje Polaków nadwiślańskich istotnie dopiero z Popielem (II) Chwościszkiem się poczynają. Jeśli przeto już za Galla nie istniała żadna tradycya co do istnienia i początków państwa polskiego, sięgająca głębiej wstecz nad początek wieku IX, to cóż może stać na przeszkodzie przyjęciu mojej hipotezy, że zawiązek państwa polskiego nad Wisłą odnieść należy do początku IX wieku? Chyba nic. Tradycya mityczna o Kraku i Wandzie odnosi się przecież do Krakowa, a więc do Chrobacyi, a nie do wielkopolskiej kolebki państwa polskiego.

Mniemam, że to już jest dość zrozumiale powiedziane i że nasi uczeni historycy, którzy mnie dotychczas lekceważącem zbywali milczeniem, przecież uznają za właściwe otworzyć raz już w tej kwestyi swoje delikatne usteczka.

Tak więc moje przypuszczenie, iż prastarą organizacyę wojskową u Polaków a z nią i powstanie zawołań odnieść należy do początku IX wieku, nie jest znowu tak bardzo pozbawione wszelkiej naukowej podstawy, i owszem, te źródła historyczne, jakiemi dziś rozporządzamy, potwierdzają zapatrywanie moje jak najsilniej.

Ale mimoto wszystko nie jest jeszcze bynajmniej uchylony zarzut, iż skoro przyznaliśmy sami, że proklamacye imionowe zmieniały się z ojca na syna, ilekroć syn najstarszy czyli senior odmienne od ojca nosił imię, to przecież ztąd logicznie wynika, że przynajmniej nie wszystkie te proklamacye, które do prawieku czyli do IX wieku odnosimy, są pierwotne i pochodzą z pierwotnej organizacyi wojskowej polskiej, lecz że niektóre z tych pierwotnych proklamacyj w drugiem, trzeciem lub późniejszem pokoleniu mogły uledz zmianie, tak, iż łatwo być może, że jedna lub druga proklamacya, którą ja do pierwszego pokolenia odnoszę, pochodzi dopiero z pokolenia n. p. trzeciego, czwartego lub późniejszego.

Otóż jako uczciwy badacz nie myślę ani na chwilę przeczyć, iż zarzut taki jest zupełnie trafny, i że ja mogę się w tym kierunku nieraz mylić, odnosząc jakąś proklamacyę imionową do czasów dawniejszych od tych, z których ona rzeczywiście pochodzi. Tylko co do proklamacyj topograficznych myłka taka jest o tyle wykluczoną, że proklamacye topograficzne nie mogą być starsze nad wiek XII i że mniej więcej wszystkie z tego wieku pochodzą.

Ale dla naszych badań za pradynastami rycerstwa polskiego średniowiecznego proklamacye topograficzne żadnej zgoła nie przedstawiają wartości, natomiast proklamacye imionowe ogromną.

Otóż myłki moje, jakie się zdarzyć mogą w skutek tego, iż jakąś proklamacyę a względnie poświadczoną tą proklamacyą osobę jakiegoś pradynasty do wcześniejszego, niż mu się należy, zaliczam pokolenia będą nader rzadkie, tak że do nich zbyt wielkiej wagi przywiązywać nie będzie potrzeba.

Jeśli bowiem z XIII, XIV i XV wieku dochował nam się w rodzie Dragów-Sasów jeden zaledwie przykład zmiany proklamacyi imionowej z ojca na syna, jeśli między znanymi nam z dokumentów XII i XIII

wieku rycerzami-szlachtą nie spotykamy prawie żadnych takich, którychby imiona służyły za temat proklamacyj, to stąd wynika logiczna konsekwencya, że zmiany proklamacyj z ojca na syna, jakkolwiek odbywały się niewątpliwie, to jednak przytrafiły się niesłychanie rzadko. Zapobiegano takim niepożądanym zmianom, jak już wyżej wspomniałem, w dwojaki sposób, raz nadając najstarszemu synowi tożsamo imię, jakie nosił ojciec, wobec czego śmierć ojca nie powodowała jeszcze bynajmniej konieczności zmiany proklamacyi, skoro syn najstarszy tegoż samego imienia używał, a w razie jeśli syn najstarszy umarł przed ojcem, a syn młodszy, używający odmiennego jak ojcowskie imienia, przyszedł do senioratu, zamiast zmieniania proklamacyi na inną nową, przekształcano tylko dawną proklamacyę, dając jej formę patronomiczną i tym sposobem czyniono potrzebie zadość. Tak w miejsce proklamacyi Lada, Rawa, Broda, Luba, Jastrząb, powstały proklamacye Ladzic, Rawicz, Brodzic, Lubicz, Jastrzębiec, i potrzebie stało się zadość.

W obec tego śmiało mogę oświadczyć, iż jeśli w szeregu pierwszych trzech pokoleń pradynastów znachodzą się przypadkiem mylki, przez niewłaściwe zaliczenie jakiegoś pradynasty do dawniejszego pokolenia, jak mu się z prawa należy, to te mylki będą niesłychanie rzadkie i nie ma potrzeby przykładać do nich zbyt wielkiej wagi.

§ 5. Pokolenie czwarte, piąte i szóste rycerstwa polskiego wieków średnich.

Do tych trzech pokoleń nie mamy prawie wcale żadnych materyałów historycznych i zaledwo kilka imion wynotować nam się udało, jakkolwiek sądząc z liczby ojców w poprzednich pokoleniach śmiało przypuszczać możemy na każde z tych trzech pokoleń co

najmniej po sto rycerstwa, a na te trzy pokolenia w przybliżeniu około pół tysiąca. Dopiero panowanie Chrobrego i zakładanie przezeń grodów rubieżowych, z których każdy w nazwie swojej nosi imię swego założyciela, pierwszego komesa grodowego, dozwoli nam znowu cokolwiek zaludnić zastęp rycerstwa polskiego wieków średnich, dopóki z dziesiątem pokoleniem źródła historyczne nie zaczną nam chojniejszą dłonią dostarczać wiadomości o pradynastach szlachty polskiej średniowiecznej.

270. **Lubek**, syn **Luby**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubczów. Ponieważ ojciec jego Luba należy do trzeciego pokolenia, przeto ten Lubek należeć musi do pokolenia czwartego.

271. **Wojna (II)**, ojciec Wojnika, założyciela grodu małopolskiego Wojnicza z czasów Bolesława Chrobrego, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów. Gdy Wojnik założyciel grodu Wojnicza, należy już do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, przeto ojciec jego Wojna do szóstego pokolenia zaliczonym być winien.

272. **Sąd**, ojciec Sądka, założyciela grodu małopolskiego Sądcza czyli Sącza, oraz praojca rodu szlacheckiego polskiego Sądkowiczów. Gdy Sądek założyciel grodu Sądcza, żył prawdopodobnie za czasów Bolesława Chrobrego i należał do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, przeto jego ojca Sąda w poczet szóstego pokolenia zaliczyć należy.

273. **Połan**, ojciec Połanka, założyciela małopolskiego grodu Połańca, oraz praojca rodu szlacheckiego polskiego Połańczów. Gdy Połanek, założyciel grodu Połańca, żył prawdopodobnie za czasów Bolesława Chrobrego i należał do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, przeto ojca jego Połana w poczet szóstego pokolenia zaliczyć należy.

274, **Gierałt**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ciecierzów - Gieraltów - Osmorogów, który ze

względu na swoje chrześciańskie imię (Gerard) najwcześniej do szóstego pokolenia zaliczonym być może.

275. **Awdaniec**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego, zazwyczaj mylnie Habdankami zwanego, który ze względu na swoje chrześciańskie imię (św. Awdenty) conajwcześniej do szóstego pokolenia zaliczonym być może.

276 i 277. **Odylen i Przybywój**, snać dworzanie Mieszka I, oślepieni przez Bolesława Chrobrego prawdopodobnie około r. 993.

278. **Czcibor**, brat rodzony Mieszka I, a syn Ziemomysła, † 972.

279-a. **Prokuj**, brat rodzony Mieszka I, a syn Ziemomysła, † po r. 994.

Jeszcze do czasu jednego z ostatnich pokoleń pierwszych czterech Piastów, mianowicie do panowania Mieszka I lub ojca jego Ziemomysła, odnieść winniśmy dwóch dynastów polskich z X wieku, mianowicie:

279-b. **Wisława** księcia Wiślicy i

279-c. **Waltera** czyli **Walcerza Udałego**, księcia na Tyńcu.

O Wisławie znajdujemy pośrednio wzmiankę tak u Porfyrogennety jak i u Żywociarza św. Metodego z powodu syna jego Wisławicza, który zmuszony kraj rodzinny opuścić, dał początek państwu zachlumskiemu [1]).

Obu tych dynastów pamięć przechowała kronika wielkopolska znana jako kronika Boguchwałowa, która ich zrobiła bohaterami romantycznej powieści, którą zaraz niżej opowiemy, i splotła razem nierozerwalnie ich dzieje.

Kronika Boguchwałowa, która nam widocznie jakąś rodzinną tradycyę przechowała [2]), opowiada o Wi-

---

[1]) Mon. Pol. hist. I, 37. 107.

[2]) Przypominam, że w Polsce średniowiecznej żyją trzy potężne rody szlacheckie, które niewątpliwie od dynastyi Popielidów pocho-

sławie księciu wiślickim, iż pochodził z pokolenia króla Popiela. Należy to rozumieć w ten sposób, iż ów Wisław należał do jednej z tych rodzin szlacheckich polskich, które od dynastyi Popielidów początek swój biorą a zatem: Odrowążów, Powałów lub Niesobiów. Z tych trzech rodów największe podejrzenie padłoby na Odrowążów, którzy jeszcze na samym początku XII wieku jako jeden z najpotężniejszych rodów małopolskich występują, a którzy w dzielnicy sandomirskiej, do której i Wiślica należała, nader hojnie dobrami ziemskiemi uposażeni byli i prawdopodobnie niegdyś kasztelanię żarnowską posiadali.

Za takiem przypuszczeniem przemawia także nader silnie imię księcia wiślickiego Wisław, któreto imię właśnie w rodzie Odrowążów jest w wiekach średnich w pospolitem użyciu.

Ale jeśli tak, jeśli ów Wisław należał do jednej z gałęzi pobocznych dynastyi Popielidów, to on nie mógł wcześniej stać się panem Wiślicy, jak dopiero wtedy, kiedy państwo piastowskie granice swe aż po Wiślicę rozszerzyło i w Wiślicy gród rubieżowy założyło, pieczę onego temuż Wisławowi poruczając. Otóż rozszerzenie granic państwa piastowskiego aż po Wiślicę, nie mogło żadną miarą nastąpić w pierwszych pokoleniach po przybyciu Polaków nad Wartę, lecz mogło nastąpić co najwcześniej dopiero za czasów Ziemomysła lub nawet Mieszka I, a zatem najwcześniej w piątem lub szóstem pokoleniu (934—1000); jestem za piątem a nawet za czwartem pokoleniem, bo skoro Porfyrogenneta, który żyje i pisze w czwartem pokoleniu, wspomina już syna Wisława to jest Wisławowicza, przeto stary Wisław co najpóźniej za czasów Porfyrogennety a zatem może jeszcze za czasów Leszka, dziada Mieszka I żył i działał. Ale w takim razie ów Wisław

dzą, mianowicie Odrowążów, Powałów i Niesobiów, u którychto rodzin mogły się łatwo przechować różne tradycye ich szczepowego rodu Popielidów dotyczące.

nie byłby autochtonicznym księciem państwa wiślickiego, lecz zrazu komesem grodowym a później uzurpatorem, jak następnie Mieczsław czy Mojsław lub Masław na Mazowszu.

A skoro Walcerz Udały jest nietylko spółcześnikiem Wisława ale i z tegosamego rodu (Popielidów) pochodzi, przeto i on do tegożsamego co i Wisław lub co najpóźniej czwartego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonym być winien.

Opowieść romantyczna kroniki wielkopolskiej o księciu wiślickim Wisławie i księciu tynieckim Walcerze Udałym, brzmi dosłownie następnie:

„Było owemi czasy w królestwie Lechitów miasto przesławne, wysokiemi murami opasane, zwane Wiślicą, którego księciem niegdy, za czasów jeszcze pogaństwa, był książę urodziwy Wisław, który z rodu króla Popiela (*Pompilii*) pochodzenie swe wywodził. Tego (Wisława) komes pewien, z tego samego rodu pochodzący, mąż dzielny, imieniem Walter mocny (*Walterus robustus*), którego po polsku zwano Udałym Walterem, mając gród Tyniec pod Krakowem, gdzie obecnie znajduje się opactwo św. Benedykta, przez Kazimirza Mnicha króla Polaków czyli Lechitów fundowane, podczas buntu (*in quodam seditioso conflictu*) wziął w niewolę a pojmanego w kajdany okuł i na dnie wieży tynieckiej pod ścisłą strażą trzymał. Ten Walter miał za małżonkę szlachetną dziewicę Helgundę, córkę króla Franków a narzeczoną syna jednego z królów niemieckich (Almanorum), którą, jak mówią, potajemnie i nie bez wielkiego niebezpieczeństwa do Polski uprowadził. Gdy bowiem jednego z królów niemieckich syn na dworze króla Franków, ojca Helgundy rzeczonej przebywał, Walter jako przemyślny a dowcipny pragnąc afekt miłośny królewnej Helgundy od królewicza niemieckiego odwrócić, pewnej nocy, przebywszy mury grodu i przekupiwszy stróża grodu, iżby go nie zdradził, piękną melodię śpiewać począł, w skutek któ-

rej królewna ze snu zbudzona, wraz z innemi panienkami, snu zapomniawszy a tylko w przepiękny śpiew wsłuchana, pozostała, dopóki śpiewak swym dźwięcznym głosem nucił. Gdy rano zaświtało, Helgunda kazała przywołać stróża nocnego, wypytując go pilnie, ktoby był ów śpiewak. Ten jednak niechcąc zdradzić Waltera, odparł, że nie wie. Lecz gdy i podczas następnych dwóch nocy Walter śpiew powtórzył, Helgunda niemogąc się dłużej opierać, zagroziła stróżowi karą śmierci, jeśli śpiewaka nie wyda.

Gdy więc stróż groźbą przyciśnięty wydał Waltera, królewna całem sercem zapłonęła miłością do niego, królewicza niemieckiego z serca swego rugując. Królewicz niemiecki widząc się być ze wstydem przez Helgundę wzgardzonym i przez Waltera w jej serduszku zastąpionym, powrócił do ojca a zawładnąwszy wszystkiemi przewozami przez Ren, wydał polecenie, iż każdy, któryby z dziewicą przez Ren przeprawić się pragnął, grzywnę złota za przewóz zapłacić winien. Po pewnym przeciągu czasu, gdy się Walterowi ucieczki z Helgundą nadarzyła sposobność, skorzystał z takowej i ucieczkę wykonał. Gdy jednak zbiegowie nad brzeg Renu przybyli, przewoźnicy zażądali zapłacenia sobie grzywny złota za przewóz, a gdy im takowa uiszczoną została, mimoto wstrzymać się chcieli z przewozem aż do przybycia królewicza niemieckiego. Walter widząc grożące niebezpieczeństwo, dosiadł dzielnego rumaka, a usadziwszy Helgundę na rumaku za sobą, lotem strzały wpław rzekę przebył. Lecz gdy już spory kawałek się od Renu oddalił, usłyszał za sobą dobrze sobie znany głos królewicza niemieckiego, który wołał: „o zdrajco! najprzód córkę królewską potajemnie wykradłeś, a następnie Ren bez opłaty należnego cła przebyłeś! zatrzymaj się i walcz ze mną, a kto zwycięży, konia, broń i Helgundę pozyska“. Lecz nieustraszony Walter odrzekł mu śmiało: „Kłamiesz, gdyż za przewóz przewoźnikom grzywnę złota zapłaciłem, zaś królewna nie

siłą pojmana, lecz z dobrej swej woli mnie towarzyszyć pragnie". Co rzekłszy na siebie oszczepami natarli, a gdy się takowe połamały, golemi mieczami ze sobą walczyli. Królewicz niemiecki na widok Helgundy silniej na Waltera natarłszy, zmusił go do cofania się; ten zasię gdy ujrzał Helgundę i wstydem i żarem miłości podniecony, zebrawszy wszystkie swe siły, tak ostro natarł na Niemca, iż go zabił. Zabrawszy mu konia i broń, wrócił do domu, uszczęśliwiony tym podwójnym tryumfem. Gdy powrócił do grodu tynieckiego, gdzie wytchnąć sobie pragnął, dowiedział się od swoich, iż urodziwy Wisław, książę wiślicki, podczas jego nieobecności na jego poddanych różnych nadużyć się dopuszczał, czego chcąc się pomścić, wystąpił przeciw Wisławowi, pobił go a wziętego do niewoli, na dnie wieży grodu tynieckiego w więzieniu pod strażą osadził.

Następnie gdy idąc za przeznaczeniem swojem, Walter wybrał się na wyprawę wojenną w dalekie strony, i dwa lata nie powracał do domu, Helgunda nieobecnością męża wielce stroskana, wyrzekła raz do swej powiernicy te niebaczne słowa „ani wdowami nie jesteśmy, ani żonami", mając na myśli te kobiety, które są żonami dzielnych rycerzy. Powiernica bacząc na żałosne położenie swej pani, odłożywszy wstyd na bok, zdradliwie jej poddała mówiąc: jest przecież Wisław książę wiślicki, przedziwnej urody i dostojnego ciała w wieży uwięziony, niech go więc pod osłoną nocy z wieży sobie sprowadzi, a używszy z nim ślubnej oblapki do wieży go napowrót odeśle. Doradom swej powiernicy daje Helgunda chętne ucho, a niebaczna na srom niewieści, Wisława z głębi więzienia przyprowadzić sobie każe. Dostojnością jego wyglądu podbita, już go więcej do wieży nie odsyła, lecz miłością dlań zapłonąwszy, z nim razem do Wiślicy uciec postanawia, żona wiarołomna. Tak Wisław powróciwszy do swoich, podwójnego miał się za uczestnika tryumfu, który atoli obojgu zgubę miał zgotować.

Gdy bowiem Walter wkrótce do domu powróciwszy i dostrzegłszy z podziwieniem, że Helgunda przeciw niemu do bram zamku naprzeciw nie wyszła, dowiedział się od grodzian, że Wisław przy pomocy stróżów więziennych, uciekłszy z więzienia, Helgundę ze sobą zabrał, wściekłym poruszon gniewem, wyprawę przeciw Wiślicy bezzwłocznie przedsiębierze i miasto to niespodzianie nachodzi, podczas gdy Wisław poza miastem polowaniem był zajęty.

Zobaczywszy Helgunda Waltera w mieście, spiesznie biegnie przeciw niemu a rzuciwszy mu się do nóg, żaluje na Wisława, iż ją gwałtownie pojmał. Radzi więc Walterowi, iżby się ukrył w jej mieszkaniu, gdzie mu następnie Wisława przedstawi. Zaufał Walter zdrajczyni i ukrył się w jej domu, gdzie go ona Wisławowi zdradziecko wydała.

Radują się Wisław i Helgunda żartując sobie z tak szczęśliwego sukcesu, Waltera zaś bynajmniej nie wtrącają do więzienia, lecz na większe go skazują męczarnie. Przykuwają go mianowicie żelaznemi obręczami do ściany izby jadalnej z rozkrzyżowanemi rękami, w której to jadalni urządzili sobie łoże, na którem się Wisław z Helgundą w letniej porze podczas południa pieszczotom oddawał małżeńskim.

Miał przytem Wisław siostrę rodzoną, której z powodu jej brzydoty nikt nie chciał pojąć w małżeństwo. Jej opiece Wisław przed innemi poruczył straż nad Walterem.

Ona litując się nad cierpieniami Waltera, odłożywszy srom niewieści na stronę, zapytała go, czy wziąłby ją za żonę, gdyby mu do wydobycia się z oków pomogła. Przysięga jej Walter, iż ją będzie, póki żyw, jak żonę swą traktował, zaś przeciw bratu jej Wisławowi, tak jak ona tego żądała, nigdy miecza nie dobędzie, i zachęca ją, by z sypialni brata swego przyniosła mu miecz, którymby okowy swoje mógł poprzecinać. Ta wnet miecz przyniosła i stósownie do skazówek

Waltera gwoździe, któremi okowy do ściany przykute były, poprzecinała, miecz zaś sam wstawiła z tyłu Waltera pomiędzy niego o ścianę, iżby w sprzyjającej chwili mógł bezpiecznie wystąpić. Właśnie Wisław z Helgundą oddawali się na łożu izby jadalnej pieszczotom miłosnym, gdy Walter w te do nich odezwał się słowa: „Jakby wam się też to wydało, gdybym ja uwolniony z oków, stanął z mieczem przed waszem łożem, chcąc pomścić wyrządzonych mi krzywd“. Na te słowa zadrżało serce Helgundy, która ze strachem w te do Wisława odezwała się słowa: „Biada nam, miecza twego nie spostrzegłam w twej sypialni, a oddana pieszczotom zapomniałam ci o tem powiedzieć“. Na to jej odrzekł Wisław: „Gdyby nawet dziesięć mieczy posiadał, z oków żelaznych bez pomocy kowala uwolnić się nie potrafi“. Gdy tak z sobą gawędzą, Walter uwolniony z więzów, skoczył z wyciągniętym mieczem przed ich łoże i jednem cięciem oboje zabił.

W tak nędzny sposób oboje obrzydliwy swój żywot zakończyli. Tej Helgundy grobowiec, w skale wykuty, do tej chwili w grodzie wiślickim jest widoczny“.

Tyle Boguchwał o Wisławie i Walterze.

Jeśli przeto owego księcia Wisława musimy uważać za najstarszego komesa grodowego grodu Wiślicy, to Walcerz Udały będzie jednym z najstarszych komesów grodowych grodu Tyńca, dopóki tenże gród był jeszcze grodem książęcym.

Przystępujemy teraz z kolei do pokolenia VII rycerstwa polskiego wieków średnich a zatem do czasów Bolesława Chrobrego. Ponieważ wiadomą jest rzeczą, że Bolesław Chrobry ustanowił grody na rubieżach rzeczypospolitej, któreto grody budowane przez swych pierwszych komesów grodowych, w nazwach swych przechowały imiona tych komesów jako swych założycieli, przeto musimy poddać analizie wszystkie grody średniowieczne polskie, aby z nich wydobyć imiona

tych pradynastów, należących do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Przy badaniach tych atoli jeden szczególniej przedewszystkiem musimy mieć na oku, mianowicie, że niewszystkie grody są osadami wtedy dopiero powstałemi, kiedy zakładano gród. Nieraz zdarzyło się, że założono gród w osadzie już z dawna istniejącej i noszącej nazwę po imieniu (gminnem) swego założyciela, ojczyca wieśniaka. Otóż tam gdzie gród zakładano jako świeżą osadę, tam gród przybierał swą nazwę po imieniu swego założyciela, komesa grodowego, rycerza, a nazwa takiego grodu będzie nam wskazywać nieznanego zazwyczaj skąd imąd rycerza polskiego wieków średnich; ale gdzie gród zakładano w osadzie już z dawna istniejącej, tam prawdopodobnie nie nadawano grodowi nowej nazwy po imieniu komesa-założyciela, lecz zachowywano starą nazwę osady. Zachodziłaby więc kwestya, jak rozpoznać, kiedy nazwa grodu kryje w sobie imię założyciela grodu komesa-rycerza, a kiedy imię założyciela osady wiejskiej, w której gród później założony został, ojczyca-wieśniaka. Jako skazówkę w tej mierze, przynajmniej częściową, można przyjąć ten fakt, że w dobie piastowskiej a zwłaszcza w XI i XII wieku imiona, jakich używało rycerstwo, noszą zupełnie odmienny charakter od imion, jakich używał gmin. Tak n. p. imion takich, jak Bronisław, Czesław, Racław, Świętosław, Dobromir, Radgost, Niegowit i t. p., które są u rycerstwa polskiego wieków średnich w pospolitem używaniu, nie spotkamy nigdy użytych przez wieśniaków; natomiast imion takich, jak n. p. Bolech, Dalech, Milej, Czarnoch i t. p. pospolitych u wieśniaków, nie spotkamy nigdy użytych przez rycerstwo. Jeśli przeto mamy takie nazwy grodów jak Sandomirz, Spicymirz, Małogoszcz, Wojborz lub t. p. to możemy iść o zakład, że ich założyciele Sandomir, Spicymir, Małogost, Wojbor należeli do klasy rycerstwa polskiego; ale jeśli się spotkamy z nazwą taką, jak Biecz, to imię założyciela tej

osady Biejka czy Biecha nosi na sobie tak gminny charakter, że go nigdy nie odważymy się zaliczyć w poczet rycerstwa, lecz będziemy go uważać za ojczyca-wieśniaka, który na kilka wieków przed powstaniem grodu Biecza, dziedzinę wieśniaczą tu sobie założył. Ale jak każda regula ma swoje wyjątki, tak i ta; pomiędzy imionami używanemi przez rycerstwo polskie wieków średnich, znajduje się cała grupa takich, które na sobie noszą zupełnie gminny charakter, przy których łatwo się omylić i imię rycerza wziąść za imię ojczyca-wieśniaka. Takie imię wskazuje n. p. nazwa małopolskiego grodu Korczyn; wskazuje ona mianowicie, iż założycielem grodu tego był Korcza. Charakter tego imienia jest zupełnie gminny, w skutek czego tego Korczę z zupełnie czystem sumieniem zaliczylibyśmy w poczet ojczyców-wieśniaków, gdyby nie to, że istnieje proklamacya rycerska średniowieczna Korczak, która od tegożsamego imienia „Korcza" początek swój bierze, a która znowu ponad wszelką wątpliwość dowodzi, że Korcza nie był ojczycem-wieśniakiem, a rycerzem. Pomyłek w tym kierunku ustrzedz się niepodobna, ale na to lekarstwa żadnego nie ma.

Rozpoczynamy więc badania nad grodami polskiemi z czasów panowania Bolesława Chrobrego, i zaczynamy przedewszystkiem od dzielnicy Małopolskiej. Wspomnieliśmy już na innem miejscu, że zewnętrzne granice rzeczypospolitej po stronie Małopolski biegły korytem rzek Dunajca i Wisły. Jako rubieżowe małopolskie grody nad temi rzekami lub w ich bliskości położone przedstawiają się: Czchów, Biecz, Sądecz czyli Sącz, Wojnicz, Korczyn, Połaniec, Sandomirz, Zawichost i Sieciechów; zaś jako grody śródkrajowe: Kraków, Tyniec, Wiślica, Radom, Żarnów, Małogoszcz i Brzesko. Rozpatrzmyż się w tych nazwach:

Czchów, niegdy Czechów, u ludu pospolicie Ćchów, wskazuje jako założyciela tej osady Czecha albo Ciecha. Czy to był rycerz czy ojczyc-wieśniak, orzec sta-

nowczo trudno. Pozornie ma to imię wygląd gminny, ale w wiekach średnich źródłosłów Czech lub Ciech należał do źródłosłowów imionotwórczych rycerskich, jak wskazują imiona Sieciech, Wojciech, Dobrociech, Trzeciech i Czechosław. Ów więc Czech czy też Ciech, założyciel osady Czchów czy Ćchów, mógł być rycerzem i komesem grodowym za czasów Bolesława Chrobrego i za takiego go też uważamy.

Biecz, jak już wspomnieliśmy, wskazuje jako założyciela swego Biejka czy Biecha, którego imię nawskróś gminne wskazuje, że mamy do czynienia z ojczycem-wieśniakiem.

Sądecz czyli Sącz, wskazuje jako założyciela swego Sądka czyli syna Sąda, któreto imię gdy jest stanowczo rycerskie, przeto ów Sądek był rycerzem, prawdopodobnie pierwszym komesem grodowym świeżo założonego grodu Sącza za czasów Chrobrego.

Wojnicz, wskazuje jako założyciela swego Wojnika, syna Wojny, praojca rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów-Złotogoleńczyków, co do którego nie ulega wątpliwości, iż należał do rycerstwa polskiego wieków średnich, a w szczególności do czasów króla Bolesława Chrobrego czyli do VII pokolenia.

Korczyn wskazuje jako założyciela swego Korczę, który z imienia sądząc, należał niewątpliwie do rodu szlacheckiego polskiego Korczów czyli Korczaków, a jako współczesnik Chrobrego do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Polaniec wskazuje jako założyciela swego Polanka, syna Polana, który gdy jest oprócz tego praojcem rodu szlacheckiego polskiego Polańczów, przeto nie ulega wątpliwości, iż był rycerzem, a jako spółczesnik Chrobrego należał do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Sandomirz wskazuje jako założyciela swego Sandomira, którego imię dynastyczne ponad wszelką wątpliwość dowodzi, iż to był rycerz, prawdopodobnie

pierwszy komes grodowy grodu Sandomirza i należał do VII pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Zawichost, nazwy tego grodu nie jestem w możności etymologicznie wytłumaczyć. Prawdopodobnie założycielem tej osady był człowiek, który się nazywał Zawichwostem, ale w takim razie nazwa grodu powinna brzmieć nie Zawichost czy Zawichwost, lecz Zawichoszcz lub Zawichwoszcz. Również nie umiem oznaczyć, czy ów Zawichwost był rycerzem czy ojczycem-wieśniakiem, formacya imienia Zawichwost, jest jako z dwóch źródłosłowów złożona, wprawdzie na modłę rycerską dokonana, wszelako źródłosłów Chwost nie przychodzi zresztą nigdy jako źródłosłów imionotwórczy przy imionach rycerskich, krom że dziad naszego Piasta a ojciec Popiela (II) zwał się Chwostem a raczej Chwościszem.

Sieciechów wreszcie wskazuje jako założyciela swego Sieciecha, znanego palatyna Władysława Hermana, a zatem należącego już do IX pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Z grodów śródkrajowych naczelne miejsce zajmuje Kraków. Nazwa ta wskazuje, że założycielem onegoż był Krak, wszelako gdy założenie Krakowa o wiele wyprzedza rozprzestrzenienie się monarchii piastowskiej na południe aż po Wisłę, przeto ów Krak z rycerstwem polskiem wieków średnich w żadnym związku nie zostaje i do tegoż rycerstwa nie należy wcale. Najdawniejsza niepodlegająca wątpliwości wzmianka o Krakowie znajduje się u Al-Bekrego. Kraków należał wówczas do królestwa czeskiego, a było około połowy X wieku. Jakim sposobem dostał się Kraków w posiadanie Czechów, dowodzą dukaciki Rastezy księcia wielko-morawskiego, znalezione przed dwoma laty w pobliżu miasta Oświęcimia, a które świadczą, iż państwo wielko-morawskie posiadało i Szląsk a z nim prawdopodobnie i Kraków, jako klucz Szląska od Wschodu. W spuściźnie więc po państwie wielko-morawskiem dostała się okolica Krakowa Czechom, a imię

Krak nie polskie lecz czeskie, kto wie czy nie wskazuje, że założycielem Krakowa był jakiś czeski dynasta w tej epoce, gdy okolice Krakowa należały do państwaa wielko-morawskiego i do Czech.

Drugim z kolei grodem śródkrajowym małopolskim była Wiślica, która przez krótki czas w pierwszej połowie XIII wieku była stolicą osobnej dzielnicy wiślickiej i miała swego palatyna. Wiślicy początek jest prastary, a jej nazwa jest topograficzną, więc żadnego wyjaśnienia co do założyciela swego dostarczyć nie może.

Radom wskazuje jako założyciela swego Radonia, którego równie dobrze można zaliczyć pomiędzy rycerzy, jak i pomiędzy ojczyców-wieśniaków. Imię Radoń uformowane jest bowiem na źródłosłowie Rad, który jest źródłosłowem imionotwórczym rycerskim, jak świadczą imiona takie, jak Gościrad, Wszerad, Radobąd, Radosław, Radomysł i t. p. ale sufiks oń nosi na sobie cechę gminną. Wobec zachodzącej wątpliwości przeto pomijamy narazie tego Radonia.

Żarnów wskazuje założyciela swego imieniem Żarno, którego to imienia gminny charakter dowodzi, iż ów Żarno był ojczycem-wieśniakiem, założycielem osady wiejskiej Żarnowa, w której z biegiem czasu gród założony został.

Małogoszcz wskazuje jako założyciela swego Małogosta, któregoto imienia dostojny charakter sam przez się świadczy, iż ów Małogost był rycerzem.

Brzesko czyli Brzeżek jest nazwą ściśle topograficzną, która o założycielu tego grodu żadnej w sobie nie zawiera wiadomości.

Tyniec wreszcie, który niewątpliwie był poprzód grodem książęcym, zanim nadany został Benedyktynom, nosi imię znanego opata Tuniego, powiernika Bolesława Chrobrego.

Jeśli o założycielach grodów rubieżowych można z całą pewnością twierdzić, że należą do epoki pano-

wania Bolesława Chrobrego, a więc do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, to z grodami śródkrajowemi rzecz się ma odmiennie. O grodach śródkrajowych nie możemy nawet przypuszczać, iżby one dopiero za czasów Chrobrego powstały, owszem z całą stanowczością musimy przyjąć za rzecz pewną, iż one powstały znacznie pierwej i nie powstały równocześnie wszystkie lecz kolejno, w miarę jak się kolejno rozprzestrzeniały granice monarchii piastowskiej. I te grody śródkrajowe były niegdyś grodami rubieżowemi, mianowicie wtedy, kiedy granice małego zrazu państwa piastowskiego nie sięgały poza nie. Do skreślenia wszelako obrazu, jak się z biegiem czasu granice państwa piastowskiego rozszerzały, brak nam wszelkich źródeł i wszelkich danych, wobec czego nie jesteśmy w możności określić bliżej, do jakiego pokolenia którego z założycieli grodów śródkrajowych zaliczyć należy. Tyle tylko możemy stwierdzić, że skoro grody te już za czasów Bolesława Chrobrego w granicach państwa polskiego istnieją, przeto ich założyciele należą do jednego z pokoleń poprzedzających epokę panowania Bolesława Chrobrego, krom pierwszych dwóch, w których prawdopodobnie granice państwa piastowskiego granic Wielkopolski nie przekraczały.

Co do Małopolski chodzi nam właściwie tylko o Małogosta, gdyż tylko on jeden swem dostojnem imieniem wylegitymował się jako członek rycerstwa polskiego wieków średnich. Otóż z położenia grodu Małogoszcza sądząc, mógł takowy już za czasów Ziemomysła stać na rubieżach południowo-wschodnich państwa piastowskiego, wobec czego tegoż Małogosta do piątego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyćby można.

Z grodów rubieżowych wielkopolskich Bydgoszczy, (zrazu do Kujaw należącej), Nakła, Uścia, Czarnkowa, Wielenia, Drzenia, Santoka, Kościerzyna, Lubusza, Krosna i Swiebodzina, tylko Bydgoszcz, Kościerzyn

i Swiebodzin nazwami swemi wskazują jako założycieli niewątpliwych rycerzy Bydgosta, Kościerę czy Kosterę i Swiebodę. Do Bydgoszczy mogli dotrzeć Piastowie już w drugiem pokoleniu, do Kościerzyna i Swiebodzina dopiero w trzeciem lub czwartem. Stósownie więc do tego należy zaliczyć Bydgosta do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, zaś Kosterę i Swiebodę do trzeciego lub czwartego.

Śródkrajowemi grodami roji się Wielkopolska, i nic dziwnego; tu przecież była kolebka państwa piastowskiego, które w miarę jak się rozszerzało, utwierdzało zaraz nowe swe granice grodami, które będąc zrazu rubieżowemi, gdy się granice państwa dalej posunęły, stały się śródkrajowemi. Są temi grodami[1]): Znin, Żoń, Rogoźno, Obrzycko, Międzyrzecz, Zbąszyń, Przemęt, Kościan, Krzywin, Szrem, Drużyn, Modrze, Radzim, Poznań, Giecz, Kostrzyń, Bnin, Gniezno, (które się właściwie powinno zwać Popielowem), Kwieciszewo, Przywłoki, Ląd, Ciążyń, Biechowo, Koło, Konin, Wilkowyja, Książ, Wschowa, Krobia, Karzec, Starogród, Dupin, Kalisz, Wieluń, Ruda, Pyzdry, Środa, Pobiedziska i Klecko. Z tego licznego pocztu grodów wielkopolskich śródkrajowych tylko Poznań, Giecz (dawniej Gdecz) i Kostrzyń wskazują nazwami swemi jako założycieli Poznania, Giędkę i Kosterę, których już poprzednio do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy.

Jako kujawsko-sieradzko-łęczyckie grody przedstawiają się: Inowrocław, Kruszwica, Słońsk, Włocławek, Brześć, Kowal, Przedecz, Łęczyca, Spicymirz, Sieradz, Warta, Łagów, Wolborz, Piotrków, Rozprza i Radomsko. Z grodów tych tylko Włocławek (dawniej Włodzisław) Przedecz, Spicymirz, Sieradz, Wolborz i Piotrków zdradzają nazwami swemi jako założycieli

[1]) Notuję te grody z mapy Wielkopolski, dołączonej do tomu IV Kodeksu dyplomatycznego wielkopolskiego.

niewątpliwych rycerzy Włodzisława, Przedka (zapewne Przedbora), Spicymira, Wszerada, Wolbora i Piotrka. Włodzisław zaliczony już przez nas został do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, Przedbor, Spicymir i Wszerad mogą należeć do drugiego lub trzeciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, Wolbor może dopiero aż do czwartego a Piotrek, to znany nasz Piotrek Włost, spółcześnik Krzywoustego, należy dopiero do X pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich.

Jako grody mazowieckie przedstawiają się: Płock, Rawa, Warszawa, Czersk, Dobrzyń, Sochaczew, Gostyń, Wizna, Raciąż, Sierpsk, Wyszogród, Rypin, Zakroczym, Ciechanów, Liw, Słonsk, Pułtusk, Brześk, Brok, Swięck, Czarnowo, Ruziec, Płońsk i t. d. Z grodów tych krom Rawy i Warszawy żaden nie zdradza nazwą swą imienia założyciela rycerza. Warszawa zaś i Rawa, to dwa imiona właściwe rodowi Rawiczów u nas, który dopiero na początku XII wieku do Polski przybył, więc też i założyciele Warszawy i Rawy, acz rycerze, do żadnego wcześniejszego, jak do X pokolenia zaliczeni być nie mogą. Pozostają nam już tylko jeszcze grody szląskie. Są niemi: Oświęcim i Zator, Bytom, Raciborz, Koźle, Opole, Opawa, Głogów, Nissa, Brzeg, Olawa, Wrocław, Swidnica, Strzegom, Jaworze, Niemcy, Oleśnica, Lignica, Wolawa, i t. d. Z tych nazw wskazują: Oświęcim, Raciborz, Olawa, Wrocław i Strzegom jako swych założycieli imiona rycerzy Oświęty, Racibora, Olawa, Wrocława i Strzegonia. Fakt, że pomiędzy temi imionami znajduje się aż dwa imiona takie, któreśmy do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyli, mianowicie Olaw i Strzegoń, wskazywałby rzecz zresztą niemożliwą, jakoby Szląsk już w pierwszem zaraz pokoleniu do monarchii piastowskiej należał: Tymczasem jak wspomniałem, jest to rzeczą wręcz niemożebną, a państwo piastowskie w pierwszem pokoleniu co najwyżej

rozszerzyło się może na wschód aż po Wisłę, na północ może po Noteć, lecz na południe rzeki Warty niewątpliwie nie przekroczyło, tak że Oława i Strzegom wraz z Wrocławiem mogą być dopiero zdobyczami jednego z późniejszych pokoleń rycerstwa polskiego wieków średnich, może dopiero Ziemomysła lub Mieszka I. A jeśli mimoto jako założycieli owych grodów Oława i Strzegonia spotykamy, to nie są to ciż sami pradynastowie, których do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy, lecz jacyś ich późniejsi potomkowie, używający tych samych, co i przodkowie imion, co u rycerstwa polskiego wieków średnich było na porządku dziennym.

Wobec tego zaliczamy owych Oława (II) i Strzegonia (II) oraz Wrocława, dopiero do V pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, zaś Racibora i Oświętę dopiero do VI pokolenia.

Z analizy więc nazw grodów średniowiecznych polskich wydobyliśmy jeszcze następujące imiona dynastów polskich wieków średnich, mianowicie:

a) do drugiego pokolenia:

300. **Bydgost,** założyciel kujawskiego grodu Bydgoszczy;

b) do drugiego albo trzeciego pokolenia:

301. **Przedek** (zapewne Przedbor), założyciel kujawskiego grodu Przedecza.

302. **Spicymir,** założyciel kujawskiego grodu Spicymirza.

303. **Wszerad,** założyciel kujawskiego grodu Sieradza.

c) do trzeciego lub czwartego pokolenia:

304. **Kostera** (II), założyciel wielkopolskiego grodu Kościerzyna.

Swieboda, założyciel wielkopolskiego grodu Swiebodzina, którego już poprzednio jako praojca rodu szlacheckiego polskiego Swiebodziców-Gryfów, do trze-

ciego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczyliśmy;

d) do czwartego pokolenia:

305. **Wolbor** a raczej Wojbor, założyciel kujawskiego grodu Wolborza;

e) do piątego pokolenia:

306. **Małogost**, założyciel małopolskiego grodu Małogoszczy.

307. **Olaw** (II), założyciel szląskiego grodu Olawy.

308. **Strzegoń** (II), założyciel szląskiego grodu Strzegomia.

309. **Wrocław**, założyciel szląskiego grodu Wrocławia.

f) do szóstego pokolenis:

310. **Oświęta**, założyciel szląskiego grodu Oświęcimia.

311-a. **Racibor**, założyciel szląskiego grodu Raciborza.

311-b. **Wojna** (II), ojciec Wojnika, założyciela małopolskiego grodu Wojnicza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów- Złotogoleńczyków.

Oprócz tego zaś z siódmego pokolenia następujących dynastów:

§ 6. Siódme pokolenie rycerstwa polskiego wieków średnich 1001—1033.

312. **Ciech** lub **Czech**, założyciel małopolskiego grodu Czchowa, Czechowa lub Ćchowa.

313. **Korcza** (II), założyciel małopolskiego grodu Korczyna.

314. **Połanek** syn Polana, założyciel małopolskiego grodu Połańca, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Połańczów.

315. **Sandomir**, założyciel małopolskiego grodu Sandomirza.

316. **Sądek**, syn Sąda, założyciel małopolskiego grodu Sądcza czyli Sącza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sądkowiczów.

317. **Wojnik** albo Wojnic, syn Wojny (II), założyciel małopolskiego grodu Wojnicza.

318. **Zawichwost**, założyciel małopolskiego grodu Zawichosta.

O innych dynastach polskich wieków średnich wydobytych z nazw grodów, mówić będziemy pod odnośnemi pokoleniami, tu tylko dodamy, iż wszystkich tych pod 312–318 dynastów można uważać śmiało za najstarszych komesów grodowych (kasztelanów) założonych przez siebie z polecenia Bolesława Chrobrego grodów rubieżowych.

Do siódmego pokolenia jeszcze zaliczeni być winni:

319. **Poraj**, brat św. Wojciecha, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Porajów, który na samym schyłku X stulecia, za czasów Bolesława Chrobrego z Czech do Polski przybył.

320. **Jana**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Janinów, którego imię chrześciańskie nie dozwala cofnąć głębiej wstecz, jak dopiero co najwcześniej w pierwsze pokolenia po przyjęciu chrześciaństwa.

321. **Psiennik**, jeden z praojców rodu szlacheckiego polskiego Korczaków. Psiennika uważać należy w każdym razie jako brata rodzonego Korczy, lecz czy Korczy I-go czy II-go, w tem leży trudność, której rozwiązanie zawisło od tego, którego z tych dwóch Korczów weźmiemy za praojca rodu szlacheckiego polskiego Korczaków; Psiennik bowiem był bratem rodzonym praojca tego rodu Jeśli więc za praojca rodu Korczaków uznamy Korczę młodszego (II), założyciela małopolskiego grodu Korczyna, natenczas Psiennik należeć będzie do pokolenia siódmego; jeśli jednak, co jest bezwarunkowo prawdopodobniejsze, uznamy Korczę starszego (I) praojcem rodu Korczaków, natenczas Psiennik należeć będzie już do pokolenia pierw-

szego czyli do pradynastów rycerstwa polskiego wieków średnich, a jego stannica mogła wyglądać tak:

jako odmiana stannicy starego Korczy, najwięcej do pierwowzoru swego zbliżona.

Do siódmego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należą jeszcze:

322. **Stojgniew,** który był w r. 1015 posłem Bolesława Chrobrego do cesarza [1]).

323. **Wszebor,** prawdopodobnie palatyn i *princeps milicie* Bolesława Chrobrego. Co do tego Wszebora rzecz ma się następnie. Pomiędzy monetami średniowiecznemi polskiemi, przypisywanemi pospolicie Bolesławowi Chrobremu, jest jeden denar, wyobrażający po

stronie głównej rękę (prawicę boską) i napis w otoku: † BOLCSLAV; zaś po stronie odwrotnej krzyż anglosaksoński i napis w otoku: † VSEBOR.

Denar ten znaleziony najpierw w wykopalisku trzebuńskiem w odmiennym nieco egzemplarzu, na którego odwrotnej stronie w otoku zamiast imienia VSEBOR, umieszczone były litery BDVX, czytał Lelewel po stronie głównej: BOLESLAV, zaś po stronie odwrotnej VROCISLAVA CIVITAS, i przypisał go Bolesławowi Chrobremu.

Stronczyński w pierwszej swojej edycyi „Pieniądze Piastów", Warszawa 1847 str. 58, mając kilka lepszych egzemplarzy tej monety w ręku, poprawia Lelewela w odczytaniu, mianowicie, że napis po stronie głównej brzmi: BSVCISLAV albo BSACISLAV; na odwrotnej zaś stronie jest poprostu imię myncerza VSEBOR a nie *Vrocislava civitas*. Jest zaś zdania, że monetę tę przypisać raczej należy Brzetysławowi Czeskiemu, chociaż zaraz podnosi sam przeciw takiemu zapatry-

[1]) Mon. Pol. hist. I, 296.

waniu się zarzut, iż robota w tych denarach znacznie od innych Brzetysławowskich dawniejszą się zdaje. Mimoto zaliczył Stronczyński denara tego w pierwszem wydaniu swego dzieła pomiędzy monety przypisywane Bolesławowi Chrobremu, podając rysunki czterech egzemplarzy takowej, na których można było po stronie głównej czytać BSVCSLAV lub BOLCSLAV, zaś po stronie odwrotnej na dwóch wyraźnie VSEBOR, na trzecim † V . . . OVE zaś na czwartym EBDV †.

W powtórnem zaś wydaniu powyższego swego dzieła (Piotrków 1883, str. 33), twierdzi senator Stronczyński, iż miał egzemplarze powyższego denarka takie w ręku, na których najwyraźniej stał napis; BRACISLAV, w obec czego przypisuje już je stanowczo Brzetysławowi Czeskiemu twierdząc, że takowe bite były w Polsce podczas wyprawy Brzetysława z r. 1039, że zatem są właściwie monetą polską, chociaż znowu, jak gdyby chciał umyślnie bezpodstawność powyższego twierdzenia swego wykazać, przytacza, iż powyższy denarek znajdowany dość często w wykopaliskach polskich, w wykopaliskach czeskich dotąd się nie znalazł w żadnem.

Ponieważ dla mnie osoba Wszebora, którego imię na odwrotnej stronie powyższego denara figuruje, budzi najwyższy interes, przy rozpoznaniu zaś faktu, jakim urzędnikiem mógł być ten Wszebor, jest bardzo ważną okolicznością, czy owa moneta bitą była pod powagą księcia polskiego czy czeskiego, przeto przedewszystkiem rozstrzygnąć należy stanowczo i ostatecznie pytanie, czy denar ów jest monetą Bolesława Chrobrego czy też Brzetysława czeskiego.

Otóż nie ulega wątpliwości, że są niektóre egzemplarze tej monety, na których po stronie głównej można ostatecznie czytać BOLCSLAV, ale BRACISLAV absolutnie nie. Te więc monety ze względu na swój starożytny typ wypada koniecznie za Lelewelem przyznać Bolesławowi Chrobremu. I znowu nie ulega wątpliwości,

że na niektórych egzemplarzach stoi wyraźnie BRACISLAV, te więc trzeba lolicznie znowu przypisać Brzetysławowi czeskiemu.

Ale w takim razie byłaby do rozstrzygnienia wątpliwość, czy można dwie tak bardzo do siebie rysunkiem zbliżone monety, że ja na pierwszy rzut oka jakby z pod tegosamego stempla wyszłe uważać można, przypisywać dwom w dwóch różnych krajach panującym monarchom. Otóż wątpliwość ta tem się tłumaczy, iż Brzetysław czeski bił ową monetę, wedle zdania Stronczyńskiego, nie dla Czech, lecz dla Polski, podczas polskiej swej wyprawy z r. 1039. Rzecz więc naturalna, że bijąc monetę dla Polaków i pragnąc, by przez Polaków jako moneta krajowa braną była, musiał jak najdokładniej naśladować powszechnie jeszcze podówczas w Polsce w obiegu będącą monetę Bolesława Chrobrego. Tem się tłumaczy nietylko zupełne podobieństwo tych dwóch typów do siebie, ale i imię Wszebora na obudwu, o którym przecież niepodobna przypuścić, iżby w tym samym charakterze był urzędnikiem i u Bolesława Chrobrego i u Brzetysława czeskiego. Naśladownictwo więc monety polskiej Bolesława Chrobrego przez Brzetysława czeskiego podczas wyprawy jego polskiej z r. 1039 należy uważać za udowodnione, a główny typ tej monety za monetę Bolesława Chrobrego, skoro Stronczyński jedyny zwolennik czeskości powyższego denara, sam zwraca uwagę na jego znacznie starszy wygląd i starszą robotę od monet Brzetysława czeskiego i skoro ta moneta w wykopaliskach czeskich dotąd nie pojawiła się wcale.

A teraz skoro już nie mamy wątpliwości, iż ów denar z Wszeborem jest monetą polską Bolesława Chrobrego, zachodziłoby drugie, dla naszej niniejszej pracy niewątpliwie wielkiej doniosłości pytanie do rozstrzygnienia, kto jest ów Wszebor, którego imię na odwrotnej stronie owego denara w najcelniejszem miejscu jest zamieszczone?

Senator Stronczyński był zdania, że Wszebor, to imię myncerza. Trzeba istotnie nie mieć najmniejszego wyobrażenia o tem, czem był myncerz w Polsce w dobie piastowskiej, żeby się na podobne przypuszczenie odważyć. Dla nieobeznanych z źródłami naszemi dyplomatycznemi wieków średnich zaznaczam, że myncerz w Polsce, w dobie piastowskiej, jestto najniższej kategoryi plebejusz, niewolnik książęcy, który z narzędziami swemi: młotem i kowadłem chodzi piechotą, prawdopodobnie nawet boso od wsi do wsi, od miasteczka do miasteczka na targi i jarmarki i tam na rynku lub targowicy pod gołem niebem wybija nową lub przebija starą monetę księcia. Jakżeż więc można przypuścić, iżby takiemu obskurnemu niewolnikowi dozwolono kłaść imię swoje na takim celnym pomniku, jakim podówczas była moneta, i to jeszcze w tem najcelniejszem miejscu, w jakiem tylko imię księcia panującego lub świętych patronów kłaść zwykniętо. Przed podobnem przypuszczeniem zdrowy rozum się wzdraga. Zresztą nie mamy w numizmatyce polskiej wieków średnich drugiego przykładu, iżby imię myncerza figurowało na monetach, boć przecież takich imion, jak STVS PETRVS, IOHANNES, ADALBERTVS, ADALBIBVS, WOCIEJCVS i t. p. na serio za imiona myncerzy poczytywać nie można.

Jeśli przeto spotykamy się na monecie z imieniem na naczelnem niemal miejscu położonem, to jeśli to nie jest ani imię panującego księcia, ani świętego patrona, to możemy pod tem imieniem domyślać się tylko tego wysokiego dostojnika, pod którego odpowiedzialnością moneta była bitą.

Jakoż popiera nas w tem zapatrywaniu naszem jedna monetka, pochodząca ze schyłku XI wieku, na której wprawdzie po stronie głównej imienia księcia brak, natomiast atoli po stronie odwrotnej zamieszczone

jest godło stannicze runiczne i napis: ZETECH [1]). Jestto przeto denar bity pod powagą Sieciecha, o którym wiemy, iż był komesem pałacowym czyli palatynem Władysława Hermana. Do urzędu palatyna należało całe zawiadownictwo skarbem państwa, a zatem i najcelniejsze w tem zawiadownictwie wybijanie monety, jego imię położone na monecie, wskazuje tę odpowiedzialną osobę, która za dobroć monety gwarancyę daje. Ale jestto osoba komesa palatyna, który w państwie po osobie panującego księcia bezpośrednio pierwsze czyli naczelne zajmuje miejsce, ale nie osoba obskurnego myncerza.

W obec tego nieulegającego najmniejszej wątpliwości przykładu, nie będziemy się wachać ani na chwilę, aby w owym Wszeborze widocznym na denarku Bolesława Chrobrego, uznać nieznanego nam skądinąd komesa palatyna Bolesława Chrobrego, tem bardziej, gdy imię Wszebor jest nawskróś rycerskie, pomiędzy imionami gminnemi nie zjawia się nigdy i jest właściwem jednemu z najpotężniejszych rodów rycerskich polskich średniowiecznych, który zaraz w następnym wieku XII wydał dwóch Wszeborów, z których jeden był naczelnym wojewodą *(princeps milicie)* już za czasów Krzywoustego.

Potwierdza to nasze przypuszczenie najdowodniej egzemplarz wzmiankowanego denarka, który posiadamy w naszym zbiorze, a na którym po stronie odwrotnej zamiast zwyczajnego VSEBOR, stoi wyraźnie SEB DXV (Sebor dux). A skoro *dux* (książę, wojewoda), toć już chyba nie myncerz!

[1]) Stronczyński: Dawne monety polskie, Piotrków 1883, tablica IV, l. 31.

Czemże był więc właściwie ów Wszebor, jeśli nosił tytuł *dux*?

Tytuł *dux* należy się właściwie przedewszystkiem samemu panującemu księciu, ale takim księciem oczywiście nasz Wszebor nie był. Gall w swojej kronice także wielmożów w ogóle tytułem *duces* obdarza.

Właściwie każdy szlachcic mógłby używać tytułu *dux*, gdyż w dobie starszej piastowskiej każdy szlachcic był z urodzenia swego wojewodą czyli wodzem wojów podczas wyprawy wojennej, był więc faktycznie dowódzcą (*dux*, herzog); ale z szeregu dostojników tytuł ten odpowiadałby najwłaściwiej godności naczelnego wojewody (*princeps milicie*). Jeśli przeto na naszym denarku spotykamy przy Wszeborze tytuł *dux*, to znaczy, że ten Wszebor był *princeps milicie*. Ale jakiż związek może istnieć między godnością *principis milicie*, która jest ściśle urzędem wojskowym, a biciem monety? Oczywiście żaden! Tylko że w dobie piastowskiej wielokrotnie spotykamy się z tym faktem, że godność komesa palatyna jest połączona z godnością *principis milicie*, a raczej że komes palatyn piastuje także często równocześnie i godność *principis milicie*. Możemy więc i w niniejszym wypadku przypuszczać, że nasz Wszebor był nietylko *princeps milicie* ale i komesem palatynem zarazem, a w charakterze komesa palatyna należało do niego bicie monety. Ale dlaczegoż w takim razie położono na monecie *dux* a nie *com(es)*? tem bardziej, gdy o ile możemy się domyślać, urząd komesa palatyna był wyższy od urzędu *principis milicie*. Na to byłaby tylko ta jedna odpowiedź, że za wojennych czasów Bolesława Chrobrego mógł urząd *principis milicie* uzyskać chwilowo większe znaczenie i pierwszeństwo przed komesem palatynem, który w obec potężnego umysłu Bolesława Chrobrego bardzo tylko niewielkie mógł mieć na dworze tego monarchy znaczenie. A w takim razie byłoby zupełnie naturalne, że Wszeborowi z dwóch służących mu tytułów *comes* i *dux*, położono na monecie

tytuł wyższy *dux*, chociaż z monetą nie zostawał w żadnym przyczynowym związku.

324. **Sunkot**, prawdopodobnie również palatyn Bolesława Chrobrego. Jest mianowicie znany denar Bolesława Chrobrego, który po jednej stronie przedstawia krzyż z perełkami i napis w otoku BOLI... AVS (może Boliceslaus), po drugiej stronie również krzyż z czterema perełkami w kątach ramion krzyża i napis w otoku .. VSVNKOT (. . . v. Sunkot). Na podstawie rezultatów dotychczasowych badań powinniśmy tego Sunkota, tak jak poprzód Wszebora, uważać również za komesa palatyna Bolesława Chrobrego, przeciw czemuby jedynie nawskróś gminne brzmienie imienia Sunkot przemawiało. Zważywszy jednak, iż istnieje proklamacya imionowa Synkot (obacz wyżej str. 107) która dowodzi, że istniał kiedyś pradynasta rodu tego imienia a zatem jakiś znakomity wielmoża, że przeto imię Synkot czy Sunkot było pomiędzy przedniejszem rycerstwem w użyciu, odpada wątpliwość, jaka się z powodu gminnego brzmienia imienia Sunkot przeciw uznaniu takowego jako komesa palatyna Bolesława Chrobrego podnosiła.

325. **N. N.**, nieznany z imienia komes palatyn Bolesława Chrobrego, należący do rodu szlacheckiego polskiego Lisów-Mżurów-Orzów-Strzempaczy.

Jest denar polski pochodzący z czasów Bolesława Chrobrego, który tu obok w rysunku podajemy, a który po jednej stronie przedstawia głowę św. Jana Chrzciciela, zaś po stronie odwrotnej znak wyobrażający niby krzyż podwójny bez górnego prze-

wiercia, któregoto krzyża wszystkie ramiona przełamane przez pół, na dół wiszą.

Stósownie do uwag, jakieśmy powyżej pod Wszeborem przedstawili, znak ten może się odnosić tylko do komesa palatyna, do którego należał zarząd skarbem a więc i bicie monety. Wszelako zdeterminowanie owego znaku przedstawia pewne trudności. Że to jest godło na temacie runicznym oparte, to już na pierwszy rzut oka widoczne, lecz od jakiej runy ten znak pochodzićby miał, jest trudnem do oznaczenia, gdy do żadnej w ogóle runy skandynawskiej żadnego podobieństwa nie wykazuje. Jestto widocznie jakaś odmiana godła runicznego tak daleka, iż się przy jej tworzeniu wygląd pierwotypu zupełnie zatarł.

Otóż śledząc starannie w heraldyce polskiej średniowiecznej, w jaki sposób wytwarzały się odmiany godeł, pochodzących z tematów runicznych, przychodzimy do przekonania, że formowanie odmian odbywało się na następujących prawidłach: najpospolitszą formą tworzenia odmian jest wywracanie godła runicznego; dalej następuje odmienianie położenia kresek znamiennych z ukośnego na poziomy i wywracanie takowych, wreszcie łamanie kresek znamiennych raz lub nawet dwa razy.

Przyglądając się naszemu znakowi (fig. 1) dostrzegamy zaraz, że w wypadku niniejszym ze złamaniem kresek znamiennych mamy do czynienia. Odłamawszy napowrót czyli wyprostowawszy owe kreski znamienne otrzymamy znak (fig. 2), lecz i gdy ten znak jeszcze do żadnego znanego godła runicznego nie jest podobny, musimy kreskom znamiennym nadać kierunek ukośny, jaki one w autentycznych runach zwykle mają. Dokonawszy tego przeobrażenia, otrzymamy znak (fig. 3) a to już jest starsza forma

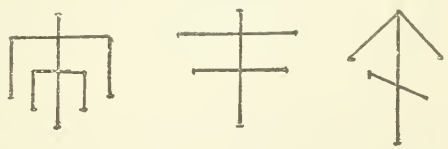

1. 2. 3.

stannicy runicznej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lisów-Mżurów-Orzów i Strzempaczy.

301. **N. N.**, nieznany z imienia inny komes palatyn Bolesława Chrobrego, pochodzący również z rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lisów-Mżurów-Orzów i Strzempaczy.

Jest inny denar Bolesława Chrobrego z napisem obojętnym, wykazujący po jednej stronie duży pióropusz hełmowy, pod nim znak (fig. 1), który się również jako godło stanicze runiczne jakiegoś komesa palatyna króla Bolesława Chrobrego, który tę monetę bił, przedstawia.

Na pierwszy rzut oka przedstawia się znak ten (fig. 1) jako herb Syrokomla gdy jednak naszem zdaniem herb Syrokomla żadną miarą czasów Bolesława Chrobrego wstecz nie sięga i mógł co najwcześniej powstać dopiero w wieku XIII, przeto mamy tu znowu do czynienia z odmianą innego jakiegoś godła stanniczego runicznego, które na razie nie wpada nam w oko.

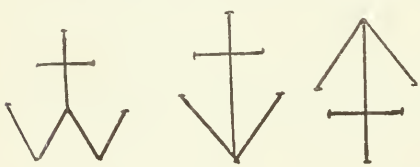

Otóż zastósowawszy i do tego znaku proceder, jakiśmy powyżej do poprzedniego znaku zastósowali i odłamawszy czyli wyprostowawszy kreski znamienne a potem nadawszy im kierunek ukośny, otrzymamy figurę 2, która niczem innem nie jest, jak wywróconem godłem stanniczem najstarszem rodu Lisów-Mżurów-Orzów-Strzempaczy, w jakiejto formie godło to się na pieczęci komesa Szymona z Wilkowa czyli Wierzbna z r. 1285 przedstawia.

Na tem koniec dynastów siódmego pokolenia.

Mielibyśmy jeszcze z tego pokolenia do zanotowania kilku biskupów i arcybiskupów, jak biskupów krakowskich Lamberta ✳995, który jeździł w poselstwie od Bolesława Chrobrego do Rzymu po wyjednanie królewskiej korony (1000) a umarł 1025, Poppona (✳1014 † 1023?), Gompę (✳1023 † 1032) i Rachelina (✳1032) arcybiskupów gnieźnieńskich: Bosutę (✳1027) i Stefana († 1028); gdy jednak piastowanie nawet najwyższych dostojeństw kościelnych w dobie piastowskiej nie było wcale zawisłem od posiadania szlachectwa, gdy nadto przeważnie obce imiona tych dostojników świadczą, iż mamy z cudzoziemcami do czynienia, przeto ich w poczecie rycerstwa polskiego wieków średnich pomijamy.

§ 7. Ósme pokolenie 1034—1066.

Z pokolenia tego mamy tylko jednego dynastę do zanotowania, jest nim:

328. **Mieczsław,** zwany także Masławem lub Mojsławem, który był zrazu cześnikiem na dworze Mieszka II Bolesławicza, prawdopodobnie komesem prowincyi mazowieckiej, zaś po śmierci Mieszka II podczas zawichrzeń po jego śmierci powstałych, uzurpatorem tejże prowincyi (*princeps existebat et signifer*), zginął prawdopodobnie w wyprawie Kazimirza Restauratora przeciw niemu w r. 1047 podjętej.

Kadłubek w kronice swej Mieczsława chłopem i wnukiem ojczyca być mieni (*de sordido famulicii genere, avo originario*), prawie taksamo traktuje go kronika wielkopolska Boguchwała (*quidam de infimo genere Meczslaus*), gdy jednak kronika Galla wyraźnie go cześnikiem nadwornym Mieszka II podaje a takim mógł być tylko rycerz należący do jednego z najdostojniejszych rodów, nadto imię jego Mieczsław jest nietylko dostojnem, ale co więcej tylko w dynastyi Piastów w wiekach średnich używanem, przeto musimy

owego Mieczsława z pominięciem Kadłubka i Boguchwała uważać nietylko za dynastę, ale co więcej uważać wedle wszelkiego prawdopodobieństwa za członka dynastyi piastowskiej.

329. **Lambert II,** biskup krakowski (✳ 1061 † 1071). Gdy źródła historyczne tego Lamberta zowią także Żułą, przeto jest widocznem, iż mimo cudzoziemskiego imienia Lambert mamy tu z Polakiem do czynienia; żaś od imienia Żuła pochodzi średniowieczna proklamacya szlachecka polska Żuława, przeto jest wszelkie prawdopodobieństwo, że biskup Lambert II był nietylko szlachcicem polskim, lecz że należał do rodu szlacheckiego Żuławów.

Do tego pokolenia należą jeszcze Aaron zrazu opat tyniecki, następnie biskup a później nawet arcybiskup krakowski († 1059) oraz Hieronim biskup wrocławski († 1065), którzy obaj po imionach sądząc, widocznie cudzoziemskiego byli pochodzenia.

§ 8. Dziewiąte pokolenie 1067—1100.

330. **Przybysław,** rycerz polski, świadkuje w r. 1071 w otoczeniu dworu Bolesława Śmiałego w Misnii, przy nadaniu przez niejakiego Bora pięciu wsi kościołowi miśnieńskiemu [1]).

331. **Sulisław,** rycerz polski, świadkuje w r. 1071 wraz z Bolesławem Śmiałym w Misnii przy powyższem nadaniu przez Bora pięciu wsi kościołowi miśnieńskiemu. Z imienia sądząc był to prawdopodobnie członek rodu Starzów, może ojciec palatyna Sieciecha.

332. **Wisław,** rycerz polski, świadkuje wraz z powyższymi dwoma w r. 1071 na dworze Bolesława Śmiałego w Misnii przy owem nadaniu Bora. Z imienia są-

[1]) Erben: Regestra Bohemiae et Moraviae, I, 57.

dząc był to niewątpliwie członek rodu Odrowążów, zapewne ojciec starego Prandoty.

327. **Stanisław,** biskup krakowski (✳ 1072 † 1079). Kronikarze nasi i historycy zowią go Szczepanowskim, jakoby pochodził ze Szczepanowa i do herbu Prus go zaliczają. I jedno i drugie jest fałszem. Ojciec jego nie mógł być dziedzicem Szczepanowa, gdyż w XI wieku rycerstwo polskie dóbr ziemskich nie posiadało jeszcze zgoła; gdyby się zatem rzeczywiście urodził w Szczepanowie, tedy mógłby być tylko synem wieśniaka a nie szlachcicem, a w takim razie nie mógłby się zwać Szczepanowskim. I również nie mógł używać herbu Prus. Herb Prus bowiem a raczej Prusak powstał dopiero w r. 1455 za czasów Kazimirza Jagiellończyka, nie istniał zatem jeszcze w XI wieku. Jeśli jednak ród szlachecki, do którego św. Stanisław należał, używał jako herbu półtora krzyża, tedy był to herb Turzyna a nie Prus.

333. **Sieciech,** założyciel małopolskiego, w północnym cyplu województwa sandomirskiego nad Wisłą położonego grodu Sieciechowa. Gród ten za czasów Władysława Hermana należał do Mazowsza.

Podczas wyprawy pomorskiej (1086—1091) jest Sieciech wojewodą (*princeps milicie*) później palatynem na dworze Władysława Hermana. W wyprawie przeciw Morawianom jest znowu *princeps milicie*, a chociaż tego Gall wyraźnie nie mówi, ma się z kroniki jego to wrażenie, jakoby w osobie Sieciecha nie doraźnie tylko, lecz stale komitat pałacowy z godnością *principis milicie* był połączony.

Sieciech wywierał znaczny wpływ na starego i schorzałego Władysława Hermana, mimo, iż przeciw księciu jakieś doniosłe knuł spiski, którym i królowa obcą nie była.

Zdaje się, że z powodu tych spisków książę Sieciecha w okowach zabrał ze sobą na Węgry. Później powraca znowu do łaski księcia, aż stary książę ule-

gając naleganiom synów, urzędu go pozbawił. Sieciech schronił się zrazu do grodu swego Sieciechowa, wszelako następnie musiał iść na wygnanie. Znowu pojednany z księciem wrócił do Polski.

Kronikarz mieni Sieciecha mężem rozumnym, szlachetnym i przystojnym, zarzuca mu wszelako, że rzeczą pospolitą niesprawiedliwie i bezładnie rządził.

Stannica Sieciecha dochowała się na denarku, bitym przez niego jako komesa pałacowego, którego podobiznę obok dołączam, a na którym to jest niezwykle charakterystyczne, że na nim figuruje tylko stannica i imię Sieciecha, lecz imienia księcia nie położono wcale [1]). Wskazuje to dobitnie, jak daleko sięgały ambitne zamiary Sieciecha [2]).

Po stannicy sądząc należał Sieciech do rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Starychkoni czyli Starzów.

334. **Łabędź,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łabędziów, prawdopodobnie dziad Piotrka Włosta.

Co do osoby tego Łabędzia rzecz się następnie przedstawia.

Na samym początku XII, czy też na schyłku XI jeszcze wieku przybył Piotrek Włost zwany także Duninem z Danii do Polski. Że on rzeczywiście z Danii przybył, i że jego przezwisko Dunin od tego pochodzenia jego wywodzić należy, dowodzi kronika wielkopolska Boguchwałową zwana, której nie wierzyć nie ma najmniejszego powodu, skoro była pisaną zaledwie w sto lat po śmierci tegoż Piotrka Włosta, kiedy jeszcze pra-

[1]) Stronczyński: Dawne monety polskie, Piotrków 1883, II, 54.

[2]) Monumenta Pol. histor. I, 429, 131, 432, 435, 437, II, 305, 306, 491, 493, 518.

wdopodobnie żyli jego wnukowie lub przynajmniej prawnukowie i kiedy tradycya tego niepośledniego męża, fundatora tylu klasztorów i kościołów, była w żywej pamięci. Musimy więc na wiarę Boguchwałowej kroniki i my wierzyć, że dopiero Piotrek Włost przybył z Danii do Polski, że zatem on sam w Polsce był cudzoziemcem. Tymczasem w buli papieża Celestyna III wydanej w r. 1193 dla klasztoru Augustyanów N. P. Maryi na Piasku [1]) znajduje się ustęp, mocą którego klasztor pobierał dziesięcinę z tych wszystkich dóbr ziemskich (*omnium possessionum*), które Piotrek Włost po ojcu swym i dziadzie odziedziczył, z czegoby znowu wynikało, że już ojciec Piotrka Włosta i dziad jego na Szląsku osiadłymi byli, że zatem nie dopiero Piotrek Włost przybył z Danii do Polski, ale co najmniej już jego dziad.

Jak rozstrzygnąć te sprzeczności bez potrzeby uznania któregokolwiek z tych szczegółów za fałszywy, gdyż do tak heroicznego środka nie ma racyonalnej podstawy. Rozumiem, że to tak tłumaczyć należy, iż Piotrek Włost przybył wprawdzie z Danii, ale nie sam lecz wraz ze swym ojcem i dziadem i osiedlili się na Szląsku w okolicy Wrocławia, otrzymawszy na początku panowania Bolesława Krzywoustego wraz z resztą rycerstwa polskiego dobra ziemskie. Oczywiście nadanie tych dóbr ziemskich nastąpiło zwyczajem w owych czasach praktykowanym, na rzecz dziada Piotrka Włosta, jako najstarszego w rodzie. Gdy jednak ani ojciec ani dziad Piotrka Włosta niczem się nie odznaczyli, zaś Piotrek Włost wnet i dostojnem małżeństwem z księżniczką ruską, i wysokim urzędem i osobistą dzielnością i mnogą liczbą religijnych fundacyj zasłynął, istnienie ojca jego i dziada jako indywiduów nic nieznaczą-

[1]) Haeusler: Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels, Breslau 1883, str. 9.

cych poszło w zapomnienie, a w tradycyi zasłynął tylko sam Piotrek Włost.

Otóż albo Piotrek Włost albo dziad jego nieznanego nazwiska, musi być uważany za pradynastę rodu szlacheckiego polskiego, któryto pradynasta miał swoją osobną stannicę oraz osobną proklamacyę czyli zawołanie, a w tej proklamacyi zwyczajem podówczas praktykowanym, tkwić winno imię tego pradynasty.

Zbadajmy tę kwestyę bliżej, a naprzód zastanówmy się nad proklamacyą. Wiadomo nam z herbarzy, że ród średniowieczny szlachecki polski, który swój początek od Piotrka Włosta wywodzi, zowie się rodem Łabędziów. Łabędź jest proklamacya imionowa i wskazuje, że założyciel tego rodu czyli pradynasta zwał się Łabędziem. Tym założycielem rodu mógł być albo sam Piotrek Włost, o którym można przypuszczać, że aczkolwiek przybył do Polski z ojcem i dziadem, był już jednak w chwili przybycia w wieku dojrzałym, iż mógł sprawować urząd samodzielnego pułkownika wojewody, albo co prawdopodobniejsza, był tym założycielem rodu czyli pradynastą dziad Piotrków.

Otóż jakkolwiek z osobą Piotrka Włosta tak niezwykle często spotykamy się w źródłach naszych średniowiecznych, przecież żadno z tych źródeł nigdy nie podaje, jakoby Piotrek Włost zwany był Łabędziem, wobec czego musimy uznać, że skoro Łabędź jest proklamacyą imionową rodu i kryje w sobie imię założyciela czyli pradynasty rodu, to tym pradynastą był dziad Piotrka Włosta, który nosił przezwisko Łabędzia.

Gdy zaś Piotrek Włost należy właściwie do XI dopiero pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich, przeto dziada jego, starego Łabędzia w poczet pokolenia IX zaliczyć należy.

Trudniejsza rzecz jest ze stannicą, jakiej pradynasta rodu Łabędziów ów dziad Piotrków używał, i na razie zadawalniająco roztrzygnąć się nie da. Tyle tylko już teraz twierdzić należy, że skoro Piotrek Włost wraz

z ojcem i dziadem byli w Polsce cudzoziemcami, ich potomkowie zaś (ród Łabędziów) jako szlachta polska występuje, tedy nie mogło się to żadną miarą stać inaczej, jak że tenże Piotrek Włost lub jego dziad Łabędź, przez który ze starych rodów szlacheckich polskich do rodu i herbu adoptowany został. Ale przez który, w tem leży trudność.

Dopóki w myśl świadectwa Długosza i Kroniki wielkopolskiej Boguchwała Piotrek Włost uchodził za fundatora klasztoru Norbertanek w Strzelnie, można było kwestyę tę uważać za rozwiązaną na zasadzie najstarszej pieczęci tegoż klasztoru.

Pieczęć ta mianowicie, pochodząca z samego początku wieku XIII, wyobrażała widocznie godło stannicze runiczne, przedstawiające krzyż podwójny, przez dwa pierścienie przepleciony: Otóż gdy godło to nie przedstawia się jako żaden symbol religijny, przeto nie można je brać za co innego, jak tylko za godło stannicze dziedzica klasztoru strzelnieńskiego, to jest Piotrka Włosta. Godło to wskazywałoby, że Piotrek Włost wraz z ojcem i dziadem adoptowany został do rodu szlacheckiego polskiego Ogniwów czyli Lubowlitów, którzy w stannicy swej nosili runę madr z młodszego futorku: a którejto runy i komes Wszebor, znany potentat XII wieku, zwany w źródłach *cognatus domini Petri*, na swej stannicy używał, czyli, że ród Wszeborów-Lubowlitów adoptował ród Łabędzi do swej stannicy i rodu.

Byłoby to jednak zbyt piękne, iżby się mogło ostać. Uczony przeto prof. Ulanowski w dziele swojem „Dokumenty kujawskie i mazowieckie“ (Kraków, 1887) w rozdziale o założeniu i uposażeniu strzelnieńskiego klasztoru stara się poważnemi argumentami wykazać, iż uważanie Piotrka Włosta za fundatora klasztoru strzelnieńskiego za Długoszem i Boguchwałem nie da się utrzymać, że fundacya ta pochodzi z czasów daleko

późniejszych, mianowicie już prawie z końca XII wieku, wreszcie, że fundatorem klasztoru jest Krystyn, wojewoda mazowiecki, którego prof. Ulanowski za syna Piotrka Włosta uważa, a który w r. 1216 rzeczywiście jako patron klasztoru strzelnieńskiego występuje.

Że zapatrywanie prof. Ulanowskiego, iż Piotrek Włost nie mógł być i nie był fundatorem klasztoru strzelnieńskiego, jest trafnem, najwymowniejszym tego dowodem jest fakt, że patronem tego klasztoru w r. 1216 jest Krystyn, wojewoda mazowiecki, który wprawdzie jest synem Piotra, lecz nie Piotrka Włosta, jak się prof. Ulanowski mylnie domyśla, ale Piotra Starego, niegdy wojewody kujawskiego a syna Wszebora młodszego.

Gdyby bowiem Piotrek Włost był fundatorem klasztoru strzelnieńskiego, to w r. 1216 nie Krystyn wnuk Wszebora młodszego, lecz żyjący podówczas Świętosław prawnuk Piotrka Włosta byłby patronem klasztoru; skoro zaś jest nim Krystyn wnuk Wszebora młodszego, to dowód, że fundatorem klasztoru był któryś z członków rodu Wszebora młodszego.

Czy był nim Krystyn wojewoda, to pytanie! Ja w tej mierze nie zgadzam się z zapatrywaniem prof. Ulanowskiego, lecz jestem zdania, że skoro i Boguchwał i Długosz mienią Piotra fundatorem, to trzeba przypuścić, że imię fundatora jest prawdziwem, lecz że do tego imienia trzeba odpowiednią osobę wynaleźć. Otóż gdy ojciec wojewody Krystyna a syn Wszebora młodszego, zowie się też Piotrem i to Piotrem Starym *(Petrus Magnus)*, a był również bardzo wysokim dostojnikiem, zaś syn jego jest patronem klasztoru strzelnieńskiego, to nasuwa się samo z siebie przypuszczenie, że właśnie ten Piotr Stary, wojewoda kujawski, syn Wszebora młodszego a ojciec wojew. Krystyna, a nie Piotr Włost, był fundatorem klasztoru strzelnieńskiego, i tylko identyczność imienia spowodowała bałamuctwo u Boguchwała i Długosza.

Ten Piotr Wszeborowicz żyje jeszcze notorycznie w r. 1176, a więc już bardzo blisko tych czasów, kiedy zdaniem prof. Ulanowskiego mogła powstać fundacya klasztoru strzelnieńskiego.

Wobec tego godło stannicze runiczne, widoczne na pieczęci klasztoru strzelnieńskiego, odnosi się do rodu Wszebora młodszego, ale nie do rodu Piotrka Włosta.

Wprawdzie znaną nam jest stannica Piotrka Włosta, wyrysował ją po dwakroć Długosz w swych rękopisach, lecz stannica ta wyobraża tylko monogram złożony z liter kapitalikowych, przedstawiających imię PETRUS; a chociaż stannica ta mogła być tylko przez Piotrka Włosta użytą, lub przez takiego z jego potomków bliższych lub dalszych, któremu na imię byłoby Petrus, to jednak wbrew tej logice potomkowie Piotrka Włosta używali tego monogramowego godła bez względu na to, że się takowe do ich imienia nie stósowało.

I tak posiadamy pieczęć praprawnuka Piotrka Włosta, mianowicie Włodzimirza wojewody krakowskiego. (obacz dołączony rysunek), który chociaż zwał się nie Piotr a Włodzimirz, chociaż zatem monogram *Petrus* do niego stósować się nie mógł, przecież wolał używać tej stannicy swego prześławnego prapradziada, jak używać runicznej stannicy tego rodu, do którego drogą adoptacyi należał.

335. **N. N.** nieznanego imienia Prawdzicówna, nieślubna żona Władysława Hermana, z którą miał syna starszego, Zbygniewa.

336. **Magnus**, u schyłku panowania Władysława Hermana, komes prowincyi wrocławskiej. Do niego zbiegł buntujący się przeciw ojcu Zbygniew wraz z malkontentami, który ich wskutek poduszczania księcia czeskiego przyjął i wobec Władysława Hermana bronił.

W pierwszych latach panowania Bolesława Krzywoustego, był komesem prowincyi mazowieckiej, podczas których to rządów w r. 1109 świetne odniósł zwycięstwo nad Pomorzanami, gdy wycieczkę łupieską na Mazowsze przedsięwzięli [1]).

Od niego założony jest Magnuszów, niegdy miasteczko w powiecie kozienickim. Nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje datę jego śmierci na dzień 22 kwietnia [2]).

Do jakiego rodu szlacheckiego polskiego komes Magnus mógł należeć, nie jest wiadomo. Jeśli potomkowie jego na Magnuszewie aż do XVI wieku wytrwali i przyjęli imię Magnuszewskich, natenczas byłoby dwie rodziny Magnuszewskich, jedna herbu Ogończyk, druga Radwan. Z tych dwóch rodzin nie może być mowy o Magnuszewskich Radwanitach, jakoby mogli być potomkami komesa Magnusa, ile że ród Radwanów nie jest starszy nad wiek XII, więc za czasów Magnusa jeszcze nie istniał, powtóre, że Radwanici byli osiedleni na południe od Krakowa, na samej granicy księstwa oświęcimskiego, a nie w północnym cyplu województwa sandomirskiego.

Natomiast ród Ogończyków czyli Powałów to gałąź boczna linii senioralnej rodu Popielidów, a zatem w każdym razie jeden z najdostojniejszych ówczesnych rodów. Od takiego rodu komes Magnus obok Sieciecha niewątpliwie najpotężniejszy dynasta z końca XI i początku XII wieku, mógł już pochodzić.

Uważamy zatem komesa Magnusa jako członka rodu Ogonów-Powałów.

Z pośród dostojników kościelnych z tego pokolenia zasługują na wspomnienie: Bogumił arcybiskup gnieźnieński († 1092), Piotr biskup wrocławski († 1074), i Lambert III biskup krakowski († 1082 † 1101), o któ-

[1]) Monumenta Pol. I, 431, 459. Mon. II, 305, 306, 491.
[2]) Monumenta V, 688.

rych, czyby należeli do rodów szlacheckich polskich, nie wiemy.

337. **Wojsław I.** W ostatnich latach panowania Władysława Hermana piastował Wojsław urząd stolnika. W tym charakterze brał udział z młodocianym Bolesławem Krzywoustym w wyprawie na Pomorze, podczas której przy oblężeniu Międzyrzecza pomorskiego otrzymał takie uderzenie w głowę, że mu rozstrzaskane kości musiano wyjmować.

Później sprawuje on urząd piasta przy Bolesławie Krzywoustym [1]).

Między latami 1119 a 1124 świadkuje na przywileju legata Idziego dla klasztoru tynieckiego.

Jemu zapewne zawdzięcza założenie swe Wojsław niegdy w województwie i powiecie sandomirskim położony.

Co do kwestyi, do jakiego rodu szlacheckiego polskiego należał Wojsław, takowa przedstawia pewne trudności. Kronika Galla nazywa Wojsława raz *propinquus* raz nawet *consanguineus* Sieciecha, że zaś Sieciech należy do rodu Starzów, przeto wobec powyższych wskazówek Galla możnaby z całym spokojem i Wojsława do rodu Starzów zaliczyć. Sprawdzić faktu tego bezpośredniemi dowodami nie można, gdyż ich nie ma; ale spróbujmy dowodami pośredniemi, skoro do tego zniewala nas Długosz, zaliczając Wojsława wraz z bratem swym Gedką biskupem krakowskim, którzy obaj niewątpliwie do rodu wojsławowego należeli, do rodu Świebodziców-Gryfów.

My w badaniach naszych mamy tylko jeden szczegół do pomocy, a tym szczegółem jest imię Wojsław, za którem musimy robić poszukiwania, w jakich rodach ono przychodzi.

Otóż w drugiej połowie XIII wieku spotykamy się w Małopolsce na podgórzu karpackiem z niejakim

---

[1]) Monum. I, 436, 437, 438.

Wojsławem, który jest synem Wydżgi, ten zaś Wydżga ma brata rodzonego Gedkę, którzy obaj między rokiem 1243 a 1255 piastują kolejno godność kasztelanów sądeckich. Spotykamy tu więc znowu imiona Wojsława i Gedki, jak u schyłku XII wieku w rodzie Gedki biskupa krakowskiego, którego bratem rodzonym był Wojsław. Ta identyczność imion wskazuje, iż mamy z członkami jednego i tegożsamego rodu szlacheckiego polskiego do czynienia.

Otóż tegoto Wojsława (Wydżdżyca czyli syna Wydżgi) syna Bienia, dziedzica Lososiny, znamy pieczęć z r. 1304, która przedstawia takie godło:

Jest to oczywiście uherbiona stannica runiczna, której pierwotyp runiczny wyglądał tak:

a która wyobraża uświęconą runę madr z młodszego futhorku. Tego godła stanniczego używa w Polsce wieków średnich ród szlachecki polski Ogniwów czyli Lubowlitów, do któregoto rodu wszystkich Wojsławów, Gedków i Wydżgów przenieśćbyśmy musieli, a więc i naszego starego Wojsława stolnika Władysława Hermana a następnie piasta Bolesława Krzywoustego.

Ale jak teraz pogodzić to pochodzenie Wojsława od rodu Ogniwów-Lubomlitów z owem skonstatowanem przez Galla pokrewieństwem onegoż z palatynem Sieciechem, który przecież notorycznie do rodu Starzów należy.

Otóż zestawiając ze sobą godło stannicze runiczne rodu szczepowego Starzów z godłem stanniczem runicznem rodu Ogniwów-Lubowlitów,

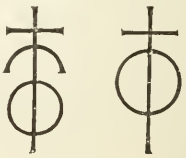

przychodzimy do przekonania, że ród Ogniwów-Lubowlitów nie jest niczem innem, jak tylko młodszą linią rodu szczepowego Starzów, zaczem pomiędzy temi dwoma rodami istnieją związki krwi czyli pokrewieństwo, a wobec tego Wojsław jako

członek rodu Ogniwów-Lubowlitów mógł być uważany jako krewniak Sieciecha, członka rodu Starzów.

Figuruje on wraz z żoną w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobrodziejami tego klasztoru [1]).

Pozostała po nim wdowa Dobromiła czyli Dobiechna Kilianówna zakłada z majętności po nim pozostałych kościół Najśw. P. Maryi na przedmieściu w Płocku.

Miał zaś ten Wojsław dwie żony: pierwszą była Kiełczówna, z którą miał dwóch synów Janusza i Trojana, z drugą Dobiechną nie miał żadnych dzieci [2]).

Jest on wraz z żoną zapisany w Album konfraternii klasztoru lubińskiego (Monumenta V, 572).

338. **Kiełcz.** O rycerzu tym nic więcej nie wiemy, krom, że jak co dopiero wspomnieliśmy, córka jego była za Wojsławem.

On to jest niewątpliwie założycielem Kielc, miasta gubernialnego w dawnem województwie krakowskiem. Z imienia sądząc należał on niewątpliwie do rodu Awdańców lub co prawdopodobniej jeszcze do starszej linii Awdańców, to jest, do rodu Skarbków.

§ 9. Dziesiąte pokolenie rycerstwa polskiego wieków średnich. 1101—1133.

339. **Paweł**, komes grodu santockiego, który w r. 1124, z polecenia Bolesława Krzywoustego Ottona biskupa bamberskiego z Gniezna na Pomorze przeprowadzał [3]).

Herbord zowie go centuryonem, że zaś za świadectwem Ebbona i mnicha priflingeńskiego był on komesem santockim czyli kasztelanem, to stądby wynikało,

---

[1]) Monumenta V, 572. [2]) Kodeks dypl. mazow. N. 2.
[3]) Monumenta II, 39, 78, 130.

że komes grodowy mniej więcej odpowiadał godnością setnikowi. Tylko że nie wiedzieć, do jakiego wojska owego setnika odnosić. Wojów miał każdy komes grodowy co najmniej kilkuset jako załogę w swoim grodzie, godność zaś setnika nad wojami byłaby dla takiego komesa grodowego za małą, zaś stu rycerstwa-szlachty komes grodowy santocki w swojej kasztelanii w owych czasach jeszcze żadną miarą mieć nie mógł. Zdaje się, że przez nazwę centuriona należy tu rozumieć wogóle dowódzcę chorągwi rycerstwa-szlachty bez względu na jej liczbę.

340. Komes **Michał Stary** (Skarbek z Góry). Pierwszy raz wzmiankę o tym komesie znachodzimy w kronice Galla pod r. 1107 podczas wyprawy Krzywoustego na Pomorze. Wspomina mianowicie Gall, że Krzywousty złupiwszy Kołobrzeg i spaliwszy takowy, za radą komesa Michała, którego Starym (*Magnus*) nazywa, rycerstwo swe z miasta poza mury wyprowadził.

Długosz mieni go członkiem rodu Habdanków, założycielem klasztoru Benedyktynów w Lubinie i kładzie śmierć jego na r. 1113. Księga konfraternii klasztoru lubińskiego, kładzie go w pierwszym poczcie swoich benefaktorów, wszelako nie na pierwszem ale dopiero na 9 miejscu; zaś nekrolog tegoż klasztoru nazywa go Michałem Skarbkiem, komesem z Góry i kładzie datę śmierci jego na 28 Października 1113 [1]).

Fakt, że komes Michał pomiędzy dobrodziejami klasztoru lubińskiego dopiero na dziewiątem miejscu jest położony, że go oprócz Bolesława Krzywoustego z żoną i Władysława II z żoną, coby się jeszcze ze względu na ich książęcą godność wytłumaczyć dało, poprzedza nadto sześciu innych rycerzy, nasuwa powątpiewanie, czy komes Michał był rzeczywiście fundatorem klasztoru. Gdyby był fundatorem klasztoru, to

[1]) Monumenta Pol. V, 572, 644.

już ze względu na winne uszanowanie dla jego spadkobierców, którzy w takim razie byliby dziedzicami klasztoru, osoba komesa Michała musiałaby w albumie konfraternii figurować koniecznie na pierwszem miejscu. Za takiem uszanowaniem dla komesa Michała przemawiałby jeszcze i fakt, że komes Michał w chwili fundacyi klasztoru lubińskiego (1113) był już starcem, skoro go Gall już podczas wyprawy pomorskiej (1107) starym nazywa. Tymczasem w albumie po dwóch książętach dano pierwszeństwo oprócz innym także i Skarbimirowi, który był znacznie młodszy od komesa Michała, gdyż jeszcze co najmniej przez dziesięć lat po śmierci komesa Michała występuje.

Położenie w albumie benefaktorów klasztoru lubińskiego Skarbimira na pierwszem miejscu, wskazywałoby, że nie komes Michał a Skarbimir był fundatorem klasztoru lubińskiego, którato korektura o tyle nie ma doniosłejszego znaczenia, gdy tak Skarbimir jak i komes Michał byli prawdopodobnie najbliższymi sobie krewnymi, a pierwszych ośmiu benefaktorów tegoż klasztoru, przytoczonych na początku albumu aż do Pakosława włącznie, śmiało jako członków rodu Skarbków policzyć można.

315. Komes **Skarbimir (I).** Najstarsze wiadomości, jakie o komesie Skarbimirze znajdujemy u Galla, mianują go już pod r. 1107 komesem pałacowym Bolesława Krzywoustego a zarazem naczelnym wojewodą *(princeps militiae)*. W tym charakterze przedsiębierze on w tym roku jednę wyprawę na Pomorze, drugą na Szląsk zakończoną zdobyciem Bytomia i znowu w r. 1108 czy też 1109 nową wyprawę na Pomorze, podczas której został ciężko ranny i stracił prawe oko. Na wyprawie przeciw Czechom (1110) dowodzi Skarbimir pułkiem nadwornym.

Pod rokiem 1118 czy 1117 notują roczniki, iż Skarbimir, podówczas palatyn, zbuntował się przeciw swemu

księciu Bolesławowi Krzywoustemu i wskutek tego został pozbawiony wzroku [1]).

W albumie konfraternii klasztoru lubińskiego położony on jest pomiędzy dobrodziejami klasztoru na pierwszem miejscu, z czegoby słusznie wnosić można, iż on a nie komes Michał był założycielem tegoż klasztoru. Nekrolog klasztorny zapisuje jego datę śmierci pod d. 23 kwietnia.

Figuruje także pomiędzy świadkami aktu kardynała-legata Idziego dla klasztoru tynieckiego jakiś Skarbimir. Ponieważ akt ten był wystawiony między r. 1119 a 1124 a zatem wnet po oślepieniu Skarbimira, trudno przypuścić, iżby książę dozwolił, by taki notoryczny buntownik stawiał się jako świadek w księcia obliczu. Być atoli może, że gdy akt legata Idziego z dwóch aktów się składa, z których pierwszy wystawiony został w r. 1105 i mógł mieć osobnych świadków, a między nimi i Skarbimira, imiona świadków obudwu aktów ściągnięto razem i tym sposobem Skarbimir świadkujący właściwie w r. 1105, dostał się mniej właściwie pomiędzy świadków o kilkanaście lat późniejszych.

Najbardziej atoli podobną do prawdy jest rzeczą, że Skarbimir oślepiony palatyn, a Skarbimir świadek dokumentu kardynała-legata Idziego, to dwie zupełnie odrębne osoby. Wszakże i album benefaktorów klasztoru lubińskiego pomiędzy pierwszymi swymi dobrodziejami dwóch Skarbimirów kładzie. Ów Skarbimir przeto, który świadkuje na dokumencie kardynała legata Idziego, to Skarbimir drugi czyli młodszy.

Nasz komes Skarbimir I należy oczywiście do rodu Skarbków, linii młodszej rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Skarbów, i kto wie, czy nie jest właśnie tej młodszej linii założycielem. Od tej to linii

---

[1]) Monum. I, 448, 450, 464, 477, II 315, 341, 342, 495, 496, 504 774, 797, 832, 874.

Skarbków idzie potem ród Awdańców. Godło stanicze rodu Skarbków wyglądało tak:

342. **Gniewomir I** zdaje się zrazu kasztelan czarnkowski, następnie komes pomorski i uzurpator (1108), po zdobyciu przez Bolesława Krzywoustego grodu Wielenia, głowę pod topór położył [1]).

Z imienia sądząc należał ten Gniewomir do rodu Strzegoniów, o którym wiemy, iż był boczną gałęzią Popielidów.

343. Komes **Żelisław I.** Ten na wyprawie Krzywoustego przeciw Świętopełkowi morawskiemu (1103), będąc naczelnym wojewodą *(princeps milicie)*, rękę utracił, którą się szczytem zasłaniał, w nagrodę czego otrzymał od księcia rękę szczerozłotą [2]).

344. **Dzierżek** cześnik, wspomniany jest jako odważny rycerz podczas wyprawy Krzywoustego (1110) przeciw Czechom [3]).

Z imienia sądząc należał ten Dzierżek do rodu Mądrostków.

345. **Jaszczołt** (Jascotel), zapisany on jest w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tego klasztoru [4]). Innym pomnikom historycznym nie jest znany.

346. **Skarbimir II** zapisany jest w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tego klasztoru [5]).

Oprócz tego świadkuje na dokumencie kardynała-legata Idziego dla klasztoru tynieckiego pomiędzy rokiem 1119 a 1124.

---

[1]) Monumenta I, 457, II, 333, 334, 501.
[2]) Monumenta I, 445, II, 313, 494. [3]) Monumenta I, 477.
[4]) Ibidem V, 572. [5]) Ibidem V, 572.

Ani wątpić, iż ten Skarbimir, jak to już samo imię wskazuje, należał do rodu Skarbków i że był prawdopodobnie rodzonym bratem Skarbimira (I) palatyna Krzywoustego.

347. **Przedwój**, zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tego klasztoru [1]).

Dzień jego śmierci podaje nekrolog klasztoru św. Wincentego na 17 kwietnia [2]).

348. **Herynek**, zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tegoż klasztoru [3]).

349. **Kaderyk**, zapisany w tymże albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tego klasztoru [4]).

Inne źródła historyczne go nie znają.

350. **Pakosław I**, zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego, pomiędzy najstarszymi dobroczyńcami tegoż klasztoru [5]).

Nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje trzy daty śmierci Pakosławów, mianowicie 11 września, 29 września i 1 listopada [6]). Któraby się do naszego Pakosława odnosiła, rozstrzygnąć nie umiemy. Jest on niewątpliwie członkiem rodu Skarbków, jak imię jego wskazuje.

Oprócz tego notujemy z albumu konfraternii klasztoru lubińskiego następujące imiona dobroczyńców tego klasztoru, które zdaniem wydawców tomu V Monumentów na lata 1113 a 1125 przypadają [7]). Oczywiście notujemy tylko te imiona, których dostojne brzmienie wskazuje, iż się do rycerzy odnoszą:

351. **Mścigniew I.** 352. **Morysław I.**
353. **Żelisław II.** 354. **Nasław.**

[1]) Monumenta V, 572. [2]) Ibidem str. 687. [3]) Ibidem str. 572. [4]) Ibidem str. 572. [5]) Ibidem str. 572. [6]) Ibidem str. 704, 706, 710. [7]) Ibidem str. 575.

355. **Bogdan.** 356. **Krzystoń.**
357. **Morysław II.** 358. **Sulisław.**
359. **Swiebor** może **Wszebor.** 360. **Bogumił.**
361. **Mściwój I.** 362. **Zdewit.**
363. **Bodzęta I.** 364. **Czystybor.**
365. **Bogusza.** 366. **Sąd** (ten oczywiście jest członkiem rodu Odrowążów).
367. **Smył.** 368. **Oldmir.**
369. **Mroczek.** 370. **Odo.**
371. **Wojsław II.** 372. **Radowit.**
373. **Przybysław.** 374. **Tworzymir.**

375. **Andrzej.** Świadkuje on na przywileju kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru tynieckiego między r. 1119 a 1124.

W r. 1149 nadaje klasztorowi u św. Wincentego we Wrocławiu wieś Wawrzeńczyce, zaś około r. 1155 klasztorowi mogilnieńskiemu wieś Gocunowo [1]).

Do jakiegoby rodu ten Andrzej należał, nie jest wiadomo. Fakt, iż nadał klasztorowi św. Wincentego wieś Wawrzeńczyce, która leży w tej okolicy wojew. krakowskiego nad Wisłą, gdzie leżały posiadłości rodu Czewojów, wskazywałby, że ten Andrzej do rodu Czewojów należy.

Jeśli jednak od tego Andrzeja pochodzi Jędrzejów, późniejsze miasteczko i siedziba klasztoru Cystersów, w takim razie należałby ten Andrzej niewątpliwie do rodu Lisów, ileże miasto Jędrzejów już wcześnie w wiekach średnich herb Lis w tarczy nosi.

376. **Sułek** *(Sulislaus)*. Świadkuje on na przywileju kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru tynieckiego między r. 1119 a 1124.

W r. 1149 nadaje on klasztorowi u św. Wincentego we Wrocławiu Pelcznicę i Żórawę; zaś około

[1]) Kodeks tyniecki N. 1. Kodeks wielkop. N. 3 i 31. Mosbach: Piotr str. 102.

r. 1154 biskupstwu wrocławskiemu dwie wsie Sulisławice i Kotuków [1]).

Miał on zdaje się dwóch synów: starszego Marcina, który równocześnie z nim na dokumencie kardynała-legata Idziego świadkuje i młodszego Więcława Sulisławicza, który występuje dopiero w r. 1189.

Nekrolog klasztoru św. Wincentego zapisuje śmierć jego pod dniem 13 maja [2]). Z imienia sądząc należał ten Sulek niewątpliwie do rodu Starzów.

377. Komes **Piotrek Włost** (zwany Duninem).

Piotrek Włost jest niewątpliwie najznakomitszym dynastą polskim XII wieku, a chociaż żyje już w epoce, gdzieśmy byli dobrze piśmienni, mimoto nie znaleść drugiego dynasty, u któregoby tyle najważniejszych dat życia było wątpliwych, co u niego.

A najprzód jest już jego imię wątpliwem, nie wiedzieć, czy się nazywał Piotrek Włost lub Włast, jak chcą dokumenta, czy Włostowicz (Wlostides), jak chce Kadłubek, czy Donin lub Dunin, jak mają późniejsze zapiski, czy wreszcie *comes de Xansch* lub *comes Skrzinensis*, jak chce Długosz lub nawet Korek, jak chce żywociarz Piotrków; dalej czy ojciec jego zwał się Włost, jak podaje Kadłubek, czy Włodzimirz, jak wywodzi Mosbach, czy Piotr był z urodzenia Duńczykiem, jak chce kronika wielkopolska Boguchwałową zwana, czy też Czechem, jak chce jego żywociarz *(ex Bohemia advenerat)*, czy wreszcie z ziemi misnijskiej z Dolna, jak chce Mosbach; ile miał dzieci, i czy syn jego zwał się Idzim czy Świętosławem czy Konstantynem, czy wreszcie owo okrutne okaleczenie Piotrka przez Władysława z poduszczenia jego żony, o którem wspomina kronika wielkopolska Boguchwałowa, a milczy zupełnie najbliższy tych czasów Kadłubek, jest prawdziwem lub nie.

[1]) Kodeks dypl. tynicecki N. 1. — Mosbach: Piotr str. 102. — Kod. wielkop. N. 586. [2]) Monumenta V, 691.

Zacznijmy od imienia.

Najstarsza wzmianka o Piotrku znajduje się w akcie kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru Benedyktynów w Tyńcu między r. 1119 a 1124. Jest na tym dokumencie nasz Piotrek powołany jako świadek pod przekręconem nazwiskiem (transumpt) Poztigus, które Autor Chrobacyi uważa słusznie za błąd transumującego notaryusza i bardzo trafnie na Portigus (Piotrek) poprawia.

W dokumentach z lat 1139, 1149 i 1193 zwany on jest *comes Petrus* lub pokrótce *Petrus*.

Bulla papieża Hadryana IV z r. 1155 zowie go „Wlaz“ zaś Wincenty Kadłubek „Petrus Wlostides“ wreszcie dokument z r. 1209 wydany przez Henryka Brodatego dla klasztoru na Piasku (nie bez ale) „Petirko Wlast“.

Ani o Duminie ani o hrabi książkim lub skrzyńskim najstarsze źródła nic nie wspominają, należy więc przyjąć, że nasz dynasta zwał się Piotrkiem i był synem Włosta czyli Włoszczowiczem lub Włostem.

Wprawdzie dokumenta z r. 1155 i 1209 kładą to imię „Wlast“; zważywszy atoli, że wszystkie miejscowości, które od tego imienia początek swój biorą, jak Włosty, Włostów, Włostowice, Włoszczowa i t. p., piszą się wyłącznie przez *o*, a nigdy przez *a*, więc i my musimy imię Wlasta uważać za przekręcone zamiast Włosta.

Co do hrabstwa na Skrzynnie, to dopiero kronika wielkopolska Bogufałowa występuje z tą wiadomością. *Hunc enim in comitem de Skrzyn creauerat largitas magnifica Boleslai.* O jakiemś hrabstwie nie może tu być oczywiście żadnej mowy; ale że Piotrek był komesem, to stwierdzają ponad wszelką wątpliwość źródła już z XII wieku; że zaś od Krzywoustego mógł otrzymać dobra skrzyńskie, w to nie ma powodu najmniejszego wątpić. Jeśli bowiem tak podaje kronika Bogufałowa, to znaczy, że za jej czasów siedzieli na

Skrzynnem potomkowie naszego Piotrka, czego pośrednim dowodem i to być może, że Skrzyńscy jeszcze po dziśdzień Duninami Labędziami się piszą.

Co się tyczy imienia ojca Piotrkowego, to ze względu, że najdawniejsze źródło, które nam to imię podaje, mistrz Wincenty, żyje w kilkadziesiąt zaledwo lat po śmierci Piotrka i jest współczesnikiem jego wnuka komesa Bodzanty, nie ma najmniejszego powodu do puszczania podania Kadlubkowego w podejrzenie i należy przyjąć za nim, iż ojciec naszego Piotrka zwał się Wlostem. Do skontrolowania tego szczegółu brak zresztą wszelkich źródeł, gdyż ojciec Piotrka nie występuje nigdy na widowni publicznej.

Rocznik krakowski (Monumenta II, 833) zowie ojca Piotrkowego Świętosławem. Możnaby to wprost uważać za mylkę, skoro o takim Świętosławie nie mamy zgoła żadnej skądinąd wiadomości, a syn Piotrka rzeczywiście Świętosławem się zwał; gdyby nie to, że Niesiecki (III, 345) o ojcu Piotrka, którego Gwilhelmem zowie, powiada, iż go Polacy potem Świętosławem nazwali. Otóż to wzbudza podejrzenie, iż Niesiecki musiał mieć jakieś, dziś nam nieznane źródło, z którego wypływało, iż ojciec Piotrków zwał się Świętosławem, chyba, żeby to był ten sam rocznik codopiero przez nas wspomniany.

Przypuszczenie, iż ojciec Piotrka mógł się zwać Świętosławem, nabiera prawdopodobieństwa, jeśli zważymy, że imię Świętosław jest w rodzie naszego Piotrka niezwykle lubianem; nietylko bowiem syn Piotrka zowie się Świętosławem, ale i prawnuk Piotrka a syn komesa Bodzanty, zowie się Świętosławem, i znowu pozaprawnuk jego a syn Włodzimirza zowie się Świętosławem.

Mosbach usiłuje dowieść, że Wlosto tyle znaczy co Wlosco, a Wlosco tyle znaczy co Włoszek, a Włoszek jest formą zdrobniałą imienia Włodzimirz. Z czego wnosi, że ojcu naszego Piotrka było na imię Włodzi-

mirz i powołuje się w tej mierze na bullę papieża Celestyna III z r. 1193, w której stoi ustęp: *de assensu nobilium virorum ducis Boleslai, comitum Petri. Vlodimiri, Leonardi, patronum ipsius loci.* Otóż każdy nieuprzedzony czytając powyższy ustęp, rozumie, iż jest mowa o trzech patronach klasztoru św. Wincentego, mianowicie o komesach Piotrze, Włodzimirzu i Leonardzie; ale Mosbach wbiwszy sobie w głowę, że Włost znaczy Włoszek a Włoszek znaczy Włodzimirz, rozumiał ów ustęp w ten sposób, że jest mowa tylko o dwóch osobach, mianowicie o Piotrze synu Włodzimirza (Petrus Vlodimiri) i Leonardzie. Jestto oczywiście brednia. Już samo spokojne odczytanie buli papieża Celestyna III z r. 1193 wskazuje, że w tej buli o Piotrze Włoście mowy być nie może, gdyż jest mowa o takim Piotrze, patronie klasztoru św. Wincentego, który wraz z dwoma jeszcze innymi współpatronami Włodzimirzem i Leonardem dali zezwolenie na wypędzenie Benedyktynów z klasztoru św. Wincentego i wprowadzenie tamże Norbertanów. Stać się to miało między r. 1170 a 1180, za Żyrosława, biskupa wrocławskiego, a zatem w chwili, kiedy Piotrek Włost od dawna już nie żył. Ów przeto w buli papieża Celestyna III wzmiankowany Piotr jest zupełnie inną osobą od Piotrka Włosta i jest prawdopodobnie stryjecznym bratem Włodzimirza i Leonarda, którzy znowu między sobą są braćmi rodzonymi, a Włodzimirz ten brat Leonarda, świadkujący jeszcze w r. 1177, żadną miarą ojcem Piotrka Włosta być nie może i z nim w żadnym nie zostaje związku.

Co do pochodzenia Piotrka Włosta, to kronika wielkopolska Boguchwałową zwana, podaje, że przybył z Danii na dwór Bolesława Krzywoustego, gdzie też pomiędzy dworzan policzony został [1]). Od tego duńskiego pochodzenia naszego Piotrka miałby pochodzić jego przymianek „Dunin“, gdyż Danowie u nas Du-

[1]) Monumenta II, 506.

nami czyli Duńczykami się zowią. Żywociarz Piotrka opowiada, iż on przybył z Czech *(hic eadem tempestate, dum ista agebantur, ex Bohemia aduenerat)* z czego wprawdzie nie wypływa jeszcze koniecznie, iżby miał być Czechem, jeno, że opuściwszy ojczyznę swą Danię i włócząc się po świecie, jak prawdziwy Skandynawiec, w poszukiwaniu za nową ojczyzną, wprzód nim do Polski, zawitał do Czech, a tam, gdy mu się nie spodobało, dopiero kroki swe ku Polsce skierował.

Gdy kronika wielkopolska Boguchwałową zwana, pisaną była za życia wnuka Piotrka Włosta, trudno przypuścić, iżby tradycya pochodzenia tak sławnego, ba nawet najsławniejszego swego czasu męża, którego imię było u wszystkich na ustach, któremu tyle sławnych klasztorów i kościołów swoje założenie zawdzięczało, była się już mogła tak zamącić, iżby kronikarz nie mógł o pochodzeniu Piotrka Włosta prawdy dociec. Coś podobnego nie jest możebnem. Musimy więc przyjąć za prawdę to, co kronika wielkopolska podaje, że nasz Piotrek był z pochodzenia Duńczykiem, za czem i jego przymianek „Dunin“ bardzo wyraźnie przemawia.

Przypuszczenie bowiem Mosbacha, jakoby przymianek Dunin, pisany w wiekach średnich pospolicie Donin, miał pochodzić od zamku położonego pod saskiem miasteczkiem Dohna w dawnej ziemi misnijskiej, sprzeciwia się wszelkim znanym prawidłom imionotworczym naszego języka.

Etymologicznie biorąc nazwa Donin oznaczałaby miejscowość, której założycielem był Dona, jak Oświęcim od Oświęty, Prandocin od Prandoty, Konin od Konia, Poronin od Poroni i t. p., ale iżby człowiek od miejscowości Dona zwał się Doninem, na to w języku naszym, o ile sobie na prędce przypomnąć mogę, chyba nie ma przykładu.

Zresztą prócz podobieństwa brzmienia nazw Dona i Donin, które zresztą jest bez znaczenia, nic zgoła za hipotezą Mosbacha nie przemawia.

Najstarszy fakt z życia naszego Piotrka regestruje kronika wielkopolska, gdy (pod r. 1109) wspomina o jego przybyciu z Danii w młodym wieku *(adolescens)* na dwór Bolesława Krzywoustego, od którego w poczet dworzan zaliczonym został *(in familiarem fuit receptus)*. Fakt ten nie budzi żadnej wątpliwości: Skandynawowie należeli podówczas do najdzielniejszego rycerstwa na świecie, a dwór polskich Piastów już od czasów Chrobrego otwarte miał tradycyjnie dla takich rycerzy podwoje. A skoro Piotrek przybył w takiej właśnie chwili, kiedy Krzywousty rozdawał swemu rycerstwu dobra ziemskie, cóż naturalniejszego, że i nasz Piotrek dostał przy tej sposobności dość hojne uposażenie w Książu i Skrzynnem, aby się do ojczyzny tej nowej przywiązał i jej swe usługi na zawsze poświęcił. Tylko nie trzeba puszczać wodzy bujnej wyobraźni i przedstawiać sobie takiego Książa lub Skrzynna ówczasnego takiem, jak jest dzisiaj. W owych bowiem czasach własność dworska w tych majątkach mogła co najwyżej obejmować po kilka dziedzin włościańskich (radłowych czyli 15 morgowych), z których książę poprzód wieśniaków wyeliminować musiał, aby obdarowany rycerz miał przecież jakiś dochód z nadanych sobie dóbr.

Przez pierwszych dziesięć lat pobytu w Polsce nie spotykamy o naszym Piotrku w źródłach żadnej wzmianki, jakkolwiek już w r. 1108 miał on wedle kroniki klasztoru Panny Maryi wybudować klasztor w Górce (Gorkau), dokąd mnichów rzekomo z Arrovaise z Flandryi sprowadził. Dopiero między rokiem 1119 a 1124 świadkuje przy wydaniu aktu kardynała-legata Idziego dla klasztoru tynieckiego pomiędzy najznakomitszymi ówczesnymi wielmożami polskimi [1]).

[1]) Kodeks dyplom. Tyn. N. 1. gdzie zamiast Potrigus położono mylnie Poztigus.

Około r. 1122 opowiadają Herbord i mistrz Wincenty, iż Wołodar Rościsławicz książę przemyski, zbuntował się przeciw Krzywoustemu. Podczas narady, jakby sobie z Wołodarem począć, objawił Piotrek Włost zdanie, iż jedynym sposobem pomyślnego załatwienia tej sprawy byłoby dostanie Wołodara w swe ręce. Za zgodą przeto Krzywoustego wybiera się Piotrek z garstką doborowych rycerzy (30) na Ruś, a udając zbiega, skarży się przed Wołodarem na okrucieństwa Krzywoustego. Cieszy się Wołodar pozyskaniem takiego męża. Tymczasem Piotrek podczas polowania, gdy książę dalej w lasy się zapuścił, korzystając ze sposobności, chwyta księcia i związanego z sobą do Polski uprowadza [1]).

Wielka była radość z tego sukcesu Piotrkowego na dworze Krzywoustego, Wołodar musiał się ogromnemi skarbami wykupić, a Piotrek otrzymał Maryę księżniczkę ruską, krewną Zbysławy, małżonki Krzywoustego za żonę.

Pod r. 1125 opowiada kronika wielkopolska, Boguchwałową zwana, mniej prawdopodobne zdarzenie z życia Piotrka, mianowicie, że gdy król duński przez brata swego zamordowany został, ojciec Piotrka, przebywający na dworze królewskim, zdołał zagrabić w swą moc skarby zmarłego króla, o czem syna swego w Polsce uwiadomił, iżby, gdy sam już jest starcem, przybył do Danii i skarby te zabrał. Jakoż wyprawił się Piotrek do Danii, oglądnął te skarby, lecz gdy się przekonał, że ich bezpiecznie ze sobą zabrać nie zdoła, nakłonił Krzywoustego do wyprawy do Danii. Przedsięwziął Krzywousty tę wyprawę z dobrym skutkiem, a Piotrek ze skarbami powrócił do Polski [2]).

Co w tem opowiadaniu razi, to najprzód to, iż żadne zresztą źródła historyczne o takiej wyprawie duńskiej Krzywoustego nic nie wiedzą, a następnie

[1]) Monumenta II, 74, 351. [2]) Monumenta II, 506.

bezcelowość dalekiej a wątpliwej wyprawy. Wyprawa ta bowiem w takiem tylko razie miałaby jakie takie wytłumaczenie, gdyby owe skarby królewskie, utajone przez ojca Piotrkowego (starego Włosta), miały się były dostać Krzywoustemu, ale iżby Krzywousty miał przedsiębrać taką wyprawę w odległe strony tylko w tym celu, aby kieszeń Piotrkową skarbami napełnić, wydaje się zupełnie nieprawdopodobnem.

Pod r. 1132 podaje Długosz (I, 547), jakoby komes Piotr Duńczyk ze Skrzynna założył klasztor Premonstrantek w Strzelnie, wymurował kościół, nadał mu wieś Strzelno, a biskup kruszwicki Swidger, kościół ten pod wezwaniem św. Krzyża i N. P. Maryi poświęcił. Jestto wierutna bajka. Nie Piotrek Włost ale prawdopodobnie Piotr Stary (*Magnus*) Wszeborowicz jest fundatorem klasztoru strzelnieńskiego, skoro na początku XIII wieku nie potomek Piotrka Włosta, ale Krystyn, syn Piotra Wszeborowicza jest patronem klasztoru strzelnieńskiego. Zresztą, jakto prof. Ulanowski trafnie wykazał, fundacya klasztoru strzelnieńskiego nie jest wcześniejszą, nad schyłek XII wieku.

Roku 1139 buduje Piotrek Włost klasztor św. Wincentego we Wrocławiu. Robert, biskup wrocławski, nadaje temu klasztorowi kaplicę św. Michała obok klasztoru położoną.

Przywilejem z r. 1149 Bolesław Kędzierzawy zatwierdził uposażenie klasztoru wrocławskiego św. Wincentego, dokonane przez polskich wielmożów. Jako fundator klasztoru występuje w przywileju *comes Petrus*, który klasztorowi nadał: Wierzbno, Odrę, później Opatowicami zwaną, Krościenicę i Olawę; Pakosław w górach nadał Taszów i młyn na Dobrej; komitysa Włostonisa dała inną wieś; Sędziwój Swiekcino, Jordan inną wieś, Krzystoń koło Lignicy inną, Dziwigor Wejowo, Witosław Zasep, Andrzej Wawrzeńczyce, Ratymir Tatoszowo, Bronisz Górkę, Sulisław Paleczniczę i Żorawę, Jan zaś, biskup wrocławski, nadał

dziesięciny wszystkich tych wsi, zaś Mateusz (biskup krakowski), dziesięcinę z Wawrzeńczyc, Bolesław wreszcie Kędzierzawy nadał kaplicę św. Marcina we Wrocławiu, kaplicę św. Benedykta w Lignicy ze wsiami, dochodami, ośmiodniowym jarmarkiem i karczmą przy moście, jarmark w Kostomłocie, karczmę w Palecznicy i wsie Grabiszyn, Sokolniki i Kniazie [1]).

W r. 1144 jest Piotrek Włost na dworze cesarza Konrada w Magdeburgu, gdzie też od arcybiskupa magdeburskiego wyjednywa relikwie św. Wincentego, które przybywają do Wrocławia w czerwcu r. 1145. Relikwie te przeznacza komes Piotrek dla wybudowanego przez siebie pierwotnie pod wezwaniem N. Panny Maryi kościoła, który też odtąd kościołem św. Wincentego się zowie.

Że Piotrek Włost był za czasów Bolesława Krzywoustego zrazu wojewodą (*princeps milicie*) poświadcza Herbord; kronika Piotrowa zaś podaje, że następnie został komesem pałacowym (*palatinus*), a wskutek testamentowego rozporządzenia Krzywoustego nawet piastem jego małoletnich dzieci (*institut suorum tutorem filiorum*).

Na r. 1145 przypada sromotne okaleczenie Piotrka. Opowiada mianowicie kronika wielkopolska Boguchwałowa [2]), że kiedy Piotrek ostrzegał Władysława II, aby zaniechał prześladowania swych braci, wziął mu to Władysław za złe, a obawiając się, by Piotrek nie stanął po stronie prześladowanych braci, i korzystając ze sposobności, gdy Piotrek wydając córkę swą za Jaksę, księcia Sorabii, wyprawiał onejże wesele we Wrocławiu, kazał Piotrka ująć, oślepić i język mu przeciąć, co się też stało. Szczegółowo opisuje tę zbrodnię kronika Piotrkowa, datę zaś podaje rocznik krakowski oraz rocznik Sędziwoja, ten ostatni mieniąc Piotrka wojewodą krakowskim.

[1]) Haeusler: Oels N. 1. [2]) Monumenta II, 520.

Prof. Małecki biorąc assumpt, że tak bliski czasów Piotrka Kadłubek, nic zgoła o oślepieniu tegoż Piotrka nie wie, i kombinując z faktem, że w późniejszych czasach Piotrek i dobrze widzi i dobrze mówi, (miało się to stać drogą cudu), uważa całe to podanie za prostą bajkę wytworzoną w tym celu, aby gdy wielmożowie wraz z duchowieństwem popełnili na ojczyźnie i swym księciu zdradę główną, należało pamięć tego księcia w oczach narodu podłemi okrucieństwami zohydzić, aby swoje nikczemne wystąpienie przeciw księciu usprawiedliwić [1]).

Najnowszy wydawca kroniki o Piotrze Włoście, Dr Aleksander Semkowicz nie chce się jednak zgodzić z poglądami prof.Małeckiego, wykazując, że różne źródła ów fakt oślepienia Piotrka Włosta podają, i że fakt ten odbił się nawet o uszy kronikarza ruskiego, żyjącego przy końcu XII wieku. „Trudno zresztą przypuścić, mówi Dr Semkowicz, na co i my się najzupełniej piszemy, aby można było opinię publiczną obałamucać pogłoskami, o których nieprawdziwości każdy mógł się przekonać, a jeszcze trudniej, aby przekonawszy się o tem, wieść ta tak upornie w tylu utrzymywała się źródłach i nigdzie nie została sprostowaną. Sam fakt oślepienia jest tak zwykłym w owych czasach, że wcale nas nie uprawnia do zaprzeczania go, zwłaszcza, że o niewinności i szlachetności tej „tygrysicy“, jak Agnieszkę Wincenty nazywa, żadnych nie mamy dowodów [2]).

Po raz ostatni występuje nasz Piotrek jako komes palatyn wraz z żoną swą Maryą i synem Świętosławem w r. 1149, kiedy na jego prośby biskup wrocławski Walter, zatwierdza klasztorowi na Piasku posiadanie dwóch kościołów, mianowicie we Wrocławiu przy moście i na Sobótce, obu pod wezwaniem N. P. Maryi,

[1]) Małecki Antoni: Z przeszłości dziejowej, tom I, Kraków 1897, str. 164. [2]) Monumenta V, 761.

oraz dziesięciny z dziewięciu wsi: Strzegomia, Ruszkowa, Lusiny, Jaraszowa, Pastuchowa, Ujazdu, Trząskowej, Skrobisza i Bystrzycy.

W r. 1153 umiera Piotrek Włost. Rok śmierci podaje napis nagrobkowy, zamieszczony w rękopisie Liber cancellariae Stanislai Ciołek [1]). Co do dnia śmierci to nekrolog lubiński zwąc naszego Piotrka komesem wrocławskim, podaje go jako dzień 17 kwietnia, zaś nekrolog klasztoru św. Wincentego zwąc go komesem Piotrem założycielem klasztoru *(fundator loci)* kładzie go na dzień 16 kwietnia. Różnica nieznaczna jednego dnia między oboma temi datami tem się tłumaczy, że klasztor lubiński o dzień później dowiedział się o jego śmierci; należy przeto jako rzeczywistą datę śmierci przyjąć datę nekrologu św. Wincentego, to jest dzień 16 kwietnia.

Jeszcze nekrolog św. Wincentego podaje datę śmierci jakiegoś Włosta, którego dziedzicem klasztoru *(heres huius loci)* nazywa. Nie jestto jednak nasz Piotrek Włost, lecz inna osoba, co niżej wykazanem będzie.

I napis grobowy zawarty w Liber cancellariae Ciołka, budzi niemałe wątpliwości. Tytulik bowiem tego napisu brzmi: Epitaphium militis Petri, qui fuit septuaginta templorum constructor et iacet in Strzelno. Otóż jeśliby ów napis nagrobkowy odnosił się rzeczywiście do tego Piotra, który leży w kościele strzelnieńskim pochowany, tedy odnosiłby się do zupełnie innego Piotra, a nie do naszego Piotrka Włosta. Nasz Piotrek Włost leży notorycznie pochowany w dawnym kościele św. Wincentego [1]), gdzie miał ufundowany nagrobek przez opata Wilhelma między latami 1350 a 1364 z napisem:

Hic situs est Petrus, Maria coniuge fretus,
Marmore splendente, patre Guillhelmo peragente.

[1]) Monumenta II, 875.

Ten zaś Piotr, który leży pochowany w Strzelnie, i który jest prawdopodobnie fundatorem klasztoru strzelnieńskiego, to Piotr syn Wszebora czyli Wszeborowicz.

Że jednego Piotra wzięto za drugiego i że fundacyę klasztoru strzelnieńskiego przypisano niewłaściwie naszemu Piotrkowi Wlostowi, stąd poszło, że źródła średniowieczne obu tych Piotrów zwią zarówno starymi (*Petrus dictus Magnus*); że zaś Piotrek Wlost był powszechnie znanym, a o Piotrze Wszeborowiczu prawie nikt nic nie wiedział, więc i to, co dotyczyło Piotra Wszeborowicza, przypisano naszemu Piotrkowi Wlostowi. Tylko szczegół, że w napisie grobowcowym jest mowa o fundacyi 72 kościołów, dowodzi ponad wszelką wątpliwość, że ten napis odnosi się do Piotrka Wlosta, a nie do Piotra Wszeborowicza. Nie będzie temu stać na przeszkodzie ustęp *huius fundator domus*, gdyż nie ma na to dowodu, że ten napis znajdował się w kościele w Strzelnie, mógł się znajdować w kościele św. Wincentego we Wrocławiu.

Zelotyzm Piotrka w fundowaniu klasztorów i kościołów, tłumaczy kronika wielkopolska Boguchwalowa tem, iż mu spowiednik Ojca św. w Rzymie jako pokutę za zagrabienie skarbów króla duńskiego budowę i uposażenie siedmiu klasztorów zalecił. Miały być temi klasztorami wedle kroniki wielkopolskiej: klasztor Kanoników regularnych N. P. Maryi na przedmieściu wrocławskiem, na Piasku, klasztor św. Wincentego poza miastem Wrocławiem, klasztor w Czerwińsku, klasztor zakonnic w Strzelnie, probostwo u św. Wawrzyńca pod Kaliszem, klasztor sulejowski, probostwo w Mstowie, a nadto 70 innych kościołów, z których niektóre niedokończone syn jego Konstanty wykończyć miał [1]).

Zapuszczanie się w wyszczególnianie klasztorów i kościołów, które naszemu Piotrkowi bądź fundacyę

[1]) Monumenta II, 520.

swą bądź przynajmniej znaczniejsze uposażenie zawdzięczają, jest na razie jeszcze przedwczesne. Pierwej muszą wypowiedzieć w tej sprawie ostatnie swe słowo historycy sztuki i wskazać, które zabytki architektury do czasów naszego Piotrka odnieść się pozwalają. Zapewne po niejednym już z tych pomników nie pozostał i ślad po dziś dzień, inne uległy zupełnemu przeistoczeniu. O dokładnym wykazie nie można nawet marzyć.

Tu tylko wypada zastanowić się, o ile wykaz siedmiu klasztorów, podany w kronice wielkopolskiej, zasługuje na wiarę. Z góry musimy oświadczyć, że wykaz ten nie zasługuje bezwzględnie na wiarę i wymaga krytycznego sprawdzenia. Otóż już poprzednio wytknęliśmy, że klasztor w Strzelnie nie Piotrkowi Włostowi, lecz Piotrowi Wszeborowiczowi założenie swe zawdzięcza.

Niemniejszą wątpliwość budzi klasztor Kanoników regularnych u N. P. Maryi w Wrocławiu na Piasku. Bula papieża Celestyna III z r. 1193, podaje imię jednego tylko uposażyciela tego klasztoru, a tym jest nasz Piotrek. Miał on nadać klasztorowi dziesięcinę ze wszystkich posiadłości, odziedziczonych po swym ojcu i dziadku oraz robocizny wieśniaków. Fundatora tego klasztoru lub innych dobrodziejów, bula powyższa wyraźnie nie wspomina wcale, tak, iż czytając tę bulę ma się wrażenie, jakoby nasz Piotrek był zgodnie z kroniką wielkopolską fundatorem tego klasztoru.

Wydany w r. 1149 czy też 1150 przywilej biskupa wrocławskiego Waltera dla pomienionego klasztoru N. P. Maryi w Wrocławiu na Piasku, obejmujący zatwierdzenie posiadłości tego klasztoru, wymienia, iż wydany jest na prośby komesa palatyna Piotra, żony jego Maryi i syna Świętosława i innych wielmożów polskich.

Otóż jeśli nasz Piotrek Włost jest fundatorem klasztoru N. P. Maryi na Piasku, to jakież znaczenie może mieć żona jego Marya i syn Świętosław. Wyjaśnia

tę kwestyę kamień znajdujący się po dziśdzień w kościele N. P. Maryi we Wrocławiu, wyobrażający w rzeźbie N. P. Maryę z dzieciątkiem na ręku, na tronie niskim, po prawej ręce osobę ofiarującą Matce Boskiej kościół o dwóch wieżach, po lewej ręce przyklękującego młodziana ze złożonemi do modlitwy rękami. Na kamieniu tym jest napis:

HAS MATRI VENIE TIBI DO MARIA MARIE,
HAS OFFERT EDES SVENTOSLAUS MEA PROLES.

Z tego napisu wynika niewątpliwie, że jako fundatora klasztoru u N. P. Maryi na Piasku we Wrocławiu należy uważać właściwie Świętosława, syna naszego Piotrka.

Wobec tego sprawa tak się przedstawia, jeśli chcemy pogodzić ze sobą źródła, że klasztor u N. P. Maryi we Wrocławiu na Piasku zaczął budować nasz Piotrek Włost i prawdopodobnie nie dokończył budowy, że po jego śmierci prowadziła tę budowę dalej pozostała po nim wdowa Marya wraz z swym małoletnim synem Świętosławem. Gdy bowiem owa płyta erekcyjna wspomina tylko Maryę i Świętosława, a o Piotrku żadnej zgoła wzmianki nie czyni, widoczna, że budowa ukończoną została już po śmierci Piotrka i ofiarowana imieniem pozostałego syna Świętosława.

Także co się tyczy klasztoru sulejowskiego zachodzi bardzo poważna wątpliwość, czy nasz Piotrek brał jakikolwiek udział w fundacyi tego klasztoru. Najdawniejsze przywileje tego klasztoru, niestety przeważnie podrobione, nie pozostawiają przecież żadnej wątpliwości, że jedynym założycielem klasztoru sulejowskiego był książę Kazimirz Sprawiedliwy; o naszym zaś Piotrku milczą zupełnie.

Dalsze badania co do fundacyj naszego Piotrka nie leżą w ramach pracy niniejszej, więc nad niemi przechodzimy do porządku dziennego, a zastanowimy się tylko nad jego stosunkami rodzinnemi.

Zaznaczymy tylko mimochodem, iż w r. 1146 brał on udział przy fundacyi klasztoru w Trzemesznie, nadając temuż klasztorowi wieś Włostowo ze znaczną częścią jeziora Gopło; i również należał do uposażycieli biskupstwa wrocławskiego, nadając onemuż trzy wsie: Golenino w pobliżu Borku, Turobin i Skriowo około Pajęczna.

Że żona naszego Piotrka, zwana także *comitissa Włostonissa*, zwała się Maryą, co do tego źródła nie nastręczają żadnej wątpliwości. Napis grobowcowy w kościele św. Wincentego, tablica erekcyjna w kościele N. P. Maryi na Piasku we Wrocławiu, wreszcie niedatowany dokument biskupa wrocławskiego Waltera (z r. 1149 lub 1150), uchylają wszelką wątpliwość w tej mierze. Inaczej rzecz się ma z potomstwem naszego Piotrka.

Kronika wielkopolska wspomina, że niewykończone przez Piotrka Włosta kościoły, wykończał syn jego Konstanty; kronika Piotrka wspomina o synu Idzim, który oślepionemu ojcu towarzyszył na wygnanie; dokument wreszcie biskupa Waltera oraz tablica erekcyjna kościoła N. P. Maryi na Piasku we Wrocławiu wspominają jednak tylko jednego syna Świętosława, z czegoby wynikało, że nasz Piotrek miał tylko jednego syna, któremu na imię było Świętosław, Idzi lub Konstanty. Oprócz tego miał komes Piotrek córkę, którą roku 1145 wydał za Jaksę, rzekomo księcia serbskiego.

Co się tyczy ojca Piotrkowego, to skoro kronika Kadłubka naszego Piotrka nazywa *Petrus Włostides*, tedy nie ulega wątpliwości, że ojciec Piotrków zwał się Włostem. Ale tu zaraz budzą się dwie wątpliwości: imię „Włost“ ma brzmienie czysto słowiańskie, jakżeż to pogodzić z rzekomą duńskością ojca Piotrkowego; drugą wątpliwość stanowi fakt przytoczony w buli papieża Celestyna III z r. 1193, wedle którego nasz Piotrek nadał klasztorowi u N. P. Maryi na Piasku we

Wrocławiu dziesięcinę ze wszystkich posiadłości, jakie po swym ojcu i dziadku odziedziczył, a były to same posiadłości leżące na Szląsku. Jeśli przeto już ojciec i dziad naszego Piotrka posiadał dobra nieruchome na Szląsku, w cóż się obróci rzekoma duńskość naszego Piotrka. *Est modus in rebus.* Imię „Włost“ nadawane ojcu Piotrkowemu a potem i Piotrkowi samemu, nie było imieniem, któreby sobie ojciec Piotrków z Danii przyniósł. Ojciec Piotrków miał zapewne inne skandynawskie imię, które gdy Polakom niezrozumiałe i z duchem polskiego języka niezgodne było, dali mu przezwisko Włost. Rzeczą filologów wytłumaczyć to przezwisko „Włost“ i czy ono może być skróconą formą imienia Włodzimirz, jak chce Mosbach. Jeszcze łatwiejszem jest wytłumaczenie, jakim sposobem ojciec i dziad naszego Piotrka przyszli do posiadłości ziemskich na Szląsku. Piotrek przybył do Polski w wieku młodocianym *(adolescens)*, mógł więc podówczas żyć jeszcze i ojciec jego w sile wieku i dziadek jako starzec. Z nimi więc, to jest, z ojcem i dziadem przesiedlił się nasz Piotrek do Polski; a że w Polsce podówczas idea senioratu, idea starszeństwa wieku była w całej pełni w zachowaniu, więc oczywiście dopuki żył ojciec i dziad naszego Piotrka, wszelkie nadania dóbr ziemskich czynione przez Krzywoustego na rzecz szlachty, które podówczas właśnie były w pełnym toku, czynione były nie naszemu Piotrkowi, lecz jego dziadowi. Tym sposobem przyszedł dziad naszego Piotrka do posiadania dóbr ziemskich na Szląsku już na początku XII wieku, które po nim ojciec Piotrka, stary Włost, a po tymże nasz Piotrek odziedziczył. Ów ustęp przeto z buli papieża Celestyna III z r. 1193 nie jest bynajmniej tego rodzaju, iżby wobec niego duńskie pochodzenie komesa Piotrka Włosta utrzymać się nie dało.

Jak się jednak nazywał dziad Piotrka Włosta, nie wiemy. Domysł tylko bardzo prawdopodobny jest, że skoro ród Piotrka używa proklamacyi Łabędź, zaś pro-

klamacya ta jest imionowa i wskazuje, że tak się zwał pradynasta tego rodu, tym zaś pradynastą w Polsce był dziad Piotrków, przeto oczywiście ten dziad Piotrków był ze względu na swoje rodzinne skandynawskie nazwisko, przezywany w Polsce przezwiskiem Łabędź.

Imię Włost było w rodzie naszego Piotrka i u jego potomków bardzo często używane; mamy takie miejscowości, jak: Włostów w powiecie sandomirskim, Włostowice w pow. kazimirskim, Włostowice w pow. szkalmirskim, Włostowice w powiecie zgierskim, Włosty w pow. tykocińskim, Włoszczanów w pow. gostyńskim, Włoszczowa w pow. kieleckim, Włoszczowice w pow. szydłowskim i Włoszczówka w pow. kieleckim, a każda z tych miejscowości innego Włosta ma za założyciela; oprócz tego kilku Włostów zapisanych jest w nekrologu klasztoru św. Wincentego oraz w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego.

Naszemu Piotrkowi zawdzięcza swe założenie miasto Piotrków. Stannica Piotrkowa przechowana w rękopisach Długoszowych, wyglądała tak:

378. **Prandota I.** Świadkuje on na dokumencie kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru tynieckiego między latami 1119 a 1124.

Jestto senior rodu Odrowążów. Jego gniazdem rodowem był Prandocin, wieś parafialna w pow. miechowskim. Do posiadłości jego oprócz Prandocina należały jeszcze Kacice, Sędowice, Januszowice, Końskie, Odrowąż Stary, Gosań, Nieświn, Modliszewice, Kazanów, Popowo, Dziebałdzice, Białaczów i inne.

Miał on trzech synów: Prandotę II na Prandocinie, Szawła czyli Pawła na Końskich i Dobiesława na Białaczowie, o których niżej.

Zdaje się, iż jegoto śmierć jest w nekrologu klasztoru św. Wincentego pod dniem 30 stycznia zapisana [1]).

[1]) Monumenta V, 676.

W odróżnieniu od swego syna młodszego Prandoty, zwany bywa nasz Prandota niekiedy Starym *(Magnus Prandota)*.

Niezwykle interesującym jest szczegół, zawarty w przywileju Bolesława Wstydliwego z r. 1243, a potem w późniejsze zatwierdzenia przejęty, że Stary Prandota wykonywał w dobrach swoich Prandocinie *ius aque et baculi*. *Jus aque et baculi* to są sądy boże, a sądy boże jeszcze w XIII wieku należały do atrybutów monarszego dworu. Jakżeż wytłumaczyć to wykonywanie najwyższej, bo nadwornej jurysdykcyi przez Starego Prandotę nad poddanymi swymi w Prandocinie i to na początku XII wieku, kiedy o jurysdykcyi patrymonialnej szlachty nad swymi poddanymi jeszcze mowy być nie mogło?

Dwa są sposoby wytłumaczenia: albo Stary Prandota miał w Prandocinie osadzonych tylko niewolników, a w takim razie służyła mu z natury rzeczy nad niewolnikami wszelka jurysdykcya, i to jest najbardziej prawdopodobne wytłumaczenie owego *ius aque et baculi*, albo też Stary Prandota był w tamtych okolicach, może w Żarnowie, komesem grodowym, i ową jurysdykcyę najwyższą wykonywał nie jako dziedzic Prandocina, ale jako komes grodowy, co też nie jest niepodobnem do prawdy.

379. **Wszebor II.** Kronika Kadlubka i wielkopolska mienią go być naczelnym wojewodą *(princeps milicie)* podczas ostatniej wyprawy Krzywoustego na Węgry (1138) [1].

Po śmierci Krzywoustego stanął on po stronie uciśnionych przez Władysława młodszych braci [2].

Z imienia sądząc, należał on do jednego rodu z Wszeborem (III) młodszym, a więc do rodu Ogniwów czyli Lubowlitów.

[1] Monumenta II. 359. 516. [2] Ibidem 366.

Trzy wsie Wszebory istnieją w dawnej Polsce, wszystkie na Mazowszu; jedna w pow. biebrzańskim, druga w węgrowskim, trzecia w stanisławowskim. Któraby z nich do naszego Wszebora należała, oznaczyć niepodobna; w każdym razie wobec faktu, że wszystkie te wsie leżą na Mazowszu, należy uważać naszego Wszebora jako wielmożę mazowieckiego.

Świadkuje on na przywilejach dla klasztoru mogilnieńskiego i trzemeszeńskiego, a mianowicie na przywilejach księżnej Salomei i Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru mogilnieńskiego, oraz na przywileju kardynała Humbalda z r. 1146 dla klasztoru trzemeszeńskiego. Na przywileju Kędzierzawego dla klasztoru mogilnieńskiego występuje jako *princeps milicie*.

Klasztorowi trzemeszeńskiemu nadał kościół w Korczynie z dwoma wsiami i innemi pożytkami. Nadał on klasztorowi wrocławskiemu na Piasku za czasów pierwszego opata tegoż klasztoru Ogiera, wieś Oleśnicę (Klein Oels), a w zapisce odnośnej zwany jest powinowatym *(cognatus)* komesa Piotrka.

W r. 1161 już nie żyje; natomiast w tym roku występują już synowie jego Krystyn i Otto z Wierzbic ze Stefanem prawdopodobnie stryjem swoim a bratem Wszebora II.

Stannica jego, o ile sądzić można z pieczęci klasztoru strzelnieńskiego, wyglądała tak:

380. **Warsz** założyciel Warszawy, późniejszej stolicy królestwa polskiego; będzie to prawdopodobnie jeden z synów Męciny lub Bożeja, wymordowanych (1108) przez Świętopelka czeskiego, który się do Polski schronił i dał początek rodowi szlacheckiemu polskiemu Rawiczów.

W najstarszych bowiem pokoleniach rodu Rawiczów przychodzą imiona i Bożeja i Męciny i Warsza, a Męcina jest już reprezentantem zaraz następnego to jest XI pokolenia, tak, że mógłby uchodzić za syna

owego Warsza, tem bardziej, gdy na syna również Warsza imieniem.

Ród Werszowców schroniwszy się do Polski, został zwyczajem w owych czasach praktykowanym, w celu uzyskania szlachectwa polskiego adoptowany do rodu Ogniwów czyli Lubowlitów, reprezentowanego podówczas przez dwóch Wszeborów, starszego i młodszego, z których starszy był naczelnym wojewodą (*princeps milicie*).

Stannica rodu Werszowców, widoczna na pieczęci Warsza, kasztelana krakowskiego, z r. 1278, wyglądała tak:

381-a. **Rawa**, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rawiczów, założyciel mazowieckiego grodu tejże nazwy, oczywiście najstarszy z członków rodu Werszowców, zbiegłych w r. 1108 z Czech do Polski.

Gdy imię Rawa pomiędzy imionami czeskiego rycerstwa nie przychodzi wcale, przeto ten pradynasta musiał w Czechach innego używać imienia, a dopiero tu w Polsce Rawą przezwany został.

Jest bardzo ponętnem, aby proklamacyę Rawa uważać nie za proklamacyę imionową, lecz za topograficzną. Wszelako sufiks patronimiczny „icz“ (Rawicz) taką kombincyę niemożebną czyni.

Trudno też przypuścić, iżby Rawa, która jest w wiekach średnich jednym z najznakomitszych grodów mazowieckich, była kiedykolwiek prywatną a nie książęcą własnością, a musiałaby być koniecznie gniazdem rodowem jakiegoś członka rodu Rawiczów, gdyby za proklamacyę topograficzną służyć miała.

381-b. **Dziwigor** czyli **Dziwisz**. Świadkuje on na dokumencie kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru tynieckiego pomiędzy r. 1119 a 1124.

W przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1149 jest wspomniany, iż nadał klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Wejowo.

Około r. 1170 już nie żyje. Około tego bowiem roku wspomniany jest w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego syn jego Siemian Dziwiszowic [1]).

Jego gniazdem rodowem jest wieś Dziewirzewo w pow. wągrowieckim.

Nekrolog klasztoru św. Wincentego trzy daty śmierci Dziwigorów podaje, jednę 28 kwietnia, drugą 28 września, trzecią wreszcie 4 lipca; przy tej trzeciej dodaje do imienia Dinigorius objaśnienie *laicus*, z czegoby wynikało, że tamtych dwóch Dziwigorów było zakonnikami, a tylko ten świeckim, wobec czego ta ostatnia data odnosiłaby się do naszego Dziwigora.

Dziwigor należał sądząc po imieniu do rodu szczepowego Jelitów-Koźlichrogów-Nagodziców; tylko bowiem tego rodu członkowie używają w wiekach średnich imienia Dziwisza, i to stosunkowo dość często.

Do tego pokolenia należy jeszcze cały szereg dostojników kościelnych, o których, czyby do rodów szlacheckich należeli, odgadnąć nie umiem, więc ich w poczcie rycerstwa polskiego średniowiecznego pomijam, a tylko dla pamięci tu przytaczam:

Marcin, arcybiskup gnieźnieński, który odprawiał pogrzeb Władysława Hermana w Płocku (1102), a któremu także dedykowaną jest kronika Galla (1110) [2]);

Baldwin, biskup krakowski (✳ 1103 † 1109) [3]);

Maur, biskup krakowski (✳ 1110 † 1118) [4]), któremu również dedykowana kronika Galla;

Radost, biskup krakowski (✳ 1118 † 1142) powołany w akcie kardynała-legata Idziego dla klasztoru tynieckiego, wystawionym między r. 1119 a 1124 [5]);

[1]) Monumenta V. 596. [2]) Monumenta II, 501.
[3]) Ibidem II. 795, 796, 831, 874, 930.
[4]) Ibidem II. 797, 831, 832, 874, 915.
[5]) Ibidem II. 778, 797, 832, 874, 909. Kodeks tyniecki N. 1.

Piotr, biskup wrocławski (✳ 1074 † 1110) [1];

Żyrosław, biskup wrocławski, któremu dedykowana jest między innemi kronika Galla (1110);

Hejmo, biskup wrocławski († 1126) [2];

Paweł, biskup kujawski, któremu dedykowane są dwie księgi kroniki Galla (1110);

Szymon, biskup płocki, któremu dedykowaną jest między innemi pierwsza księga kroniki Galla (1110);

Michał, kanclerz Bolesława Krzywoustego, któremu dedykowane są dwie księgi kroniki Galla (1110); wreszcie rocznik świętokrzyski wspomina pod r. 1121 jakiegoś Hektora, który zabity został [3].

§ 10. Jedenaste pokolenie rycerstwa polskiego wieków średnich, 1134—1166.

382. **Grot,** praojciec rodu szlacheckiego polskiego Grotów.

Gdy imię Grot u nas jest właściwem rodowi Rawiczów, zaś ród Rawiczów dopiero w dziesiątem pokoleniu z Czech do Polski przybył, przeto zdaje się, że ród szlachecki Grotów, jest tylko linią poboczną rodu szczepowego Rawiczów, zaś praojciec tego rodu Grot nie może należeć do wcześniejszego, jak do jedynastego pokolenia.

383. **Marcin Sułkowicz** (syn Sułka N. 376), świadkuje on już wraz z ojcem swym na akcie kardynała-legata Idziego, wydanym dla klasztoru tynieckiego, pomiędzy r. 1119 a 1124 [4].

W r. 1153 świadkuje na przywileju Jana, arcybiskupa gnieźnieńskiego, wydanym dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy (później w Jędrzejowie) [5].

---

[1]) Ibidem II, 778, 797. [2]) Ibidem II, 797, 874.
[3]) Ibidem II, 774. [4]) Kodeks tyniecki N. 1.
[5]) Kodeks małopolski II, 372.

W r. 1161 wreszcie jest obecny z książętami Bolesławem Kędzierzawym i Henrykiem sandomirskim przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [1]).

Należy on tak jak i jego ojciec prawdopodobnie do rodu Starzów.

Tu z kolei przytoczyć mi wypada imiona kilku rycerzy, zapisanych w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego, których wpis do albumu zdaniem wydawcy tego pomnika, nastąpił między r. 1134 a 1150, więc oczywiście do jedynastego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich należą:

384. **Degno I.** 385. **Jakub I.**
386. **Odolan I.** 387. **Lardan.**
388. **Stojgniew II.** 389. **Sławosz I.**
390. **Bogumił II.** 391. **Miłogost.**
392. **Uniegost.** 393. **Bezdrew I.**
394. **Sulisław III.** 395. **Wit I.**
396. **Mikora I.** 397. **Krzystoń II.**
398. **Nacemir.**

399. **Czewój II.** Świadkuje on na przywileju księżnej Salomei dla klasztoru mogilnieńskiego, do roku 1143 odkazywanym [2]). Imię jego na tym przywileju położone jest mylnie Cechawy, a powinno brzmieć Czechwoj. Imię Czewój bowiem złożone jest z dwóch źródłosłowów imionotwórczych: Czech lub Ciech i Wój, z czego się zrazu wytworzyło imię Czechwój lub Ciechwój, a potem Czewój. Jegoto niewątpliwie gniazdem rodzinnem będzie Czewojewo, wieś w powiecie mogilnickim.

400. **Andrzej II** syn biskupa, świadkuje na powołanym codopiero przywileju księżnej Salomei bez daty, wydanym dla klasztoru mogilnieńskiego, a odkazywanym do roku 1143.

[1]) Kodeks małopolski II. 373. [2]) Kodeks wielkopolski I. N. 9.

401. **Degno II.** Świadkuje on na wspomnianym powyżej przywileju księżnej Salomei, rzekomo z r. 1143 dla klasztoru mogilnieńskiego, następnie świadkuje na przywileju Mieszka Starego z r. 1145 dla klasztoru trzemeszeńskiego i wreszcie świadkuje na innym wątpliwej autentyczności przywileju tegoż Mieszka Starego z roku rzekomo 1200 dla klasztoru mogilnieńskiego [1]).

W r. 1145 nadał on klasztorowi trzemeszeńskiemu wieś Oćwiekę z trzema jeziorami na wyłączną własność.

W r. 1176 występuje już syn jego Szymon.

Jak wyglądała stannica tego Degnona otrzymu-

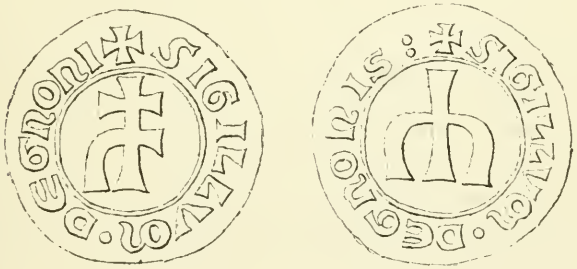

jemy wiadomość z oryginalnego tłoku dwustronnego, znalezionego na gruntach wsi Plowce, a należącego do dwóch Degnonów, snać ojca i syna, który to tłok po rzeźbie sądząc nie może być starszy nad koniec XIII wieku. Dwa imiona Degnonów wyrznięte na tłoku, wobec tego, że imię to do rzadko używanych należy, dozwala nam przypuszczać z pewnem prawdopodobieństwem, iż wszyscy ci trzej Degnonowie do jednego wspólnego rodu należą.

Wedle stannicy sądząc ród Degnonów byłby jedną z młodszych linij rodu szczepowego Popielidów.

[1]) Kodeks wielkopolski I. XX. 9. II. 36.

402. **Radzisław** albo **Radosław**. Świadkuje on na tylekroć wzmiankowanym przywileju księżnej Salomei bez daty (1143) dla klasztoru mogilnieńskiego; świadkuje również na przywileju bez daty Kazimirza Sprawiedliwego dla szpitalników zagojskich, odkazywanym do r. 1173 [1]).

W akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 jest przywiedzione, iż nadał on klasztorowi miechowskiemu Skaryszów wraz z kościołem, jarmarkiem i karczmą, oraz Rzępin w pow. opatowskim wraz z poddanymi [2]). Jest on w tym akcie zwany *comes in Sandomiriensi provincia*, z czegoby wynikało, iż był co najmniej kasztelanem, jeśli nie wojewodą sandomirskim.

Wojewodą mógł być sandomirskim tylko do roku 1166, gdyż w XII wieku nie istnieją jeszcze wojewodowie ziemscy, ale tylko nadworni. Otóż gdy książę Henryk otrzymał dzielnicę sandomirską, musiał sobie na dworze swoim ustanowić godność palatyna czyli komesa pałacowego; ale z bezpotomną śmiercią księcia Henryka w r. 1166, zgasła i godność ta komesa pałacowego, tembardziej gdy nawet dzielnica sandomirska w całości się nie utrzymała, lecz na trzy części, prawdopodobnie sandomirską, wiślicką i żarnowską podzieloną i między Mieszka Starego, Bolesława Kędzierzawego i Kazimirza rozdzieloną została.

403. **Zbyłut I.** Świadkuje on na przywileju księżnej Salomei dla klasztoru mogilnienskiego, rzekomo z r. 1143, na przywileju Mieszka Starego z r. 1145, dla klasztoru trzemeszeńskiego, na przywileju kardynała Humbalda z r. 1146 dla tegoż klasztoru, wreszcie na przywileju Jana, arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1153, dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy (Jędrzejów) [3]).

W r. 1153 zakłada on klasztor w Leknie i nadaje mu wsie Rgielzko z jeziorem, Straszewo, Pa-

[1]) Rzyszcz. Muczk. III, N. 6. [2]) Kodeks małopolski II, 375.
[3]) Kodeks wielkopolski I. NN. 9, 11. 12. Kodeks małop. II, 372.

nigrodź i Lekno z jarmarkiem i karczmą [1]). Prawdopodobnie w tym mniej więcej czasie ufundował Zbylut kościół św. Jakuba w Mogilnie, nadając mu wieś Boguszyno [2]).

Żona zaś Zbyluta, niewiadomego nazwiska, nadała klasztorowi mogilnieńskiemu wsie Gościsławie i Kaczkowo [3]).

Zbylut należy do pałuckiej linii rodu Starzów. Niektórzy badacze są zdania, że pałuccy Starzowie z małopolskimi Starzami nie zostają w żadnych związkach pokrewieństwa i dwa zupełnie obce rody przedstawiają. Metrykami zapewne dziś trudno udowodnić pokrewieństwa tych dwóch rodów; ale jeśli identyczność herbu (Topór u obu rodów) nie ma żadnego waloru, to może ten szczegół nie będzie bez wartości, że niedaleko dawnego grodu Wojnicza, leży nad Dunajcem wieś Zbylutowska góra, oczywiście gniazdo rodowe Zbyluta, a w najbliższem sąsiedztwie wieś Sieciechowice, widocznie gniazdo rodowe jakiegoś Sieciecha, a przecież imię Sieciech to klasyczne imię Starzów małopolskich. Te dwie wsie sąsiadujące ze sobą: Zbylutowska góra i Sieciechowice świadczą dowodnie, że kiedyś (niedawniej jak w XII jeszcze wieku) sąsiadowali ze sobą członek rodu Starzów pałuckich i członek rodu Starzów małopolskich.

Zbylut miał trzech synów: Sławnika, Piotra i Ogiera, którzy w r. 1153, przy fundacyi klasztoru lekneńskiego, temuż klasztorowi wsie Koprzywice i Mokronos nadali.

404. Komes **Czyżema** czy też **Secema**. Prawdziwe imię tego wielmoży nie daje się z pewnością oznaczyć. Świadkuje on tylko na przywileju księżnej Salomei rzekomo z r. 1143, wydanym dla klasztoru mogilnieńskiego, i tam jego imię wypisane jest ortografią śre-

[1]) Kodeks wielkopolski I. N. 18. [2]) Ibidem N. 3.
[3]) Ibid. I. 18.

dniowieczną „Zyzema *comes*“, co może równie dobrze znaczyć Czyżemę jak i Secemę.

Pośród miejscowości dawnej Polski mamy bowiem dwa Czyżeminy, jeden w pow. łaskim, par. Tuszyn, drugi w pow. łódzkim, par. Rzgów i dwa Seceminy, jeden par. w pow. włoszczowskim, drugi w pow. sochaczowskim, par. Głusk, lecz która z tych wsi mialaby być gniazdem rodowem naszego Czyżemy czy Secemy, rozstrzygnąć nie jesteśmy w stanie.

405. Komes **Mikora II.** Występuje on najpierw w r. 1145, w przywileju Mieszka Starego, z nadaniem wsi Jeżów w pobliżu Waśniowa, klasztorowi trzemeszeńskiemu [1]).

W r. 1149 świadkuje na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego [2]), zaś w r. 1153 świadkuje na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego, dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy [3]).

W r. 1175 nadaje on klasztorowi lubiąskiemu wieś Żorawin z rolami, 25 klaczami, 6 wołami, 3 krowami, karczmą i mostem koło Widawy, oprócz tego dworek i sad w Olbinie (zapewne w Elbingu), łąkę, rolę, 2 jeziora, dziewiątą rybę i dochód na rzeźnikach 300 denarów [4]).

Klasztorowi miechowskiemu zaś dał wieś Chełm nad Rabą wraz z kościołem i dziesięcinami, karczmą i jarmarkiem, dalej Nieszkowice, sól w Bochni, Przewieczanach i Sidzinie oraz karczmę Studeńkę [5]).

Na stare lata wstąpił do klasztoru lubińskiego i temuż klasztorowi zapisał gniazdo swe rodzinne Mikorzyn w Wielkopolsce [6]).

Nekrolog klasztoru lubińskiego podaje datę jego

[1]) Kodeks wielkopolski I. N. 11. [2]) Mosbach: Piotr str. 102.
[3]) Kodeks małopolski II. 372. [4]) Kodeks wielkopolski I, N. 21.
[5]) Kodeks małopolski II. 375. [6]) Monumenta V. 635.

śmierci na dzień 11 sierpnia, zaś nekrolog klasztoru św. Wincentego na dzień 27 października [1]).

Potomstwo jego nie jest znane.

406. **Męcina.** Świadkuje on w r. 1145 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego (Montinus), i znowu w r. 1146 na dokumencie kardynała Humbalda dla tegoż klasztoru [2]).

W r. 1161 (Mantina) jest obecny na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [3]).

Jego gniazdem rodowem jest wieś par. Męcina, w powiecie limanowskim.

Jest on niewątpliwie członkiem rodu szlacheckiego polskiego Rawiczów, a prawdopodobnie synem jednego z tych Werszowców, którzy z Czech do Polski w r. 1108 zbiegli, a którego tu Rawą zwano.

Jego synem jest Warsz, który występuje już w r. 1189, snać już wtenczas stary Męcina nie żył.

407. Komes **Dzierżykraj.** Świadkuje on w r. 1145 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego, a w r. 1146 na akcie kardynała Humbalda dla tegoż klasztoru, wreszcie w r. 1153 na akcie fundacyjnym Zbyluta dla klasztoru lekneńskiego [4]).

W r. 1145 nadał klasztorowi trzemeszeńskiemu wieś Gąsawę i Konratowo wraz z jeziorem Golsze.

Potomstwo jego nie jest znane.

408. Komes **Stojsław,** nadał w r. 1145 klasztorowi trzemeszeńskiemu gniazdo swoje rodzinne Stojsławie, dziś nieistniejące [5]).

Nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje datę jego śmierci na dzień 7 października [6]).

---

[1]) Monumenta V, 572, 635, 710.
[2]) Kodeks wielkopolski I, NN. 11 i 12.
[3]) Kodeks małop. II, N. 373.
[4]) Kodeks wielkop. NN. 11, 12, 18.
[5]) Kodeks wielkopolski I, N. 11. [6]) Monumenta V, 708.

409. Komes **Janusz,** brat komesa Trojana a syn Wojsława I (N. 337).

W r. 1146 nadał on klasztorowi trzemeszeńskiemu Strzelno wraz z wszelkiemi użytkami [1]).

W tymże roku wybudował on w Trzemesznie kościół św. Jana ewangielisty, któremu nadał wsie Sierakowo, Ostrowite, Januszowo (widocznie gniazdo swoje rodowe) i Chorzelino. Oprócz tego wraz z żoną swą Sulisławą, nadał temu kościołowi połowę karczem, jarmarków i cel w grodzie wyszogrodzkim oraz wieś Loskunie i zastawę rybną na rzece Brdzie.

Jest on wraz z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego w r. 1161 przy poświęceniu kościoła w Łęczycy.

W r. 1175 świadkuje on na przywileju Bolesława Wysokiego dla klasztoru lubiąskiego [2]).

Należy on do rodu szlacheckiego polskiego Ogniwów-Lubowlitów, linii młodszej rodu szczepowego Starzów.

Potomstwo jego nie jest znane, może synami jego są Wojsław i Giedko, biskup krakowski, bracia rodzeni a może Żyrom palatyn mazowiecki. Datę jego śmierci podaje nekrolog klasztoru św. Wincentego na dzień 14 lutego [3]).

410. Komes **Trojan,** brat poprzedniego komesa Janusza a syn Wojsława I (N. 337).

Nadał on w r. 1145 klasztorowi trzemeszeńskiemu wsie Pilchutkowo i Grabonowo wraz z zastawą rybną na Wiśle [4]).

Około połowy XII wieku świadkuje on na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru mogilnieńskiego, w nieznanym zresztą charakterze urzędowym *procurator* [5]).

[1]) Kod. wielkopolski I, N. 11. [2]) Ibidem N. 21.
[3]) Monumenta V. 678. [4]) Kod. wielkopolski N. 11.
[5]) Kod. wielkopolski I, N. 3.

Należy do rodu Ogniwów-Lubowlitów.

Syn jego Piotr, wspomniany jest w dokumencie bez daty Gedki biskupa mazowieckiego, odnoszonym do r. 1206 [1]).

411. Komes **Bogumił**. Świadkuje on w r. 1145 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego, zaś w r. 1146 na akcie kardynała Humbalda dla tegoż klasztoru [2]), wreszcie w r. 1153 na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy [3]).

Należy on prawdopodobnie do rodu szlacheckiego polskiego Kopaszynów.

412. Komes **Bernard**. Nadaje on w r. 1145 klasztorowi trzemeszeńskiemu wieś Szelejewo, wraz z wszelkiemi pożytkami [4]).

W r. 1189 występuje już syn jego Sulisław Bernardowicz.

Pochodzenie komesa Bernarda nie jest znane, tylko imię syna jego Sulisława czyli Sułka, mogłoby wskazywać na ród Starzów.

413. Komes **Zdzisław** czyli **Zdziesza**.

W r. 1146 nadał on klasztorowi trzemeszeńskiemu wsie Jabłowo i Zalachow wraz z cłem i innemi pożytkami [5]), zaś bula papieża Celestyna III z r. 1193 wspomina, iż nadał on klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Gorac [6]).

Zdaje się, iż to jego nekrolog klasztoru św. Wincentego nazywa *cognatus fundatoris*, powinowatym Piotrka Włosta i podaje datę jego śmierci na dzień 3 kwietnia [7]).

414. **Niemir** komes, nadał w r. 1145 klasztorowi trzemeszeńskiemu wieś Prawadostów [8]).

[1]) Kod. mazowiecki N. 2. [2]) Kod. wielkopolski NN. 11 i 12
[4]) Kod. małopolski II, N. 372. [3]) Kod. wielkopolski I, N. 11.
[5]) Ibidem N. 11. [6]) Ibidem N. 31.
[7]) Monumenta V, 685. [8]) Kod. wielkopolski I, N. 11.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Niemirów w pow. opatowskim, par. Szumsko.

415. **Spitygniew,** świadkuje w r. 1145 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego, a w r. 1146 na akcie kardynała Humbalda dla tegoż klasztoru [1]).

Jest też zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego [2]).

416. Komes **Pakosław II.** Świadkuje on na przywileju Mieszka Starego z r. 1145 dla klasztoru trzemeszeńskiego, oraz na akcie kardynała Humbalda z r. 1146 dla tegoż klasztoru, wreszcie na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego [3]).

Klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego nadał on r. 1149 w górach wieś Taszów oraz młyn w Dobrej [4]).

Należy on, po imieniu sądząc, niewątpliwie do rodu szlacheckiego polskiego Skarbków.

417. **Wincenty,** kanonik gnieźnieński, nadał w r. 1145 klasztorowi trzemeszeńskiemu wieś Bezkorzystew ze wszelkiemi pożytkami [5]).

418. Komes **Wrocław II** czyli **Wrotysz.** Świadkuje on na przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1149 dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego [6]).

W r. 1161 jest obecny z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [7]).

Nadał on katedrze wrocławskiej wieś nad brodem żmigrodzkim, oraz wsie „Charbei i Wlevilci“ [8]).

Jest on współzałożycielem klasztoru Premonstrantów w Hebdowie.

[1]) Kodeks wielkop. NN. 11 i 12. [2]) Monumenta V, 582.
[3]) Kod. wielkopolski I. NN. 11, 12, 18.
[4]) Ibidem N. 31. Mosbach: Piotr str. 102
[5]) Kod. wielkopolski I, N. 11. [6]) Mosbach: Piotr str. 102.
[7]) Kod. małopolski II. N. 373. [8]) Kod. wielkop. I, N. 586.

Nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje datę jego śmierci na dzień 16 kwietnia [1]).

Ponieważ Hebdów leży w okolicy posiadłości rodu Czewojów, przeto i tego Wrotysza do rodu Czewojów zaliczamy.

419. **Mateusz** biskup krakowski (✳ 1143 † 1166). Nadał on klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego dziesięcinę ze wsi Wawrzeńczyc, a świadkuje na przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1149 dla tegoż klasztoru [2]).

420. **Jan** zrazu biskup wrocławski, następnie arcybiskup gnieźnieński (✳ 1141 † 1166).

Wedle przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1149, wydanego dla klasztoru św. Wincentego, nadał on, jako biskup wrocławski, temuż klasztorowi dziesięcinę z wszystkich ówczesnych posiadłości klasztoru [3]).

W r. 1153 świadkuje jako arcybiskup gnieźnieński na przywileju fundacyjnym Zbyluta dla klasztoru lekneńskiego [4]); zaś w r. 1161 obecny jest wraz z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [5]).

W tymże roku jako arcybiskup gnieźnieński zakłada on przy asystencyi brata swego Klemensa klasztor Cystersów we wsi Brzeźnicy, później Jędrzejowem zwanej, i nadaje mu dziedziczne swe włości Rakoszyn, Potok, Lysaków, Łątczyn, Raków, Tarszawa i Chorzewa, wszystkie w pow. jędrzejowskim położone [6]); następnie zaś r. 1166 czy też 1167 podczas poświęcenia kościoła w Jędrzejowie dziesięcinę po 50 pługach we wsiach Złotniki, Skotniki, Rębieszyce, Lasochów, Żarczyce, Zdanowice, Chaczewice, Brzeźno i Brzegi, a nadto odziedziczone po powinowatym swym Smyłu Bodzanto-

[1]) Monumenta V. 687.
[2]) Monumenta II, 775, 798, 875, 934. Mosbach: Piotr str. 102.
[3]) Mosbach: Piotr str. 102. [4]) Kod. wielkopolski I. N. 18
[5]) Kod. małopolski II. N. 373. [6]) Ibidem N. 372.

wiczu dobra Ujazd, Błonie, Zesie(?), Błoniany, Błotniki, Lęcze, Skowronno i Kamieńczyce, oraz wsie zakupione Dzierążnię, Buszków, Tropiszów, Białę i Pozdzień [1]).

Do jakiegoby rodu szlacheckiego polskiego należał ten Jan arcybiskup gnieźnieński wraz z bratem swoim Klemensem czy Klimuntem, zachodzi poważna wątpliwość. Długosz zalicza ich do Swiebodziców-Gryfów: tymczasem gdyby to prawdą było, tedy dziedzicami klasztoru jędrzejowskiego byliby Gryfici i nagrobki ich w kościele jędrzejowskim powinny się znajdować. Atoli w kościele jędrzejowskim znajdowały się nagrobki samych tylko Lisów, a co najważniejsza, że najstarsza pieczęć miasteczka Jędrzejowa z XIV wieku, jaką w ręku miałem, herb Lis w tarczy przedstawiała. Z tego się okazuje, że dziedzicami klasztoru jędrzejowskiego był ród Lisów, że zatem owego Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego wraz z bratem Klimuntem do rodu Lisów zaliczyć wypada.

421. Komes **Klemens I** inaczej **Klimunt**, brat rodzony codopiero wzmiankowanego arcybiskupa Jana.

W r. 1149 świadkuje na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego [2]); w roku 1153 świadkuje na przywileju brata swego Jana, arcybiskupa gnieźnieńskiego, dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy (Jędrzejów) [3]), wreszcie w r. 1161 obecny jest wraz z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [4]).

Jego gniazdem rodzinnem jest Klimontów, w pow. jędrzejowskim, par. Mstyczów.

Jego to zapewne datę śmierci podaje nekrolog wrocławskiego klasztoru św. Wincentego na dzień 12 marca [5]).

[1]) Kod. małopolski II, NN. 372 i 374.
[2]) Mosbach: Piotr, str. 102. [3]) Kod. małopolski II, N. 372.
[4]) Ibidem II, N. 373. [5]) Monumenta V, 782.

422. Komes **Jaksa,** zwany także niekiedy w dokumentach *dominus*, świadkuje w r. 1149 na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego [1]); w r. 1153 na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy (Jędrzejowie) [2]); w r. 1166 czy 1167 na innym przywileju tegoż arcybiskupa Jana dla klasztoru jędrzejowskiego [3]); około r. 1173 na niedatowanym przywileju Kazimirza Sprawiedliwego dla klasztoru Szpitalników w Zagościu [4]); wreszcie jest obecny wraz z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [5]).

W r. 1162 odbył Jaksa pielgrzymkę do Jerozolimy [6]), skąd przywiódł ze sobą do Polski jednego kanonika Grobu Chrystusa Pana i nadał onemuż trzy wsie Miechów, Zagorzyce i Komarów za zezwoleniem Bolesława Kędzierzawego na rzecz Zgromadzenia Stróżów Grobu Chrystusowego. Przy którejto sposobności Bolesław Kędzierzawy nadał tak ufundowanemu klasztorowi miechowskiemu takie swobody, iż poddani dóbr klasztornych nie mają odbywać służby wojennej, ani budować grodów, ani uiszczać poradlnego i stróży, ani oddawać powozu i podwód, ani wreszcie stósować się do zarządzeń myncerza [7]).

W przywileju Bolesława Wstydliwego z r. 1252 jest wzmianka, że nasz Jaksa nadał klasztorowi Benedyktynów w Sieciechowie wsie Leszno, Spiczę, Senlod, Uściwierz, Nadryb, Jastków, Jastkową Dąbrowę, Nasiłów i Opatkowice [8])

[1]) Mosbach: Piotr str. 102. [2]) Kod. małopolski II. N. 372.
[3]) Ibidem II, N. 374. [4]) Rzyszcz. Muczk. III. N 6.
[5]) Kod. małopolski II. N. 373. [6]) Monumenta II. 798.
[7]) Kod. małopolski II. N. 375.
[8]) Kod. dyplom. katedry krakowskiej św. Wacława I. N. 34.

Kronika wielkopolska Boguchwałowa opowiada, że nasz Jaksa miał córkę komesa Piotrka Włosta za małżonkę, i że właśnie podczas weseliska Jaksy z córką Piotrkową Władysław II polecił Piotrka ująć i oślepić [1]).

Za czasów wielkoksięstwa Mieszka Starego był Jaksa najzagorzalszym zwolennikiem Kazimirza Sprawiedliwego i onto z synem swym Świętosławem i biskupem krakowskim Gedką sprowadzili Kazimirza na stolec krakowski.

Jaksa był zrazu księciem udzielnym w ziemi braniborskiej na Kopaniku. Kronika wielkopolska nazywa go księciem serbskim *(dux Sorabie)* [2]), z czem się atoli hiperkrytyka Mosbacha żadną miarą pogodzić nie chce. My nie mamy najmniejszego powodu powątpiewać w autentyczność podania kroniki wielkopolskiej, bez względu, czy ów ustęp wyszedł z pod pióra samego autora kroniki czy też późniejszejszego jakiego onejże głosatora.

Że Jaksa był księciem dowodzi tego: 1) ustęp przywileju Bolesława Wstydliwego z r. 1252 dla klasztoru sieciechowskiego, gdzie jest wyraźnie podane *Jacza, qui cognominatus erat dux:* mógłby tylko razić wyraz *cognominatus* i dawać pochop do twierdzenia, że Jaksa nie był rzeczywistym księciem, lecz tylko za księcia uchodził. To się tem tłumaczy, że Jaksa w Polsce istotnie księciem nie był, gdyż księstwo jego Kopanik (niedaleko Berlina) leżało po za granicami Polski, w Polsce zatem mógł być tylko nazywany *(cognominatus)* księciem, ale księciem nie był;

2-o denary bite z napisem: IACZA DE COPNIC, lub IACZO DE COPNIC, lub IAKZA COPTNIK CNE(S), które ponad wszelką wątpliwość dowodzą, że Jaksa był kniaziem czyli księciem panującym.

Wprawdzie mogłaby zachodzić wątpliwość, czy te denary odnoszą się rzeczywiście do naszego Jaksy, czy

[1]) Monumenta II. str. 520. [2]) Ibidem.

może do innego jakiego księcia tegoż imienia. Zważywszy atoli, iż nie jest nam znany żaden inny książę Słowian łużycko-serbskich imieniem Jaksa z połowy XII wieku, zważywszy, że do naszego Jaksy przylgnęła tradycya jego książęcej godności, i to nietylko w źródłach naszych ale i w czeskich (Pulkawy kronika), zważywszy, iż Jaksa jest niewątpliwie u nas przybyszem, skoro mimo, iż jest niewątpliwie najpotężniejszym z żyjących w połowie XII wieku wielmożów polskich, imię ojca jego mimoto zgoła znane nie jest, nie ma żadnego racyonalnego powodu do powątpiewania, że ów Jaksa książę kopanicki, bijący denary w XII wieku, a nasz Jaksa fundator klasztoru miechowskiego są identycznemi osobami.

Opowiada Długosz, że nasz Jaksa, którego zwie *satrapa et regulus Polonorum*, założył w r. 1191 klasztor Premonstrantek na Zwierzyńcu, nadając mu w posagu wsie Zwierzyniec, Zabierzów i Bibice [1]). Zachodzi tu widocznie jakieś nieporozumienie.

Wiadomo przecież, iż Zwierzyniec stąd ma swą nazwę, iż był zwierzyńcem (*hortus ferarum*) książęcego dworu krakowskiego, a więc własnością książęcą i rycerską własnością Jaksy być nie mógł; że zaś jeszcze i później po ufundowaniu klasztoru Premonstrantek istnieje w tem miejscu zwierzyniec królewski, przeto z tego oczywiście wynika, że klasztor Premonstrantek zwierzyniecki założony został w dobrach książęcych a nie rycerskich, a więc przez księcia a nie przez Jaksę.

Nie dochował nam się wprawdzie przywilej fundacyjny tego klasztoru ani w oryginale, ani w kopii, ani nawet ślad istnienia takowego kiedykolwiek, ale posiadamy dwa bardzo wczesne a bardzo interesujące przywileje Bolesława Wstydliwego, dla tego klasztoru

[1]) Długosz: Liber beneficiorum. III. str. 58.

wydane, jeden z r. 1254, drugi z r. 1256, oba zatem zaledwo w 60 lat po rzekomem założeniu klasztoru wystawione [1]), obejmujące dokładne wyszczególnienie posiadłości tego klasztoru, z którychto przywileji w żadnem nie ma żadnej zgoła wzmianki o Jaksie jako fundatorze klasztoru, lecz owszem przywilej z r. 1256 wyraźnie przytacza, że fundatorami klasztoru byli poprzednicy księcia, książęta krakowscy, a zatem oczywiście Kazimirz Sprawiedliwy i Leszek Biały. Zresztą pomiędzy posiadłościami klasztoru jest wiele wsi wraz z ludnością przypisaną do gleby (*cum hominibus ascripticiis*), którato ludność żadną miarą z nadania rycerskiego pochodzić nie mogła, gdyż rycerstwo takiej ludności wieśniaczej nie posiadało nigdy.

Tylko fakt, że klasztor zwierzyniecki pomiędzy posiadłościami swemi posiada także wieś Jaksice, która jest widocznie gniazdem rodowem Jaksy, dowodzi, że Jaksa jakkolwiek nie był fundatorem klasztoru zwierzynieckiego, dobrodziejem klasztoru tego był przecież niewątpliwie. Tak wcześnie bowiem nie mógł klasztor przyjść do posiadania Jaksic, jak tylko z daru samegoż Jaksy.

Być może, że i inne jeszcze jakie dobra klasztoru zwierzynieckiego pochodzą z daru Jaksy, i że pamięć tych dobrodziejstw zrodziła wieść o rzekomem fundatorstwie Jaksy samegoż klasztoru.

Jaksa fundował jeszcze kościół wrocławski św. Michała, położony niegdy w pobliżu kościoła św. Wincentego, który po jego śmierci wykończyła jego żona [2]).

Jaksa umarł w r. 1176 [3]), nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje datę jego śmierci na dzień 7 kwietnia [4]).

---

[1]) Kodeks dypl. katedry krak. św. Wacława I. N. 40. Rzyszcz. Muczk. III, N. 33.

[2]) Mosbach: Piotr str. 45. [3]) Monumenta II, 799.

[4]) Monumenta V. 686.

Potomstwo Jaksy nie jest wcale znane, żaden rycerz z drugiej połowy XII i pierwszej XIII wieku nie podaje się za syna Jaksy, wobec czego przypuszczenie jest bliskie, że Jaksa nie pozostawił męskiego potomstwa.

Za takiem przypuszczeniem przemawia jeszcze bardzo silnie fakt, że na tablicy erekcyjnej kościoła św. Michała we Wrocławiu, fundacyi jak powyż Jaksy, jest wzmianka, że kościół ten niewykończony, po śmierci Jaksy wykończyła jego żona; o synu zaś nie ma żadnej wzmianki, co byłoby niewątpliwie nastąpiło, gdyby syn po nim pozostał.

Długosz zalicza go do rodu Gryfitów, co w tem może mieć swoje potwierdzenie, że jeszcze i po dziś dzień niektóre rody Gryfitów używają przymianku Jaksa; ale w takim razie musielibyśmy przyjąć, że Jaksa pozostawił męskich potomków. W takim razie mógłby być synem Jaksy nieznany z imienia ojciec Marka wojewody krakowskiego lub też dziad Klemensa z Ruszczy, krakowskiego kasztelana.

423. **Krystyn** czyli **Krzystoń III**, brat Kanimira.

Nadaje on w r. 1149 klaszorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Rudnię w pobliżu Lignicy, klasztorowi zaś miechowskiemu w czasie bliżej nieoznaczonym nadał wieś Żytnę [1]).

W r. 1161 jest obecny wraz z dworem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [2]).

Gdy brat naszego Krzczona nazywa się Kanimirem, ród zaś Kanimirów należy do rodu Awdańców, przeto i my naszego Krzczona do rodu Awdańców zaliczyć musimy.

424. **Jordan**, znany jest tylko z nadania jakiejś,

[1]) Kod. małop. II, N. 375.
[2]) Ibidem N. 373.

z nazwy bliżej nieokreślonej wsi w r. 1149 klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego [1]).

Nekrolog klasztoru lubińskiego kładzie datę jego śmierci pod dniem 1 września [2]).

425. **Ratymir.** Nadał on w r. 1149 klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Stachów [3]). Zresztą nic zgoła o nim i jego rodzie wiadomem nie jest.

426. Komes **Teodor I,** świadkuje w r. 1149 na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego [4]). Z imienia sądząc, możnaby tego Teodora zaliczyć do rodu Gryfów-Świebodziców, a w szczególności do małopolskiej linii tegoż rodu.

427. **Bronisz I,** nadał on w r. 1149 klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Górkę (Gorech) [5]).

Nic zresztą więcej o tym Broniszu wiadomem nie jest.

Po imieniu sądząc należałby ten Bronisz do tegożsamego rodu, co i komes Bronisz z Gościchowa, fundator klasztoru paradyskiego (1230), którego Długosz do rodu szlacheckiego Wieniawitów zalicza.

Jegoto zapewne dzień śmierci podaje nekrolog klasztoru lubińskiego na dzień 23 listopada [6]).

428. Komes **Krzyszan,** świadkuje na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego w r. 1149 [7]).

Nekrolog klasztoru lubińskiego podaje pod dniem 24 marca datę śmierci komesa Krzysza (*comes Crischo*), będzie to zapewne nasz Krzyszan [8]).

Zresztą nic bliższego nie jest nam o rodzie tego Krzyszana wiadomem.

429. **Sędziwój,** nadał on w r. 1149 klasztorowi

[1]) Mosbach: Piotr str. 102. Kod. wielkopolski N. 31.
[2]) Monumenta V, 638. [3]) Mosbach: Piotr str. 102.
[4]) Ibidem. [5]) Ibidem. [6]) Monumenta V, 647.
[7]) Mosbach: Piotr str. 102. [8]) Monumenta V. 617.

wrocławskiemu św. Wincentego wieś Świątnik (Succino) [1]).

Z licznych Sędziwojów zapisanych w nekrologu klasztoru lubińskiego, dwóch jest komesów, jeden zmarły d. 29 maja, drugi dnia 11 października [2]). Jeden z nich będzie zapewne naszym Sędziwojem.

Jego gniazdem rodowem będzie Sędziwojewo w pow. wrzesińskim.

Z imienia sądząc należał nasz Sędziwój prawdopodobnie do rodu Nałęczów albo Ostrorogów.

430. **Witosław**, nadał on w r. 1149 klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Zasep [3]).

Pięciu Witosławów notuje nekrolog wzmiankowanego klasztoru św. Wincentego, a jednego nekrolog klasztoru lubińskiego. Czy który z nich jest naszym Witosławem i który, oznaczyć nie umiem.

Z kolei notujemy tu imiona kilku rycerzy, zapisanych w albumie klasztoru lubińskiego, których wpis do albumu mógł nastąpić zdaniem wydawcy tego pomnika około r. 1150.

431. **Radosław** z żoną Radosławą.

432. **Ociesław**, którego gniazdem rodowem jest zapewne wieś Ociesław w pow. gdańskim, par. Giemlice.

433. **Wyszota** z bratem Pawłem, którego śmierć podaje nekrolog klasztoru św. Wincentego na dzień 21 listopada [4]).

434. **Drogosław II**, którego datę śmierci podaje nekrolog klasztoru św. Wincentego na dzień 24 sierpnia [5]), a którego gniazdem rodowem będzie jedna z kilku wsi noszących nazwę Drogosław, a położonych w pow. szubińskim, gnieźnieńskim, odolanowskim i świeckim.

[1]) Mosbach: Piotr str. 102. Kodeks wielkopolski l. N. 31.
[2]) Monumenta V, 643. 693.
[3]) Mosbach: Piotr str. 102. Kod. wielkopolski l. N. 31.
[4]) Monumenta V, 713. [5]) Ibidem V, 703.

435. **Wojsław III** z ojcem i matką.

436. **Dzierżysław** (albo **Dzierżek II**), którego gniazdem rodzinnem będzie zapewne wieś Dzierżysław w pow. słupeckim, pow. Skulsk.

437. **Zyrota** (albo **Żyra** I).

438. **Rostygniew** z żoną Litobną, którego śmierć kładzie nekrolog klasztoru lubińskiego na dzień 4 listopada [1]).

439. Komes **Tomasz**, świadkuje on na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru lekneńskiego [2]).

Należał on do dobrodziejów klasztoru lubińskiego. Żona jego zwała się Gregoryą, a dwaj synowie przyjęli regułę w klasztorze lubińskim [3]).

440. **Mieczysław II**, świadkuje na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1153 dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy (Jędrzejów) [4]).

441. **Mikołaj I** wojski *(tribunus)*, świadkuje on na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1153 dla klasztoru Cystersów w Brzeźnicy [5]).

442. Komes **Dobrogost** świadkuje w r. 1153 na przywileju Zbyluta dla klasztoru lekneńskiego [6]).

W przywileju Bolesława Kędzierzawego, wystawionym dla klasztoru mogilnieńskiego pod fałszywą datą r. 1065, jest wzmianka, że nasz Dobrogost, który tu jest zwany Starym (*Magnus*), fundował kościół św. Klemensa w Mogilnie, nadając onemuż wieś Padniewo za zezwoleniem swoich krewniaków [7]).

Datę jego śmierci kładzie nekrolog wrocławskiego klasztoru św. Wincentego na dzień 15 września [8]).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Dobrogostowo, dziś Dobergast, położone na Szląsku pruskim w pow. strzelińskim, par. Dankowice, które już

[1]) Monumenta V. 645. [2]) Kod. wielkopolski I. N. 18.
[3]) Monumenta V. 528. [4]) Kod. małopolski II. N. 372.
[5]) Ibidem. [6]) Kod. wielkopolski I. N. 18.
[7]) Kodeks wielkopolski I. N 3. [8]) Monumenta V. 705.

w r. 1175 znajduje się w posiadaniu klasztoru Cystersów lubiąskiego, zapewne z nadania naszego Dobrogosta.

Do jakiego rodu szlacheckiego nasz Dobrogost należał, trudno oznaczyć; tylko fakt, że był dziedzicem Padniewa, dozwalałby się domyślać, że ród wielkopolski Padniewskich do jego potomstwa należy, a ród ten należy do rodu szlacheckiego Nowinów.

443. Komes **Jan II**, brat Mateusza; świadkuje on na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru lekneńskiego [1]), w r. 1161 jest na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [2]), wreszcie w r. 1166 lub 1167 na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego dla klasztoru jędrzejowskiego [3]).

W akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 jest wspomnienie, że nasz Jan nadał klasztorowi miechowskiemu wieś, którą brat jego Mateusz nabył w zamian za Gościradzice [4]).

Zresztą nic bliższego o naszym komesie Janie powiedzieć nie umiemy.

444. **Prandota II** (młodszy), syn starego Prandoty I, nadał w r. 1153 klasztorowi lekneńskiemu, fundowanemu przez Zbyluta, wieś Wierzenicę [5]).

Jestto niewątpliwy członek rodu Odrowążów, dziedzic Prandocina.

Synami jego są: Wisław z Prandocina, pierwotny założyciel klasztoru Cystersów w Prandocinie, później przez biskupa Iwona do Mogiły przeniesionego i komes Dobiesław, również niewątpliwi Odrowąże.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Prędocin, wieś położona w pow. i par. Iłża.

---

[1]) Kod. wielkopolski I, N. 18. [2]) Kod. małop. II, N. 373.
[3]) Ibidem II, N. 374. [4]) Ibidem II, N. 375.
[5]) Kod. wielkopolski I, N. 18.

445. Komes **Piotr II Bodzętowicz**, zwany także Starym. Wspomniany on jest w dwóch przywilejach księcia Kazimirza Sprawiedliwego, wydanych dla klasztoru Szpitalników w Zagościu, obu bez daty, z których wcześniejszy do r. 1153, późniejszy do r. 1173 odnoszonym bywa [1]). Wedle treści tych przywileji, założył Henryk ks. sandomirski około r. 1153 klasztor Szpitalników jerozolimskich św. Jana w Zagościu i nadał im w uposażeniu Zagość i trzy jeszcze wsie przyległe, z których jedna zwała się Boreszowie albo Właszów. Z polecenia księcia dokonał obejścia granic tych czterech wsi nasz komes Piotr Bodzętowicz, który w dokumencie rzekomo z r. 1153 zwany jest *Petrus Bozenowic*, zaś w dokumencie ks. Kazimirza Sprawiedliwego rzekomo z r. 1173 *comes Petrus Magnus*.

Otóż to imię *Petrus Magnus* jest niezwykle bałamucące; już bowiem Piotrka Włosta zwano *comes Petrus Magnus*, a oprócz tego żyje około r. 1176 jeszcze jeden *Petrus Magnus* syn Wszebora, kasztelan kruszwicki, a zarazem komes palatyn na dworze Bolesława Mieszkowicza, księcia kujawskiego. Otóż trzech takich komesów Piotrów Starych (*Magnus*) przy szczupłości wielkiej źródeł społecznych, może być wielkiego zabałamucenia powodem, gdy niewiadomo, o którym Piotrze mowa, jeśli się w dokumencie tylko wzmianka *Petrus Magnus* znajdzie.

Ojciec naszego komesa Piotra Bodzęta jest osobą prawie nieznaną. Przytoczyliśmy pod N. 363 Bodzętę I, o którego stosunkach genealogiczno-rodowych nic zgoła nie wiemy. Może to był ojciec naszego Piotra. O innym Bodzęcie dowiadujemy się z dokumentu bez daty Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego (1166/67), gdzie jest powołany syn jego Smyl, jako powinowaty pomienionego arcybiskupa Jana, trzeci wreszcie Bodzęta świadkuje na przywileju Mieszka Starego z r. 1177 dla klasztoru

[1]) Rzyszczewski, Muczkowski III, NN. 4 i 6.

lubiąskiego. Ten byłby na ojca dla naszego Piotra za młody, chociaż właśnie ten ostatni Bodzęta jeszcze najprędzej mógłby nam genealogię naszego Piotra wyjaśnić. Ten Bodzęta był ojcem Świętosława a dziadem Włodzimirza wojewody krakowskiego, który miał znowu syna Świętosława. Otóż z uwagi, że Włodzimirz wojewoda krakowski, używa na pieczęci swej tegożsamego monogramu PETRUS, jakiego za świadectwem Długosza używał komes Piotrek Włost, zważywszy, że ojciec wojewody Włodzimirza zowie się Świętosław i syn jego znowu Świętosław, tak jak syn komesa Piotrka Włosta, tedy nie ulega wątpliwości, że wojewoda Włodzimirz jest potomkiem w prostej linii komesa Piotrka Włosta, prawdopodobnie jego praprawnukiem, a w takim razie ów Bodzęta, dziad wojewody Włodzimirza musiałby być wnukiem komesa Piotrka Włosta czyli synem jego syna Świętosława.

Otóż gdy nasz komes Piotr nosi tożsamo imię, co komes Piotrek Włost, a jego ojciec Bodzęta nosi toż samo imię, co wnuk komesa Piotrka Włosta, może się nie pomylimy, jeśli naszego komesa Piotra Bodzętowicza z tych powodów do rodu Łabędziów zaliczymy. Identyfikować jednak jego ojca Bodzęty z Bodzętą synem Świętosława Włostowicza nie można, gdyż ten Bodzęta Świętosławicz żyje jeszcze w r. 1177 kiedy ojciec naszego Piotra Bodzętowicza już w r. 1153 prawdopodobnie nie żyje.

446. **Radwan** kanclerz, świadkuje on na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego [1]). Jest wszelkie prawdopodobieństwo, że ten Radwan jest praojcem i założycielem rodu szlacheckiego polskiego Radwanitów. Wprawdzie godność jego kanclerska wskazywałaby ponad wszelką wątpliwość, iż należał do stanu duchownego, wszelako w tej epoce jeszcze duchowni w Polsce, nawet wysocy dygnitarze kościelni

[1]) Kodeks wielkopolski I, N. 18.

żenili się i miewali potomstwo, a i to nierzadkiem jest zjawiskiem, że znakomici wielmożowie owdowiawszy, przywdziewali w późniejszych latach sukienkę duchowną. Identyczność imienia Radwan i proklamacyi Radwan, zniewala mię do uznania niniejszego Radwana za autora proklamacyi i praojca rodu. Mogłaby się wprawdzie podnieść kwestya, że skoro wszystkich praojców rodów szlacheckich polskich do pierwszych trzech pokoleń rycerstwa polskiego odnoszę, dlaczegoż nie czynię tego samego i z Radwanem, praojcem rodu szlacheckiego Radwanitów. Przyczyna tego leży w kształcie herbu Radwan. Wprawdzie heraldycy twierdzą, że herb Radwan ma przedstawiać chorągiew kościelną, ale najstarsze pieczęcie średniowieczne z herbem Radwan w niczem podobnego przypuszczenia nie popierają. Wedle wszelkiego prawdopodobieństwa herb Radwan nie jest niczem innem, jak tylko odmianą stannicy monogramowej komesa Piotrka Włosta: a wobec tego nie może pochodzić z czasu wcześniejszego, jak do- piero z XII pokolenia. Nie jest wszakże bynajmniej wykluczona możność, że herb Radwan na pierwotypie runicznym jest oparty. W takim razie mielibyśmy ze złamanemi znamionami runy yr do czynienia, a ów rzekomy pierwotyp runiczny wyglądałby tak: i wyobrażałby stannicę linii młodszej rodu szczepowego polskiego Kościechów.

447. Komes **Bogusza II.** Świadkuje on w r. 1153 na akcie Zbyluta dla klasztoru lekneńskiego [1]). Zresztą nic więcej o tym wielmoży nie jest wiadomem.

448. Komes **Sławnik I Zbyłutowicz.** Syn Zbyluta założyciela klasztoru lekneńskiego, wspomniany jest w przywileju ojca z r. 1153, jako że wraz z dwoma

[1]) Kodeks wielkopolski I, N. 18.

braćmi swymi nadał temu klasztorowi dwie wsie Koprzywice i Mokronos [1]).

Należy on oczywiście do wielkopolskiej linii Starzów na Pałukach. Miał on siedmiu synów, mianowicie Piotra, który był zakonnikiem, Staszka, Zbyluta, Sławnika, Jakuba, Drogomira i Świętosława, a zwany bywa także starym (*antiquus*). Syn jego Gawel Sławnikowicz występuje w r. 1189 (Kat. I, 4).

449. Komes **Brodzisław**. Wspomniany jest w przywileju Zbyluta z r. 1153, wydanym w przedmiocie fundacyi klasztoru łekneńskiego, jako, że nadał temuż klasztorowi wieś Olesno. Świadkuje też na tym akcie [1]).

Zresztą nic bliższego o tym komesie nie jest wiadomem.

450 i 451. **Chebda Przecławowicz** wraz z ojcem swym **Przecławem**. Powołany jest on w akcie Zbyluta z r. 1153, wydanym w przedmiocie założenia i uposażenia klasztoru łekneńskiego [2]).

Z imienia sądząc należał ten Chebda niewątpliwie do rodu Pomianów, gdyż imię Chebda jest rodowi temu właściwe.

452. **Ogier I Zbyłutowicz**, zapisany jest w przywileju Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego, iż wraz z dwoma braćmi swymi (Sławnikiem i Piotrem) nadał temuż klasztorowi wsie Koprzywice i Mokronos [3]).

453. **Piotr III Zbyłutowicz** zapisany jest w codopiero wspomnianym przywileju Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego, iż wraz z dwoma braćmi swymi (Sławnikiem i Ogierem) nadał temuż klasztorowi wsie Koprzywice i Mokronos [4]).

Wszyscy ci trzej synowie Zbyluta: Sławnik, Ogier i Piotr, należą tak jak ich ojciec do pałuckiej linii rodu Starzów. O ich potomstwie niżej mówić będziemy.

[1]) Kodeks wielkopolski I, N. 18. [2]) Ibidem. [3]) Ibidem.
[4]) Ibidem.

454. Komes **Przedwoj** świadkuje na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego, przyczem zanotowano w przywileju, iż nadał temu klasztorowi wieś Loskuń [1]).

455. **Gerward** komes świadkuje na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego. Zresztą nic bliższego o tym wielmoży wiadomem nie jest [2]).

456. Komes **Strzesz** czyli **Strzeżysław** (Ztreso), i on świadkuje na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego, oprócz tego zaś świadkuje na przywileju Bolesława Wysokiego z r. 1175 dla klasztoru lubiąskiego [3]).

Jest on wraz z bratem swoim rodzonym Wrotyszem czyli Wrocławem fundatorem klasztoru hebdowskiego za czasów Bolesława Kędzierzawego i wraz z tymże bratem swoim należy prawdopodobnie do rodu Czewojów.

457. Komes **Mysik** Pomorczyk świadkuje na akcie Zbyluta z r. 1153 dla klasztoru łekneńskiego [4]). Zresztą nic bliższego o tym rycerzu wiadomem nie jest.

458. Komes **Tedlew** wzmiankowany w buli papieża Hadryana IV z r. 1154 jako, że nadał katedrze wrocławskiej wieś jakąś, położoną w pobliżu Kalisza [5]).

459. **Sibnus** (? może Seberus, Wszebor) wzmiankowany w buli papieża Hadryana IV z r. 1154, jako że nadał katedrze wrocławskiej wieś Churowice i drugą w pobliżu Widawy [6]).

460. Komes **Sław** wzmiankowany w codopiero powołanej buli papieża Hadryana IV z r. 1154, jako że katedrze wrocławskiej nadał wieś Sławno [7]).

Nic zgoła więcej o tym rycerzu wiadomem nie jest, tylko imię jego nakazuje go zaliczyć do rodu Starzów pałuckich.

---

[1]) Kod. wielkopolski I. N. 18. [2]) Ibidem. [3]) Ibidem N. 21.
[4]) Ibidem N. 18. [5]) Ibidem N. 586.
[6]) Kod. dypl. wielkopolski I, N. 586. [7]) Ibidem.

461. **Korana** wzmiankowany w buli papieża Hadryana IV z r. 1154, iż nadał katedrze wrocławskiej pięć wsi, jednę w górach, drugą w pobliżu brodu Lanu, trzecią w pobliżu Borku, czwartą nad rzeką Oławą a piątą zwaną Grogieszowice [1]).

Jegoto gniazdem rodzinnem będzie zapewne miasteczko Koronów w powiecie bydgoskim.

462. Komes **Lutysław I** wzmiankowany w buli papieża Hadryana IV z r. 1154, jako że katedrze wrocławskiej nadał wieś Rużowę [2]).

Jegoto gniazdem rodzinnem będzie zapewnie wieś Lusławice położona w powiecie brzeskim, par. Zakliczyn, która gdy leży w tem miejscu, gdzie leżały w wiekach średnich posiadłości rodu Połukoziców, skłania nas do przypuszczenia, że i nasz komes Lutysław był członkiem rodu Połukozów.

463, 464. **Paweł II** i **Czema**, bracia, powołani w przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1165 (?), jako że nadali klasztorowi mogilnieńskiemu dwie wsie: Łysiec i Rypin [3]).

Paweł sam, już jako podkomorzy, świadkuje na przywileju Kazimirza Sprawiedliwego, rzekomo z r. 1173 dla Szpitalników w Zagościu [4]).

465. **Wizna** świadkuje na przywileju Bolesława Kędzierzawego z r. 1165 (?) dla klasztoru mogilnieńskiego [5]). Nic bliższego o tym rycerzu wiadomem nie jest.

466. Komes **Bartłomiej** wspomniany jest w buli papieża Hadryana IV z r. 1155, jako że wraz z żoną i synem nadał klasztorowi Augustyanów w Czerwińsku wieśniaka Garwoła [6]).

467. Komes **Wszebor III** młodszy, komornik Kazimirza Sprawiedliwego. Obecny on jest wraz z dwo-

[1]) Kod. dypl. wielkopolski I, N. 586. [2]) Ibidem.
[3]) Ibidem I, N. 3. [4]) Rzyszcz. Muczk. III, N. 6,
[5]) Kod. wielkopolski I, N. 3. [6]) Rzyszcz. Muczk. I, N. 3.

rem książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego w r. 1161 przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [1]), w r. 1189 świadkuje w Opatowie na przywileju Kazimirza Sprawiedliwego, wydanym dla katedry krakowskiej św. Wacława [2]). W starej zapisce z XII wieku wspomniany jest, iż nadał klasztorowi wrocławskiemu N. P. Maryi za czasów Ogiera, pierwszego opata tegoż klasztoru, wieś Oleśnicę wraz z czeladzią. Jest on jako *camerarius ducis Casimiri* zapisany pod r. 1176 w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego [3]), zaś w nekrologu tegoż klasztoru data jego śmierci podana na dzień 27 listopada [4]).

Synem tego Wszebora był Piotr Stary w r. 1176 palatyn kujawski i kasztelan kruszwicki a raczej palatyn nadworny Bolesława Mieszkowicza, podówczas księcia kujawskiego. Zdaje się jednak, iż Wszebor III miał więcej synów, w przywileju bowiem patryarchy jerozolimskiego dla klasztoru miechowskiego z r. 1198, wyraźnie jest powiedziane, że wdowa po Wszeborze za duszę jego i jego *synów*, nadała temuż klasztorowi wieś Gołkowo [5]).

Zwany jest ten Wszebor w zapisce z XII wieku powinowatym *(cognatus)* komesa Piotrka Włosta [6]).

468. Komes **Gniewomir II** (zapewne ze Strzegomia), jest on w r. 1161 obecny na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy, zaś w r. 1166 czy 1167 świadkuje na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie [7]).

Nadał on klasztorowi lubiąskiemu wieś Ujazd, a umiera za Długoszem w r. 1185 [8]).

---

[1]) Kod. małopolski II, N. 373.
[2]) Kod. kap. kat. krak. I, N. 4. [3]) Monumenta V, 577 i 582.
[4]) Ibidem V, 648. [5]) Kodeks małop. II, N. 375.
[6]) Ibidem N. 2021. [7]) Kod. małop. II, NN. 373 i 374.
[8]) Grünhagen: Regesten str. 50, 68 i 69.

Synem jego jest komes Imbram ze Strzegomia, kasztelan ryczyński.

Komes Gniewomir należy do rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Strzegoniów, a pieczęć jego, wyobrażająca jego runiczną stannicę, dochowała się po dziśdzień i jestto najstarsza pieczęć szlachecka polska, jaką znamy.

Jego gniazdem rodowem są zapewne Imbramowice (Ingramsdorf), wieś położona na Szląsku w pow. świdnickim.

469. **Biezdroń** (może **Biezdrew II**), obecny w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [1]).

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne Biezdrów, wieś paraf. w pow. szamotulskim.

470. **Marcin II** obecny w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [2]).

471. Komes **Żyra II** wojewoda mazowiecki. Jest on obecny w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [3]); w r. 1177 świadkuje na dokumencie Mieszka Starego dla klasztoru lubiąskiego [4]); wreszcie w r. 1187 obecny jest na sądzie Kazimirza Sprawiedliwego w sporze Krzywosąda i Sieciecha przeciw katedrze płockiej [5]).

W r. 1185 już wojewoda mazowiecki, zatwierdza on uposażenie kościoła N. P. Maryi w Płocku na przedmieściu, założonego przez jego babkę Dobromilę czyli Dobiechnę, drugą żonę Wojsława I i dodaje jeszcze

[1]) Kod. małopolski II, N. 373. [2]) Ibidem.
[3]) Ibidem. [4]) Kod. wielkopolski I, N. 22.
[5]) Rzyszcz. Muczk. I, N. 5.

wysłużone przez siebie wsie *Partici*, *Psonina*, *Cransi* i *Dransowo* za rzeką Bugiem oraz wieś *Slupno* z kościołem [1]); nakoniec później nadaje wraz z żoną i synem Oltem klasztorowi miechowskiemu wieś Samogost nad Wisłą i drugą wieś w pobliżu Kijów [2]).

Jeszcze za życia Bolesława Kędzierzawego był już komesem Mazowsza i Kujaw *(preses provinciarum scilicet Masouiensis et Cuianiensis)*, przy śmierci zaś swej ustanowił go Kędzierzawy piastem nieletniego syna swego Leszka [3]).

Jego wnukiem *(nepos)* był Sambor książę Pomorza gdańskiego [4]).

Fakt, że Żyro Dobromiłę drugą żonę Wojsława I, babką swą *(auia)* mianuje, nie może być wobec tej okoliczności, iż ta Dobromiła była, jak wiadomo, bezdzietną, inaczej tłumaczonym, jak że Żyro był wnukiem Wojsławowym, prawdopodobnie przez głowę jednego z jego synów Janusza lub Trojana, należał przeto do rodu Ogniwów-Lubowlitów.

472. **Krystyn I Wszeborowicz** jest w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego obecny przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [5]). Jako syn Wszebora II (starszego) należy on prawdopodobnie do rodu Ogniwów-Lubowlitów.

473. **Otto Wszeborowicz** jest wraz z bratem swym powyższym Krystynem w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego obecny przy poświęceniu kościoła w Łęczycy i należy do rodu Ogniwów-Lubowlitów.

474. **Grzegorz,**

475. **Wit** i

476. **Udo** są również w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego obecnymi przy poświęceniu kościoła w Łęczycy [6]).

[1]) Ulanowski: Dokumenty kujawskie 1.
[2]) Kodeks małopolski II, N. 375 [3]) Monumenta II, 390, 397.
[4]) Ibidem II, 530. [5]) Kodeks małopolski II, N. 373. [6]) Ibidem.

477. **Racibor II** i on jest również w r. 1161 obecny przy poświęceniu kościoła w Łęczycy.

W buli zaś papieża Celestyna III z r. 1193 jest wspomniany, iż klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego nadał wieś Plagodynę [1]).

478. **Świętopełk**,

479. **Sasin**,

480. **Pomian II** komes, obecni są wszyscy trzej w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy.

Co do Świętopełka, to imię jego wskazywałoby, iż należał do rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lisów; co do Sasina takowy należał prawdopodobnie do rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego szóstego, którego proklamacya nie jest nam znaną; co się wreszcie tyczy komesa Pomiana, to tego już samo imię wskazuje, iż należał do rodu szlacheckiego Pomianów. Datę śmierci komesa Pomiana podaje nekrolog wrocławskiego klasztoru św. Wincentego na dzień 1 kwietnia [2]).

481. **Ilik**, zapewne **Wilk I.** i on jest w r. 1161 obecnym na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy.

Wedle imienia sądząc, należy on prawdopodobnie do rodu szlacheckiego polskiego Wilczych Kosów.

482. **Dobieslaw Prandocic**, obecny w r. 1161 na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy.

Wspomniany w buli papieża Celestyna III z r. 1193, iż nadał klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Munkaszów [3]).

---

[1]) Kod. wielkopalski I, N. 31. [2]) Monumenta V, 685.
[3]) Kod. wielkopolski I. N. 31.

Jestto syn starego Prandoty I, któremu w dziale przypadł Białaczów, należy przeto do rodu szlacheckiego polskiego Odrowążów.

483. Komes **Stefan** stolnik. Jest w r. 1161 wraz z synami Wszebora (II) starszego: Krystynem i Ottonem obecnym na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Lęczycy.

W r. 1166 świadkuje już jako stolnik na dokumencie niewiadomego wystawiciela z r. 1166 dla kapituły katedralnej krakowskiej [1]), również świadkuje na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1166 czy 1167 dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie [2]), wreszcie w r. 1177 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru lubiąskiego [3]).

W akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 wspomniany jest, iż nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Goszczę górną [4]).

Z imienia sądząc bylibyśmy skorzy zaliczyć tego Stefana do rodu szlacheckiego Lisów. Fakt jednak, iż on w r. 1161 na dworze książęcym opiekuje się dwoma synami Wszebora (II) starszego: Ottonem i Krystynem, nakazywałby się w nim domyślać stryja tych synów Wszeborowych, czyli brata rodzonego Wszebora II, a zatem członka rodu Ogniwów-Lubowlitów.

Gdy jednak w rodzie Ogniwów-Lubowlitów imię Stefan nie jest zgoła używane, wolimy naszego Stefana zaliczyć do rodu Lisów i uważać go jako wuja, a nie jako stryja młodych Wszeborowiczów.

484, 485, 486. **Świętosław I Piotrkowicz, Świętosław II Włodzimirzowicz, Świętosław III Leniartowicz.** Ze Świętosławami kłopot jest niemały, było ich bowiem mniej więcej społecześnie co najmniej trzech: jeden był

[1]) Kod. kat. krak. I, N. 1.
[2]) Rzyszcz. Mucz. III. N. 5. Kod. małop. II, N. 374.
[3]) Kod. wielkop. I, N. 22. [4]) Kod. małop. II. N. 375.

synem Piotrka Włosta i ten zwany raz jest Konstantym, to znowu Idzim, w dokumentach dodawany mu bywa tytuł *dominus*, w kronikach *primus principum*, drugim był Świętosław Włodzimirzowicz czyli syn Włodzimirza, trzecim wreszcie Świętosław Leniartowicz czyli syn Leonarda. Że zaś Włodzimirz i Leonard byli prawdopodobnie rodzonymi braćmi Piotrka Włosta, to stądby wynikało, że wszyscy trzej Świętosławowie byli między sobą stryjecznymi braćmi.

Skoro zaś w dokumentach Świętosław jest powoływany zawsze bez żadnego bliższego określenia, czyim był synem, coby niewątpliwie było nastąpiło, gdyby wszyscy trzej Świętosławowie publicznie występowali, przeto przypuścić należy, że tylko Świętosław Włostowicz odgrywał znaczniejszą rolę i do niego wszelkie wzmianki w dokumentach się stosują, zaś Świętosław Leniartowicz i Świętosław Włodzimirzowicz na arenie publicznej nie występowali wcale. Świętosław Piotrkowicz jest w r. 1161 obecny na dworze książąt Bolesława Kędzierzawego i Henryka sandomirskiego przy poświęceniu kościoła w Łęczycy, w r. 1166 czy też 1167 świadkuje (pod mylnem nazwiskiem Zecoslaus) na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie, i również świadkuje w roku zdaje się 1173 na przywileju Kazimirza Sprawiedliwego dla klasztoru Szpitalników w Zagościu. W akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 wspomniany jest, iż nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Goszczę niższą [1]).

Kronika wielkopolska Boguchwałową zwana, przytacza, że ten Świętosław (którego Konstantym zwie), wykończał po śmierci ojca rozpoczęte przezeń kościoły i klasztory [2]). Odnosić się to będzie przedewszystkiem

---

[1]) Kod. małopolski II. NN. 373, 374 i 375. Rzyszcz. Muczk. III. NN. 5 i 6.

[2]) Monumenta II. 520.

do klasztoru wrocławskiego św. Wincentego, którego pierwotnym fundatorem był niewątpliwie Piotrek Włost, który też w tym kościele pochowany leży, a mimoto na tablicy erekcyjnej tego kościoła wspomniana jest tylko Marya wdowa po Piotrku i syn jego Świętosław, z zupełnem zamilczeniem Piotrka, w czem dowód, iż ów kościół po śmierci Piotrka syn jego Świętosław wykończał.

Nekrolog klasztoru św. Wincentego podaje datę śmierci naszego Świętosława Piotrkowicza raz pod dniem 18 lutego, to znowu pod dniem 10 sierpnia [1]), Świętosława Włodzimirzowicza pod dniem 28 stycznia, wreszcie Świętosława Leniartowicza pod dniem 1 stycznia [2]), tylko że ten nekrolog Świętosława Leniartowicza mylnie nazywa dziedzicem klasztoru (*heres huius loci*). Świętosław Leniartowicz nie był i nie mógł być nigdy dziedzicem klasztoru św. Wincentego, był nim tylko Świętosław Piotrkowicz i jego potomstwo. Tylko fakt, że Świętosław Leniartowicz był stryjem Świętosława Piotrkowicza, a może nawet i opiekunem jego po śmierci Piotrka Włosta, mogło spowodować powyższą mylkę.

487. **Boguchwał** biskup poznański. Kustoszem poznańskim będąc, wstąpił w r. 1147 na katedrę poznańską po biskupie Marcinie. W r. 1150 umiera. Długosz zalicza go do rodu Porajów.

488. **Aleksander** biskup płocki. W r. 1129 po biskupie Szymonie nastąpił na katedrę płocką.

W r. 1145 świadkuje na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego, zaś w roku prawdopodobnie 1155 na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru mogilnieńskiego [3]).

W r. 1156 umiera. Długosz zalicza go do rodu Dołęgów.

---

[1]) Monumenta V, 678, 701. [2]) Ibidem V. 672, 724.
[3]) Kod. wielkop. NN. 3, 11, 12.

489. Komes **Szaweł** czyli **Paweł** z Końskiego. W r. 1145 nadał klasztorowi trzemeszeńskiemu dziesięcinę spiżarni swej w Końskiem, zaś w r. 1146 świadkuje na akcie kardynała Humbalda, wydanym dla tegoż klasztoru, wreszcie w r. 1189 świadkuje w Opatowie na przywileju Kazimirza Sprawiedliwego dla kapituły katedralnej krakowskiej.

Jest on synem starego Prandoty I, a członkiem rodu Odrowążów. Miał zaś trzech synów, mianowicie Iwona biskupa krakowskiego, Miłosława ziemianina małopolskiego i Iwana kasztelana kaliskiego.

491. **Jan** kanclerz polski. Świadkuje on na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego, na akcie kardynała Humbalda z r. 1146 dla tegoż klasztoru oraz na przywileju Bolesława Kędzierzawego (prawdopodobnie z r. 1155) dla klasztoru mogilneńskiego.

492. **Włost III** komes. W przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego z r. 1145 wspomniany jest, iż nadał temuż klasztorowi wieś Włostowo, widocznie gniazdo swe rodowe, wraz z znaczną częścią jeziora Gopła [1]; jest też wspomniany w akcie z r. 1154 pomiędzy uposażycielami katedry wrocławskiej, której nadał trzy wsie: Golenino około Borku, drugą w pobliżu Turowina, a trzecią Skriowo w pobliżu Pajęczna [2].

Zważywszy, że i ojciec Piotrka Włosta zwał się Włostem i nasz znany Piotrek Duńczyk również Włostem był przezwany, zachodzi poważna wątpliwość, czy wspomniany przez nas wyżej Włost jest osobą inną, czy też identyczną z jednym z tych dwóch Włostów, zwłaszcza z Piotrkiem Włostem.

Do rozstrzygnięcia tej wątpliwości brak nam wszelkich zgoła kryteryów. Powiększa tę wątpliwość jeszcze

[1] Kod. wielkop. N. 11.
[2] Ibidem N. 586.

fakt, iż nekrolog klasztoru św. Wincentego śmierć jakiegoś Włosta na dzień 2 marca kładzie i nazywa go *heres huius loci.*

Otóż dziedzicem klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu, był niewątpliwie jego założyciel Piotrek Włost; ale i nasz Włost, jeśli rzeczywiście jest imą od Piotrka Włosta osobą, mógł być zwany dziedzicem klasztoru św. Wincentego, gdyż z imienia sądząc, musiał on być wedle wszelkiego prawdopodobieństwa synem Piotrka Włosta.

Że zaś źródła podają trzy imiona synów Piotrka Włosta, mianowicie Idzi, Konstanty i Świętosław, to imię Idzi lub Konstanty może być kościelnem imieniem naszego Włosta, który w takim razie byłby z kolei Włostem III.

Za przypuszczeniem, iż nasz Włost jest różną od Piotrka Włosta osobą, przemawia jeszcze bardzo silnie data jego śmierci. Wspomnieliśmy bowiem wyżej, iż nekrolog św. Wincentego datę jego śmierci na dzień 2 marca kładzie, gdy tymczasem tenże sam nekrolog datę śmierci komesa Piotrka założyciela swego *(fundatoris loci)* a zatem niewątpliwie Piotrka Włosta na dzień 16 kwietnia podaje [1]). Że zaś ta ostatnia data śmierci Piotrka Włosta jest prawdziwą, dowodzi nekrolog klasztoru lubińskiego, który datę śmierci Piotra komesa wrocławskiego na dzień 17 kwietnia kładzie [2]).

Jeszcze następujących dostojników kościelnych, należących do tego pokolenia, przytoczyć nam tu wypada, o których nie wiemy, azali byli szlachtą lub nie. Są nimi: Jakób arcybiskup gnieźnieński ✳ 1118 † 1149, Pejan zrazu kanclerz (1145) następnie biskup poznański

[1]) Monumenta V, 687.
[2]) Ibidem 620.

✳ 1146 † 1151, Stefan biskup lubuski (1149), Stefan biskup poznański ✳ 1148 † 1158, Bernard biskup poznański ✳ 1159 † 1164, Jan kanclerz, który świadkuje w r. 1145 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego oraz na przywileju Bolesława Kędzierzawego, prawdopodobnie z r. 1155, dla klasztoru mogilnieńskiego, wreszcie Marcin kanclerz, zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego, około roku 1150.

§ 11. Dwunaste pokolenie rycerstwa polskiego wieków średnich. 1167—1200.

493. **Komes Jakub II,** kasztelan sandomirski. Świadkuje on na przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1166 czy też 1167 dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie.

W akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 wzmiankowany jest, iż nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Karczowice w pow. miechowskim, par. Mstyczów. W tym też akcie zwanym jest *comes Sandomieriensis*, co znaczy, iż był kasztelanem sandomirskim.

Do jakiegoby rodu ten Jakub należał, oznaczyć nie umiemy.

494. **Bodzęta II.** Wiadomość o tym Bodzęcie czerpiemy z dokumentu Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego, wydanego w r. 1166 czy też 1167 dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie, w którem jest wzmiankowany Smyl, syn tegoż Bodzęty, jako powinowaty (*cognatus*) powyższego arcybiskupa Jana, od którego to Smyła nabył tenże arcybiskup dla pomienionego klasztoru wsie Ujazd, Błonie, Żarczyce, Błoniany, Błotniki, Łęcze, Skowrodne i Kamionka.

Chodziłoby o to, jak rozumieć wyraz *cognatus*. W starożytności wyraz *cognatus* oznaczał pokrewieństwo po matce; zdaje się jednak, iż u nas w wiekach

średnich używano tego wyrazu także na oznaczenie pokrewieństwa po ojcu. Niewątpliwy dowód w tej mierze mamy w dokumencie Iwona, biskupa krakowskiego, z r. 1222 (kod. mogilski N. 2), w którymto dokumencie tenże Iwo biskup nazywa Wisława z Prandocina *cognatus meus*, tymczasem Zdzisław ten był stryjecznym bratem biskupa Iwona, a zatem krewnym po ojcu.

Otóż jeśli i w przywileju powyższym arcybiskupa Jana wyraz *cognatus* użyty jest w znaczeniu pokrewieństwa po ojcu, natenczas ten Bodzanta należałby do rodu szczepowego Lisów - Mżurów - Orzów — Strzempaczów.

Świadkuje on (Bozota) nadto jeszcze w r. 1176 na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru lubiąskiego [1]), aczkolwiek może zachodzić pewna wątpliwość, czy ten świadkujący na przywileju Mieszka Starego Bodzęta jest identyczny z Bodzętą ojcem Smyła. Fakt, że Smył Bodzętowicz swobodnie bez asystencyi ojca, dobrami swemi rozporządza, nasuwałby domysł, iż ojciec jego Bodzęta podówczas (r. 1166 lub 1167) już nie żył, chociaż takie przypuszczenie koniecznem nie jest, mógł bowiem ów Smył posiadać dobra macierzyste lub być przez ojca już wydziedziczonym.

495. **Niegosław.** Wspomniany w przywileju Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego z r. 1166 czy też 1167 dla klasztoru jędrzejowskiego; zaś w r. 1192 zamienia gniazdo swe rodowe Niegosławice w woj. krakowskiem, pow. jędrzejowskim, par. Nawarzyce, z klasztorem Cystersów w Jędrzejowie za wieś Buszków w pow. miechowskim, pow. Słaboszów.

W r. 1212 występuje już syn jego, imieniem również Niegosław.

Z kolei winienem tu przytoczyć szereg rycerzy zapisanych w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego,

[1]) Kod. wielkopol. N. 22.

których datę zapisania ostatni wydawca tego pomnika na rok 1170, a względnie na czas między r. 1170 a 1180 kładzie, a o których nic zgoła z innych źródeł historycznych nie wiemy [1]):

496—499. **Jarost** z matką Krystyną, siostrą Żytosławą i bratem Broniszem;

500. **Konstanty**, może identyczny z Świętosławem, synem Piotrka Włosta,

501. **Budzisław**,
502. **Aldmir**,
503. **Weczerad**,
504. **Witosław II**,
505. **Miłosław**,
506. **Borysław**,
507. **Wilk II**,
508. **Mrokota**,
509. **Stojsław II**,
510. **Przybysław III**,
511. **Przecław II**,
512. **Jarogniew**,
513. **Bogusław**,
514. **Cieszęta** z żoną i synami,
515. **Bogumił IV**,
516. **Wierzchosław**,
517. **Sedebąd**,
518. **Ubisław**,
519. **Iwan**,
520. **Wojen**,
521. **Bogumił V**,
522. **Jarach**,
523. **Przecław III**,
524. **Borysław II** [2]),
525. **Ramułt** (Rometel),
526. **Niemój**,
527. **Wojsław IV**,
528. **Więcław**,
529. **Mścisław**,
530. **Bogumił IV**,
531. **Strzesz**,
532. **Mir**,
533. **Wierzbięta**,
534. **Gowora** żona (*Gouoris uxor*).

[1]) Zwracam uwagę, iż notuję tu tylko te osoby, których imiona noszą dostojny charakter na sobie, a zatem ich posiadaczy jako szlachtę wskazują; opuszczam zaś tych, których imiona obojętne, jak n. p. Petrus, Simon lub t. p. żadnej wskazówki co do pochodzenia nie udzielają, lub których notorycznie gminne imiona, jak Sulej, Golec, Milesza i t. p. wyraźnie pochodzenie wieśniacze wskazują.

[2]) Będzie to zapewne ten sam Borysław, który świadkuje na podejrzanym przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego, z fałszywą datą roku 1103.

535. **Dobrogost,** 536. **Zdzisław,**
537. **Radwan,** 538. **Borys,**
539. **Dyonizy,** oczywisty Nagodzic,
540. **Bogusza,** 541. **Bogumił,**
542. **Wit,** 543. **Bogusław,**
544. **Prosimir,** 545. **Blizbor,**
546. **Czestowój,** 547. **Mstek,**
548. **Radzim,**
549. **Bogusław z Popienia** [1]),
550. **Ocięsław,** 551. Komes **Jan,**
552. **Nawój,** 553. **Przebor,**
554. **Godzisław** z żoną Pęcławą.

555. **Siemian Dziwiszowicz,** z żoną i synami, syn podanego przez nas pod N. Dziwisza, oczywisty Nagodzic.

556. **Kromoła.** O istnieniu tego małopolskiego ziemianina dowiadujemy się tylko po jego dwóch synach, którzy się wyraźnie synami Kromoły tytułują. Starszy zwie się Przybysławem i zapisany jest wraz z żoną Bożaną w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego między latami 1170 a 1180, młodszy Jan występuje dopiero w r. 1237.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Kromołów, miasteczko w pow. olkuskim.

557. **Pakosław III Lasocic,** palatyn.

Nekrolog klasztoru lubińskiego kładzie pod dniem 5 lipca 1170 r. datę śmierci wojewody Pakosława, syna komesa Lasoty, który klasztorowi jeżewskiemu miał legować wieś Gorę [2]).

Zapiska ta klasztoru lubińskiego budzi najwyższe podejrzenie. Przedewszystkiem żadne z współczesnych źródeł historycznych nie zna w tej epoce palatyna Pa-

[1]) Tu winienem zwrócić uwagę, że w r. 1227 występuje jakiś Bogusław z Popienia: gdyby to była identyczna osoba, to data r. 1170 przyjęta przez wydawcę pomnika, okazywałaby się mylną.

[2]) Monumenta V, 630.

kosława lub ojca jego Lasoty, a przecież niepodobna przypuścić, by taki wysoki dostojnik nie znalazł się ani razu podczas swego urzędowania przy boku swego księcia i nie był świadkiem jakiegoś dokumentu wystawionego w tej dzielnicy, której był palatynem, a gdzie jego obecność była niezbędną.

Natomiast od r. 1227 do 1244 istnieje rzeczywiście Pakosław, syn Lasoty, i jest palatynem sandomirskim.

Otóż jestem zdania, iż owa zapiska nekrologu klasztoru lubińskiego odnosi się właśnie do tego Pakosława Lasocica, zaś rok 1170 jest niedającą się bliżej wytłumaczyć mylką. Chyba, żeby to był tensam Pakosław, który występuje już w latach 1146 i 1149 a po raz ostatni w r. 1153 (Zobacz wyżej N. 416).

Następuje szereg rycerstwa świadkującego w r. 1175 przy wystawieniu przywileju fundacyjnego przez Bolesława Wysokiego, księcia szląskiego, dla klasztoru lubiąskiego, o których z innych źródeł historycznych nic bliższego dowiedzieć się nie można [1]):

558. **Boleniew,** 559. **Nadsciwoj,**

560. **Obiesław,** 561. **Swinesław,**

562. **Hieronim,** kanclerz,

563. Komes **Bezelin,** który nadał klasztorowi lubiąskiemu dwa woły, konia i wieś około wsi Brzosty wraz z rolami,

564. **Bertold,**

565. **Piotrek,** który być może, iż jest identyczny z Piotrem synem Jakusza, zapisanym w albumie konfraternii lubińskiej pod r. 1176, a świadkującym także na podejrzanym przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego [2]); wreszcie

566. **Żyrosław,** biskup wrocławski († 1170—1198), którego Długosz zalicza do rodu Porajów, a którego

[1]) Kod. wielkop. Nr. 21. [2]) Ibidem Nr. 33.

stannica wyglądała tak: (Obacz figurę) O tej stannicy dowiadujemy się z przywileju księcia Henryka Brodatego, wydanego dla klasztoru trzebnickiego w r. 1208.

Przywilej ten, unikat w dyplomatyce polskiej średniowiecznej, zaopatrzony jest czterema monogramami: jeden jest monogramem księcia Henryka Brodatego i wyobraża jego stannicę, drugi monogram należy Henrykowi, arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, trzeci Wawrzyńcowi, biskupowi wrocławskiemu, te dwa bez żadnej stannicy, czwarty wreszcie należy kapitule wrocławskiej, a w nim figuruje znowu stannica, ta mianowicie, którą codopiero powyż podaliśmy.

Jestto stannica runiczna taka, jaką przybierało sobie rycerstwo polskie jeszcze w wieku IX, a zatem w czasie pogaństwa; zachodziłoby zatem pytanie, skąd kapituła wrocławska mogła przyjść do takiej stannicy. Że ją sobie nie utworzyła wraz z rycerstwem w dobie pogańskiej, za tem przemawia fakt, iż wówczas jeszcze kapituła wrocławska nie istniała; kiedy zaś kapituła wrocławska powstała, wtedy już run u nas nie znano wcale. Oczywiście więc kapituła wrocławska otrzymała tę stannicę od któregoś ze swoich biskupów. Przejdźmy ich szereg, aby się módz przekonać, za któregoto biskupa wrocławskiego rządów, kapituła wrocławska mogła przyjść do owej runicznej stannicy. Wawrzyńca, biskupa wrocławskiego (1206—1232) zalicza wprawdzie Długosz do rodu Doliwów, wszelako na monogramie jego, zamieszczonym na powyższym przywileju, nie ma wcale stannicy szlacheckiej runicznej, z czegoby wynikało, że biskup Wawrzyniec wcale szlachcicem nie był a szlachectwo jego rzekome jest prostym wymysłem Długosza.

Najbliższymi poprzednikami Wawrzyńca byli biskupi Cyprian (1201—1206) i Jarosław (1198—1201); obaj zasiadali na katedrze wrocławskiej zbyt krótko, iżby kapituła wrocławska mogła sobie ich runiczną

stannicę przez długie używanie przywłaszczyć. Nadto biskup Jarosław był Piastowiczem, a stannica Piastów inaczej wyglądała. Dalszym poprzednikiem był biskup Żyrosław (1170—1198), który zasiadał lat 28 na katedrze wrocławskiej, czas dość długi, aby jego stannica przez ciągłe długoletnie używanie, mogła się stać stannicą kapituły. Otóż jak wspomniałem, zalicza Długosz tego Żyrosława do rodu Porajów; tymczasem po członkach rodu Porajów dochowały nam się najstarsze pieczęcie dopiero z początkiem XIV wieku, lecz żadna nie przechowała nam stannicy runicznej, jakiej ród Porajów przed przyjęciem róży jako herbu używał, po której moglibyśmy sprawdzić, czy rzeczywiście stannica runiczna użyta w monogramie kapituły katedralnej wrocławskiej, jest stannicą biskupa Żyrosława, czy nie.

Ale czego nam nie dostarczają najstarsze pieczęcie członków rodu Poraitów, tego nam nadspodziewanie dostarcza herbarz szlachty litewskiej Kojałowicza. Otóż herbarz ten podaje jako herb rodziny Chomińskich, którzy herbu Poraj używali, różę, na niej położone są dwa znaki runiczne, mianowicie jeden wyobrażający herb Kościeszę bez krzyża, drugi właśnie taki sam, jak w monogramie kapituły katedralnej wrocławskiej, jest starą stannicą runiczną rodu Poraitów, że zatem wedle wszelkiego prawdopodobieństwa stannicę tę otrzymała kapituła wrocławska od swego długoletniego pasterza, biskupa Żyrosława, który właśnie do rodu Porajów należał.

Znowu podajemy szereg rycerstwa, zapisanego w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pod r. 1176, o których z innych źródeł historycznych żadnych szczegółów dowiedzieć się nie można:

567. **Ludzimir,** ojciec Borysława, który świadkuje także na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego, noszącym fałszywą datę roku 1103, a pochodzącym rzeczywiście z r. 1176.

568. **Puteń,** świadkujący również na owym przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego rzekomo w r. 1103;

569. **Andrzej III,**

570. **Bogusław IV,** syn Nasława;

571. **Przecław IV,** świadkujący także wraz z poprzednimi na owym podejrzanym dokumencie Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego.

Od niegoto nabył Henryk Brodaty część dóbr Kliszów dla klasztoru trzebnickiego.

Czy ten Przecław jest identyczny z Przecławem Jarantowiczem, świadkującym w r. 1189 w Opatowie na przywileju Kziamirza Sprawiedliwego dla kapituły katedralnej krakowskiej, rozstrzygnąć nie umiem. Nieprawdopodobnem nie jest.

572. **Jan V,** syn Rozdała, czy też Rosława;

573. **Szymon,** syn Degnona;

574. **Marcin III;**

575. **Mikołaj II,** syn Stępoty;

576. **Bożysław,** syn Lutwina,

577. **Witosław III.**

I znowu szereg rycerzy świadkujących na dworze księcia Mieszka Starego w Gnieźnie w r. 1177, przy wydaniu przywileju dla klasztoru lubiąskiego z zatwierdzeniem zamiany dóbr Boguniowo i Dobrogostowo za dobra Słupię [1]):

578. **Abraham,**
579. **Jawor,**
580. **Stomir,**
581. **Stefan II,**
582. **Przybysław IV,**
583. **Adalbert,**

584. **Wisław III,** zapisany także wraz z żoną i dziećmi w album konfraternii klasztoru lubińskiego. Jest on

[1]) Kod. wielkopol. Nr. 22.

synem Prandoty II młodszego, członkiem rodu Odrowążów, dziedzicem Prandocina,[1] w którym na początku XIII wieku założył i uposażył klasztor Cystersów, przejęty następnie przez Iwona biskupa krakowskiego i przeniesiony zrazu do Kacic, później do Mogiły pod Krakowem.

Synem jego jest Dobiesław.

585. **Mars,** 586. **Bodzęta,**

587. **Obiesław II,**

588. **Baram** (czyby był identyczny z występującym nieco później Baranem, rozstrzygnąć nie umiem);

589. **Bars Pomorczyk.**

590, 591. **Konrad** i **Mojko Stojgniewicze,** właściciele dóbr Słupi, którą w r. 1177 klasztorowi lubiąskiemu za wsie Boguniowo i Dobrogostowo zamienili.

592. **Włodzimirz,** brat Leonarda.

Świadkuje on na dworze księcia Mieszka Starego w r. 1177 w Gnieźnie przy wydaniu przywileju dla klasztoru lubiąskiego. W buli papieża Celestyna III. z r. 1193, zwany on jest patronem klasztoru wrocławskiego św. Wincentego; w akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1188 wspomniany jest, iż nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Białobrzezie; jest też wzmiankowany pomiędzy uposażycielami klasztoru wrocławskiego N. P. Maryi, wreszcie w dokumencie Henryka Brodatego z r. 1204 jest wspomniany, że *in extremis constitutus* nadał klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Świątniki [1]).

Będzie on prawdopodobnie synem po bracie komesa Piotrka Włostowicza, może po Bogusławie, a bratem stryjecznym Swiętosława Piotrkowicza.

Syn jego, zapisany w nekrologu strzelnieńskim, zwał się Świętosław.

Należy on w każdym razie do rodu Łabędziów-Włostów.

---

[1]) Haeusler: Oels N. 11.

593. **Leonard**, brat powyższego Włodzimirza, wzmiankowany jako taki w akcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 dla klasztoru miechowskiego, któremu nadał wieś w pobliżu Goszczy niżnej, zaś w buli papieża Celestyna III z r. 1193 jako patron klasztoru wrocławskiego św. Wincentego.

Jegoto synem prawdopodobnie jest komes Chocimir z Chrzanowa, sędzia nadworny z r. 1217, zaś prawnukiem Adam Leniartowicz, zrazu wojewoda, następnie kasztelan krakowski za Bolesława Wstydliwego.

594. Komes **Jaksa II** czyli **Jakson**.

Świadkuje w r. 1177 w Gnieźnie na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru lubiąskiego. Innym pomnikom historycznym nie jest znany.

595. **Giedko II** biskup krakowski ✳ 1166 † 1186 [1]).

Ze względu, że bracia Giedki nazywają się Wojsław i Trojan II, niemniej, że syn Wojsława I zowie się również Trojanem I, zachodzi słuszne przypuszczenie, że nasz biskup Giedko jest synem tegoto właśnie Trojana I a wnukiem Wojsława I.

Giedko należy niewątpliwie do rodu Ogniwów-Lubówlitów, jakto powyż pod N. 337 wykazaliśmy.

596. **Wojsław IV** brat Giedki, biskupa krakowskiego.

Wojsław jest wraz z bratem swoim rodzonym Giedką biskupem krakowskim, synem Trajana I a wnukiem Wojsława I.

Jako taki należy on do rodu szlacheckiego Lubowlitów-Ogniwów, młodszej linii rodu Szczepowego Starzów.

Był on właścicielem dwóch wsi w ziemi wrocławskiej, mianowicie Groszkowic i Sławna, które zamienił z biskupem wrocławskim za inne dwie wsie i te dwie wsie (z nazwiska niewiadome) nadał klasztorowi miechowskiemu, za świadectwem aktu patryarchy jerozolimskiego z r. 1198.

[1]) Monum. II 775, 778, 779, 835, 875, 932.

Pisał on się z Biechowa a miał synów: Mikułę występującego w latach 1218 i 1233, Dobiesza występującego w latach 1228 i 1230, wreszcie Bronisza kasztelana czchowskiego z r. 1230.

597. **Trojan II**, brat rodzony Giedki biskupa krakowskiego, jest tak jak i ten biskup Giedko synem Trojana I a wnukiem Wojsława I, i należy do rodu Lubowlitów-Ogniwów.

Synami jego są Piotr występujący około r. 1206[1]) i Trojan III Trojanowicz występujący w r. 1222.

Śmierć jego kładzie rocznik kapitulny krakowski pod r. 1180[2]).

598. **Olto** syn Żyry, wojewody mazowieckiego a prawnuk Wojsława I. Jako syn Żyry wspomniany on jest w dokumencie patryarchy jerozolimskiego, wydanym w r. 1198 dla klasztoru miechowskiego, iż wraz z ojcem swym i matką nadał temuż klasztorowi dwie wsie Kije i Samogoszcz.

599, 600. **Baran** i syn onegoż komes **Jarocha**. Komes Jarocha Baranowicz wspomniany jest w przywileju biskupa Pelki z r. 1192, wydanym dla klasztoru jędrzejowskiego, i z tego tylko źródła otrzymujemy wiadomość o istnieniu jego ojca Barana (w jedenastem pokoleniu) który innym spółczesnym źródłom historycznym nie jest znany.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Baranów, miasteczko położone w pow. tarnobrzeskim.

601, 602. **Poznan II** i syn jego **Marcin IV Poznanowicz**: Marcin Poznanowicz świadkuje w Opatowie w r. 1189 przy wydaniu przez księcia Kazimirza Spra-

---

[1]) W dokumencie niedatowanym Giedki biskupa płockiego, jest to miejsce, gdzie mowa o tym Piotrze uszkodzone. Wydawca Dr Ulanowski uzupełnia Petre(nula): gdy jednak takie uzupełnienie nie ma zgoła żadnego sensu, uzupełniam Petro (filio).

[2]) Monumenta II, 799.

wiedliwego przywileju dla kapituły katedralnej krakowskiej.

Z tegoto źródła dowiadujemy się także o ojcu jego Poznanie, innym spółczesnym źródłom nieznanym, którego do jedenastego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich odkazać należy.

603, 604. **Sieciech II** i syn jego **Smył II Sieciechowicz.** Smyl Sieciechowicz świadkuje w Opatowie r. 1189 przy wydaniu przez Kazimirza Sprawiedliwego przywileju dla kapituły katedralnej krakowskiej. Ojciec jego Sieciech II należy przeto do jedenastego pokolenia i jest prawdopodobnie wnukiem Sieciecha I; obaj zaś sądząc z imienia Sieciech, należą niewątpliwie do rodu Starzów małopolskich. Jest ten Sieciech wraz z Krzywosądem (prawdopodobnie bratem swym) wspomniany w wyroku Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1187 wydanym w sporze tych dwóch rycerzy przeciw kapitule katedralnej płockiej.

605, 606. **Sulisław IV** i syn jego **Więcław II Sulisławicz.** I Więcław Sulisławicz świadkuje w r. 1189 w Opatowie przy wydaniu przez Kazimirza Sprawiedliwego przywileju dla kapituły katedralnej krakowskiej. Ojciec jego Sulisław należy oczywiście do jedenastego pokolenia, a z imienia sądząc, prawdopodobnie do rodu Starzów małopolskich.

607, 608. **Wilk III** i syn jego **Piotrek V Wilkowicz.**

Piotrek Wilkowicz świadkuje również, tak jak poprzedni rycerze, w Opatowie r. 1189 przy wydaniu przez Kazimirza Sprawiedliwego przywileju dla kapituły katedralnej krakowskiej.

Z imienia Wilk sądząc, mógłby on należeć do rodu Wilczychkosów.

609, 610. **Zdziebor** i syn jego **Gwalisz Zdzieborycz.**

Gwalisz Zdzieborycz świadkuje w r. 1189 w Opatowie przy wydaniu przywileju przez Kazimirza Sprawiedliwego na rzecz kapituły katedralnej krakowskiej.

Ojciec jego stary Zdziebor należy do jedenastego pokolenia. Zresztą o tych dwóch rycerzach źródła spółczesne milczą. Nie umiemy też powiedzieć, do jakiegoby oni rodu szlacheckiego polskiego należeli.

Jeszcze przy wydaniu owego przywileju Kazimirza Sprawiedliwego dla kapituły katedralnej krakowskiej w Opatowie w r. 1189 świadkują następujący rycerze:

611. **Warsz II,** syn Męciny.

Należy on niewątpliwie do rodu szlacheckiego Rawiczów-Werszowców.

612. **Gaweł Slawnikowicz**, czyli syn **Sławnika** I. Z imienia Sławnik sądząc, będą to członkowie wielkopolskiego rodu Starzów, osiadłego na Pałukach, a potomkowie (syn i wnuk) starego Zbyluta, fundatora klasztoru łekneńskiego.

613. **Sulisław V Biernatowicz** czyli syn **Biernata** albo **Bernarda.** Z imienia Sulisław czyli Sulek sądząc, będą to członkowie rodu małopolskich Starzów. Ów Biernat należy oczywiście jeszcze do jedenastego pokolenia.

614, 615. Komes **Piotr VI** wraz z bratem **Bogusławem V.** Wspomina ich stary spisek dotyczący wrocławskiego klasztoru NP. Maryi, pochodzący jeszcze z XII wieku. Bliższa data jednak i pokolenie, do któregoby ci dwaj rycerze należeli, żadną miarą oznaczyć się nie da. Mogą oni równie dobrze należeć do pokolenia dwunastego, jak do jedenastego lub dziesiątego, a ów Piotr może być nawet Piotrkiem Włostem. Wątpliwość w tej mierze rozstrzygnąć się narazie nie da. Wedle owego spisku miał komes Piotr nadać klasztorowi wrocławskiemu NP. Maryi wieś Tyniec, którą odkupił od żydów, oprócz tego jednego skazańca Boletę, zaś brat jego Bogusław nadał kościół św. Wojciecha wraz ze wsią Muchoborem.

Nie jest wszelako wykluczona możość, iż ów komes Piotr jest Piotrem Wszeborowiczem, później-

szym palatynem kujawskim a kasztelanem kruszwickim.

Czy on jest identyczny z Piotrem zapisanym w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego pod r. 1176 oraz świadkującym na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego (W pol. 33), osądzić nie umiem.

W każdym razie obu tych rycerzy należy zaliczyć do rodu szlacheckiego Łabędziów-Włostów.

W albumie konfraternii klasztoru lubińskiego zapisani są pod r. rzekomo 1185.

616. **Uściwój**;

617. **Wyszesław** z żoną i dziećmi:

618. **Przybysław** *(sacerdos)*:

619. **Krzywosąd** (zapewne brat Sieciecha II), wspomniany jest w wyroku Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1187, wydanym w sporze tegoż Krzywosąda i Sieciecha II przeciw kapitule katedralnej płockiej.

Jako brat Sieciecha II należałby ten Krzywosąd do rodu małopolskich Starzów.

620. **Wit** II, biskup płocki, obecny na sądzie Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1187 w sporze Sieciecha II i Krzywosąda przeciw kapitule katedralnej płockiej [1]).

Do jakiegoby rodu szlacheckiego ten Wit należał, odgadnąć nie jesteśmy wstanie. Tylko gdyby się pokazało, że imiona Wit i Wydźga są identyczne, czego ocenić nie umiemy, w takim razie ów Wit należałby do rodu Lubowlitów-Ogniwów.

621. **Mikołaj III komes palatyn.**

Jest on obecny na sądzie Kazimirza Sprawiedliwego w r. 1187 w sprawie Sieciecha II i Krzywosąda przeciw kapitule katedralnej płockiej i tu jest zwany „*primas*". Gdy zaś wnet po tem, gdyż już w r. 1192 występuje jako komes palatyn, przeto jest wszelkie prawdopodobieństwo, że ów tytuł „*primas*" oznacza

[1]) Rzyszcz. Muczk. 1 N. 5.

właśnie komesa palatyna, który był najpierwszym urzędnikiem dworskim.

W r. 1192 świadkuje on już jako *comes palatinus* na akcie Pełki biskupa krakowskiego dla klasztoru jędrzejowskiego [1]).

W akcie wreszcie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 jest wzmianka, że nadał klasztorowi miechowskiemu wsie Jaksice i Rzeplice [2]). To posiadanie Jaksic, oczywiście gniazda rodowego Jaksy I, nasuwa przypuszczenie, iż ów Mikołaj był albo potomkiem owego Jaksy, albo jeśli Jaksa I zmarł bezpotomnie, przynajmniej bliskim jego krewnym.

Wedle kroniki Wincentego miał on zostać komesem pałacowym *(princeps palacii)* w r. 1182. Jegoto Kazimirz Sprawiedliwy wysłał z wojskiem w celu przywrócenia księcia Romana na tron księstwa halickiego. Wraz z Pełką biskupem krakowskim przywraca on w r 1193 pokój z królem węgierskim. Po śmierci Kazimirza Sprawiedliwego w r. 1194 on *(eubagionum primus)* stanął wraz z Pełką biskupem krakowskim, po stronie starszego syna Kazimirzowego Leszka Białego a przeciw Mieszkowi Staremu, z którymto biskupem Pełką też opiekę nad małoletnimi synami Kazimirzowymi objął. Kiedy jednak wdowa po Kazimirzu Sprawiedliwym, uwiedziona obłudnemi przyrzeczeniami Mieszka Starego, ustąpiła mu Krakowa, a następnie wygonionemu z Krakowa, po raz wtóry ustąpić była gotowa, a Mieszek Stary nalegał na nią, by koniecznie palatyna Mikołaja od boku swego oddaliła, palatyn Mikołaj widząc niestateczność księżnej wdowy i obawiając się mogącego każdej chwili nastąpić wygnania, przerzucił się na stronę Mieszka Starego i dopomógł mu do ponownego objęcia Krakowa.

---

[1]) Kod. malopol. I, N. 3.

[2]) Kod. malop. II. N. 375.

W r. 1202 umarł Mieszko Stary a Kraków na mocy układów z tymże zawartych, winien był powrócić do Leszka Białego, który tymczasem ustąpiwszy Mieszkowi Staremu Krakowa, sandomirską dzierżył dzielnicę. Oczywiście w tej sandomirskiej swej dzielnicy miał swego osobnego komesa palatyna nadwornego, imieniem Goworka. To był powód do bardzo charakterystycznego zatargu, który zmienił zupełnie dworski charakter urzędu palatyna na ziemski. Kiedy bowiem Leszek Biały miał przybyć do Krakowa, aby tu przenieść swą stolicę, ostrzegł go palatyn Mikołaj, iżby ze sobą broń Boże palatyna Goworka nie przyprowadzał. Kronika Kadłubka przytacza, jakoby pomiędzy Mikołajem a Goworkiem zachodziły jakoweś gniewy; ja zaś rozumiem, że nie gniewy ale raczej nieporozumienie prawne między nimi zachodziło. Mikołaj uważał się za palatyna dzielnicy krakowskiej; gdyby więc Leszek przywiódł ze sobą swego nadwornego palatyna Goworka, to Goworek stałby się palatynem krakowskim, a palatynat Mikołaja zgasnąćby musiał. I tak się też prawnie ta kwestya przedstawiała, że skoro palatynat był urzędem nadwornym, to z chwilą śmierci Mieszka Starego gasł urząd jego nadwornego palatyna Mikołaja, a Leszek Biały miał zupełne prawo przybyć do Krakowa z swym nadwornym palatynem Goworkiem, który w Krakowie pełnić funkcye komesa pałacowego przy swoim księciu Leszku Białym był uprawniony. Leszek uznał żądanie palatyna Mikołaja za nieuzasadnione, wypróbowanego sługę swego Goworka opuścić nie chciał i w sandomirskiej swej dzielnicy pozostał; krakowska zaś dzielnica przypadła Władysławowi Mieszkowiczowi [1]).

W roku wreszcie 1206 umiera palatyn Mikołaj, którego kronika wielkopolska mianuje w chwili śmierci

[1]) Monumenta II. 409. 414. 421. 432. 436. 443. 444. 555. 557. 541, 544, 549, 550, 552.

kasztelanem krakowskim (*castellanus comes Cracoviensis*) zaś Długosz przedtem naczelnym wojewodą (*princeps militie*), a Leszek Biały objął już bez przeszkody dzielnicę krakowską.

Mikołaj był bratem rodzonym Pełki biskupa krakowskiego; Długosz zalicza go do rodu szlacheckiego Lisów. To podanie Długosza zdaje się być prawdziwem, ileże syn owego palatyna Mikołaja występujący w r. 1224 na dworze Leszka Białego na wiecu w Różygrochu [1]), zowie się Mścigniewem Mikołajowiczem, a imię Mścigniew czyli Mszczug jest rodowi Lisów właściwem.

622. **Piotr Wszeborowicz Stary.** Jest on synem Wszebora, lecz którego, czy starszego (II) czy młodszego (III), źródła nie dostarczają wskazówek. Tylko fakt, iż on występuje już w kilka lat po ostatniem wystąpieniu Wszebora III (młodszego), a w kilkanaście zaledwo po śmierci Wszebora II (starszego), niemniej, iż jako synowie Wszebora II występują w r. 1161 tylko Krystyn i Otto, w chwili kiedy nasz Piotr już nietylko żył, ale nawet jakiś niższy urząd piastować musiał i wraz z braćmi na dworze książęcym stawić się był powinien, nakazuje nam przypuszczać, iż nasz Piotr jest synem raczej Wszebora III (młodszego) a nie Wszebora II (starszego). Zresztą kwestya ta jest prawie obojętną; gdy bowiem obaj Wszechborowie są najbliższymi krewnymi między sobą, a bodaj nawet czy nie rodzonymi braćmi, to czy naszego Piotra wyprowadzimy od Wszebora III czy od Wszebora II, zawsze on będzie członkiem rodu Lubowlitów-Ogniwów.

Świadkuje on na bardzo podejrzanym dokumencie księcia Mieszka Starego, wydanym dla klasztoru mogilnieńskiego (Wp. 33), który nosi niemożebną datę r. 1103. Przychodzi nam atoli w pomoc album kon-

[1]) Kod. katedry krak. I, N. 14.

fraternii klasztoru lubińskiego, które dosłownie wszystkich świadków powyższego dokumentu z datą roku 1176 wypisuje (Mon. V, 582).

Otóż w tych dwóch źródłach jest nasz Piotr Wszeborowicz zwany palatynem kujawskim a kasztelanem kruszwickim. Pierwszy tytuł wojewody kujawskiego nie jest ani na rok 1176 ani w ogóle na wiek XII możebny, gdyż aż do samego początku XIII wieku urząd palatyna był urzędem ściśle dworskim a nie ziemskim. Nasz Piotr Wszeborowicz mógł być w r. 1176 palatynem nadwornym księcia kujawskiego, jeśli takowy istniał, lecz kujawskim palatynem być nie mógł. Dowodzi to, iż owa zapiska rzekomo z r. 1176, dostała się do albumu konfraternii klasztoru lubińskiego dopiero w wieku XIII, kiedy urząd palatyna był już urzędem ziemskim a tradycya, iż był niegdyś urzędem nadwornym, już się była zatarła. Że jednak ta zapiska nie jest fikcyjną, ale ma autentyczny podkład, dowodzi zestawienie urzędów palatyna kujawskiego z godnością kasztelana kruszwickiego. W świetnej swej rozprawie „O Piaście i piaście“ wykazał Dr Tadeusz Wojciechowski, iż urząd komesa pałacowego czyli palatyna połączony był z grodzierzstwem stołecznego grodu. Kruszwicę w dawnych czasach należy uważać na stolicę Kujaw, tam też była siedziba biskupa kujawskiego. Otóż jeśli nasz Piotr Wszeborowicz był komesem pałacowym (palatynem) księcia kujawskiego, to już na mocy tego jego urzędu należało doń także grodzierżstwo grodu kruszwickiego. Tylko w owej zapisce z r. 1176 powiędzy wyrazy *palatinus* a *Cuiauie* należy wprowadzić opuszczony a dla przepisywacza z XIII wieku niewytłumaczalny wyraz *ducis*, a wtedy owa zapiska pozbędzie się cechy podejźrzenia.

Kto mógł być jednak owym księciem kujawskim, gdyż inaczej godność palatyna w XII wieku bez dworu książęcego nie da się pomyśleć. Wiemy, że po śmierci

Krzywoustego przypadły Kujawy wraz z Mazowszem Kędzierzawemu. Ale Kędzierzawy jako książę mazowiecki, utrzymywał stolicę swoją niewątpliwie w Płocku a nie w Kruszwicy. Wprawdzie Bolesław Kędzierzawy już w r. 1173 umiera, lecz gdy starszy syn Kędzierzawego, również Bolesław imieniem, ojca w zgonie wyprzedził, młodszy syn Leszek odziedziczył zarazem i Kujawy i Mazowsze a umarł dopiero w r. 1185. I on więc zapewne nie w Kruszwicy lecz w Płocku stolicę swą utrzymywał, tak, że absolutnie brak nam księcia, któryby mógł w r. 1186 w Kruszwicy na Kujawach panować, a bez takiego księcia godność palatyńska Piotra Wszeborowicza utrzymać się nie da. Chybaby wbrew wyraźnemu twierdzeniu kronikarzy dzielnica kujawska albo zaraz po śmierci Bolesława Krzywoustego albo po śmierci Kędzierzawego dostała się Mieszkowi Staremu. Bo chociaż Mieszek Stary dopiero w r. 1202 umiera, a stolicę swą utrzymywał niewątpliwie w Wielkopolsce a nie w Kujawach, to jednak mamy dowody, że książę ten już za życia swego niektórym swoim synom osobne dzielnice wydzielił. Przyczyną takiego wydzielania synom osobnych dzielnic przez panującego księcia za życia swego było postanowienie prawa polskiego, iż ojciec jeśli w powtórne związki małżeńskie wstąpić pragnie, poprzód synom z pierwszego małżeństwa połowę swego majątku wydzielić winien, a dopiero z drugą połową w powtórne związki małżeńskie wstąpić może, którato druga połowa już pozostanie dzieciom z drugiego małżeństwa. Otóż kiedy Mieszek Stary po śmierci pierwszej żony Elżbiety zamierzał zawrzeć ponowne związki małżeńskie z późniejszą powtórną żoną swoją Eudoksyą Rusinką, tedy musiał synom swoim z pierwszego małżeństwa Odonowi i Stefanowi wydzielić osobne dzielnice. Faktu tego nie regestrują nasi kronikarze; że on jednakowoż rzeczywiście nastąpił, mamy przynajmniej co do Odona dowody w tem, iż jest moneta bita ze stemplem Odona

co byłoby niemożebnem, gdyby nie był udzielnym księciem, a nadto jest pieczęć Odona z tytułem „*dux*“, której jeszcze syn jego Władysław Odonicz, zanim sobie swoją własną pieczęć wyryć dał, do roku 1212 używa. Zdaje się, iż Odonowi dostał się przy tem wydzieleniu gród Kalisz wraz z należną ziemią. Do dzielnicy Stefana brak nam niestety wszelkich zgoła skazówek.

Po śmierci Eudoksyi Rusinki zamierzał Mieszek Stary zawrzeć po raz trzeci związki małżeńskie z Adelajdą, musiał więc znowu synom z drugiego małżeństwa mianowicie Bolesławowi, Mieszkowi i Władysławowi wydzielić osobne dzielnice. I znowu, chociaż tego faktu kronikarze nasi nie regestrują, mamy przynajmniej co do Bolesława dowód, iż już za życia ojca swego osobną dzielnicę posiadał.

Tego dowodu dostarcza nam niedatowany przywilej księcia Konrada mazowieckiego, wydany dla klasztoru strzelnieńskiego, który wydawca prof. Ulanowski do roku 1216 lub 1217 odnosi. (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 9). Otóż z tego dokumentu pokazuje się, że Bolesław Mieszkowicz był przed swoją śmiercią księciem kujawskim i na Kujawach wykonywał zwierzchnią władzę. A jeśli tak, to Kujawy musiały w drugiej połowie XII wieku należeć nie do mazowieckiej, lecz do wielkopolskiej dzielnicy, mianowicie do dzielnicy Mieszka Starego. Jakim się to sposobem stać mogło. Może się nie pomylimy, jeśli przypuścimy, że Kujawy były tem odczepnem, które Kazimirz Sprawiedliwy musiał dać Mieszkowi Staremu, aby nie opugnował testamentowi Bolesława Kędzierzawego, zapisującego na wypadek bezpotomnej śmierci Leszka całą dzielnicę mazowiecko-kujawską Kazimirzowi Sprawiedliwemu z zupełnem pominięciem Mieszka Starego.

Był więc nasz Piotr Wszeborowicz palatynem czyli komesem pałacowym Bolesława Mieszkowicza

księcia kujawskiego. Bolesław poległ w r. 1196 w bitwie nad Mozgawą. W tym więc roku i komitat pałacowy naszego Piotra Wszeborowicza musiał się skończyć, jeśli jeszcze żył podówczas, a zostało mu już tylko grododzierżstwo kruszwickie.

Zdaje się jednak, że Piotr Wszeborowicz umarł wcześniej jak Bolesław Mieszkowicz, i że osierocony po nim komitat pałacowy przy tym Bolesławie objął zrazu jakiś Henryk a następnie syn naszego Piotra Krystyn.

Ów bowiem dokument Konrada mazowieckiego wyraźnie Krystyna syna Piotra Wszeborowicza palatynem kujawskim być mieni. Chyba, żeby to się działo już na początku XIII wieku, kiedy urząd palatyna z urzędu dworskiego przemienił się na urząd ziemski.

Nekrolog klasztoru lubińskiego, kładąc datę śmierci naszego Piotra Wszeborowicza na dzień 12 marca, nazywa go *fautor ed benefactor monasterii Lubinensis*. Jest on niewątpliwie fundatorem klasztoru w Strzelnie, skoro syn jego Krystyn nazywa się na początku XIII wieku patronem tego klasztoru. Na najstarszej pieczęci klasztoru strzelnieńskiego przechowało się też godło stanowicze naszego Piotra. Wyglądało ono tak: a jestto odmiana stanowicy rodu szlacheckiego Lubowlitów-Ogniwów, do którego to rodu zatem naszego Piotra Wszeborowicza zaliczyć winniśmy. Wszelako komitat pałacowy naszego Piotra Wszeborowicza na dworze Bolesława Mieszkowicza na Kujawach to już ostatni szczebel jego karyery; przedtem zdaje się był komesem pałacowym na dworze Mieszka Starego w Kaliszu. Do takiego przypuszczenia upoważnia nas słup kamienny w Koninie z r. 1151, na którym w napisie jest wzmianka, że on wskazuje połowę z Kalisza do Kruszwicy, niemniej, że go kazał postawić komes Piotr palatyn. Jakiż to palatyn mógł kazać postawić słup drogowy w Ko-

ninie? Konin należy do Wielkopolski, tylko więc palatyn wielkopolski czyli komes palacowy Mieszka Starego mógł w r. 1151 kazać wystawić ów słup w Koninie. Zdaje się, że po wydzieleniu Bolesławowi Mieszkowiczowi dzielnicy kujawskiej, przekazał mu zarazem ojciec swego ówczesnego komesa palacowego Piotra Wszeborowicza na palatyna [1]).

Prawdopodobnie nasz Piotr pozostawił po sobie tylko jednego syna, mianowicie Krystyna zrazu wojewodę kujawskiego, następnie mazowieckiego, gdyż o innych jego synach źródła historyczne nic nie wspominają.

623. **Henryk** palatyn Bolesława Mieszkowicza, księcia kujawskiego. Zdaje się, iż ten Henryk został palatynem Bolesława Mieszkowicza dopiero po śmierci Piotra Wszeborowicza. Ów bowiem niedatowany dokument Konrada mazowieckiego dla klasztoru strzelnieńskiego z roku rzekomo 1216 wspomina, iż na prośby tegoto Henryka palatyna nadał książę Bolesław Mieszkowicz klasztorowi strzelnieńskiemu wieś Węgrzce. Byloto zatem po założeniu klasztoru strzelnieńskiego a więc już po śmierci Piotra Wszeborowicza.

Zresztą tego palatyna Henryka żadne inne źródła dziejowe nie wspominają.

624. **Smył III Bodzętowicz.** Był ten Smył powinowatym Jana arcybiskupa gnieznieńskiego i wspomniany jest w niedatowanym przywileju tegoż Jana (z roku rzekomo 1166 lub 1167) dla klasztoru Cystersów w Jędrzejowie, iż od niegoto otrzymał arcybiskup Jan wieś Ujazd z przyległemi wsiami, którą następnie klasztorowi jędrzejowskiemu nadał. Ten Smył może należeć tak dobrze do dwunastego jak i do jedenastego pokolenia; zależeć to będzie od tego, czy datę owego niedatowanego przywileju arcybiskupa Jana odkażemy do

[1]) Sprawozdania Komisyi do badania historyi sztuki w Polsce, tom IV. Krnków 1891 str. 27 tab. IX i X.

r. 1166 czy 1167. Zważywszy atoli, iż ojcem naszego Smyła może być tylko Bodzęta I żyjący w pokoleniu dziesiątem, przeto i my naszego Smyła, jako jego syna, nie możemy do późniejszego jak do jedenastego pokolenia odkazywać.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Smiłów w pow. radomskim, par. Jastrząb.

625. **Jan** kanclerz. Świadkuje on na przywileju księcia Mieszka Starego dla klasztoru trzemeszeńskiego z r. 1145 (Wp. 11) a zarazem na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru mogilnieńskiego z niemożebną datą r. 1065 (Wp. 3).

O rodzie tego Jana nic zresztą bliższego ze źródeł historycznych dowiedzieć się nie można.

626. **Marcin** kanclerz. Jest on zapisany w albumie konfraternii klasztoru lubieńskiego w zapisce, którą wydawca między lata 1150 a 1170 kładzie. Innym źródłom historycznym nie jest zgoła znany.

627. **Pełka**, biskup krakowski, ✳ 1187 † 1208 (Mon. II, 799, 876, 931). Miał on być zdaniem Długosza bratem rodzonym Mikołaja palatyna, zaś obaj należeć mieli do rodu szlacheckiego Lisów.

Gorący stronnik małoletnich po Kazimirzu Sprawiedliwym pozostałych dzieci: Leszka Białego i Konrada, sprawował rządy kraju wraz z palatynem Mikołajem podczas ich nieletności.

628. **Wojtek** stolnik, świadkuje on na przywileju opatowskim Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1189 dla kapituły katedralnej krakowskiej (Kat. 1, 4); innym pomnikom historycznym nie jest znany.

Jeszcze na przywileju opatowskim Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1189, wydanym dla kapituły katedralnej krakowskiej (Kat. 1, 4), spotykamy następujących świadków, innym źródłom nieznanych:

629. **Wyszęta,**
630. **Wyszek,**
631. **Piotr** podkanclerzy, wreszcie
632. **Wielisław Jerozolimczyk.**

Świadkuje jeszcze na tym dokumencie i mistrz Wincenty, o którym w następnem pokoleniu będzie mowa.

633. **Wojciech** (*Albertus*), o którym wspomina bula papieża Celestyna III z r. 1193 (Wp. 31), iż klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego nadał wieś Widawę.

634. **Przełaj,** brat Budziwoja, o którym wspomina akt patryarchy jerozolimskiego z r. 1198, iż klasztorowi miechowskiemu nadał kościół w Gnieźnie (*in Gueneze?*) wraz z dwoma wsiami (Mp. II, 375).

635. **Mateusz,** brat Jana, wspomniany w dokumencie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198, jako posiadacz Gościradzic (Mp. II, 375).

636. **Zbyłut II** komes, świadkuje na podejrzanym dokumencie księcia Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego z niemożliwą datą r. 1100 (Wpol. 36). Być może, iż dokument ten jest prostym falsyfikatem, a ów Zbyłut wprost skomponowaną osobą.

637. **Degno III** komes, świadkuje wraz z powyższym Zbyłutem II na tymsamym podejrzanym dokumencie księcia Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego z niemożliwą datą r. 1100. I on może być wprost skomponowaną osobą na tym podrobionym dokumencie.

638. **Bień,** świadkuje on na podejrzanym dokumencie księcia Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego z niemożebną datą r. 1103, którą na zasadzie albumu konfraternii klasztoru lubińskiego na rok 1176 sprostować należy (Wp. 33).

639, 640. **Albert de Dysz** z bratem swoim **Rosławem,** wspomnieni we wzmiankowanym codopiero przy-

wileju księcia Mieszka Starego z r. 1176 dla klasztoru mogilnieńskiego.

641. **Bodysław** podkomorzy, również w codopiero wzmiankowanym przywileju Mieszka Starego z r. 1176 wspomniany.

Z szeregu osób duchownych, żyjących w tem pokoleniu wypada wspomnieć:

Radosta opata, Milosta i Lubkosta subdyakonów, zapisanych w albumie konfraternii klasztoru lubińskiego (Mon. V, 576), Jakuba arcybis. gnieznieńskiego ✳ 1120 † 1148, Pejana kanclerza a następnie biskupa poznańskiego ✳ 1146 † 1151, Stefana biskupa lubuskiego, świadkującego w r. 1149 na przywileju Bolesława Kędzierzawego dla klasztoru wrocławskiego św. Wincentego, Stefana biskupa poznańskiego ✳ 1148 † 1158, Bernarda biskupa poznańskiego ✳ 1159 † 1164, Radwana biskupa poznańskiego ✳ 1172, Roberta zrazu biskupa wrocławskiego, następnie biskupa krakowskiego ✳ 1143 † 1143, Mrokotę kanclerza, świadkującego w Opatowie r. 1189, następnie biskupa poznańskiego † 1196, Piotra arcybiskupa gnieźnieńskiego, Herubina biskupa poznańskiego ✳ 1174 † 1181, Benedykta biskupa poznańskiego, wystawiającego w r. 1187 przywilej Szpitalnikom jerozolimskim w Poznaniu (Wp. 29), Zyzdka arcybiskupa gnieznieńskiego, świadkującego na przywileju Mieszka Starego z r. 1177 (Wp. 22), Stefana biskupa kujawskiego, obecnego na sądzie Kazimirza Sprawiedliwego z r. 1187 (RM. I, 5), Arnolda biskupa lubuskiego, wspomnianego w dokumencie Mieszka Starego z r. 1177, Roberta biskupa wrocławskiego, wspomnianego w buli papieża Celestyna III z r. 1193, Hannibala kustosza katedralnego krakowskiego † 1173, wreszcie Bartę proboszcza katedralnego płockiego, obecnego na sądzie księcia Kazimira Sprawiedliwego w r. 1187, Bogdana proboszcza katedralnego krakowskiego † 1179, Amileja scholastyka

katedralnego krakowskiego † 1177, wreszcie Wiberta († 1178) i Walentego († 1177) kanoników tegoż kościoła (Mon. II, 799, 935).

Domieszczamy tu jeszcze poczet rycerzy, należących do dwunastego pokolenia, których wprawdzie żadne współczesne źródła historyczne nie podają, o których istnieniu jednak w dwunastem pokoleniu otrzymujemy wiadomość po ich synach, występujących w pokoleniu trzynastem, którzy przy swoich imionach zarazem imiona swych ojców w formie zazwyczaj patronimicznej kładą. I tak, jeśli n. p. pod r. 1231 spotykamy jako świadka Jana Abramowicza, to stąd logiczny wniosek, iż w poprzedniem (t. j. dwunastem) pokoleniu żył jego ojciec Abram czyli Abraham, innym źródłom historycznym nieznany i t. p.

642. **Abram** czyli **Abraham**, ziemianin małopolski. Syn jego Jan Abramowicz występuje w latach 1229 i 1231 (Mp. I, 12, Mog. 12 [1]).

643. **Adlard**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Wiesław Adlardowicz występuje jako świadek w r. 1218. (RM. II, 3).

644. **Andrzej** brat Mateusza, ziemianin małopolski. Jest on wspomniany w dokumencie patryarchy jerozolimskiego z r. 1198, iż nadał klasztorowi miechowskiemu wieś Bawół (Mp. II, 375).

[1]) Ponieważ cytaty źródeł u dołu zabierają dużo miejsca a nadto odrywają uwagę, przeto kłaść je będziemy odtąd w tekście i skracać następnie: RM. znaczy kodeks dyplomatyczny polski Rzyszczewskiego i Muczkowskiego, Mp. kodeks dyplomatyczny małopolski, Wp. kodeks dyplomatyczny wielkopolski, Kat. kodeks katedry krakowskiej św. Wacława, Maz. kodeks dyplomatyczny mazowiecki. Mog. kodeks dyplomatyczny klasztoru mogilskiego, Tin. kodeks dyplomatyczny tyniecki, wreszcie Mon. Monumenta Poloniae historica. Liczba położona przy cytacie źródła oznacza przy dyplomataryuszach numer bieżący, jakim dokument jest oznaczony, zaś przy Monumentach stronicę.

Był on zdaje się koniuszym (*agazo*) na dworze książąt krakowskich. Z jego synów jeden Stefan, kasztelan bolesławiecki, występuje jako taki w latach 1223 i 1232 (Mog. 3, Mp. II, 406), a oprócz tego bez godności w latach 1209 i 1231 (Wp. 64 i Mog. 12); drugi Andrzej w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Należy on do rodu szlacheckiego Lisów i być może, iż jest jednym z członków szląskiej rodziny Wierzbińskich z Wierzbna.

645. **Astołd**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Mikołaj świadkuje w r. 1222 na przywileju księcia Konrada dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 16).

646. **Baron** komes, nadał klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Gorzec (Chorech, Wp. 31).

Syn jego Karol Baronowicz występuje w r. 1208 (Haeusler: Oels 17, 18).

647. **Bawor**, ziemianin małopolski. Syn jego Bawor Baworowicz występuje w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

648. **Biezdrów**, ziemianin wielkopolski. Syn jego Bogumil Biezdrowicz świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1231, wydanym dla klasztoru w Obrze (Wp. 130).

Jegoto gniazdem rodowem jest Biezdrowo, wieś paraf. w pow. szamotulskim.

649-a i 649-b. **Biedrzyk** czy też **Biedrzych**, i ojciec jego **Biodro**. Syn jego Mikołaj Biedrzychowicz świadkuje na przywileju księcia Henryka Brodatego, wydanym w r. 1203 dla klasztoru w Trzebnicy (Haeusler: Oels N. 9). Jego ojciec zwał się prawdopodobnie **Biodro** i należał do pokolenia jedenastego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Biedrzychów w pow. opatowskim, par. Lasocin.

650. **Bień** świadkuje na przywileju Mieszka Starego dla klasztoru mogilnieńskiego z fałszywą datą r. 1103, należącym wszelako pod r. 1176 (Wp. 33).

651. **Bodepor**, ziemianin małopolski. Syn jego Radwan Bodeporowicz świadkuje na wyroku Marka wojewody krakowskiego z r. 1220 (RM. I, 11).

652. **Bodzęta** komes, ziemianin małopolski. Syn jego Domasław Bodzętowicz świadkuje na dokumencie Radwana, również małopolskiego ziemianina z r. 1212. I drugi jego syn Świętosław świadkuje również na tymże akcie Radwana z r. 1212 (Kat. I, 8).

Po imionach Bodzęta i Świętosław sądząc, jest ten Bodzęta członkiem rodu Lubowlitów-Ogniwów, a co więcej prawdopodobne, członkiem rodu Włostów. Przypominamy bowiem, iż wnuk Piotrka Włosta zwał się również komesem Bodzętą a miał syna również Świętosława.

653. **Bogusław**, ziemianin małopolski. Syn jego Wojsław Bogusławicz, rycerz Jakuba wojewody a następnie kasztelana sandomirskiego, jest obecny z dworem księcia Leszka Białego na wiecu w Różygrochu w r. 1224 (Kat. I, 14):

Dwaj inni synowie jego snać starsi: Świętosław i Przecław, świadkują na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1218 (RM. II, 3) i są prawdopodobnie ziemianami mazowieckimi, snać ów Bogusław posiadał dobra ziemskie tak w Małopolsce jak i na Mazowszu.

Z imion synów jego Wojsława i Świętosława sądząc, był Bogusław prawdopodobnie członkiem rodu Lubowlitów-Ogniwów.

654. **Boguta**, ziemianin małopolski. Syn jego Tomasz Bogucic jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego, w Suchedniowie na wiecu prawdopodobnie w r. 1224 odbytym (Kat. I, 15).

655. **Bok**, zapewne ziemianin szląski. Syn jegó Mieczysław Boczek świadkuje na przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1208 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels N. 19).

656. **Bolech**, ziemianin małopolski. Syn jego Wawrzyniec Bolechowicz jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu w Różygrochu r. 1224 (Kat. I, 14).

Rzadki to wyjątek, żeby rycerz dostojny nosił w tej epoce imię tak nawskróś gminne, jakiem jest imię Bolech, używane acz bardzo często, przecież tylko przez ludność wieśniaczą.

657. **Borzym**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Mikołaj Borzymowicz świadkuje na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1222 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 16).

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne Borzymów wieś w pow. stopnickim, par. Oleśnica.

658. **Bożej**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Bożej Bożejowicz świadkuje na przywilejach księcia Konrada mazowieckiego z lat 1218 i 1224 (RM. II, 3, Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 14).

Jego gniazdem rodowem będzie wieś Bożejowice w pow. inowrocławskim.

659. **Bożysław**, zapewne ziemianin szląski. Syn jego Jędrych Bożysławicz świadkuje na przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels N. 9).

660. **Bronisz**, zapewne ziemianin kujawski. Synowie jego Marcin i Chwał świadkują na jednym przywileju klasztoru strzelnieńskiego z r. 1220 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 13).

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne Broniszew, wieś w pow. włocławskim, par. Chodecz.

661. **Budziwój**, snać ziemianin szląski. Synowie jego Stefan i Uniemir świadkują w r. 1203 na przywi-

leju Henryka Brodatego dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels N. 9).

662, 663. **Bukr Hugo** (i syn jego **Grabia**), snać ziemianin mazowiecki. W r. 1218 występuje wnuk jego Marcin Grabik (RM. II, 3), z czego się okazuje, że Hugo Bukr należy jeszcze do dziesiątego pokolenia, a syn jego Grabia do pokolenia jedenastego. Jakoż w przywileju z r. 1218 wydanym przez księcia Konrada mazowieckiego dla Marcina Grabika, jest Hugo Bukr wyraźnie wzmiankowany jako współczesnik Bolesława Krzywoustego, od którego kilkunastu niewolnych poddanych w darze otrzymał. Być może, iż syn jego Grabia jest praojcem rodu szlacheckiego Grabiów, gdyż przypada on właśnie na te czasy, kiedy najwcześniej herb Grabia mógł powstać.

664. **Cherubin**, ziemianin małopolski. Syn jego Janek Cherubinowicz świadkuje na dokumencie księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

665. **Chocimir**, ziemianin małopolski. Syn jego komes Mikołaj Chocimirowicz świadkuje na dokumencie wojewody Pakosława z r. 1233 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 407).

Zważywszy, iż w trzynastym pokoleniu występuje inny komes Chocimir syn Leonarda i ojciec Leonarda, zaś imię Leonard jest właściwem rodowi Łabędziów-Włostów, przeto i tego naszego Chocimira do rodu szlacheckiego Łabędziów-Włostów odkazujemy.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Kocmyrzów (oczywiście przekręcona nazwa zamiast Chocimirów) pod Krakowem.

666. **Chrap**, ziemianin małopolski. Syn jego Sulisław Chrapowicz występuje wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą w r. 1222 (Kat. I, 14).

Ponieważ imię jego syna Sulisław jest właściwe rodowi Starzów małopolskich, przeto i tego Chrapa

do rodu szlacheckiego Starzów małopolskich zaliczyć skłonni jesteśmy.

667. **Czesław**, snać ziemianin wielkopolski. Syn jego Piotrek Czesławicz świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1209 dla klasztoru trzebnickiego (Wp. 64).

668. **Dalbert**, ziemianin wielkopolski. Syn jego Mikołaj Dalbertowicz świadkuje na przywileju z r. 1231, wystawionym przez członków rodu Odrowążów na rzecz klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12).

669. **Dębło**, ziemianin kujawski. Jest on wspomniany w dokumencie Konrada mazowieckiego dla klasztoru strzelnieńskiego, pochodzącym prawdopodobnie z r. 1216 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 9). Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Dębły w pow. warszawskim, par. Leszno.

670. **Detlep**, ziemianin wielkopolski. Syn jego Piotr Detlepowicz świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1231 dla klasztoru w Obrze. (Wp. 131).

671. **Dniepr**, ziemianin małopolski. Z synów jego Jan Dnieprowicz, rycerz wojewody Pakosława, występuje w latach 1222 i 1231 (Kat. I, 14, Mog. 12), zaś drugi syn Godyk kapelan nadworny biskupa krakowskiego, w r. 1222 (Kat. I, 14).

672. **Dobiesław** komes, ziemianin małopolski. Z synów jego Piotr świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395), zaś dwaj inni, snać młodsi: Szawel i Sąd w r. 1231 na jednym z przywilei klasztoru mogilskiego (Mog. 12).

Jestto dziedzic Prandocina, syn Prandoty II młodszego, członek rodu Odrowążów, który po raz ostatni występuje jako świadek na przywileju Leszka Białego dla klasztoru sulejowskiego, prawdopodobnie z r. 1206 (Mp. I, 4).

673. **Dobiesz z Bytomia**, ziemianin widocznie szląski, przebywający w Małopolsce. Syn jego Stefan Do-

bieszewicz świadkuje na dokumencie Iwona biskupa krakowskiego z r. 1223 dla klasztoru mogilskiego (Mog. 3); drugi syn Piotr Dobieszewicz świadkuje na przywileju z r. 1231 wystawionym przez członków rodu Odrowążów dla klasztoru mogilskiego (Mog. 12) oraz w r. 1233 na przywileju wojewody Pakosława dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 407).

674. **Dobrogost.** Syn jego Mikołaj Dobrogostowicz występuje w przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1219 dla biskupstwa płockiego (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 10); drugi zaś Jan ziemianin wielkopolski, występuje jako świadek w r. 1233 (Wp. 151).

Jegoto zapewne gniazdem rodowem jest wieś Dobrogostowo (Dobergast) na Szląsku pruskim w pow. strzelińskim, par. Dankowice.

675. **Domasław**, ziemianin szląski. Syn jego Słup Domaslawicz podkomorzy księcia Henryka Brodatego, świadkuje na przywileju tegoż księcia z r. 1209, wydanym dla klasztoru wrocławskiego N. P. Maryi (Haeusler: Oels N. 20).

676. **Dzierżykraj**, ziemianin małopolski. Syn jego Doman Dzierżykrajowicz świadkuje na wyroku Marka wojewody krakowskiego z r. 1220 (RM. 1, 11): inny syn Rożek, ziemianin wielkopolski, wspomniany jest w dokumencie z r. 1233, iż klasztorowi lubiąskiemu nadał wieś Rzetnię (Wp. 151); trzeci wreszcie syn Piotr ziemianin sieradzki, świadkuje na przywileju księcia Bolesława Konradowicza z r. 1233 dla klasztoru sulejowskiego. (RM. 1, 23).

Co do kwestyi, do jakiegoby rodu szlacheckiego tego Dzierżykraja odkazać, biorąc za podstawę domysłów oczywiście tylko samo imię dla braku wszelkich innych wskazówek, przedstawiają się nieprzezwyciężone trudności: syn bowiem Goworka zowie się Dzierżykrajem, a to jest niewątpliwy Rawicz, inny Dzierżykraj z Wielowsi z r. 1302 należy do rodu Mądrostków,

wreszcie niektóre rodziny wielkopolskie używające herbu Nałęcz, noszą przymianek Dzierżykraj. Ze względu, że nasz Dzierżykraj był ziemianinem małopolskim, zaś ród Nałęczów stanowczo do ziemian wielkopolskich należy, mogłaby co do naszego Dzierżykraja zachodzić tylko wątpliwość, czy go do Rawiczów czy do Mądrostków odkazać.

677. **Dzietrzyk**, ziemianin małopolski. Syn jego Dobiesław Dzietrzykowicz świadkuje na przywileju członków rodu Odrowążów, wystawionym w r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Dzietrzychowice dziś Wietrzychowice, wieś par. w pow. radłowskim.

678. **Falibóg** raczej **Chwalibóg**, ziemianin małopolski. Syn jego Wrociżyr Falibożyc świadkuje na przywileju członków rodu Odrowążów, wystawionym w r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Chwalibogowice w pow. pinczowskim, par. Opatowice.

679. **Gasztołd**, ziemianin mazowiecki. Jego syn Godfryd Gasztołdzic świadkuje w r. 1221 na przywileju księcia Konrada mazowieckiego dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 13).

680. **Gaweł**, ziemianin szląski. Syn jego Dobrogost Gawłów świadkuje w r. 1203 na przywileju księcia Henryka Brodatego dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels N. 9).

681. **Gierwazy**, ziemianin małopolski. Syn jego Tomasz Gerwazowicz obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą w r. 1222 (Kat. I, 14).

682, 683. **Gniew** i syn jego **Gniewek**, (ziemianie prawdopodobnie małopolscy). Syn Gniewka Dawid obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą w r. 1222 (Kat. I, 14).

Ojciec Gniewka zwał się oczywiście Gniewem i należał do pokolenia jedenastego rycerstwa polskiego wieków średnich.

Od tegoto Gniewa zapewne pochodzi miasto Gniew (Mewe) w pow. kwidzyńskim, zaś od syna jego Gniewka miejscowość Gniewków w pow. gnieźnieńskim lub inowrocławskim.

Z imienia sądząc stary Gniew mógł należeć do rodu Kościeszów-Strzegoniów, imię bowiem Gniewosz jest właściwe rodowi Kościeszów, zaś imię Gniewomir rodowi Strzegoniów, któreto oba rody od rodzonych pochodzące braci, chodziły zrazu osobno, następnie jednak zrekonsolidowały się napowrót pod wspólnem godłem Kościeszy, która się wskutek tej rekonsolidacyi także Strzegomią nazywa.

684, 685. **Golej** wraz z synem **Gościsławem.** Syn Gościsława Golejowicza a wnuk Goleja, Piotr podsędek mazowiecki księcia Konrada, występuje w r. 1218 (RM. II, 3).

Stary Golej dziad Piotra Gościsławicza, należy oczywiście jeszcze do jedenastego pokolenia. Syn Gościsława Jan kanonik krakowski, występuje w r. 1214 w akcie biskupa Wincentego Kadłubka dla klasztoru miechowskiego jako świadek (Mp. II, 383).

686. **Góra.** Syn jego Paweł Górka cześnik biskupa krakowskiego a ziemianin małopolski, występuje wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14).

687. **Gosław,** ziemianin mazowiecki. Jeden z synów jego Włost świadkuje w r. 1218 na przywileju księcia Konrada (RM. II, 3), zaś drugi Krysz czy Krzysz, ziemianin małopolski, świadkuje na akcie księżnej Grzymisławy z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

Z imienia Włosta Gosławicza sądząc należałoby starego Gosława wraz z jego potomstwem zaliczyć do rodu Łabędziów-Włostów.

688. **Gotart**, ziemianin sieradzki. Syn jego Idzik Gotartowicz obecny jest w r. 1224 wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14).

689. **Grabia**, zapewne ziemianin mazowiecki. Był on synem Hugona Bukra (N. 662), zaś syn jego Marcin Grabik występuje w przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1218 (RM. II, 3).

690. **Henryk**, ziemianin małopolski. Z synów jego jeden Szczodr Henrykowicz świadkuje na dokumencie księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395), drugi Pakosław Henrykowicz, ziemianin szląski, świadkuje na przywileju członków rodu Odrowążów z r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12), trzeci wreszcie Miron Henrykowicz, brat stryjeczny Sędziwoja kantora gnieźnieńskiego, świadkuje na dokumencie księcia Władysława Odonicza z r. 1231 dla klasztoru w Obrze (Wp. 130).

691. **Hrostla**, ziemianin małopolski. Syn jego Piotr Hrostlewicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

692. **Hugo**, ziemianin wielkopolski. Syn jego Wyszota świadkuje na akcie Bronisza z r. 1230 dla klasztoru paradyskiego (Wp. 126).

693. **Jadnik**, ziemianin kujawski.

Syn jego Piotr Jadnikowicz wspomniany w dokumencie księcia Konrada mazowieckiego dla klasztoru strzelnieńskiego, pochodzącym prawdopodobnie z r. 1216 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 9).

694. **Jakson**, ziemianin szląski. Syn jego Piotr oraz wnuki Bogumił i Młodej wzmiankowani w przywileju Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 9). Od niego pochodzi wieś Jaksonowo w obw. wrocławskim, *in campibus Slesie*.

695. **Jakób z Jemielna**, ziemianin małopolski. Syn jego Spicygniew świadkuje na dokumencie wojewody

Marka z r. 1230 dla klasztoru mogilskiego (Mog. 11).

696. **Jan,** ziemianin małopolski. Syn jego Niegosław Janowicz obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą w r. 1222 (Kat. I, 14).

697. **Janek** czyli **Janik**, ziemianin wielkopolsko-szląski. Syn jego Jan czyli Janusz Janikowicz lub Jankowicz występuje w przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 9), zaś powtórnie świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1209 dla tegoż klasztoru trzebnickiego (Wp. 64).

698. **Janusz,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Bogusza Januszowicz świadkuje w r. 1229 na przywileju księcia Bolesława mazowieckiego dla biskupstwa płockiego (Maz. 5).

699. **Jarach,** ziemianin szląski. Syn jego Jarosław Jarachowicz, kasztelan reczyński, świadkuje na przywileju biskupa Iwona z r. 1223 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 3).

700. **Jarost,** ziemianin małopolski. Syn jego Fał Jarostowicz świadkuje na przywileju księcia Leszka Białego z r. 1225 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 4).

701, 702. **Iwan** komes i brat jego komes **Miłosław,** ziemianie małopolscy. Jeden z synów komesa Iwana, Bogusław Iwanowicz świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1209 dla klasztoru trzebnickiego (Wp. 64), drugi Iwo jest scholarem krakowskim w r. 1230 (Mog. 10). Innych jego synów przytacza przywilej członków rodu Odrowążów z r. 1231, wydany dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12), lecz ich mięsza razem z synami brata jego komesa Miłosława w ten sposób, że jednych od drugich żadną miarą oddzielić nie podobna. Byli zaś tymi synami komesów Miłosława i Iwana ci pięciu: Mateusz, Sieciesław, Sąd,

Mikuł i Iwan, lecz którzy z nich byli Miłosławiczami a którzy Iwanowiczami, rozstrzygnąć nie można.

Komesowie Iwan i Miłosław są synami komesa Szawła czyli Pawła z Końskiego, a wnukami starego Prandoty I, a zatem członkami rodu Odrowążów.

703. **Ketel,** ziemianin wielkopolski. Syn jego Henryk czyli Indrych Kietlicz wzmiankowany jest w roczniku Traski pod r. 1191, zaś w roczniku krakowskim pod r. 1192 (Monum. II, 835), jest też wspomniany w przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 9).

704. **Klemens II,** ziemianin wielkopolsko-małopolski. Syn jego Wierzbięta Klemensowicz wspomniany jest w przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1213 dla klasztoru ołobockiego (Wp. 81).

Z imion Klemens i Wierzbięta sądząc, są to członkowie rodu Gryfitów małopolskich.

Inny syn tegoż Klemensa również Klemens świadkuje na akcie księcia Henryka Brodatego z r. 1229 dla klasztoru tynieckiego (Tin. 7), oraz na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1231 (Mp. I, 13).

705, 706. **Klim** i syn jego **Klimek,** ziemianie małopolscy. Syn Klimka Janek obecny jest wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14). Ojciec Klimka musiał się zwać oczywiście Klimem i należał do jedenastego pokolenia.

707. **Krzysztofor,** ziemianin małopolski. Syn jego Mikołaj Krzysztoforowicz świadkuje w r. 1228 na przywileju księżnej Grzymisławy (Mp. II, 395).

708. **Lambin** czy też **Lębin,** ziemianin małopolski. Syn jego Janek Lambinowicz świadkuje w r. 1228 na przywileju księżnej Grzymisławy (Mp. II, 395).

709. **Lasota,** ziemianin małopolski. Wedle treści aktu patryarchy jerozolimskiego z r. 1198 nadał on klasztorowi miechowskiemu wieś Dłubnię, dziś Imbramowice w pow. olkuskim (Mp. II, 375).

Syn jego Pakosław zwany starszym, jest kasztelanem krakowskim w r. 1228.

Jegoto gniazdem rodowem jest prawdopodobnie Lasocin miasteczko w pow. opatowskim.

710. **Lodger**, ziemianin małopolski. Syn jego Falisław czy też Chwalisław Lodgerowicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

711. **Lupus** zapewne **Wilk IV**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Jan świadkuje na dokumencie księcia Konrada mazowieckiego, rzekomo z r. 1230 (RM. II; 437).

712. **Lutsław II** czyli **Lusław**, ziemianin małopolski. Syn jego Wojsław Lutsławicz jest obecny w r. 1222 wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem są Lusławice, wieś w pow. brzeskim, par. Zakliczyn, którą jeszcze w r. 1243 posiadał Wydżga kasztelan krakowski. Otóż imię Wydżga jest właściwe rodowi szlacheckiemu Lubowlitów-Ogniwów, a i imię syna Lusławowego Wojsława wskazuje również na ród szlachecki Lubowlitów-Ogniwów, wskutek czego i naszego Lusława do tegoż rodu Lubowlitów-Ogniwów zaliczyć winniśmy.

713. **Magnus II**, ziemianin małopolski. Jego synowie Janusz i Piotr świadkują na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

Z imienia sądząc należy ten Magnus do rodu szlacheckiego Ogończyków-Powałów.

Jegoto gniazdem rodowem są zapewne Magnuszewice w pow. pleszewskim.

714. **Małuj**, ziemianin małopolski. Jego syn Bogdasz Małujowicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

715. **Marcin V**, ziemianin małopolsko-mazowiecki. Z synów jego starszy Lasota, ziemianin mazowiecki, świadkuje na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1221 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 14); młodszy Jakub ziemianin małopolski, świadkuje na

dokumencie Marka wojewody z r. 1230 dla klasztoru mogilskiego (Mog. 11).

716. **Menera**, ziemianin mazowiecki. Syn jego Abraham Menerzyc, podskarbi księcia Konrada mazowieckiego, świadkuje na dokumencie tegoż księcia z r. 1218 (RM. II, 3).

717. **Mieczsław III**, ziemianin mazow.-małopolski. Syn jego Bogusza Mieczsławicz ziemianin mazowiecki, świadkuje na przywileju księcia Bolesława Konradowicza dla biskupa płockiego z r. 1229 (Maz. 5); drugi syn Mikołaj ziemianin małopolski świadkuje na dokumencie członków rodu Odrowążów z r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12).

718. **Mikuł**, ziemianin sieradzki. Syn jego Jan Mikułowicz świadkuje na przywileju księcia Bolesława Konradowicza z r. 1233 dla klasztoru sulejowskiego (RM. I, 23).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Mikułów miasto okręgowe w powiecie pszczyńskim.

719. **Miłosław II**, brat Iwana, syn Szawła czyli Pawła z Końskiego, wnuk starego Prandoty I, członek rodu Odrowążów (patrz powyż. pod N. 701).

720. **Młodota**, ziemianin małopolski. Syn jego Krystyn Młodocic świadkuje na dwóch przywilejach księżnej Grzymisławy z lat 1228 i 1230 (Mp. II, 395 i 401).

Jegoto gniazdem rodowem jest wieś Młodocin w pow. radomskim, par. Kowala stępocina.

721. **Mojek**, ziemianin szląski. Syn jego Mojek Mojkowicz wspomniany w przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego, jako świadek (Haeusler: Oels 9).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Majkowice, wieś w pow. noworadomskim, par. Ręczno.

722. **Mróz**, ziemianin małopolski. Syn jego Stefan Mrozowicz obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

723. **Mżyra** zapewne **Mzura II,** ziemianin małop. Syn jego Jakub Mżyrowicz kapelan nadworny biskupa krakowskiego, obecny jest wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Już samo imię tego rycerza wskazuje, że mamy tu do czynienia z członkiem rodu szlacheckiego Lisów-Mżurów-Orzów-Strzempaczów.

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Mżurowa w pow. jędrzejowskim, gm. Mnichów.

724. **Niegosław II,** ziemianin małopolski. Syn jego Niegosław Niegosławicz wspomniany w dokumencie księcia Leszka Białego z r. 1212 dla klasztoru jędrzejowskiego (Mp. I, 8).

Jegoto gniazdem rodowem jest wieś Niegosławice w pow. jędrzejowskim, par. Nawarzyce.

725 **Nieorza,** ziemianin małopolski. Syn jego Jakub Nieorzyc świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1229 dla klasztoru czerwińskiego (Mp. I, 12).

726. **Niezmir,** ziemianin małopolski. Syn jego Borysław Niezmirowicz jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą. (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem jest zapewne wieś Niesmierz dziś Leśmierz w pow. łęczyckim, par. Góra św. Małgorzaty.

727. **Nos,** ziemianin małopolski. Syn jego Więcław Nosek świadkuje na dokumencie członków rodu Odrowążów z r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12).

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne Nosów, wieś w pow. opatowskim, par. Waśniów.

728. **Ogier II,** ziemianin wielkopolski. Syn jego Piotr Ogierowicz świadkuje w r. 1231 na przywileju księcia Władysława Odonicza dla klasztoru w Obrze (Wp. 130).

Po imieniu sądząc będzie to zapewne członek rodu szlacheckiego Starzów wielkopolskich na Pałukach.

729. **Oko**, ziemianin małopolski. Syn jego Pęcin *(Pantinus)* Oczko jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

730. **Paweł III**, ziem. mazowiecki. Jego syn Obiecan Pawłowicz świadkuje na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1218 (RM. II, 3); zaś wnuk jego Falisław czyli Chwalisław, ziemianin małopolski, świadkuje na dokumencie wojewody Marka z r. 1230 dla klasztoru mogilskiego (Mog. 11).

731. **Piotr IX**, ziemianin szląski. Syn jego Nankier świadkuje na przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1208 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 19); starsi synowie jego Bogumił i Młodej wspomniani są w przywileju tegoż księcia Henryka Brodatego z r. 1203 również dla klasztoru trzebnickiego wystawionego (Haeusler: Oels 9), z którego to przywileju okazuje się zarazem, że nasz Piotr był synem Jaksonia (N. 694).

732. **Piotrek X**, ziemianin małopolsko-wielkopolsko-szląski. Jeden z synów jego Michał Piotrkowicz, ziemianin małopolski, świadkuje na wyroku wojewody Marka z r. 1220 (RM. I, 11), drugi syn, Tomasz z Wrocławia, zatem ziemianin szląski, jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14), trzeci wreszcie syn Andrzej, ziemianin wielkopolski, świadkuje na przywileju księcia Władysława Odonicza z r. 1233 dla Zakonu krzyżowego (Wp. 146).

733. **Polanin**, ziemianin małopolski. Synowie jego Mikołaj i Jan Polaninowicze wspomnieni są w wyroku wojewody Marka z r. 1220 (RM. I, 11).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Polaninowice, wieś w pow. bychowskim.

734. **Polan,** ziemianin małopolski. Syn jego Bieniek Polanowicz jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14) a zarazem świadkuje na wyroku wojewody Marka z r. 1220 (RM. I, 11).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Polanowice, wieś w pow. miechowskim, par. Goszcza.

735. **Pomian III,** ziemianin mazowiecki. Syn jego komes Krystyn i żona jego Przybysława wspomnieni w przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1219 dla biskupstwa płockiego (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 10).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Pomianowa, wieś w pow. brzeskim, par. Jasień.

736. **Ponęt,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Gromasza Ponętowicz następnie podłowczy Konrada księcia mazowieckiego, świadkuje na dokumentach tegoż księcia: z r. 1220 dla klasztoru strzelnieńskiego (Ulanowski: Dokumenty kujawskie NN. 12 i 13) i z r. 1221 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem jest wieś Ponętów w pow. kolskim, par. Grzegorzew. Gdybyśmy mogli przypuścić, że ten Ponętów pozostał w ręku spadkobierców naszego Ponęta aż do wieku XVI, i że piszący się z tego Ponętowa Ponętowscy są przeto potomkami naszego Ponęta, natenczas nasz Ponęt należałby do rodu szlacheckiego Brogów-Leszczyców.

737. **Proboła,** ziemianin małopolski. Syn jego Miłosław Probołowicz obecny jest wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem jest wieś paraf. Probołowice w pow. pinczowskim.

738. **Prosz,** ziemianin małopolski. Nadał on wedle buli papieża Celestyna III z r. 1193 klasztorowi wrocławskiemu św. Wincentego wieś Naskroniów (Wp. 31), syn zaś jego Przybysław Proszowicz jest obecny

wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Proszowice, miasteczko w pow. miechowskim.

739. **Prosimir,** ziemianin szląski. Syn jego Przecław Prosimirowicz wspomniany jest w przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1208 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 18).

740. **Przecław V,** ziemianin mazowiecko-małopolski. Z synów jego dwaj starsi Jalbrzyk i Rozdał świadkują na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1218 (RM. II, 3) oraz na przywileju klasztoru strzelnieńskiego z r. 1220 (Ulanowski: Dokumenty mazowieckie N. 13); zaś młodszy Jan świadkuje w r. 1230 na przywileju księżnej Grzymisławy dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Przecław wieś w pow. i par. Brzeziny.

741. **Przybysław VI,** ziemianin małopolsko-szląsko-mazowiecki. Z jego synów najstarszy Dzierżek, ziemianin szląski, wspomniany jest w przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1208 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels 19); drugi młodszy Świętosław, cześnik księcia Konrada mazowieckiego, wspomniany w przywileju tegoż księcia z r. 1218 (RM. II, 3); trzeci najmłodszy Przybysław, ziemianin małopolski, świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Przybysław w pow. inowrocławskim, par. Chlewiska.

742. **Putysław** albo **Pęcław,** ziemianin małopolski. Z synów jego jeden Baran, dziedzic Pełczysk, jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14), zaś drugi Kryszan świadkuje na przywilejach księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395) i z r. 1230 (Mp. II, 401).

743. **Racibor III** z Dłubni, ziemianin małopolsko-mazowiecki. Z synów jego starszy Więcław Raciborowicz z Dłubni, ziemianin małopolski, świadkuje na akcie Radwana z r. 1212 wraz z bratem swoim Khaerem; młodszy Mateusz Raciborowicz, ziemianin mazowiecki, świadkuje na dokumencie księcia Konrada mazowieckiego z r. 1222 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 16), najmłodszy wreszcie Jakub Raciborowicz ziemianin małopolski, jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Raciborowice, wieś paraf. w pow. krakowskim.

744. **Racław,** ziemianin małopolski. Syn jego Krystyn Racławicz świadkuje na dwóch przywilejach księżnej Grzymisławy, jednym z r. 1228 (Mp. II, 395) drugim z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

Jegoto gniazdem rodowem będą zapewne Racławice, wieś paraf. w pow. miechowskim.

745. **Radsuł,** ziemianin małopolski. Syn jego Boguchwał Radsułowicz świadkuje na dwóch przywilejach księżnej Grzymisławy, jednym z r. 1228 (Mp. II, 395) a drugim z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

746. **Radwan III,** ziemianin małopolski. Synowie jego Konrad i Malisza, dziedzice części dóbr Swiechów w pow. opoczyńskim, par. Błogą, wspomnieni w przywileju księcia Leszka Białego z r. 1221 dla klasztoru sulejowskiego (RM. I, 12).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Radwan wieś w pow. opoczyńskim, par. Białaczów.

Z imienia sądząc, powinien ten Radwan należeć do rodu szlacheckiego Kajów-Radwanitów, żadnych jednak wskazówek do sprawdzenia tej okoliczności nie posiadamy.

747. **Ramołd II,** ziemianin małopolski. Syn jego Bogusław Ramołdowicz świadkuje na wyroku wojewody Marka z r. 1220 (RM. I, 11).

748. **Roman II,** ziemianin małopolski. Syn jego Stefan Romanowicz świadkuje na dwóch przywilejach księżnej Grzymisławy, mianowicie z r. 1228 (Mp. II, 395) oraz z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

749. **Rubin,** ziemianin małopolski. Syn jego Gierard Rubinowicz występuje wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

750. **Rzuk,** ziemianin małopolski. Syn tego Piotr Rzukowicz świadkuje na wyroku wojewody Marka z r. 1220 (RM. I, 20).

751. **Sambor,** ziemianin małopolski. Syn jego Boguchwał Samborzyc świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Samborz w pow. płockim, par. Święcieniec.

752. **Samson,** ziemianin małopolski. Syn jego Sławomir Samsonowicz jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Jego gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Samsonów w pow. kieleckim, par. Tumlin.

753. **Sąd III** komes, ziemianin małopolski. Jego najstarszy syn Krzesław Sądowicz występuje już jako świadek na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1222 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 15), w latach 1224 i 1225 jest stolnikiem księcia Leszka Białego (Mp. II, 589, Mog. 4); młodsi zaś synowie Prandota, późniejszy biskup krakowski, oraz Piotr i Paweł wspomniani są w dokumencie członków domu Odrowążów, wystawionym w r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12).

Sam Sąd, zapewne już w podeszłym wieku, świadkuje na przywileju księcia Leszka Białego z roku prawdopodobnie 1206 dla klasztoru sulejowskiego (Mp. I, 4), zaś po raz ostatni świadkuje na przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1209 dla klasztoru wrocławskiego N. P. Maryi (Haeusler: Oels 20).

Jest on synem Dobiesława z Białaczowa a wnukiem starego Prandoty I, członkiem rodu Odrowążów.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Sędowice w pow. jędrzejowskim, par. Wrociryż.

754. **Serafin**, ziemianin małopolski. Synowie jego Rammlt i Eustachy Serafinowicze świadkują na dwóch przywilejach księżnej Grzymisławy, jednym z r. 1228 (Mp. II, 395) a drugim z r. 1230 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 401).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Serafinów w pow. krotoszyńskim, par. Mokronos.

755. **Sieciesław** z Dłubni, ziemianin małopolsko-wielkopolski. Z synów jego starszy Iwan Sieciesławicz świadkuje już w r. 1209 na przywileju księcia Władysława Odonicza dla klasztoru trzebnickiego (Wp. 64), jest też wspomniany w dokumencie biskupa Iwona z r. 1228 (Kat. I, 21); młodszy zaś syn Bogusza Sieciesławicz, ziemianin wielkopolski, świadkuje na dokumencie z r. 1233 (Wp. 151).

756. **Sierak**, ziemianin małopolski. Jego syn Wojciech Sierakowicz jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Sierak ków, wieś w pow. wieluckim, par. Dziekanowice.

757. **Skarbimir III**, ziemianin małopolski. Syn jego Skarbimir Skarbimirzyc komornik księżnej Grzymisławy, świadkuje na dwóch dokumentach z r. 1224 (Kat. I, 14, Mp. II, 389).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Skalmirz, wieś w pow. kaliskim, par. Staw.

758. **Sławnik II** komes, ziemianin wielkopolski. Syn jego Piotr Sławnikowicz, mnich, występuje w r. 1214 na przywileju księcia Władysława Odonicza dla klasztoru łekneńskiego (Wp. 82)

759. **Sobiesąd,** ziemianin małopolski. Syn jego Wielisław świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

760. **Sresz,** ziemianin małopolski. Syn jego Dobrosław Sreszowicz świadkuje na dokumencie wojewody Marka dla klasztoru mogilskiego z r. 1230 (Mog. 11). Imię Sresz będzie zapewne zgrubiałą formą imienia Szreń, od którego pochodzi proklamacya Szreniawa.

761. **Stefan III,** ziemianin szląski. Syn jego Andrzej Stefanowicz kasztelan bytomski, świadkuje na wiecu w Rybniku, przy wydaniu przywileju Kazimirza księcia opolskiego z r. 1228 (RM. III, 11). Będzie to zapewne członek rodu Wierzbińskich.

762. **Stępota** komes, ziemianin małopolski, wspomniany on jest w dokumencie Pelki biskupa krakowskiego, dla klasztoru jędrzejowskiego z r. 1192 (Mp. I. 3). Syn jego Wojciech Stępocic, świadkuje na wiecu w Suchedniowie roku 1224 (Kat. I, 15) oraz na dokumencie księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

763. **Sulisław VI,** ziemian. mazowiecki. Synów miał kilku. Najstarszy Jan świadkuje na dokumencie klasztoru strzelnieńskiego z r. 1220 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 13), młodszy zaś Klemens wraz z trzema jeszcze nienazwanymi braćmi świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1231 (Mp. I, 13).

764. **Sułek II,** ziemianin małopolski. Czterej jego synowie: Sieciech, Żegota, Golnch i Andrzej obecni są w r. 1224 wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14).

Są to niewątpliwie członkowie rodu Starzów małopolskich.

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne wieś Sułków w pow. i par. Wieliczka.

765. **Świętosław IV,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Więcław kapelan Konrada mazowieckiego, świadkuje na przywileju klasztoru czerwińskiego z r. 1221 (RM. I, 13).

Jegoto gniazdem rodowem będzie zapewne Świętosław w pow. włocławskim, par. Kruszyn.

766. **Szaweł II,** ziemian. małopolski. Syn jego Dziadusza Szawłowicz wspomniany w dokumencie członków rodu Odrowążów z r. 1231 dla klasztoru Cystersów w Mogile (Mog. 12); starszy zaś syn Floryan Szawłowicz, obecny w r. 1222 wraz z dworem księcia Leszka Białego na wiecu nad Szreniawą (Kat. I, 14).

767. **Szymon II,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Włost Szymonowicz świadkuje na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1221 dla klasztoru czerwińskiego (RM. I, 13).

768. **Teodoryk,** ziemianin małopolski. Starszy syn jego Dobiesław obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14); młodsi zaś synowie Jakub, Henryk i Piotr nabywają w r. 1228 wieś Dzierzkówek (Mp. II, 395).

769. **Trojan III,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Piotr Trojanowicz wzmiankowany w dokumencie biskupa Giedki z r. 1206 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 3).

Jest on niewątpliwie członkiem rodu Lubowlitów-Ogniwów.

770. **Twardosław,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Więsław Twardosławicz jest w r. 1218 notaryuszem księcia Konrada mazowieckiego (RM. II, 3).

771. **Uniemir,** ziemianin szląski. Synowie jego Jan, Dobrogost i Przecław Uniemirowicze świadkują na przywileju księcia Henryka Brodatego z r. 1203 dla klasztoru trzebnickiego (Haeusler: Oels N. 9).

772. **Wałkuń,** ziemianin małopolski. Syn jego Magnus Wałkuniowicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228 (Mp. II, 395).

773. **Wasyl,** ziemianin szląski. Syn jego Mikołaj Wasylewicz naprzód podstoli Kazimirza księcia opolskiego, następnie łowczy księcia Henryka Brodatego, świadkuje na dokumencie tegoż księcia z r. 1232 dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 405); jest też obecny na wiecu w Rybniku w r. 1228 (RM. III, 11).

774. **Wąs,** ziemianin małopolski. Syn jego Stefan Wąsik świadkuje na przywileju księcia Leszka Białego z r. 1224, wydanym na wiecu w Różygrochu (Kat. I, 14).

775. **Wawrzyniec,** ziemianin małopolski. Syn jego Cieszęta Wawrzyńcewicz, podłowczy księcia Leszka Białego, obecny jest wraz z dworem tegoż księcia na wiecu w Różygrochu w r. 1224 (Kat. I, 14).

776. **Wicek,** ziemianin mazowiecki. Syn jego Herbort Wickiewicz świadkuje na przywileju księcia Konrada mazowieckiego z r. 1218. (RM. II, 3).

777. **Wieprz,** zapewne ziemianin kujawski. Syn jego Mikołaj Wieprzek świadkuje na dokumencie strzelnieńskiem z r. 1220 (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 13).

778. **Więcesław III,** ziemianin małopolski. Syn jego Mikołaj Więcesławicz świadkuje w r. 1233 na dokumencie Pakosława dla klasztoru miechowskiego (Mp. II, 407).

779. **Wilant,** ziemianin małopolski. Syn jego Jan Wilantowicz obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą. (Kat. I, 14).

780. **Wilk IV,** ziemianin małopolski. Syn jego Marcin Wilczek świadkuje na dokumencie z r. 1227. (RM. II, 391).

781. **Wincenty II,** zapewne ziemianin mazowiecki. Synowie jego Mscigniew i Badrzyk świadkują na dokumencie klasztoru strzelnieńskiego z r. 1220. (Ulanowski: Dokumenty kujawskie N. 13).

782. **Wit V,** ziemianin małopolski. Syn jego Wojciech Witowicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228. (Mp. II, 395).

783. **Włost IV,** ziemianin snać małopolski. Syn jego Zdzisław Włostowicz świadkuje na przywileju księżnej Grzymisławy z r. 1228. (Mp. II, 395); jest też obecny wraz z dworem Leszka Białego w r. 1224 na wiecu w Różygrochu. (Kat. I, 14).

784. **Wojciech,** ziemianin małopolski. Z synów jego Pakosław młodszy, późniejszy wojewoda sandomirski, i Floryan są obecni w r. 1224 wraz z dworem Leszka Białego na wiecu w Suchedniowie (Kat. I, 15), zaś Racibor występuje dopiero w dokumentach z r. 1230. (Mog. 10, 11).

Wojciech ten jest bratem Lasoty (N. 709) i należy do rodu Awdańców lub Skarbków.

785. **Wojen,** ziemianin małopolski, zdaje się właściciel Borzykowej. Syn jego Piotr Wojnowicz występuje w r. 1230 na dokumentach wojewody Marka (Mp. II, 400, Mog. 11).

786. **Wojko,** ziemianin małopolski. Syn jego Okresa Wojkowicz, rycerz Pakosława, jest obecny wraz z dworem księcia Leszka Białego w r. 1222 na wiecu nad Szreniawą. (Kat. I, 14).

787. **Wygnan,** ziemianin małopolski. Synowie jego Wojciech i Wit Wygnanowicze świadkują na przywileju Grzymisławy z r. 1228. (Mp. II, 395).

Na tem kończy się poczet rycerstwa polskiego wieków średnich dwunastego pokolenia a zarazem dwunastego wieku, o jakich podają nam wiadomości źródła historyczne. Nie jestto poczet kompletny, o ile domyślać się możemy, jest to zaledwo drobny fragment tego pocztu rycerstwa polskiego wieków średnich, który rzeczywiście istniał i istnieć musiał. O bardzo znacznej liczbie tego rycerstwa nie dochowała nam się zgoła żadna wiadomość. I nic dziwnego. Z wieków poprzedzających wiek XII nie mamy zgoła żadnego dokumentu, z wieku XII zaledwo kilkadziesiąt autentycznych, wytrzymujących krytykę; cóż więc dziwnego, że ten szczupły zasób dokumentów nie jest nam w sta-

nie nawet podać szeregu kompletnego urzędników, którzy już z mocy urzędu swego częściej na dworze książąt stawiać się byli winni, więc też częściej mieli sposobność świadkowania przy różnych na dworze książęcym wystawianych dokumentach; cóż dopiero mówić o rycerzach niepiastujących żadnego urzędu, z których niejeden nieraz całe życie nie zjawił się na dworze książęcym, jeśli książę podczas objazdu swego po kraju nie zbliżył się w jego okolice. Tych imiona przepadły na wieki.

Jest wszelako jeszcze jedno źródło, które nam jest w stanie podać pokaźny poczet rycerstwa polskiego wieku XII, innym pomnikom historycznym zgoła nieznanego. Tem źródłem są nazwy dóbr rycerskich. Wiadomo nam, że rycerstwo polskie wieków średnich, jako młodsi potomkowie dynastyi książęcej panującej, żyli zrazu wraz z swemi rodzinami na dworze książęcym i na monarszem utrzymaniu, który wszelkie ich potrzeby zaopatrywał. Z czasem rozmnożyła się liczba tego rycerstwa nadwornego bardzo, tak, że zaczęła dla panującego księcia stanowić bardzo poważne niebezpieczeństwo. Cóż łatwiejszego jak o spisek przeciw księciu, a w takim razie książę nie posiadałby nawet zgoła żadnych środków obrony. Pragnąc to niebezpieczeństwo od siebie uchylić, odpuścił Bolesław Krzywousty rycerstwo to w pierwszych zaraz latach swego panowania, to jest na początku XII wieku ze swego dworu i osadził je na ziemi, obdarowując każdego rycerza pewną znaczną liczbą posiadłości ziemskich. Każdy tak obdarowany rycerz zakładał sobie w jednej z nadanych mu wsi swoje gniazdo, swoją siedzibę stałą, a ta wieś brała odtąd swą nazwę po jego imieniu. W tych więc nazwach takich miejscowości, gniazd rodowych rycerstwa, przechowały się w znacznej części imiona rycerzy, innym pomnikom historycznym zgoła nieznane. Zachodziłaby tylko kwestya w tem, że skoro przeważna liczba wsi miała już swe nazwy od swych

pierwotnych założycieli, praojczyców-wieśniaków, aby odróżnić, które wsie przedstawiają się jako gniazda rodowe rycerstwa, a zatem biorą swe nazwy od imion rycerzy-szlachty, a które od imion ojczyców-wieśniaków. Rozwiązanie tej kwestyi nie jest trudne. W XII bowiem wieku mają już imiona używane pospolicie przez rycerstwo, swój zupełnie odrębny dostojny charakter, który je dozwala z łatwością odróżnić od imion gminnych ojczyców-wieśniaków.

W szczególności złożone są zazwyczaj imiona rycerskie z dwóch źródłosłowów imionotwórczych, z których drugim źródłosłowem bywają źródłosłowy: Bąd, Bóg, Bór, Chwał, Ciech, Dan, Dar, Gniew, Gost, Kraj, Mił, Mir, Mysł, Pełk. Rad, Sąd, Sław i Wój, a zapewne jeszcze i inne.

To nadawanie gniazdom rodowym nazwisk po imionach swych właścicieli rycerzy-szlachty, odbywa się przez cały niemal wiek XII, głównie jednak w pierwszej połowie, mianowicie w pokoleniu dziesiątem i jedenastem. Te więc imiona rycerzy-szlachty, jakie z nazw dóbr rycerskich wydobyć zdołamy, będą, krom nader rzadkich wyjątków, pochodzić z wieku XII a należeć prawdopodobnie do dziesiątego lub jedenastego pokolenia.

I tak jeśli np. znajdziemy w pow. wieluńskim wieś Niegowić, to będziemy wiedzieć, że ona nazwę swą bierze od jakiegoś Niegowita. Imię Niegowit złożone z dwóch źródłosłowów imionotwórczych, z których drugim źródłosłowem jest źródłosłów Wit, wskazuje, że Niegowit jest imieniem dostojnem, imieniem rycerza szlachcica. Stósownie więc do tego, cośmy dopieroco o formowaniu się nazw gniazd rodowych rycerstwa-szlachty powiedzieli, będziemy w tym Niegowicie upatrywać rycerza, żyjącego niewątpliwie w XII wieku, o którym żaden zgoła pomnik historyczny żadnej zgoła wiadomości nam nie przechował. W wykazie tym nie mogliśmy się ustrzedz od licznych błędów,

na które musimy zwrócić uwagę uczonych czytelników. Pierwszy błąd może leżeć w tem, iż nie znając dokładnie granic rzeczypospolitej polskiej w różnych czasach XII wieku, mogliśmy nieraz wciągnąć do analizy taką miejscowość, która leżała w XII wieku już poza granicami państwa polskiego a zatem do tego wykazu nie powinna była być wciągnięta. Drugi błąd może leżeć w zupełnej nieznajomości etymologii, w skutek czego mogliśmy jakiś wyraz wziąść jako *nomen proprium*, który jest tylko *appellativum* jak np. Łabędź i łabędź itp. Trzeci wreszcie błąd może polegać w niewłaściwem rozstrzygnieniu tej kwestyi, czy jeśli mamy kilka lub kilkanaście miejscowości pochodzących od tego samego imienia, czy każdą z tych miejscowości odnieść do innego założyciela, czy wszystkie do jednego i tegoż samego. Tak np. mamy 9 miejscowości pochodzących od imienia Bogusław, 11 od imienia Bronisław, 13 od imienia Gozd, zachodzi więc kwestya, czy wszystkie te wsie biorące nazwy swe od tegoż samego imienia odnieść do jednego założyciela, czy każdą do innego, czy przypuścić, że jeden Gozd założył w różnych okolicach 18 wsi jako swe gniazda rodowe, czy też że było tych Gozdów ośmnastu. Ja jestem za tą drugą alternatywą, raz że nie dałoby się wytłumaczyć, dlaczego jeden i ten sam szlachcic miałby sobie kilkanaście osobnych gniazd rodowych zakładać, powtóre iż mamy dowody, że znakomici wielmożowie kontentowali się jednem tylko gniazdem rodowem, jak np. Biezdrew jednem Biezdrowem, Czewoj II jednem Czewojewem, Dziwirz jednem Dziwirzewem itp.

Przejdziemy więc teraz w alfabetycznym porządku nazwy tych miejscowości, które w sobie imiona rycerstwa-szlachty kryją i wydobędziemy z nich te imiona nieznanych nam z innych źródeł rycerzy polskich z XII wieku. I tak:

788, 789, 790. **Będa** I, II, III, pochodzi od źródłosłowu imionotwórczego rycerskiego Bąd. Miejscowości:

Bądzyn w pow. mławskim, par. Lubowidz.
Będzeń w pow. lipnowskim, par. Mokowo.
Będzin, miasteczko powiatowe.
791—794. **Bądek** czyli **Będek** I, II, III, IV; miejscowości:
Bądków w pow. grojeckim, par. Goszczyn.
Bądków w pow. tureckim, par. Boleszczyn.
Bądkowo wieś par. w pow. nieszawskim.
Będków wieś par. w pow. brzezińskim.
795, 796. **Będzimir** I, II:
Będzimirowo w pow. słupskim na Pomorzu.
Będzimirowice w pow. chojnickim, par. Czersk.
797. **Będziemysł** I:
Będziemyśl w pow. ropczyckim, par. Sędziszów.
798. **Benisław** I:
Benisław w pow. lucyńskim, par. Birże.
393. **Biezdrów** I:
Biezdrowo wieś par. w pow. szamotulskim.
799. **Błogost** I:
Błogoszcz w pow. siedleckim, par. Pruszyn.
800, 801. **Bobola** I, II:
Bobolice w pow. będzińskim, par. Niegowa.
Bobolice w reg. koszalińskiej na Pomorzu.
363. **Bodzęta** I:
Bodzętyn, wieś paraf. w pow. kieleckim.
355, 802—805. **Bogdan** I, II, III, IV, V:
Bogdanów, wieś paraf. w pow. piotrkowskim.
Bogdanów w pow. kaliskim, par. Koźminek.
Bogdanów w pow. miechowskim.
Bogdanowo w pow. obornickim.
Bogdanowo w pow. wągrowieckim.
9, 806, 807. **Bogor** I, II, III:
Bogorya wieś par. w pow. sandomirskim.
Bogoria w pow. sandomirskim, par. Skotniki.
Bogoria w pow. łowickim, par. Bąków.
487, 808, 809. **Boguchwał** I, II, III:
Boguchwała w pow. lipnowskim, par. Ligowo.

Boguchwała w pow. rzeszowskim.

Boguchwałowice w pow. piotrkowskim, par. Siewierz.

360, 390, 411. **Bogumił** I, II, III:

Bogumiłów w pow. i par. Sieradz.

Bogumiłowice pow. noworadomski, par. Sulmierzyce.

Bogumiłowice w pow. brzeskim.

513, 543, 549, 570, 615, 653, 810–812. **Bogusław** I—IX:

Bogusław, pow. pleszewski.

Bogusławice, pow. płoński, par. Radzymin.

Bogusławice, pow. wrocławski, par. Kowal.

Bogusławice, pow. koniński, par. Dzierzbin.

Bogusławice, pow. radomski, par. Skaryszew.

Bogusławice, pow. opatowski, par. Grocholice.

Bogusławice, pow. wrocławski, par. Turów.

Bogusławice, pow. oleśnicki, par. Celniki.

Bogusławiec, pow. noworadomski, par. Borowno.

813. **Bogwit** I:

Bogwidz w pow. pleszewskim.

Bogusz (zgrubiała forma od Bogusław), liczne wsie pod nazwami Bogusza, Bogusze, Boguszewice, Boguszewo, Boguszowa, Buguszków, Boguszówka, Boguszyce i Boguszyn.

814—816. **Boksa** czyli **Boksza** I, II, III:

Boksice, pow. opatowski, par. Mamina.

Boksicka wola, pow. opatowski, par. Gnojno.

Boksze pow. suwalski, par. Sejwy.

817—826. **Bolesław** I—X:

Bolesław, wieś par. w pow. olkuskim.

Bolesław, wieś par. w pow. dąbrowskim,

Bolesław, wieś par. w reg. lignickiej,

Bolesław, pow. raciborski, par. Pyszcz.

Bolesławice, pow. rypiński, par. Radziki.

Bolesławiec, pow. ostrzeszowski.

Bolesławice, wieś par. w pow. wieluńskim.

Bolesławowo w pow. konińskim,
Bolesławowo w pow. krotoszyńskim,
Bolesławowo w pow. gnieźnieńskim.
827, 828. **Bolesta** II, III:
Boleszczyce, w pow. jędrzejowskim, par. Sędziszów,
Boleszczyn, wieś par. w pow. tureckim.
829, 830. **Bronisław** I, II:
Bronisław w pow. płockim, par. Lelice,
Bronisław w pow. mławskim, par. Wieczfnia.

Bor i Borek. Ponieważ Bor jest nietylko źródłosłowem imionotwórczem rycerskiem ale i imieniem gminnem, nadto o nazwach takich jak Borowa, nie da się z pewnością powiedzieć czy pochodzą od imienia osobowego Bor czy też od wyrazu bór (las), przeto cały ten szereg wsi jak Borów, Borowa, Borowice, Borków, Borki, Borkowice, Borowno opuszczamy i notujemy tylko:

Borz w pow. radomskim.
506. **Borysław**:
Borysławice wieś par. w pow. kolskim.
658, 831, 832. **Bożej** I, II, III:
Bożejewo w pow. wejherowskim, par. Luzyno,
Bożejewo w pow. łomżyńskim par. Wizna,
Bożejewice w pow. inowrocławskim.
833. **Bożemysł**:
Bożemyśle w reg. frankfurckiej.
834, 835. **Bożydar** I, II:
Bożydar w pow. sandomirskim, par. Góry wysokie.
Bożydar w pow. szredzkim.
836—838. **Bromir** I, II, III:
Bromirz w pow. płockim, par. Rogotworsk,
Bromierzyk w pow. płockim, par. Starożreby.
Bromierzyk w pow. sochaczewskim, par. Zawady.
839—849. **Bronisław** I—XI:
Bronisław, wieś par. w pow. nieszawskim,
Bronisław w pow. szredzkim,

Bronisław w pow. inowrocławskim,
Bronisław w pow. grojeckim, par. Góra Kalwarya,
Bronisławów w pow. i par. Błonie,
Bronisławów w pow. grojeckim par. Wilków,
Bronisławów w pow. wieluńskim par. Osiaków,
Bronisławów w pow. opatowskim, par. Ożarów,
Bronisławów w pow. iłżeckim, par. Krempa kościelna,
Bronisławów w pow. łukowskim, par. Serokomla,
Bronisławów w pow. hrubieszowskim, par. Grabowiec.

427, 498, 660, 850, 851, 852. **Bronisz** I—VI.
Broniszewo, pow. noworadomski, par. Mykanów,
Broniszewo, wieś par. pow. nieszawski,
Broniszewo pow. wrzesiński,
Broniszów, pow. pinczowski, par. Kazimirza mała,
Broniszów, pow. ropczycki, par. Łączki,
Broniszowice, pow. opatowski, par. Szewnia.

853. **Brosław** I:
Brosławice, wieś par. w pow. bytomskim.

854. **Brzeźmir** I:
Brzeźmir, pow. oławski, par. Domajowice.

855. **Budzimir** I:
Budzimir, wieś par. w hrabstwie szaryskiem.

856, 857. **Budzisław** I, II:
Budzisław, wieś par. w pow. kolskim,
Budzisław w pow. mogilnickim.

661. **Budziwój** I:
Budziwoj w pow. rzeszowskim, par. Tyczyn.

858, 859. **Bysław** I, II:
Bysław, wieś par. w pow. tucholskim.
Bysławek w pow. tucholskim.

860—862. **Cielej** I—IV:
Celej, pow. łukowski, par. Wilczyska.
Celejów, pow. nowoaleksandryjski par. Wąwolnica.
Celejów, pow. garwoliński, par. Wilga.

863. **Cerad** I:
Ceradź, wieś par. w pow. szamotulskim.
864—866. **Cedr** I, II, III:
Cedrowice, pow. grojecki, par. Sobików,
Cedrowice, pow. łęczycki, par. Solca wielka.
Cedrowo, pow. sierpecki, par. Bożewo.
450. **Chebda** I:
Chebdzie, pow. włoszczowski, par. Goleniowy.
867. **Chociebąd** I:
Chociebądz dziś Kocobędz w pow. cieszyńskim.
665. 868—870. **Chocimir** I—VI:
Choczmirowo w pow. słupskim na Pomorzu,
Kocimierzów w pow. tarnobrzeskim, par. Wielowieś,
Kocmyrzów w pow. krakowskim, par. Czulice,
Kotomirz w pow. bydgoskim.
871. **Chocisz** I:
Chociszewo w pow. łęczyckim.
872. **Chodzierad** I:
Chodzierady w pow. łaskim, par. Borszewice.
873, 874. **Chwalibór** I, II:
Chwaliborzyce wieś par. w pow. tureckim,
Chwaliborzyczki tamże.
678, 875, 876. **Chwalibóg** I, II, III:
Chwalibogowo, dwie wsie w pow. wrzesińskim,
Chwalibogowice w pow. pinczowskim, par. Opatowiec.
877—879. **Cibor** I, II, III:
Ciborz, pow. brodnicki, par. Lubark,
Ciborów, pow. radomski, par. Skaryszew,
Ciborowice, pow. pinczowski, par. Kościelec.
880. **Cichobor** I:
Cichoborz, pow. hrubieszowski, par. Krylów.
881. **Cichorad** I:
Cichoradz, pow. toruński, par. Łążyn.
882, 883. **Ciechosław** I, II:

Ciechosławice, pow. łęczycki, par. Piątek,
Ciechosławice, pow. konecki, par. Szydłowiec.
884, 885. **Ciemir**, I, II:
Ciemierów, pow. słupecki, par. Szymanowice,
Ciemierzowice, pow. przemyski, par. Kosienica.
886. **Cierpigor**, I:
Cierpigorz, pow. i par. Przasnysz.
887. **Czarnobąd** I:
Czarnowąż, pow. wągrowski, par. Niwiska.
888, 889. **Czasław** I, II:
Czasław, pow. wielicki, par. Raciechowice.
Czasławice, pow. nowoaleksandryjski, paraf. Bochotnica.
399. **Czewoj** II:
Czewojewo w pow. mogilnickim.
890. **Częstobor** I:
Częstoborowice, wieś par. w pow. krasnostawskim.
404. 891. **Czyżema** I, II:
Czyżemin w pow. łaskim, par. Tuszyn,
Czyżemin w pow. łódzskim, par. Rzgów.
892. **Dalbor** I:
Dalborowice, pow. sycowski, par. Trębaczów.
893. **Dobek** I:
Dobczyce, miasteczko w pow. wielickim.
894. **Dobiegniew** I:
Dobiegniewo w pow. włocławskim, par. Wistka.
482, 672. **Dobiesław** I, II:
Dobiesławice, pow. pińczowski, par. Rachwałowice,
Dobiesławice, wieś par. w pow. inowrocławskim.
542, 535, 674, 895, 896. **Dobrogost** I, II, III, IV, V:
Dobrogoszcz w pow. kościerskim, par. Kościerzyn,
Dobrogostowo, pow. szamotulski,
Dobrogościce, pow. inowrocławski,
Dobrogościce, pow. olkuski, par. Kroszyce,
Dobrygość, pow. ostrzeszewski.
897, 898. **Dobromir** I, II:
Dobromirz, pow. konecki, par. Stanowiska,

Dobromierzyce, pow. hrubieszowski, paraf. Grabowiec.

899. **Dobromił** I:
Dobromil w pow. obornickim.

900—903. **Dobromysł** I, II, III, IV:
Dobromyśl, pow. słupecki, par. Złotków,
Dobromyśl, pow. kielecki, par. Piekoszów,
Dobromyśl, pow. bialski, par. Zabłocie,
Dobromyśl, pow. chełmski, par. Pawłów.

904—906. **Dobrosław** I, II, III:
Dobrosław, pow. wieluński, par. Lututów,
Dobrosławice, pow. kozielski, par. Maciowakierz,
Dobrosławice na Szląsku austryackim.

907. **Domażyr** I:
Domażyr, pow. gródecki, par. Janów.

908. **Domarad** I—VI:
Domaradz, wieś par. pow. brzozowski,
Domaradz, pow. opolski, par. Chwałkowice,
Domaradzice, pow. sandomirski, par. Szczeglice,
Domaradzice, pow. krobski,
Domaradzyn, pow. łowicki,
Domorady, pow. sokolski.

186, 675, 909—916. **Domasław** I—VIII:
Domasław, pow. sycowski, par. Turków,
Domasławice, pow. namysłowski, par. Włochy,
Domasławice, pow. sycowski, par. Goszyce,
Domasłowice, dwie wsie w pow. cieszyńskim,
Domasłowice, pow. brzeski,
Domasłowice, pow. niski, par. Pysznica,
Domysław, pow. człuchowski, par. Czarne.

917, 918. **Danabor** I, II:
Danaborz, pow. wągrowiecki,
Danaborów, pow. odolanowski.

919. **Donimir** I:
Donimirz wielki i mały, pow. wejherowski, par. Szynwald.

920—934. **Drag** I—V:
Draganie, pow. płocki, par. Biała,
Draganie, pow. oleśnicki,
Draganowa, pow. krośnieński, par. Kobylany,
Dragany, pow. krasnostawski, par. Wysokie,
Dragonów, pow. gorlicki, par. Małastów.
925. **Drogomysł** I:
Drogomyśl, pow. strumieński, par. Ochaby.
434, 925—927. **Drogosław** II—V:
Drogosław, pow. szubiński,
Drogosław, pow. gnieźnieński,
Drogosław, pow. odolanowski,
Drogosław, pow. świecki, par. Płochocin.
928. **Dyrzsław** I:
Dyrzławice, pow. głupczycki.
929, 930-a. **Dziećmir** I, II (zap. Dietmar):
Dziećmirowo, pow. szremski,
Dziećmirowice, pow. bogumiński na Szląsku.
Dziwigor, Dziwirz I:
Dziewirzewo, wieś par. w pow. wągrowieckim.
930-b. **Falbor** I:
Falborz, pow. włocławski, par. Brześć.
678, 930-c, d. **Falibog** I, II, III:
Falibogi, pow. płoński, par. Cieksyn,
Falibogi, pow. płoński, par. Pomiechowo,
Falibogi, pow. nowomiński, par. Kałuszyn.
930-e, f. **Falmir** I, II:
Falmierowo, pow. wyrzyski,
Falmirowice, pow. opolski, par. Dębie.
930-g. **Falisław** I:
Falisławice (Fanisławice), pow. kielecki, par. Łopuszno.
40, 595, 931, 932. **Giedko** I, II, III, IV:
Giecz (dawniej Gdecz) w pow. szredzkim,
Gdów, miasteczko w pow. wielickim,
Gierczyce (pierwotnie Giedczyce), wieś par. w pow. opatowskim,

Gierczyce, pow. bocheński, par. Chełm.
682, 933, 934, 935. **Gniew** I, II, III, IV:
Gniew w pow. kwidzyńskim,
Gniewowo, dwie wsie w pow. kościańskim,
Gniewowo w pow. wejherowskim.
683, 936—944. **Gniewek** I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X:
Gniewkowice, pow. inowrocławski,
Gniewkowo, pow. lipnowski, par. Dobrzejowice,
Gniewkowo, pow. płocki, par. Daniszewo,
Gniewkowo w pow. gnieźnieńskim dwie,
Gniewkowo, pięć wsi w pow. inowrocławskim.
945. **Gniewosz** I:
Gniewoszów w pow. kozienieckim, par. Oleksów.
946, 947. **Godzimir** I, II:
Godzimierz, pow. rawski, par. Biała,
Godzimierz, pow. szubiński.
948, 949. **Gorad** I, II:
Goradze, pow. wielkostrzelecki,
Goradze, pow. lubliniecki.
950. **Gorysław** I:
Gorysławice, pow. pińczowski, par. Wiślica.
951, 952. **Gościrad** I, II:
Gościeradz w pow. bydgoskim,
Gościeradów, wieś par. w pow. janowskim.
953—960. **Gosław** I—VIII:
Gosław, pow. kluczborski, par. Dobiercice,
Gosławice, pow. łowicki, par. Waliszew,
Gosławice, pow. gostyński, par. Pacyna,
Gosławice, pow. kutnowski, par. Sobota,
Gosławice, pow. nieszawski, par. Smiarzew,
Gosławice, wieś par. pow. koniński,
Gosławice, pow. i par. Opole,
Gosławice, pow. lubliniecki, par. Dobrydzień.
961—971. **Gost, (Gosta, Gostyna)** I—XI:
Gostyń, miasto pow. krobski,
Gostyń, pow. pszczyński, par. Mikołów,

Gostynin, miasto pow. gub. warszawskiej,
Gostynów, pow. oławski, par. Więzów,
Goszcz, pow. sycowski, par. Twardagóra,
Goszcza, wieś par. pow. miechowski,
Goszczewo, pow. nieszawski, par. Służewo,
Goszczyce, pow. płoński, par. Dziektarzewo,
Goszczyce, pow. niemodliński, par. Przychód,
Goszczyn, wieś par. pow. grojecki,
Goszczynno, pow. łęczycki, par. Siedlec.
972—984. **Gostek** I—XIII:
Gostków, pow. łęczycki, par. Wartkowice,
Gostków, pow. pińczowski, par. Sancygniew,
Gostków, pow. konecki, par. Odrowąż,
Gostków, pow. frydlądzki,
Gostkowo, pow. przasnyski, par. Rogale,
Gostkowo, pow. i par. Ciechanów,
Gostkowo, pow. ciechanowski, par. Pałuki,
Gostkowo, pow. pułtuski, par. Zamsk,
Gostkowo, pow. ostrowski, par. Czyżew,
Gostkowo, dwie wsie w pow. krobskim,
Gostkowo, pow. toruński,
Gostkowo, pow. i par. Bytów,
985—988. **Gor** I—IV:
Gorowo, pow. lidzki,
Gorowo, trzy wsie w pow. dziesieńskim,
Gorowo, pow. niborski.
534, 989—994. **Gowor (Gawor, Gawora)** I—VI:
Gaworowo, pow. płoński, par. Chociszewo,
Goworowo, wieś par. pow. ostrołęcki,
Gowarzewo, dwie wsie w pow. szredzkim,
Gowarzów, pow. noworadomski, par. Pławno,
Goworzyna, pow. iłżecki, par. Krzyżanowice.
905, 996. **Goworek (Goworycz)** I, II:
Gowórków, pow. rawski, par. Żelechlinek,
Gowarczów, wieś par. w pow. koneckim.
997 – 1014. **Gozd** II—XVIII:
Gozd, pow. turecki, par. Małanów,

Gozd, pow. brzeziński, par. Dmosin,
Gozd, pow. kozieniecki, par. Swierze górne,
Gozd, pow. radomski, par. Skaryszew,
Gozd, pow. opoczyński, par. Petrykozy,
Gozd, pow. kielecki, par. Wzdół,
Gozd, pow. biłgorajski, par. Huta krzeszowska,
Gozd, pow. łukowski, par. Parysew,
Gozdów, pow. brzeziński, par. Koźle,
Gozdów, pow. kolski, par. Kościelec,
Gozdów, pow. turecki, par. Tokary,
Gozdów, pow. koniński, par. Grzymiszew,
Gozdów, pow. sandomirski, par. Malice,
Gozdów, pow. i par. Hrubieszów,
Gozdowo, pow. i par. sierpcka,
Gozdowo, wieś par. w pow. wrzesińskim,
Gozdź, pow. nowomiński, par. Kolbiel,
Gozdź, pow. radomski, par. Mniszek.
382, 1015—1018. **Grot** I, II, III, IV:
Grotkowice, pow. bocheński, par. Brzezie,
Grotkowo, pow. płocki, par. Wyszogród,
Grotków i Grotków stary, pow. opolski.
1019, 1020. **Grzymisław** I, II:
Grzymysław, pow. szremski,
Grzymysławice, pow. wrzesiński.
1021—1025. **Jacek** I—V:
Jackowo, pow. lipnowski, par. Ossówka,
Jackowo, pow. pułtuski, par. Nasielsk,
Jackowo, pow. oszmiański,
Jackowo, pow. lęborski,
Jackowice, pow. łowicki, par. Zduny.
1026. **Jadamir** I:
Jadamirz (Adamirz) [1]).
422, 594, 694, 1027. **Jaksa** I, II, III, IV:
Jaksice, pow. i par. Miechów,

[1]) Położenia tej miejscowości nie podaje Słownik geograficzny, odsyłając pod Jadamirz do Adamirz, a pod Adamirz do Jadamirz.

Jaksice, dwie wsie w pow. bydgoskim,
Jaksice, pow. inowrocławski.
1028. **Janisław** I:
Janisławice, wieś par. w pow. skierniewickim.
1029—1033. **Jaromir** I—V:
Jaromirz, cztery wsie w pow. babimostkim,
Jaromirz, pow. kwidzyński, par. Szynwałd.
1034—1036. **Jarosław** I, II, III:
Jarosław, pow. nowomiński, par. Wiązownica,
Jarosławice, wieś par. w pow. radomskim,
Jarosławice w pow. złoczowskim.
1037, 1038. **Jazd** I, II:
Jazdów czyli Jastew, w pow. brzeskim, par. Dębno,
Jazdowice, pow. miechowski, par. Działoszyce.
481, 1039. **Ilik** I, II:
Ilkowice, pow. miechowski, par. Słaboszów.
Ilkowice, pow. tarnowski, par. Jurków.
1040—1042. **Imbram** I, II, III:
Imbramowice, wieś par. w pow. olkuskim,
Imbramowice, pow. miechowski, par. Wrocimowice,
Ingramsdorf, w pow. świdnickim na Szląsku.
424, 1043. **Jordan** I, II:
Jordanów, miasteczko w pow. myślenickim,
Jordanów, pow. brzeziński, par. Mileszki.
1044. **Józefosław**:
Józefosław, pow. warszawski, par. Piaseczno.
Kazimir:
Kazimirów, pow. łowicki, par. Bielawy,
Kazimirów, pow. koniński, par. Łysiec,
Kazimirów, pow. wieluński, par. Osiaków,
Kazimirów, pow. będziński, par. Koziegłówki,
Kazimirów, pow. lubelski, par. Ratoszyn,
Kazimirów, pow. lubelski, par. Melgiew,
Kazimirów, pow. ostrowski, par. Jelonek,
Kazimirowo, pow. łomżyński, par. Dobrzyjałowo,
Kazimirz, wieś par. w pow. słupeckim,

Kazimirz, wieś par. w pow. łódzskim,
Kazimirz, wieś par. w pow. nowoaleksandryjskim.
Kazimirz, pow. łaski, par. Mikołajewice,
Kazimirz, wieś par. w pow. szamotulskim.
Kazimirz, pow. wejherowski,
Kazimirz, pow. głupczycki.
Kazimierza, wieś par. w pow. pińczowskim itd.

Oprócz tego jest jeszcze ogromna liczba miejscowości, biorących swe nazwy od imienia Kazimirz, których tu dla obojętności przedmiotu nie przytaczamy.

Imię Kazimir bowiem było imieniem ściśle dynastycznem, właściwem tylko panującym książętom, i żaden szlachcic w dobie piastowskiej tego imienia nie używał. Wszystkie więc owe miejscowości, biorące swe nazwy od imienia Kazimir, mają albo książąt panujących za swych założycieli, albo pochodzą już z czasów późniejszych, kiedy imię Kazimir także przez szlachtę używanem być poczęło.

1045. **Kilian** I; wiadomość o nim czerpiemy tylko ztąd, iż jego córka Dobromila była powtórną żoną Wojsława I:

Kielanowice, pow. tarnowski, par. Tuchów.

338, 1046—1055. **Kiełcz** I—X:

Kielce, miasto gubernialne,
Kielców, pow. oleśnicki, par. Kunersdorf.
Kielcowo, pow. wrocławski,
Kielcz, pow. wielkostrzelecki,
Kielczawa, pow. rzeszowski,
Kielczyn, pow. rychbachowski na Szląsku,
Kielczew, pow. wągrowski, par. Prostyń,
Kielczew, dwie wsie w pow. kolskim, par. Wrząca wielka,
Kielczewice, wieś par. w pow. lubelskim.

421, 704, 1056, 1057. **Klimunt** (czyli Klemens) I, II, III, IV:

Klimontów, pow. będziński, par. Zagórze,
Klimontów, pow. jędrzejowski, par. Mstyczów,

Klimontów, pow. miechowski, par. Proszowice,
Klimontów, wieś par. w pow. sandomirskim.
1058. **Komir** I:
Komierowo wieś paraf. w pow. złotowskim.
461, 1058. **Korana** I, II:
Koronow, w pow. bydgoskim,
Koronow, w pow. wschowskim.
1059. **Kotoryż** I:
Kotoryż, w pow. grojeckim, par. Tarczyn.
1060, 1061. **Kozierad** I, II:
Kozierady, pow. konstantynowski, par. Janów,
Kozierady, par. Rozbity Kamień.
313, 1062—1065. **Korcza** II—VI:
Korczyn (Nowe Miasto), w pow. stopnickim,
Korczyn stary, pow. pińczowski,
Korczyn, pow. kielecki, par. Łopuszno,
Korczyna, wieś par. w pow. krośnieńskim,
Korczyna, pow. gorlicki, par. Biecz.
556, 1066—1071. **Kromoła** I—VI:
Kromołów, w pow. olkuskim,
Kromołów, pow. prądnicki, par. Broschütz,
Kromolin, pow. sieradzki, par. Szadek,
Kromolice, dwie wsie w pow. szremskim,
Kromolice, pow. krotoszyński,
1072—1075. **Krzesław** I, II, III, IV:
Krzesłów, pow. laski, par. Wygielzów,
Krzesławice, pow. opoczyński, par. Smogorzew,
Krzesławice, pow. krakowski, par. Pleszów,
Krzesławice, pow. wielicki, par. Góra św. Jana.
1076—1078. **Krzczon** I, II, III:
Krzczonów, pow. opoczyński, par. Drzewica,
Krzczonów, pow. myślenicki, par. Lubień,
Krzczonowice, pow. opatowski, par. Ćmielów,
1079—1081. **Krzcząta** (Krzcięta) I, II, III:
Krzcięcin, pow. radomski, par. Wysoka,
Krzcięcice, wieś par. w pow. jędrzejowskim,
Krzęcin, wieś par. w pow. wadowickim.

1082—1084. **Krzesz** I, II, III:
Krzeszów, wieś par. w pow. żywieckim,
Krzeszowice, miasteczko powiatowe niedaleko Krakowa,
Krzyszowice, pow. tarnowski, par. Jurków.
1085—1092. **Krzyszek** I – VIII:
Krzyszkowice, pow. nieszawski,
Krzyszkowice, pow. łęczycki, par. Piątek,
Krzyszkowice, pow. radomski, par. Jarosławice.
Krzyszkowice, pow. pińczowski, par. Gorzków,
Krzyszkowice, pow. myślenicki, par. Siepraw,
Krzyszkowice, pow. i par. Wieliczka,
Krzyszkowice, pow. rybnicki, par. Pszów,
Krzyszkowo, pow. poznański.
619, 1093, 1094. **Krzywosąd** I, II, III:
Krzywosądowo, dwie wsie w pow. pleszewskim,
Krzywosądza, wieś paraf. w pow. nieszawskim.
1095. **Księżomir** I:
Księżomirz, pow. janowski, par. Gościradów.
1096. **Kuczbor** I:
Kuczbork, wieś par. w pow. mławskim.

Lach, Lech.

Wsi biorących swe nazwy od tych imion, jak: Lachów, Lachowa, Lachowce, Lachowice, Lachowicze, Lachowiec, Lachówka, Lachowo, Lachowszczyzna, Lachy, Lechów, Lechowce, Lechowe, Lechowo, Lechówek jest przeszło siedmdziesiąt; lecz gdy imion takich pomiędzy imionami rycerstwa polskiego z doby piastowskiej nie spotykamy wcale w użyciu, więc i te miejscowości tu pomijamy.

1097—1103. **Lel (Lelech)** I—VII:
Lelów, miasteczko niegdy powiatowe,
Lelowice, w pow. miechowskim, par. Wrocimowice,
Lelew, w pow. radomyskim.
Lelewo, pow. pułtuski, par. Cieksyn,
Lelice, pow. płocki, par. Bonisław,

Lelechowo, pow. kolski, par. Modzerowo,
Lelechówka, pow. grodecki.
1104—1106. **Ladomir** I, II, III:
Ladomirz, pow. wieluński, par. Wójcin,
Ladomirowa, wieś par. w hrabstwie zemplińskiem,
Ladomirowa, wieś par. w hrabstwie szaryskiem.
1107. **Lancmir** I:
Lancmirz, pow. kozielski, par. Koźle Stare,
709, 1108. **Lasota** I, II:
Lasocin, pow. sochaczewski, par. Brochów,
Lasocice, pow. limanowski.
1108. **Lachmir** I:
Lachmirowice, pow. inowrocławski.
593, 1110—1119. **Leniart (Leonard)** I—X:
Lenarczyce, pow. sandomirski, par. Obrazów,
Lenartowice, pow. stopnicki, par. Koniemłoty,
Lenartowice, pow. kozielski, par. Sławęcice,
Lenartowo, pow. inowrocławski,
Lenardów, pow. kutnowski,
Lenardów, dwie wsie w pow. brzezińskim,
Lenardów, pow. łukowski, par. Serokomla,
Lenardowo, pow. pleszewski,
Lenardowo, pow. wągrowiecki.
Leśmir, patrz Niezmir.
1120. **Liberad (Luborad)** I:
Liberadz, pow. mławski, par. Szreńsk.
1121. **Lekbąd** I:
Lekbąd, pow. chojnicki.
1122—1128. **Luba** I—VII:
Lubin, wieś par. w pow. kościańskim,
Lubin, pow. mogilnicki,
Lubin, dwie wsie w pow. pleszewskim,
Lubin, dwie wsie w pow. czarnkowskim,
Lubin, w pow. lignickim.
1129, 1151. **Lubomir** I, II, III:
Lubomirz, pow. bocheński, par. Łapanów,
Lubomirz, dwie wsie w pow. pleszewskim.

1132, 1133. **Lubor** I, II:
Luborzyce (także Lubościce) w pow. i par. Opole,
Luborzyca wieś par. w pow. miechowskim.
1134. **Luborad** I:
Luboradz, pow. kutnowski, par. Nowe.
1135, 1136. **Lubowid** I, II:
Lubowidz, wieś par. w pow. mławskim.
Lubowiec, pow. lipnowski, par. Chorostkowo.
1137. **Lućmir** I:
Lućmierz, pow. łódzki, par. Zgierz.
1138. **Ludmił** I:
Ludmiłówka, pow. janowski, par. Dzierzkowice.
567, 1139–1142. **Ludmir (Ludomir, Ludzimir)** I—IV:
Ludmierzyce, pow. głupczycki, par. Nassiedel,
Ludomirów, pow. kolski, par. Dobrów,
Ludomirz, pow. wieluński,
Ludzimirz, wieś par. w pow. nowotarskim.
462, 712, 1143. **Lusław (Lutysław)** I, II, III:
Lusławice, pow. częstochowski, par. Żuraw,
Lusławice, pow. brzeski, par. Zakliczyn,
Lutosławice, pow. piotrkowski, par. Środka.
1144. **Lutobor** I:
Lutoborz, pow. włocławski, par. Kłóbka.
1145, 1146. **Lutomir** I, II:
Lutomirsk, wieś par. w pow. łaskim.
Lutomierzyn, pow. płoński, par. Gralewo.
1147. **Lutoryż** I:
Lutoryż, pow. rzeszowski, par. Boguchwała.
1148–1152. **Łabędź** I—V:
Łabędź, pow. noworadomski, par. Borzyków,
Łabędź, pow. pińczowski, par. Działoszyce,
Łabędź pow. chełmiński,
Łabędź, pow. olsztyński,
Łabędziów, pow. kielecki, par. Lisów.
336, 713, 1153, 1154. **Magnus** I, II, III, IV:
Magnuszew, wieś par. w pow. kozienickim,

Magnuszew, pow. opatowski, par. Słupia,
Magnuszewo, pow. makowski, par. Szelków,
Magnuszewice, wieś par. w pow. pleszewskim,
1155. **Małobąd** I:
Małobądź, pow. olkuski, par. Bolesław.
306. **Małogost** I:
Małogoszcz, w pow. jędrzejowskim.
1156, 1157. **Małomir** I, II:
Małomierz, pow. rawski, par. Inowłódź,
Małomierzyce, pow. i par. Iłża.
406, 1158. **Męcina** I, II:
Męcina, wieś par. w pow. limanowskim,
Męcina, wieś w pow. gorlickim, par. Kobylanka.
1159. **Męcisz** I:
Męciszów, pow. ropczycki, par. Przecław.
1160. **Męćmir** I:
Męćmierz, pow. nowoaleksandryjski, par. Kazimirz.
1161. **Mędromir** I:
Mędromirz, pow. tucholski, par. Jeleńcz.
1162. **Mgost** I:
Mgoszcz, pow. chełmiński, par. Płużnica.
1163. **Micigost** I:
Micigozd, pow. kielecki, par. Piekoszów.
440, 717, 1164—1168. **Mieczysław** II—VI:
Mieczysław, pow. włocławski, par. Wieniec:
Mieczysławice, pow. garwoliński, par. Żabianka,
Mieczysławowo, pow. kolski, par. Modzerowo,
Mieczysławowo, pow. dzisieński,
Mieczysławowo, pow. szremski.
1169—1173. **Miedzybor** I—V:
Międzyborz, pow. opoczyński, par. Libiszew,
Miedzyborz, pow. szremski,
Miedzyborz, pow. sycowski, księstwo oleśnickie,
Miedzyborze, pow. krotoszyński,
Miedzyboż, pow. latyczewski.
1174—1177. **Miedzygor** I, II, III, IV:
Międzygorz, pow. sandomirski, par. Malice,

Międzygorze, pow. pińczowski, par. Szkalmirz,
Międzygorze, pow. kamieniecki,
Międzygorze, pow. tłumacki.
396, 405, 1178—1183. **Mikora** (Michora) I—VI:
Mikorzewo, pow. sztumski, par. Postolin,
Michorzewo, pow. bukowski,
Mokorzyce, pow. piotrkowski, par. Parzno,
Mikorzyn, pow. koliński, par. Slesin,
Mikorzyn, pow. ostrzeszewski,
Mikorzyn, pow. koniński.
1184—1186. **Mił** I, II, III:
Miła, pow. konecki, par. Niekłań,
Miłowice, pow. kozielski, par. Nowykościół polski.
Miłowice lub Miłonice, pow. kutnowski.
1187, 1188. **Miłobąd** I, II:
Miłobądź, pow. sieradzki, par. Rossoszyca,
Miłobędzin, pow. sierpski, par. Białyszewo.
1189. **Miłodrog** I:
Miłodroż, pow. płocki, par. Proboszczewice.
1190, 1191. **Miłogost** I, II:
Miłogoszcz, dwie wsie w pow. wałeckim.
1192. **Miłorad** I:
Miłoradówka.
505, 719. **Miłosław** I, II:
Miłosław, w pow. wrzesińskim,
Miłosławice, w pow. wągrowieckim, par. Mieścisko.
1193—1195. **Mirad** I, II, III:
Miradz, pow. inowrocławski,
Miradz, pow. turecki,
Miradze, pow. gostyński, par. Sokołów.
1196—1203. **Mirosław** I—VIII:
Mirosław, pow. płocki, par. Imielnica,
Mirosław, pow. sejneński,
Mirosław, pow. lidzki,
Mirosław, dwie wsie w pow. chodzieskim,
Mirosławice, pow. kutnowski, par. Orłów.

Mirosławice, pow. łódźski, par. Kazimirz,
Mirosławice, pow. inowrocławski.
532, 1204—1106. **Mir** (Miron) I, II, III:
Mir, w pow. nowogrodzkim.
Mirowice, pow. grojecki, par. Prażmów,
Mironice, pow. miechowski.
1207. **Modlibóg** I:
Modlibogowice, pow. koniński, par. Grabienice.
1208—1211. **Modlibór** I—IV:
Modliborz, pow. włocławski,
Modliborzyce, pow. opatowski,
Modliborzyce, pow. janowski,
Modliborzyce, pow. inowrocławski.
352. **Morzysław** I:
Morzysław, wieś par. w pow. konińskim.
1212—1214. **Most** II, III, IV:
Mostowo, pow. mławski, par. Kuczbork,
Mostowo, pow. makowski, par. Nowawieś,
Mostowo, pow. sejnieński.
1215. **Mściwój** I:
Mściwoje, pow. kolneński, par. Płock mały.
1216—1221. **Msta (Mścich, Mścij)** I—IV:
Mścijów, pow. i par. Sandomirz,
Mscisz, pow. borysowski,
Mścichowo, pew. turecki, par. Wieleń,
Mstów, pow. częstochowski,
Mstow, pow. limanowski, par. Góra św. Jana,
Mstowo, pow. włocławski, par. Chodecz.
1222—1224. **Mstycz (Mszczon, Mszczęta)**:
Mstyczów, wieś par. w pow. jędrzejowskim,
Mszczonów, wieś par. w pow. błońskim,
Mszęcin, pow. bocheński, par. Niepołomice,
1225—1217. **Myślibor** I, II, III:
Myśliborz, wieś par. w pow. konińskim,
Myśliborz, pow. opoczyński, par. Żarnów,
Myśliborzyce, pow. lipnowski, par. Rokicie.

1228—1230. **Mysł** I, II, III:
Mysłów, pow. będziński, par. Koziegłówki,
Mysłów, wieś par. pow. łukowski,
Mysłowice, wieś par. pow. katowicki.
1231, 1232. **Mżur** II, III:
Mzurów, pow. będziński, par. Niegowa,
Mzurowa, pow. jędrzejowski, par. Mnichów.
1233—1235. **Nabor** I, II, III:
Naborowo, dwie wsie w pow. płońskim,
Naborowo, pow. wadowicki.
1236. **Naczesław** I:
Naczesławice, pow. kaliski, par. Chlewo.
1237. **Nacsław** I:
Naclaw, pow. kościański.
1238. **Naciesław** I:
Naciesławice, wieś par. w pow. kozielskim.
1239, 1240. **Nadar** I, II:
Nadarzyce, pow. wrzesiński,
Nadarzyn, wieś par. pow. błoński.
1241. **Nadbor** I:
Nadborowo, pow. wągrowiecki, par. Gorzyce.
1242. **Nadrog** I:
Nadroż, pow. rypiński, par. Żale.
1243—1245. **Nagod** II, III, IV:
Nagodów, pow. kutnowski, par. Łąkoszyn,
Nagodowo, pow. i par. Gostynin,
Nagodowice, pow. i par. Kluczbork.
1246—1247. **Nagor** II, III:
Nagorya, pow. piński,
Nagorzyce, pow. piotrkowski, par. Wolborz.
1248. **Nakon** I:
Nakonowo, pow. włocławski, par. Kruszyn.
1249. **Namir** I:
Namirowo, pow. sztumski, par. Postolin.
1250. **Namysł** I:
Namysłów, obw. wrocławski na Szląsku.

1251—1254. **Naram** I, II, III, IV:
Naramów, pow. konecki, par. Mnin,
Narama, pow. miechowski, par. Korzkiew,
Naramice, wieś par. w pow. wieluńskim,
Naramowice, pow. poznański.
1255. **Nasebąd** I:
Naseband, pow. szczecinkowski na Pomorzu.
1256. **Nasiegniew** I:
Nasiegniewo, pow. lipnowski, par. Zaduszniki.
552, 1257, 1258. **Nawój** I, II, III:
Nawojewo, pow. szredzki,
Nawojowa, wieś par. w pow. nowosądeckim,
Nawojowa, pow. chrzanowski.
1259. **Niebęda** I:
Niebędzino, pow. lęborski.
1260—1264. **Niebor (Niebora)** I, II, III, IV, V:
Nieborów, wieś par. w pow. łowickim,
Nieborowice, w pow. rybnickim,
Nieborów, pow. rzeszowski,
Nieborzyn, pow. słupecki, par. Budzisław,
Niebrów, pow. brzeziński, par. Chorzęcin.
1265. **Naciesław** I:
Naciesławice, pow. stopnicki, par. Tuczępy.
1266, 1267. **Niedrog** I, II:
Niedroż, dwie wsie w pow. sierpeckim, par. Koziebrody i Krajkowo.
1268. **Niedzbor** I:
Niedzborz, wieś par. w pow. ciechanowskim.
495, 724, 1269. **Niegosław** I, II, III:
Niegosławice, pow. jędrzejowski, par. Nawarzyce,
Niegosławice, pow. pińczowski, par. Chroberz,
Niegosławice, pow. stopnicki, par. Pacanów.
1270. **Niegosz** I:
Niegoszowice, pow. chrzanowski, par. Rudawa.
1271. **Niegowit** I:
Niegowić, wieś par. w pow. wielickim.

1272. **Niechmir** I:
Niechmirów, pow. sieradzki, par. Stolec.
1273. **Niemił** I:
Niemiłów, pow. kamionecki.
414, 1274—1279. **Niemir (Niemira, Niemirza)** I—VII:
Niemirów, pow. opatowski, par. Szumsko,
Niemirów, wieś par. w pow. bielskim,
Niemirów, wieś par. pow. Rawa ruska,
Niemirowice, pow. skierniewicki, par. Biała,
Niemierzewo, pow. międzychodzki,
Niemierzyce, pow. bukowski,
Niemierzyn, pow. wieluński, par. Rudlice.
1180, 1281. **Niemsta** I, II:
Niemstów, pow. cieszanowski,
Niemścice, pow. stopnicki, par. Kurozwęki.
1282. **Niepołom** I:
Niepołomice, pow. bocheński.
726. **Niezmir** I:
Nieśmierz (dziś Leśmierz), pow. łęczycki, par. Góra św. Małgorzaty.
1283. **Niewiar** I:
Niewiarów, pow. wielicki.
1284, 1285. **Nieznamir** I, II:
Nieznamirowice, wieś. paraf. w pow. opoczyńskim,
Nieznamirowice, pow. sądecki.
1286, 1287. **Nieznan** I, II:
Nieznanowice, pow. włoszczowski, par. Konieczno,
Nieznanowice, pow. wielicki, par. Niegowić.
1288. **Nieswój** I:
Nieswojowice, pow. miechowski, par. Pałecznica.
1289, 1290. **Obiecan** I, II:
Obiecanowo, pow. i par. Maków,
Obiecanowo, pow. wągrowiecki, par. Żerniki.
1291. **Obiesław** I:
Obiesławice, niegdyś w pow. lęborskim.
1292. **Obłągor** I:
Obłągor, pow. kielecki, par. Chełmce.

386, 1293. **Odolan** I, II:
Odolan, pow. nieszawski, par. Służewo,
Odolanów, miast. pow. w ks. poznańskiem.
1294—1297. **Odrobąd** II, III, IV, V:
Odrowąż, wieś par. w pow. koneckim,
Odrowąż, pow. opoczyński, par. Żarnów,
Odrowąż, wieś par. w pow. nowotarskim,
Odrowąż, pow. gnieźnieński, par. Mielżyn.
1298. **Odzierad** I:
Odzierady, pow. łódzki.
1299. **Ojsław** I:
Ojsławice, pow. włoszczowski, par. Dzierzgów.
1300—1302. **Or** I, II, III:
Orya, pow. i par. Kalwarya,
Orya, pow. władysławowski, par. Luksze,
Orzyc, pow. makowski, par. Szelków.
1303. **Osław** I:
Osławica, pow. sanocki.
1304. **Ostobóg** I:
Ostobuż, pow. Rawa ruska.
1305. **Ostoj** II:
Ostojów, pow. kielecki, par. Suchedniów.
1306. 1307. **Ostrobąd** I, II:
Ostrowąs, wieś par. w pow. nieszawskim,
Ostrowąs, wieś par. w pow. konińskim.
1308—1323. **Ostrowit** I—XVIII:
Ostrowite, wieś par. pow. słupecki,
Ostrowite, wieś par. pow. lipnowski,
Ostrowite, pow. rypiński, par. Trąbin,
Ostrowite, wieś par. pow. gnieźnieński,
Ostrowite, pow. mogilnieński,
Ostrowite, pow. gdański,
Ostrowite, trzy wsie w pow. chojnickim,
Ostrowite, dwie wsie w pow. kwidzyńskim,
Ostrowite, w pow. świeckim,
Ostrowite, dwie wsie w pow. człuchowskim.
Ostrowite, w pow. lubawskim,

Ostrowite, w pow. brodnickim,
Ostrowite, w pow. kartuskim,
Ostrowite, w pow. ostrodzkim.
1324. **Owad** II:
Owadów, pow. radomski, par. Wsoła.
1325. **Pacław** I:
Pacław, pow. dobromilski.
350, 416, 557. **Pakosław** I, II, III:
Pakosław, pow. i par. Iłża,
Pakosław, wieś par. w pow. krobskim,
Pakosław, pow. bukowski, par. Brody.
1326, 1327. **Palmir** I, II:
Palmirowo, pow. szubiński, par. Kcynia,
Palmirowo, pow. krotoszyński.
627, 1328—1335. **Pełka** I—VIII:
Pełczyn, pow. lubelski, par. Jaszczów,
Pełczyn, pow. i par. Szrem,
Pełczyn, pow. wrzesiński,
Pełczyce, pow. sandomirski, par. Olbierzowice,
Pełczyce, pow. oławski,
Pełczyska, pow. łęczycki, par. Wartkowice,
Pełczyska, pow. łęczycki, par. Solca wielka,
Pełczyska, wieś par. pow. pinczowski.
1336—1342. **Pęcław** I—VI:
Pęcław, pow. grojecki, par. Czersk,
Pęcław, niegdy pod Poznaniem,
Pęcławice, pow. łęczycki, par. Piątek,
Pęcławice, pow. łaski, par. Strońsko,
Pęcławice, pow. sandomirski, par. Szczeglice,
Pęcławice, pow. sandomirski, par. Włostów.
1342—1344. **Pękosław** I, II, III:
Pękosław, pow. miechowski, par. Mieronice,
Pękosławice, pow. opatowski, par. Waśniów.
1345. **Pękosz** I:
Pękoszew, pow. skierniewicki, par. Jeruzal.

1346, 1347. **Pęsław** I, II:
Pęsławice, dwie wsie w pow. grudziądzkim, par. Łasin.
1348—1353. **Piast** I—VI:
Piast, niegdy pod Trzebnicą na Szląsku,
Piastoszyn, pow. tucholski, par. Raciąż,
Piastów, pow. radomski, par. Wsola,
Piastowo, pow. i par. Sierpc,
Piasthenthal, pow. brzeski na Szląsku,
Piastowskie piaski, pow. i par. Sierpc.
1354—1357. **Pijan** I, II, III, IV:
Pijanów, pow. konecki, par. Mnin,
Pijanowice, pow. i par. Kościan.
1358. **Pobąd** II:
Pobądzie, pow. suwalski, par. Lubowo.
1359, 1360. **Pobor** I, II:
Poborz, pow. kutnowski, par. Trębki,
Poborowice, wieś par. w pow. miechowskim.
1361—1366. **Podbor** I—VI:
Podborze, pow. i par. Częstochowa,
Podborze, pow. bocheński,
Podborze, pow. dąbrowski,
Podborze, pow. mielecki,
Podborz, pow. puławski, par. Kurów,
Podbórz, pow. frysztacki, par. Ostrawa.
1367. **Podcibor** I:
Podciborz, pow. brodnicki, par. Lidzbark.
1368. **Poddomarad** I:
Poddomaradz, pow. rzeszowski.
1369. **Podlubomir** I:
Podlubomirz, pow. wielicki.
273. **Połan** I:
Polaniec, w woj. sandomirskiem.
1370, 1371. **Połaj** I, II:
Połajewo, wieś par. pow. nieszawski,
Połajewo, wieś par. pow. obornicki.

1372—1376. **Polan** I—V:
Polanowo, pow. gnieźnieński, par. Powidz,
Polanowice, pow. miechowski, par. Goszcza,
Polanowice, wieś paraf. pow. inowrocławski,
Polanowice, pow. i par. Wrocław,
Polanowice, pow. kluczborski.
1377. **Polanin** I:
Polaninowicze, pow. bychowski.
480, 735, 1378—1386. **Pomian** II—IX:
Pomian, pow. chełmski, par. Pawłów,
Pomian, pow. ostrołęcki, par. Rzekuń,
Pomian, pow. ostrołęcki, par. Piski,
Pomianów, pow. hrubieszowski,
Pomianowa, pow. brzeski, par. Jasień,
Pomianowo, pow. płoński, par. Skolatowo,
Pomianowo, niegdy pow. inowrocławski.
1387. **Pomysł** I:
Pomysłów, pow. kozienicki, par. Janowice.
1388—1394. **Popiel** IV—X:
Popielewo, pow. słupecki, par. Skulsk,
Popielewo, pow. bydgoski, par. Wierzchucino królewskie,
Popielewo, pow. mogilnicki, par. Trzemeszno,
Popielewo, pow. białogrodzki na Pomorzu,
Popielewo, pow. człuchowski, par. Konarzyny,
Popielów, pow. opolski,
Popielów, pow. raciborski.
1395. **Porad** I, II:
Poradów, pow. i par. Miechów,
Poradowo, pow. krotoszyński.
1396—1403. **Poraj** II—IX:
Poraj, pow. piotrkowski, par. Bogdanów,
Poraj, pow. będziński, par. Przybynów,
Poraj, pow. i par. Włoszczowa,
Poraj, pow. hrubieszowski,
Poraj, pow. krośnieński, par. Nienaszów,
Poraj, pow. ostrzeszewski, par. Duchów,

Poraj, pow. krobski, par. Gostyń.
1404, 1405. **Powit** I, II:
Powidz, dwie miejscowości w pow. gnieźnieńskim.
39, 1406/a. **Poznan** I, II:
Poznań, miasto stołeczne księstwa poznańskiego.
Poznań, pow. lukowski, par. Serekomla.
378, 444, 1406/b, c, d, e. **Prandota** I, II, III, IV:
Prandocin, pow. miechowski,
Prędocin, pow. i par. Iłża,
Prandotów, pow. skierniewicki, par. Rawa stara,
Prędocinek, pow. i par. Radom.
1407, 1408. **Prawęta** I, II:
Prawęcin, pow. opatowski, par. Kunów,
Prawęcice, pow. łęczycki, par. Bełdów.
1409. **Proboł** I:
Probołowice, wieś par. w pow. pińczowskim.
1410. **Promir** I:
Promirz, pow. kalwaryjski, par. Udrya.
738, 1411—1414. **Prosz** I, II, III, IV:
Proszów, pow. namysłowski,
Proszowice, pow. miechowski,
Proszowice, pow. raciborski, par. Starawieś,
Proszówki, pow. bocheński, par. Krzyżanowice.
1415. **Przącsław** I:
Prząclaw, wieś par. w pow. jędrzejowskim.
1416, 1417. **Przebąd (Przebęda)** I, II:
Przebendowo, pow. obornicki, par. Goślina murowana.
Przebendzino, pow. lęborski na Pomorzu.
553. **Przebor** I:
Przeborowice, pow. kozielski, par. Gieraltowice.
451, 511, 523, 571, 740, 1419, 1420. **Przecław** I—VII:
Przecław, par. Brzeziny,
Przecław, pow. słupecki, par. Ostrowite,
Przecław, pow. mielecki,
Przecławice, pow. obornicki, par. Sobota,
Przecławice, pow. łowicki, par. Chruślin,

Przeclawice, pow. miechowski, par. Koniusza.
Przeclawice, pow. wroclawski.
1421—1423. **Przedbor** I, II, III:
Przedborów, wieś par. w pow. ostrzeszewskim,
Przedborz, w pow. koneckim,
Przedborz, w pow. kolbuszowskim.
301. **Przedek** I:
Przedecz w pow. wloclawskim.
357, 455. **Przedwój** I, II:
Przedwojewo, pow. i par. Ciechanów,
Przedwojowice, pow. inowroclawski, par. Slawsko.
1424—1429. **Przemysł** I—VI:
Przemyśl, pow. międzychodzki, par. Chrzypsko,
Przemyslaw, pow. sochaczewski, par. Iłów,
Przemyslaw, dwie wsie w pow. regenwaldskim na Pomorzu,
Przemysłów, pow. gostyński, par. Czermno,
Przemyslowo, pow. wieleński,
Przemyslawów, pow. koniński, par. Rusocice.
1430, 1431. **Przerad** I, II:
Przeradz, pow. mlawski, par. Lutocin,
Przeradowo, pow. makowski, par. Zambsk.
1432. **Przedsław** I:
Przeslawice, pow. miechowski, par. Koniusza.
1433—1450. **Przybor** I—XVIII:
Przyborów, pow. gostyński, par. Jamno,
Przyborów, pow. wloclawski, par. Chodecz,
Przyborów, pow. koniński, par. Wyszyna,
Przyborów, pow. laski, par. Rostarzew,
Przyborów, pow. noworadomski, par. Kobiele wielkie.
Przyborów, pow. opatowski, par. Denków,
Przyborów, pow. brzeski, par. Szczepanów.
Przyborowice, pow. opatowski, par. Kielczyna.
Przyborowice, pow. płoński, par. Krysk.
Przyborowo, pow. wloclawski, par. Brześć.
Przyborowo, pow. wloclawski, par. Chodecz.

Przyborowo, pow. włocławski, par. Kowal.
Przyborowo, pow. mławski.
Przyborowo, pow. szczuczyński, par. Lachowo.
Przyborowo, pow. ostrowski.
Przyborowo, pow. gnieźnieński, par. Lubowo.
Przyborowo, pow. krobski, par. Niepart.
Przyborowo, pow. szamotulski, par. Kazimirz.
330, 373, 510, 582, 618. 741, 1451—1463. **Przybysław** I—XIII:
Przybysław, pow. inowrocławski, par. Chlewiska.
Przybysław, pow. wrzesiński, par. Pogorzelica.
Przybysław, pow. krotoszyński.
Przybysławice, pow. olkuski, par. Minoga.
Przybysławice, pow. olkuski, par. Korzkiew.
Przybysławice, pow. miechowski, par. Książ wielki.
Przybysławice, pow. miechowski, par. Szreniawa.
Przybysławice, pow. opatowski.
Przybysławice, pow. sandomirski, par. Goźlice.
Przybysławice, pow. puławski, par. Garbów.
Przybysławice, pow. brzeski, par. Otfinów.
Przybysławice, pow. kolbuszowski.
Przybysławice, pow. odolanowski, par. Pogrzybów.
1464. **Przymił** I:
Przymiłowice, pow. częstochowski, par. Olsztyn.
1465, 1466. **Przywit** I, II:
Przywitowo, pow. rypiński, par. Skrwilno.
Przywiedz, pow. kartuski.
477, 743, 1467—1474. **Racibor** II—IX.
Raciborów, pow. krotoszyński, par. Bonice.
Raciborowo, pow. kutnowski, par. Głogowiec.
Raciborsko, pow. i par. Wieliczka.
Raciborzany, pow. limanowski, par. Skrzydlna.
Raciborowice, pow. piotrkowski, par. Wolborz.
Raciborowice, pow. hrubieszowski, par. Moniatycze.
Raciborowice pow. krakowski.
744, 1475—1485. **Racław** I - XI:
Racławice, pow. kaliski, par. Giżyce.

Racławice, pow. miechowski.
Racławice, pow. olkuski.
Racławice, pow. niski.
Racławice, pow. gorlicki, par. Rozembark.
Racławice, pow. inowrocławski, par. Płonkowo.
Racławice, pow. mogilnicki, par. Kruchowo.
Racławice, dwie wsie w pow. prądnickim.
Racławice, pow. jędrzejowski, par. Korytnica.
Racławice, pow. hrubieszowski, par. Buśno.
1486. **Radmir** I:
Radmirzyce pow. zgorzelicki na Szląku.
1487—1493. **Radgost** I—VII:
Radgoszcz, pow. ostrołęcki, par. Kleczków.
Radgoszcz, pow. dąbrowski.
Radgoszcz, pow. międzychodzki.
Radgoszcz, pow. wągrowiecki,
Radgoszcz, pow. łódzki.
Radgoszcz, pow. starogradzki, par. Osiek.
Radgościce niegdy pod Staniątkami, pow. wielicki.
1494. **Radomir** I:
Radomirz, pow. babimostski, par. Przemęt.
1495, 1496. **Radomysł** I, II:
Radomyśl, pow. siedlecki, par. Zbuczyn.
Radomyśl, pow. mielecki.
1497—1499. **Radoryż** I, II, III:
Radoryż, dwie wsie w pow. łukowskim.
Radoryżec, wieś w pow. łukowskim, par. Okrzeja.
1497—1502. **Radost** I—VI:
Radość, pow. święciański.
Radość, pow. jasielski.
Radostów, pow. wieluński, par. Dzietrzkowice.
Radostów, pow. opatowski, par. Szumsko.
Radostów, pow. hrubieszowski, par. Nabroż.
Radostowo, pow. tczewski.
1503—1509. **Radosz** I—VII:
Radoszewo, pow. czarnowski.
Radoszewice, pow. wieluński, par. Osyaków.

Radoszewice, pow. kolski, par. Brdów.
Radoszewice, niegdy pow. sandomirski.
Radoszów, pow. kozielski, par. Uciszków.
Radoszyce, pow. konecki.
Radoszyna, pow. radzymiński.
1510. **Radobąd** I:
Radowąż, pow. sandomirski, par. Koprzywnica.
446, 537, 745, 1511, 1512. **Radwan** I—V:
Radwan, pow. opatowski, par. Iwaniska.
Radwan, pow. opoczyński, par. Białaczów.
Radwan, pow. dąbrowski, par. Szczucin.
Radwanów, pow. konecki, par. Pilczyca.
Radwanowice, pow. chrzanowski, par. Rudawa.
1513. **Radzibor** I:
Radziborz, pow. łęczycki, par. Parzęczew.
1514, 1515. **Ratułd** I, II:
Ratułtów, pow. kutnowski.
Ratułów, pow. nowotarski, par. Czarny Dunajec.
1516. **Ratysław** I:
Ratysławów, pow. radzimiński, par. Niegów.
1517. **Roćmir** I:
Roćmirowa, pow. nowosądecki.
1518. **Rosław** I:
Rosławowice, pow. rawski, par. Biała.
1519. **Rośmir** I:
Rośmierz, pow. wielkostrzelecki.
1520. **Rusibor** I:
Rusiborz, pow. szredzki, par. Giecz.
1521. **Sadłogost** I:
Sadłogoszcz, pow. szubiński, par. Pakość.
751, 1522—1524. **Sambor** I—IV:
Samborz, pow. płocki, par. Święcieniec.
Samborz, pow. szczecinkowski na Pomorzu.
Samborzec, pow. sandomirski.
Samborek, pow. wielicki.
1525. **Samogost** I:
Samogoszcz, wieś par. w pow. garwolińskim.

315. **Sandomir** I:
Sandomirz miasto niegdy wojewódzkie.
1526. **Sanogost** I:
Sanogoszcz, pow. rawski, par. Krzemienica.
479, 1527, 1528. **Sasin** I, II, III:
Sasino, dwie wsie w pow. lęborskim na Pomorzu.
Sasinowa wola, niegdy pow. lelowski, par. Dzierzgów.
1529. **Sędzimir** I:
Sędzimirowice, pow. kaliski, par. Staw.
366, 553. **Sąd** II, III:
Sędowo, pow. mogilnicki.
Sędowice, pow. jędrzejowski, par. Wrociryż.
1530—1532. **Sędzisz** I, II, III:
Sędziszów, w pow. jędrzejowskim.
Sędziszów, pow. ropczycki.
Sędziszowice, pow. pinczowski, par. Rachwałowice.
316, 1533. **Sądek** I, II:
Sądecz, (dziś Sącz stary) w obw. sądeckim.
Sądczów w pow. będzińskim.
429. **Sędziwój** I:
Sędziwojewo, pow. wrzesiński.
1534—1540. **Ścibor (Siebor)** I—VII:
Ściborz, pow. kartuski, par. Lipusz.
Ściborze, pow. inowrocławski, par. Plonkowo.
Ściborzyce, pow. olkuski, par. Wysocice.
Ściborzyce, pow. głupczycki, par. Sudzice.
Ścieborzyce, pow. opawski.
Ściborowice, pow. oławski, par. Osiek.
Sieborowice, pow. miechowski, par. Więcławice.
1541, 1542. **Secema** I, II:
Secemin, pow. włoszczowski.
Secymin, pow. sochaczowski, par. Głusk.
1543. **Siembor** I:
Siemborze, pow. sierpecki, par. Bieżuń.

555, 1544—1545. **Siemian** I, II, III:
Siemianów, pow. kutnowski, par. Głogowiec.
Siemianowo, pow. gnieźnieński, par. Dziekanowice.
Siemianowice, pow. bytomski, par. Michałowice.
1546. **Siemirad** I:
Siemiradz, pow. radomski, par. Błotnica.
1547, 1548. **Siemir** I, II:
Siemierz, pow. tomaszowski, par. Wożuczyn.
Siemirowo, pow. lęborski na Pomorzu.
303, 1549—1552. **Sierad (Świerad** lub **Wszerad)** I—IV:
Sieradz miasto pow. w gub. kaliskiej.
Sieradza, pow. dąbrowski.
Sieradzice, pow. pińczowski, par. Kościelec.
Sieradowice, pow. kielecki, par. Bodzętyn.
1553—1558. **Sierosław** I—VI:
Sierosław, pow. piotrkowski, par. Srocko.
Sierosław, pow. poznański, par. Lusowo.
Sierosław, pow. świecki, par. Osie.
Sierosławice, pow. i par. Końskie.
Sierosławice, pow. wielicki, par. Góra św. Jana.
Sierosławice, pow. kluczborski, par. Wojsławice.
1559, 1560. **Sierosz** I, II:
Sieroszewo, pow. włocławski, par. Choceń.
Sieroszewice, pow. odolanowski, par. Rososzyca.
333, 603, 1561—1567. **Sieciech (Sieciej, Sietej, Sietech)** I—VII:
Sieciechów w pow. kozienickim.
Sieciechów, pow. kutnoski.
Sieciechowice, pow. olkuski.
Sieciechowice, pow. tarnowski, par. Zbylutowska góra.
Sieciejowice, (dziś Ściejowice) pow. krakowski.
Sietejów, pow. pińczowski, par. Szkalmirz.
Sietesz, pow. łańcucki.
1568. **Siesław** (zap. Świesław) I:
Siesławice, pow. stopnicki, par. Busk.

1569. **Siestrzewit** I:
Siestrzewitów, pow. lubelski, par. Biskupice.
1570. **Simorad** I:
Simorad, pow. skoczowski na Szląsku.
1571. **Skarbisław** I:
Skarbisławice, pow. stopnicki, par. Szaniec.
1572. **Skarbiryż** I:
Skarbiryż (dziś Skarbicierz) pow. łukowski, par. Kock.
341, 346, 1573—1578. **Skarbimir (Skarbek)** I—VI:
Skalmirz, pow. pinczowski.
Skalmirz, pow. kaliski, par. Staw.
Szkalmirzyce, pow. odolanowski.
Szkalmirowice, pow. inowrocławski, par. Sadłowice.
Szkalmirowice, pow. inowrocławski, par. Ludzisko.
Skarbkowa, pow. rawski, par. Lubania.
1579—1581. **Skarbosz** I, II, III:
Skarboszewo, pow. płoński, par. Naruszewo.
Skarboszewo, pow. wrzesiński.
Skarbieszów, pow. zamojski.
1582, 1583. **Słabomir** I, II:
Słabomirz, pow. błoński, par. Radziejowice,
Słabomirz, pow. wągrowiecki, par. Gorzyce.
389, 1584—1588. **Słabosz (Sławosz)** I, II, III, IV, V:
Słaboszewice, pow. jędrzejowski, par. Krzcięcice.
Słaboszewice, pow. sandomirski, pow. Malice.
Słaboszów (Sławoszów), pow. miechowski.
Sławoszew, pow. łęczycki, par. Mazew.
Sławoszyn, pow. piński, par. Żarnowiec.
1589—1597. **Sław, Sława, (Sławek)** I—IX:
Sławów, pow. radomyski.
Sławno, pow. czarnkowski, par. Lubasz.
Sławno na Pomorzu.
Sławków, pow. rawski, par. Biała.
Sławków, pow. olkuski.

Sławin, pow. i par. Lublin.
Sławin, pow. odolanowski, par. Gostyczyna.
Sławice, pow. miechowski.
Sławice, pow. i par. Opole.
1598—1608. **Sławęta** II—XII:
Sławęcice, pow. opatowski, par. Momina.
Sławęcice, pow. kozielski.
Sławęcin, pow. włocławski, par. Chodecz.
Sławęcin, pow. łęczycki, par. Garbów.
Sławęcin, pow. koniński, par. Ślesin.
Sławęcin, pow. sierpecki, par. Radzanowo.
Sławęcin, pow. zamojski, par. Skierbieszów.
Sławęcin, pow. i par. Zamość,
Sławęcin, pow. jasielski.
Sławęcin, pow. inowrocławski, par. Kościelec.
Sławęcin, pow. chojnicki, par. Lichnowy.
1609. **Smęgor** I:
Smęgorzów, pow. dąbrowski, par. Olesno.
367, 604, 624, 1610—1618. **Smił** I—XII:
Smiłów, pow. radomski, par. Jastrząb,
Smiłów, pow. opatowski, par. Przybysławice,
Smiłów, pow. chodzieski,
Smiłów, pow. krobski, par. Waszków,
Smiłów, pow. obornicki,
Smiłów, pow. odolanowski, par. Gostyczyna,
Smiłów, pow. szamotulski,
Smiłów, pow. wrzesiński,
Smiłowice, pow. wrocławski,
Smiłowice, pow. miechowski, par. Brzesko stare,
Smiłowice, pow. cieszyński,
Smiłowo, pow. płocki, par. Bonisław.
1619—1626. **Smogor** I—VIII:
Smogorzew, pow. krobski, par. Strzelce wielkie.
Smogorzew, pow. szubiński,
Smogorzewo, pow. włocławski, par. Zgłowiączka,
Smogorzewo, pow. pułtuski,
Smogorzów, pow. kozienicki, par. Oleksów,

Smogorzów, pow. opoczyński,
Smogorzów, pow. i par. Stopnica,
Smogorzów, pow. namysłowski.
1627, 1628. **Snowid** (Snowit) I:
Snowidowo, pow. bukowski, par. Ptaszkowo.
1629. **Sobor** (może Wszebor) I:
Soborzyce, pow. noworadomski, par. Cielętnik.
1630. **Sobowid** (zap. Sobowit) I:
Sobowidz, pow. tczewski, par. Trąbki.
1631. **Sorkwit** I:
Sorkwity, pow. ządzborski.
302, 1632—1634. **Spicymir** (Spytek) I—IV:
Spycymirz, pow. turecki, nad Wartą,
Spytków, niegdy pod Poznaniem,
Spytkowice, pow. myślenicki,
Spytkowice, pow. wadowicki.
1635. **Stalmir** I:
Stalmirz, pow. rypiński, par. Ruże.
1636. **Stamir** I:
Stamirowice, pow. grojecki, par. Michałowice,
1637—1645. **Stanisław** II—X:
Stanisław górny i dolny, pow. wadowicki,
Stanisławice, pow. kutnowski, par. Bedlno,
Stanisławice, pow. bocheński,
Stanisławice, pow. krakowski, par. Górka kościelnicka,
Stanisławice, pow. cieszyński na Szląsku,
Stanisławów, pow. warszawski, par. Nieporęt,
Stanisławowice, pow. krakowski,
Stanisławowo, pow. i par. Grudziądz,
Stanisławowo, pow. toruński, par. Grabia.
Oprócz tego jest jeszcze około 80 miejscowości, noszących nazwę Stanisławów.
1646. **Starza** I, II:
Starzyn, pow. pucki,
Starzyno, pow. płocki, par. Zakrzewo.

388. **Stogniew** II:
Stogniewice, pow. miechowski, par. Proszowice.
456, 531, 1647—1655. **Strzesz** (Strzeszek) I—XI:
Strzeszewo, pow. płocki, par. Góra.
Strzeszewo, pow. płoński, par. Dziektarzewo,
Strzeszewo, pow. łomżyński, par. Śniadowo,
Strzeszewo, pow. lęborski na Pomorzu,
Strzeszkowo, pow. wągrowiecki,
Strzeszkowice, pow. opoczyński, par. Sołok,
Strzeszkowice, pow. jędrzejowski, par. Piotrkowice,
Strzeszkowice, pow. lubelski, par. Krężnica,
Strzeszyce, pow. limanowski, par. Ujanowice,
Strzeszyn, pow. gorlicki,
Strzeszyn, pow. poznański.
1656, 1657. **Sudrag** I, II:
Sudragi, pow. rypiński, par. Ligowo,
Sudrogi, pow. oszmiański.
1658. **Sulbor** I:
Sulborowice, pow. opoczyński, par. Skórkowice.
1659. **Suleryż** I:
Sulerzysz, w pow. ciechanowskim.
1660. **Sulgost** I:
Sulgostów, pow. opoczyński, par. Klwów,
331, 376, 394, 605, 613. **Sulisław** I, II, III, IV, V,
Sulisław, pow. odolanowski, par. Janków zaleśny.
Sulisławice, pow. kaliski, par. Dobrzec,
Sulisławice, pow. miechowski, par. Szreniawa,
Sulisławice, pow. sandomirski,
Sulisławice, pow. niemczyński.
1661—1664. **Sulisz** I, II, III, IV:
Suliszew, pow. skierniewicki, par. Rawa stara,
Suliszów, pow. radomski, par. Wierzbica,
Suliszewice, pow. kaliski, par. Staw,
Suliszowice, pow. częstochowski, par. Przybyszów
1665, 1666. **Sulistryj** I, II:
Sulistrowice, pow. radomski, par. Wysoka,

Sulistrowa, pow. krośnieński, par. Kobylany.
(Zdaje się, że imię Sulistryj jest całkiem gminne i u rycerstwa nigdy się nie pojawiało).
376, 1667—1680. **Suł** (Sułek) I—XV:
Sułów, pow. zamojski, par. Szczebrzeszyn,
Sułów, pow. wielicki, par. Biskupice,
Sułów, pow. poznański,
Sułków, pow. włocławski, par. Zgłowiączka,
Sułków, pow. kozienicki, par. Głowaczów,
Sułków, pow. konecki, par. Fałków,
Sułków, pow. włoszczowski, par. Krasocin,
Sułków, pow.. wielicki,
Sułkowa, pow. krakowski,
Sułkowice, pow. grojecki, par. Sobików,
Sułkowice, pow. łęczycki, par. Piątek,
Sułkowice, pow. stopnicki, par. Szczaworyż,
Sułkowice, pow. miechowski, par. Minoga,
Sułkowice, pow. myślenicki,
Sułkowice, pow. wadowicki, par. Andrychów.
124, 1681, 1682. **Swieboda** I, II, III:
Swiebodzin, pow. dąbrowski, par. Bolesław,
Swiebodzin, pow. tarnowski, par. Pleśna,
Swiebodzin, miasto w Brandeburgii.
1683. **Świemir** I:
Swiemirowo, pow. wejherowski, par. Oliwa.
1684. **Świeryż** I:
Świeryż, pow. i par. Łowicz.
54, 134, 1685—1690. **Święca (Święciech)** I—VIII:
Święcin, pow. pucki, par. Zarnowiec,
Święcice, pow. błoński, par. Rokitno,
Święcice, pow. miechowski, par. Słaboszów,
Święcice, pow. płocki, par. Orszymowo,
Święcany, pow. jasielski,
Święciechów, pow. opoczyński, par. Blogie,
Święciechów, pow. słupski na Pomorzu,
Święciechowa, pow. wschowski.

1691—1693. **Sulimir** I, II, III:
Sulimirz, pow. ciechanowski, par. Niedzborz,
Sulimierzyce, pow. noworadomski,
Sulimierzyce, pow. odolanowski.
1694, 1695. **Szembor** I, II:
Szemborowo, pow. wrzesiński,
Szemborowice, pow. gnieźnieński.
1696—1698. **Szymbor** I, II, III:
Szymborze, pow. inowrocławski,
Szymborno, pow. chełmiński, par. Kijewo,
Szymbory, pow. mazowiecki, par. Jabłoń kościelna.
1699, 1700. **Szulbor** I, II:
Szulborze, pow. ostrowski, par. Zuzela,
Szulbory, pow. płocki, par. Blichowo.
1701. **Tabąd** I:
Tabądź, pow. łomżyński, par. Zambrowo.
1702, 1703. **Tabor** I, II:
Taborów, pow. skwirski,
Taborz, pow. ostrodzki.
1704. **Takomysł** I:
Takomyśl, pow. kaliski, par. Chełmce.
1705. **Tanibor** I:
Taniborz, pow. szredzki, par. Tulce.
1706—1710. **Targost (Targosz, Targosza)** I, II, III, IV, V:
Targoszcz, pow. szubiński,
Targoszów, pow. żywiecki,
Targoszyce, pow. będziński,
Targoszyce, pow. krotoszyński,
Targoszyna, pow. wielicki.
1711, 1712. **Tęgobor** I, II:
Tęgoborz, pow. włoszczowski, par. Nakło.
Tęgoborza, pow. nowosądecki.
1713. **Tomisław** I:
Tomisławice, pow. nieszawski, par. Sadłów.
1714. **Tomysł** I:
Tomyśl, pow. łukowski, par. Witomyśl.

410, 597, 769, 1715—1721. **Trojan** I—X:
Trojanów, pow. sochaczewski,
Trojanów, pow. kaliski, par. Opatówek,
Trojanów, pow. rawski, par. Żelechlinek,
Trojanów, pow. garwoliński,
Trojanów, pow. bialski, par. Poloski,
Trojanów, pow. mazowiecki, par. Kuczyn,
Trojanów, pow. obornicki,
Trojanowice, pow. opoczyński, par. Żarnów,
Trojanowice, pow. krakowski, par. Giebultowice,
Trojanowo, pow. nieszawski, par. Służewo.
1722—1725. **Trzebiesław (Trzebiesz)** I—IV:
Trzebiesławice, pow. będziński, par. Siewierz,
Trzebiesławice, pow. sandomirski, par. Łoniów,
Trzebieszów, pow. łukowski,
Trzebieszyce, pow. wadowicki.
1726. **Tubąd** I:
Tubądzin, pow. turecki.
1727. **Twardosław** I:
Twardosławice, pow. i par. Piotrków.
1728. **Tworzymir** I:
Tworzymierzyce, niegdy w płockiem nad Bugiem.
1729—1731. **Ugost** I, II, III:
Ugoszcz, pow. rypiński, par. Ruże,
Ugoszcz, pow. węgrowski, par. Miedzna,
Ugoszcz, pow. bytowski na Pomorzu.
1732, 1733. **Unisław** I, II:
Unisław, pow. chełmiński,
Unisławice, pow. włocławski, par. Kłóbka.
1734, 1735. **Wielobor** I, II:
Wieloborowice, pow. iłżecki, par. Chybice,
Wieloborowice, pow. urzędowski, par. Charzewice
1736, 1737. **Wierzchosław** I, II:
Wierzchosławice, pow. inowrocławski,
Wierzchosławice, pow. tarnowski.
1738. **Wilgost** I:
Wilgoszcza, pow. włoszczowski, par. Irządze.

584. **Wisław III:**
Wisławice, pow. szredzki, par. Grodziszczko.
1739. **Witorad I:**
Witoradz, pow. i par. Lębork na Pomorzu.
430, 504, 577, 1740. **Witosław I, II, III, IV:**
Witosław, pow. wyrzyski,
Witosławice, pow. opatowski, par. Waśniów,
Witosławice, pow. płocki, par. Drobin,
Witosławice, pow. kozielski, par. Grzędzin.
Wit:

Miejscowości biorących swe nazwy od imienia Wit, jak Witów i Witowice, jest wielkie mnóstwo; gdy jednak nie możemy odróżnić, które pochodzą od polskiego (dostojnego) imienia Wit (rycerz) a które od chrześciańskiego takiegoż imienia, przeto je pomijamy.

Władysław:

Miejscowości biorących swe nazwy od imienia Władysław, jest bardzo znaczna liczba. Gdy jednak w dobie piastowskiej imię Władysław nie było nigdy u rodów szlacheckich w użyciu, lecz tylko w dynastyi panującej, przeto i te imiona nie odnoszą się do rycerstwa polskiego wieków średnich, jeno do książąt.

592, 1740/1—7. **Włodzimirz I—VII:**
Włodzimirzów, pow. łęczycki, par. Dalików,
Włodzimirzów, pow. słupecki, par. Gosławice,
Włodzimirzów, pow. kaliski, par. Iwanowice,
Włodzimirzów, pow. piotrkowski, par. Sulejów,
Włodzimirzów, pow. łaski, par. Mikołajewice,
Włodzimirzów, pow. opoczyński, par. Dąbrowa,
Włodzimirzewo, pow. szubiński.
1741, 1742. **Włościbor I, II:**

Włościborz, dwie wsie w pow. złotowskim, par. Wałdowo.

377, 492, 783, 1743—1750. **Włost II—XI:**
Włostów, pow. sandomirski,
Włostów, pow. i par. Krobia.
Włostowice, pow. łęczycki, par. Piątek,

Włostowice, pow. pińczowski, par. Koszyce,
Włostowice, pow. puławski,
Włostowo, pow. i par. Szroda,
Włostowo, pow. inowrocławski, par. Strzelno,
Włoszczowa, pow. kielecki,
Włoszczowice, pow. stopnicki, par. Piotrkowice.
1751. **Wodzirad** I:
Wodzierady, pow. łaski, par. Mikołajewice.
337, 371, 435, 527, 596, 1752—1755. **Wojsław** I—IX:
Wojsław, pow. i par. Mielec,
Wojsławice, pow. sieradzki, par. Korczew,
Wojsławice, pow. kaliski, par. Chlewo,
Wojsławice, pow. będziński, par. Koziegłówki,
Wojsławice, pow. radomski, par. Skaryszew,
Wojsławice, pow. pińczowski, par. Gorzków,
Wojsławice, pow. pińczowski, par. Chroberz.
Wojsławice, pow. włoszczowski,
Wojsławice, pow. kluczborski.
305. **Wojbor** I:
Wolborz, pow. piotrkowski.
309. **Wrocław** I:
Wrocław, stolica Szląska.
1756, 1757. **Wszembor** I, II:
Wszemborz, dwie wsie w pow. wrzesińskim.
1758. **Wszerad** I:
Wszeradowo, pow. szubiński.
1759. **Wysmir** I:
Wysmierzyce, pow. radomski.
1760. **Zagost** I:
Zagość, pow. pińczowski.
413, 490, 536. **Zdzisław** I, II, III:
Zdzieslawice, pow. miechowski, par. Więcławice,
Zdzisławice, pow. i par. Stopnica,
Zesławice, pow. krakowski.
1761. **Zdziwój** I:
Zdziwój, pow. przasnyski, par. Janów.

1762—1766. **Żegota** I—V:
Rzegocin, pow. włocławski, par. Kłóbka,
Rzegocin, pow. i par. Kalisz.
Rzegocin, pow. stopnicki, par. Ostrowce,
Rzegocin, pow. ropczycki, par. Wielopole,
Rzegocina, pow. bocheński.
1767—1769. **Zelgost** I, II, III:
Zelgoszcz, pow. zgierski, par. Solca wielka,
Zelgoszcz, pow. brzeziński, par. Waliszew,
Zelgoszcz, pow. warcki, par. Wielenin.

Na tem kończymy wykaz imion rycerstwa polskiego wieku XII, wynotowanych z nazw miejscowości. Nie jest ten wykaz ani poprawny ani dokładny. Poprawny dlatego nie, że wcisnęło się do niego wiele miejscowości, które nie leżały w granicach państwa polskiego XII wieku, które zatem w tym wykazie miejsca znaleść nie powinny były; a dokładny dla tego nie, że prawdopodobnie opuszczonych w nim zostało wiele takich miejscowości, które w nim powinny były być zamieszczone, a opuszczone zostały jedynie dlatego, iż przekręcona ich nazwa nie dozwalała na pierwszy rzut oka ocenić, czy w sobie imię rycerskie kryją. Tak n. p. jest w woj. i pow. sandomirskim, par. Koprzywnica wieś nazwana Radowąż. Nazwa ta jest na pierwszy rzut oka zupełnie gminną i w naszym wykazie pominiętąby być musiała. Tymczasem jeden dokument uczy nas, że nazwa ta w XIII wieku brzmiała Radobąd, a Radobąd jest imię rycerskie i do naszego wykazu należy. Gdzie jednak takiego pomnika historycznego brak, tam zoryentować się nie można. Niektóre nazwy są przekręcone do niepoznania, któżby n. p. domyślił się, że Zebrzydowice zwały się pierwotnie Zyfrydowicami czyli Zygfrydowicami i t. p.

Mógłby ktoś podnieść słuszny zresztą zarzut, czy warto było się mozolić nad wydobywaniem z nazw miejscowości owych imion rycerstwa polskiego XII wieku,

skoro o tych rycerzach nic zresztą zgoła nie wiemy i one pomnażają tylko szereg niewiadomych i tak dość liczny?!

Zarzut powyższy tylko pozornie byłby słuszny, tak długo mianowicie, dopóki nie zajmiemy się geografią heraldyczną i nie zaczniemy na mapie przy miejscowościach kłaść herbów dla oznaczenia, do jakiego ta lub owa miejscowość rodu należała, i nieraz w tej mierze za jedyną skazówkę służyć nam będzie tylko imię rycerza, które się w nazwie miejscowej przechowało; jeśli w skutek tego będziemy mogli n. p. wszystkie miejscowości pochodzące od imienia Skarbimir, oznaczyć herbem Awdaniec, pochodzące od imienia Sieciech, herbem Topór, pochodzące od imienia Wojsław, herbem Lubowla i t. p., wtedy te gołe napozór imiona nabiorą dla nas wielkiego znaczenia i aktualności.

Dodać jeszcze należy, że żadne źródło nie dostarcza tak obfitego materyału do badania imion rycerstwa polskiego wieków średnich, jak właśnie nazwy miejscowe. W nich dochowało się wiele imion takich, które złożone są z źródłosłowem Drag, przypominającem dynastyę najstarszą panującą u Słowian zaodrzańskich, jak n. p. Drag, Miłodrag, Nadrag, Niedrag, Sudrag, a także charakterystyczne imię Nakon, które nosił jeden z najdzielniejszych książąt Obotrytów.

Wykaz osób, miejscowości i przedmiotów.

Abram czyli Abraham, ojciec Jana, ziemianin małopol. 310.
Abraham 1177, 292.
Adalbert 1177, 292.
Adam Leniartowicz wojewoda, potem kasztelan krak. 294.
Adlard, ojciec Wielisława, ziemianin mazowiecki 311.
adoptacya 215, 217.
Agnieszka, żona Władysława II, 237.
Aksak herb 73.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego 134.
Akwisgran 3.
Alabanda, proklamacya 52.
— herb 54.
Alabandów-Bielinów ród szlachecki polski 162.
Al-Bekri 4, 192.
Albert de Dysz rycerz 1176, 309.
Aldenburg (Starygród) 11.
Aldmir rycerz 1170/1180, 287.
Aleksander biskup płocki, 282.
Almanowie 184.
Amadej czy Hamadej szlachcic węgierski 53.
Amadejowa proklamacya imionowa 53.
Amilej, scholastyk katedr. krak. 1177, 310.
Anadrag książę winulski 1031, 5.
analiza proklamacyj herbowych 128.
Andrzej rycerz polski z XII wieku 227, 235.
— syn biskupa 250.
— III 1176, 292.
— brat Mateusza, ziemianin małopolski, 311.
— syn Andrzeja 1222, 311.
Anglia 5.
Arnold biskup lubuski 310.
Aron opat tyniecki, potem arcybiskup krakowski, 1059, 210.
Astołd, ojciec Mikołaja, ziemianin mazowiecki, 311.
Awdaniec, praojciec rodu Habdanków 182.
— proklamacya imionowa 53. 64.
Awdańców ród szlachecki polski 221, 225, 265.

Baldwin biskup krakowski 1103. 248.
Baram czy Baran 1177, 293.
Baran, ojciec komesa Jarochy, 295.

Baranów miasteczko 295.
Baranichrogów - Romanów ród, 169.
Barkał, praojciec szlacheckiego rodu Barkałów, 53, 161.
Barkała proklamacya herbowa 53.
Barnim, syn Leszka III, książę słowiański 7.
Baron komes, ojciec Karola 311.
Bars Pomoreczyk 1177, 293.
Barta proboszcz katedralny płocki 1187, 310.
Bartłomiej komes 1155, 275.
Bawoł wieś 311.
Bawor, ojciec Bawora, ziemianin małopolski 311.
Bawor Baworowicz 1222, 311.
Bąd imię 337.
Bądek, Będek I, II, III, IV, rycerze polscy z XII wieku 338.
Bądków, dwie wsie tej nazwy 338.
Bądkowo, wieś 338.
Bądzyn wieś 338.
Bełcz proklamacya 53.
Bełek albo Bełt, praojciec rodu szlacheckiego Bełczów 53, 161.
Bełz gród, jego oblężenie 166.
Benedykt biskup poznański 1187, 309.
Benisław I, rycerz polski z XII wieku 338.
Benisław, wieś 338.
Bernard książę 1035, 5.
— komes 1145.
— bisk. poznań. 1159, 285, 309.
Bertold 1175, 289.
Bezdrew I 1134/1150, 250.
Bezelin komes 1175, 289.
Bezkorzystew wieś 258.
Będa I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 337.
Będków wieś 338.
Będziemysł I rycerz polski z XII w. 338.
Będziemyśl wieś 338.
Będzimir I, II, rycerze polscy z XII w. 338.
Będzimirowo wieś 338.
Będzimirowice wieś 338.
Będzin miejscowość 338.
Biała proklamacya herbowa 53.
— wieś 260.
Białaczów wieś 244, 280.
z Białaczowa Dobiesław, syn Prandoty I, 244.
Białąg, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Białągów 53, 149.
Białąga, proklamacya imionowa 53.
Białobrzezie wieś 293.
Biały I praojciec rodu szlacheckiego polskiego Białów 53, 54, 148.
— II praojciec rodu szlach. pol. Alabandów-Bielinów 162.
Biberstajn, proklamacya 53.
Biberstajnów - Momotów ród 168.
Bibice wieś 263.
Biech założyciel grodu staropolskiego Biechowa 23.
Biechów, gród staropolski 17, 23, 195.
— wieś 295.
Biecz gród rubieżowy małopolski 16, 189, 190, 191.
Biedrzyk czy Biedrzych, ojciec Mikołaja 311.
Biedrzychów wieś 312.
Biejek czy Biech, założyciel grodu małopolskiego Biecza 190, 191.
Bielej praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bielejów 53, 54, 162.

Bieleje proklamacya herbowa 53, 54.
Bielina proklamacya imionowa 54, herb 61.
Bielinów ród szlachecki polski 164.
Bień albo Benedykt, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bieniów 54.
— rycerz 1176, 309, 311.
— z Łososiny syn Wojsława Wydżdżyca 1304, 220.
Bienia proklamacya imionowa 54.
Biernat albo Bernard, ojciec Sulisława V, 297.
Bies pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwunastego 22, 54, 132.
Biesowie proklamacya imionowa 54.
Biesów ród szczepowy szlachecki polski 56, 60, 77, 148, 155, 159, 160.
Biezdrów I, rycerz polski z XII wieku 337, 338.
— II czyli Biezdroń 1161, 277.
— ojciec Bogumiła, ziemianin wielkopolski 311.
Biezdrowo wieś 277, 311, 337, 338.
Bilug książę Obotrytów 983, 4.
Biodro ojciec Biedrzyka 311.
birk, bjarkan, brzoza 132.
Blin praojciec rodu szlacheckiego polskiego Blinów 55.
Blino, proklamacya herbowa 55.
Blizbor rycerz 1170/1180, 288.
Błogi, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Błożynów-Chorąbałów 156.
Błogost I, rycerz polski z XII wieku 338.
Błogoszcz wieś 338.
Błoniany wieś 260, 285.
Błonie wieś 260, 285.
Błotniki wieś 260, 285.
Błożyna, proklamacya imionowa 55.
Błożynów-Chorąbałów ród 156.
Bobola I, II, rycerze polscy z XII w. 338.
Bobolice, dwie wsie tej nazwy 338.
Bochnia 254.
Boczek Mieczysław, ziemianin szląski 1208, 313.
Bodepor, ojciec Radwana, ziemianin małopolski, 312.
Bodula czy też Godula imię i proklamacya herbowa 24, 68.
Bodysław podkomorzy 1176, 309.
Bodzęta I, rycerz polski z XII wieku 227, 270, 307, 338.
— II, rycerz polski z XII w. 270, 285, 286.
— III, 1177, 270, 271, 293.
— Świętosławicz komes, wnuk Piotrka Włosta 230, 271, 312.
— komes, ojciec Domasława i Świętosława, ziemianin małopolski 312.
— ojciec komesa Piotra Bodzętowicza 270.
Bodzętyn wieś 338.
Bogdal syn Leszka III, książę słowiański 7.
Bogdan I—V, rycerze polscy z XII w. 227, 338.
Bogdan, proboszcz katedr. krakowski 1179, 310.
Bogdanów, trzy wsie tej nazwy 338.
Bogdanowo, dwie wsie tej nazwy 338.
Bogor I, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dziewiątego 22, 54, 131, 338.

Bogor II, III, rycerze polscy z XII wieku 338.
Bogorya herb polski i proklamacya 54, 55.
— trzy wsie tej nazwy 338.
Bogorów ród szczepowy szlachecki polski 80, 147.
Boguchwał rzekomy kronikarz i jego kronika 7, 8, 9, 10, 12, 182, 188, 210, 212, 213, 215, 217, 228, 229, 231, 232, 234, 236, 239, 262, 281.
— biskup poznań. 1147, 282.
— I, II, III rycerze polscy z XII w. 338, 339.
Boguchwała, dwie wsie tej nazwy 338, 339.
Boguchwałowice wieś 339.
Bogumił arcybis. gnieźn. 1092, 218.
— I, rycerz polski z XII wieku 227, 339.
— II, komes 1134/1150, 250, 257, 339.
— III, rycerz polski z XII w. 339.
— IV, 1170/1180, 287.
— V, 1170/1180, 287.
— VI, 1170/1180, 287.
— VII, 1170/1180, 287.
— Piotrowicz, wnuk Jaksonia 1203, 319.
— Biezdrowicz 1231, 311.
Bogumiłów wieś 339.
Bogumiłowice, dwie wsie tej nazwy 339.
Bogumiowo wieś 292, 293.
Bogusław I, rycerz polski 1170/1180, 287, 339.
— II, rycerz polski 1170/1180, 288, 339.
— III z Popienia, rycerz 1170/1180, 288, 339.
— IV, syn Naslawa, 292, 339.
Bogusław V, brat komesa Piotra VI, 297, 339.
— VI do IX, rycerze polscy z XII wieku 339.
— brat Piotrka Wlostowicza 293.
— ziemianin małopolski, ojciec Wojsława 312.
— imię 337.
— wieś 339.
Bogusławice, siedm wsi tej nazwy 339.
Bogusławiec 339.
Bogusz imię 339.
Bogusza I, rycerz polski z XII wieku 227.
— II komes 1153, 272.
— III rycerz 1170/1180, 288.
— Januszowicz 1229, 320.
Bogusza, Bogusze, Boguszowa, Boguszewo, Boguszewice, wsie takich nazw 339.
Boguszków, Boguszówka, Boguszyce, Boguszyn, wsie 339.
Boguszyno wieś 253.
Boguta ojciec Tomasza, ziemianin małopolski 313.
Bogwid I, rycerz polski z XII wieku 339.
Bogwidz wieś 339.
Bojcza proklamacya herbowa i-mionowa 55.
Bojek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bojczów 55, 107, 147.
Bok, ojciec Mieczysława Boczka, ziemianin szląski 313.
Boksa czyli Boksza I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 339.
Boksice, Boksicka wola, Boksze, wsie 339
Bolce proklamacya herbowa 55.
Bolech imię gminne 189.

Bolech ojciec Wawrzyńca, ziemianin małopolski 313.
Bolek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bolców 55, 149.
Boleniew rycerz polski 1175, 289.
Bolesław imię rycerskie 141.
— syn Leszka III, książę Pomorza niżnego 7.
— Chrobry 12, 16, 17, 19, 28, 76, 97, 106, 142, 165, 175, 176, 178, 181, 182, 188, 190, 191, 193, 194, 199, 200, 201, 202, 204—209, 233.
— Śmiały 1071, 210.
— Krzywousty 15, 100, 196, 213, 218, 219, 220—226, 229, 231, 233—236, 245, 249, 303, 314.
— Kędzierzawy 235, 236, 246, 248, 250, 252, 254—261, 265, 266, 268, 269, 274, 275, 276—282, 285, 303—309.
— starszy syn Bolesława Kędzierzawego 303.
— Mieszkowicz, syn Mieszka Starego, książę kujawski 276, 304, 305, 306.
— Wysoki 256, 274, 289.
— Konradowicz, syn Konrada mazowieckiego 316, 320.
— Wstydliwy 245, 261, 262, 263, 294.
— I—X, rycerze polscy z XII w. 339.
Bolesław, cztery wsie tej nazwy 339.
Bolesławice, trzy wsie tej nazwy 339.
Bolesławowo, trzy wsie tej nazwy 340.
Bolesta-Piast Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Boleściców 52, 70, 114, 126, 146, 156, 157, 178.
Bolesta II, III, rycerze polscy z XII wieku 340.
Boleszczyce wieś 340.
Boleszczyn wieś 340.
Bolesta, Boleszczyc, proklamacya herbowa imionowa 55.
Boleściców ród 146, 156.
Boliwit książę Braniborzan 992, 6.
Bończa herb i proklamacya herbowa imionowa 55, 56, 68, 71, 162.
Boniek (Bonisław, Bonifacy) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bończów-Głowrożców 55, 56, 162.
Bor imię 24, 119, 210.
— pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego ośmnastego 56, 133.
Bor imię rycerzy polskich z XII wieku 340.
Borek syn Bora, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borków. 56, 133, 149.
— proklamacya herbowa imionowa 24, 56.
— imię rycerzy polskich z XII wieku 340.
— wieś 275, 283.
Boreszowie albo Właszów, wieś 270.
Borów ród szczepowy szlachecki polski 149.
Borów, Borowa, Borowice, Borków, Borki, Borkowice, Borowno, wsie 340.
Borowa proklamacya herbowa 24, 56, 119.
Borys, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borysów 56, 147.

Borys, celniejszy Słowianin 1005, 6.
— rycerz 1170/1180, 288.
Borysowie proklamacya herbowa imionowa 56.
Borysław imię 119.
— I, rycerz polski z XII w. 340.
— II, 1170/1180, 287.
— syn Ludzimira 1176, 291.
Borysławice wieś 340.
Borz wieś 340.
Borzym praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borzymów-Drogomirów 24, 56, 162.
— ojciec Mikołaja, ziemianin mazowiecki 313.
Borzyma, Borzymy proklamacya imionowa 56, 66.
Borzymów wieś 313.
Bosuta arcybis. gnieźń. 1027, 209.
Bożana, żona Przybysława Kromolicza 288.
Bożawola praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bożychwołów 56, 155.
— proklamacya herbowa imionowa 56.
z Bożegodaru Dymitr podskarbi królestwa polskiego 165, 166.
Bożej członek rodu czeskich Werszowców 246.
— I ojciec Bożeja II, ziemianin mazowiecki 313.
— II Bożejowicz 1218, 313.
Bożejowice wieś 313.
Bożemysł, rycerz polski z XII w. 340.
Bożemyśle wieś 340.
Bożezdarz proklamacya herbowa 56.
Bożydar I, II, rycerze polscy z XII wieku 340.
— dwie wsie tej nazwy 340.
Bożysław syn Lutwina 1189, 292.
— ojciec Jędrycha, ziemianin szląski 313.
Braniborzanie 6.
Brda rzeka 256.
Bredpuchowie proklamacya herbowa 56.
Breńsk gród mazowiecki 196.
Brochwa praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brochwiczów 57, 162.
Brochwicz, proklamacya herbowa imionowa 57.
Broda praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brodziców 57, 150, 180.
Brodzic herb i proklamacya herbowa imionowa 57, 110, 180.
Brodzisław komes 1153, 273.
Bróg, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Brogów-Leszczyców 57, 148.
Brogów-Leszczyców ród szlachecki polski 133, 148.
Bróg czyli Brożyna proklamacya herbowa imionowa 57.
Brok gród mazowiecki 196,
Bromir I, II, III, rycerze polscy z XII w. 340.
Bromirz wieś 340.
Bromierzyk, dwie wsie tej nazwy 340.
Brona, praojciec rodu szlacheckiego Broniców 57, 161.
Bronic proklamacya herbowa imionowa 57.
Bronisław imię rycerskie 189, 337.
— I—XI, rycerze polscy z XII w. 340.
Bronisław, cztery wsie tej nazwy 340.

Bronisławów, siedm wsi tej nazwy 340, 341.
Bronisz I—VI, rycerze polscy z XII w, 341.
— 235, 319.
— I, 1149, 266.
— brat Jarosta 287.
— syn Wojsława IV, kasztelan czchowski 1230. 295.
— ojciec Marcina i Chwała, ziemianin kujawski 313.
— z Gościchowa komes 1230, 266.
Broniszew, wieś 314, 341.
Broniszewo, trzy wsie tej nazwy 341.
Broniszowice wieś 341.
Brosław I, rycerz polski z XII wieku 341.
Bronisławice wieś 341.
Brudne misy, proklamacya herbowa 57.
Brudnychmis-Przyjacielów, ród szlachecki polski 150.
Brzeg gród szląski 196.
Brzegi wieś 259.
Brzesko czyli Brzeżek gród małopolski śródkrajowy 190, 193.
Brześć gród kujawski śródkrajowy 17, 195.
Brzetysław książę czeski 201, 202.
z Brzezia Zbigniew, marszałek królestwa pol. 1421, 105.
— Mikołaja żona, Felicya 1457, 105.
Brzezina proklamacya herbowa topograficzna 45, 57, 116, 117, 119.
Brzezinów-Trąbów ród szlachecki polski 170.
Brzeźmir I, rycerz polski z XII wieku 341.
Brzezimir wieś 341.
Brzeźnica, patrz Jędrzejów.
Brzeźno wieś 259.
Brzosty wieś 289.
Brzoza pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzynastego 22, 57, 58, 117, 119, 132.
Brzozów ród szczepowy szlachecki polski 98, 101, 148.
Brzózka czyli Brzuska praojciec rodu szlacheckiego polskiego 58, 132, 148.
— proklamacya herbowa imionowa 58.
Brzozowskich herb 132.
Budzich, praojciec rodu szlacheckiego Budziszów—Gęsi 58, 162.
Budzicha, praojciec rodu szlacheckiego Budziszynów-Zadorów 58, 162.
Budzimir rycerz polski z XII w. 341.
Budzimir wieś 341.
Budzisław I, II, rycerze polscy z XII w. 287, 341.
— dwie wsie tej nazwy 341.
Budzisz proklamacya herbowa imionowa 58.
Budziszyn proklamacya herbowa imionowa 58.
Budziwoj I, rycerz polski z XII w. 341.
— brat Przelaja 308.
— ojciec Stefana i Uniemira, ziemianin szląski 314.
— wieś 341.
Bug rzeka 278.
Bujny, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bujnych-Milanów-Ślepowronów 58, 155.
— proklamacya herbowa imioniowa 58.

Bujnych-Milanów-Ślepowronów ród 155.
Bukowiec gród słowiański 7.
Bukr Hugo ziemianin mazowiecki 314, 319.
Buszków wieś 260, 286.
Butne syn Gotszalka księcia winulskiego 5.
Bybel herb i proklamacya herbowa 58, 62.
Byblów-Kosów ród szlachecki polski 167.
Bych, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bychawów 58, 59, 162
Bychawa proklamacya herbowa imioniowa 58, 59.
Bydgost jeden z pradynastów szlachty polskiej, założyciel wielkopolskiego grodu Bydgoszczy 23, 195, 197.
Bydgoszcz gród wielkopolski rubieżowy 16, 23, 194, 195, 197.
Bylina I praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bylinów 59, 155.
Bylina II praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bylinów 59, 149.
Byliny, proklamacya herbowa imionowa 59.
Bysław I, II, rycerze polscy z XII wieku 341.
Bysław, Byslawek wsie 341.
Bystrzyca wieś 238.
Bytom gród szląski 196, 223.
Bzura proklamacya herbowa imionowa 59.

Calina proklamacya herbowa imionowa 59.
Caly, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Calinów 59, 162.
Cerad I rycerz polski XII wieku 342.
Ceradź wieś 342.
Cedr I, II, III rycerze polscy z XII w. 342.
Cedrag syn Drażka obotryckiego 819, 3.
Cedrowo wieś 342.
Cedrowice, dwie wsie tej nazwy 342.
Celbasz, proklamacya herbowa 59.
Celej wieś 341.
Celejów dwie wsie tej nazwy 341.
Celestyn III papież 213, 231, 240, 242, 243, 279, 283, 287, 293, 294, 308, 310.
Celma proklamacya herbowa imionowa 59.
Chab praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chabów-Wukrów 59, 70, 155.
Chabe proklamacya herbowa imionowa 59.
Chabów-Wukrów ród szlachecki polski 155.
Chaczewice wieś 259.
Charbei wieś 258.
Chebda imię 273.
Chebda I rycerz polski z XII w. 342.
— Przeclawowicz 1153, 273.
Chebdzie wieś 342.
Chełm nad Rabą wieś 254.
Cherubin ojciec Janka, ziemianin małopolski 314.
Chlewiot, ojciec Chlewiotka, praojca rodu szlacheckiego Chlewiotków 162.
Chlewiotek, praojciec rodu szla-

checkiego Chlewiotków 60, 162.
Chlewiotka proklamacya herbowa imionowa 60.
Chmara, praojciec rodu szlacheckiego Chabów-Chmarów-Wukrów 60, 155.
— proklamacya herbowa imionowa 60, 110.
Chmiel ojciec Chmielika, praojca rodu szlacheckiego polskiego Chmielików 60, 162.
Chmielik, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chmielików-Kotwiczów 60, 162.
Chmieliki proklamacya herbowa imionowa 60, 162.
Chociebąd I rycerz polski z XII w. 342.
Chociebądz albo Kocobędz wieś 342.
Chocimir I—VI rycerze polscy z XII wieku 342.
— ojciec Mikołaja, ziemianin małopolski 314.
— syn Leonarda, ojciec Leonarda 314.
— z Chrzanowa komes, sędzia nadworny 1217, 294.
Choczmirowo wieś 342.
Chocisz I rycerz polski z XII wieku 342.
Chociszewo wieś 342.
Chodzierad I rycerz polski z XII wieku 342.
Chodzierady wieś 342.
chodzieski powiat 98.
Cholewa praojciec rodu szlachechiego polskiego Cholewów 60, 151.
— proklamacya herbowa imionowa 60.
Chomąto, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chomątów 60, 162.
— proklamacya herbowa imionowa 60, 162.
Chomińskich rodzina szlachecka 291.
Chorąbał praojciec rodu szlacheckiego polskiego Chorąbałów 55, 60, 61, 156.
Chorąbała proklamacya herbowa imionowa 60, 61.
Chorzelino wieś 256.
Chorzewa wieś 259.
Choszyszko, patrz Popiel.
Chrap, ojciec Sulisława, ziemianin małopolski 314.
Chrobacya 178.
z Chrzanowa Chocimir, sędzia nadworny 1217, 294.
Churowice wieś 274.
Chwalibóg I, II, III rycerze polscy z XII w. 342.
— czyli Falibóg, ojciec Wrociryża, ziemianin małopolski 317.
Chwalibogowo, dwie wsie tej nazwy 342.
Chwalibogowice wieś 317, 342.
Chwalibor I, II, rycerze polscy z XII w. 342.
Chwaliborzyce wieś 342.
Chwaliborzyczki wieś 342.
Chwal Broniszowicz 1220, 313.
chwost, znaczenie tego wyrazu 12, 13.
Chwost czyli Chwościsz ojciec Popiela II Chwościszka 12, 13, 192.
Chwościszek, patrz Popiel II.
Chwościszkowicz, patrz Popiel III.
— patrz Bolesta-Piast.
Ciążyn, gród wielkopolski środkrajowy 195.

Cibor I, II, III, rycerze polscy z XII w. 342.
Ciborz wieś 342.
Ciborów wieś 342.
Ciborowice wieś 342.
Cichobor I, rycerz polski z XII wieku 342.
Cichoborz wieś 342.
Cichorad I, rycerz polski z XII w. 342.
Cichoradz wieś 342.
Ciech lub Czech założyciel małopolskiego grodu Czchowa 198.
Ciechanów, gród mazowiecki 196.
Ciechosław I, II, rycerze polscy z XII w. 343.
Ciechosławice, dwie wsie tej nazwy 343.
Ciecier, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cietrzewiów czyli Ciecierzów-Gieraltów-Osmorogów 61, 160.
Ciecierz proklamacya herbowa imionowa 61.
Ciecierzów-Gieraltów-Osmorogów ród 181.
Cielątko, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielątków-Kuczów 61, 63, 80, 147, 159.
Cielątkowa proklamacya herbowa imionowa 24, 61.
Cielech albo Czelech, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielechów 63, 147.
Cielechy albo Czelechy proklamacya herbowa imionowa 63, 147.
Cielej I, II, III, IV, rycerze polscy z XII w. 341.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielejów lub Czelelów 63, 163.
Cieleje, Cielele lub Czelele proklamacya herbowa imionowa 63.
Cielepał lub Czelepał, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielepałów lub Czelepałów 63, 147.
Cielepała lub Czelepała proklamacya herbowa imionowa 63.
Cielę, praojciec rodu szlacheckiego Cielęciów 24, 61, 147, 159.
Cielęciów ród 63, 80.
Ciemir I, II, rycerze polscy z XII w. 343.
Ciemierów wieś 343.
Ciemierzowice wieś 343.
Cierpigor I rycerz polski z XII wieku 343.
Cierpigorz wieś 343.
Cieszęta rycerz 1170/1180, 287.
Cieszymir, syn Samona-Leszka III, książę Drewinii 7, 9, 10, 13, 19, 52.
Ciołek syn Cielęcia, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ciołków 24, 61, 63, 80, 147, 159, 160.
— proklamacya herbowa imionowa 24, 61.
Ciołek Stanisław 238.
Cisa rzeka 7.
cognatus, znaczenie tego wyrazu, 285, 286.
comes 205.
Cransi wieś 278.
Cwała praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cwalinów 62, 152.
Cwalina proklamacya herbowa imionowa 62, 152.
Cwalinów-Pniejniów ród 152.
Cwiek, praojciec rodu szlache-

ckiego polskiego Cwieków 62, 163.
Cwieki proklamacya herbowa imionowa 62.
Cyprian biskup wrocławski 1201, 290.
Czabor praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaborów-Rogalów 62, 148.
Czabory proklamacya herbowa imionowa 62.
Czacz : ojciec Czaczka praojca rodu szlacheckiego polskiego Czaczków 63, 163.
Czaczek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaczków 62, 163.
Czaczkowie, proklamacya herbowa imionowa 62.
Czarnków, gród wielkopolski rubieżowy 16, 194.
czarnkowski kasztelan: Gniewomir I, 225.
Czarnobąd I, rycerz polski z XII w. 343.
Czarnoch imię gminne 189.
Czarnocin wieś 17.
Czarnowąż wieś 343.
Czarnowo gród mazowiecki 196.
Czasław I, II, rycerze polscy z XII w. 343.
Czasław wieś 343.
Czasławice wieś 343.
Czasza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czaszów 63, 163.
— proklamacya herbowa imionowa 63.
Czchów gród małopolski rubieżowy 16, 190, 198.
Czcibor syn Ziemomysła 182.
Czech albo Ciech, założyciel małopolskiego grodu Czchów 190, 191.
Czechosław imię rycerskie 191.
Czechy 3, 97, 100, 192, 193, 199, 202, 223, 225, 232, 247, 249, 255.
Czeluść proklamacya herbowa imionowa 63, 64.
Czelust, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zawotolów-Czelustów 63, 64, 115, 151.
Czelustek nazwisko 64.
Czema brat Pawła 275.
Czersk gród mazowiecki rubieżowy 16, 196.
Czerwińsk gród 18.
— klasztor Augustianów tamże 239, 275, 311, 313, 317.
Czesław imię rycerskie 189.
— ojciec Piotrka, ziemianin wielkopolski 315.
Częstobor I rycerz polski z XII w. 343.
Częstoborowice wieś 343.
Czestowoj rycerz 1170/1180, 288.
Czewój I, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego 22, 52, 59, 64, 138.
— II 1143, 175, 250, 337, 343.
Czewoja proklamacya herbowa imionowa 52, 64, 174.
Czewojewo wieś 117, 250, 337, 343.
Czewojów ród 79, 105, 141, 155, 156, 161, 227, 259, 274.
Czyrmeńscy proklamacya herbowa 64.
Czystybor I rycerz polski z XII w. 227.
Czyżema I, II, rycerze polscy z XII wieku 343.
— komes 1143, 253, 254.
Czyżemin, dwie wsie tej nazwy 343.

Dalbert ojciec Mikolaja, ziemianin wielkopolski 315.
Dalbor I rycerz polski z XII w. 343.
Dalborowice wieś 343.
Dalebor imię rycerskie 119.
Dalech imię gminne 189.
Dalechów wieś 17, 18,
Daligród 7.
Danabor I, II, rycerze polscy z XII wieku 344.
Danaborz wieś 344.
Danaborów wieś 344.
Dania, Danowie 11, 14, 212, 213, 231, 233, 234.
Dawid Gniewkowicz 1222, 318.
Dąbr, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dąbrowów 64, 119, 161.
Dąbrowa prokłamacya herbowa imionowa 64, 119.
Deblo ziemianin kujawski z XII wieku 315.
Debły wieś 315.
Degno I 1134/1150, 250.
— II 1143, 251.
— III komes 308.
— ojciec Szymona 292.
Degnona II stannica 251.
Dembno, prokłamacya herbowa topograficzna 64.
Denav prokłamacya herbowa 64,
Detlep ojciec Piotra ziemianin wielkopolski 315.
Długosz historyk 71, 72, 136, 144, 215, 217, 219, 222, 228, 235, 244, 260, 263, 265, 266, 276, 282, 289, 290, 291, 301, 307.
Dniepr ojciec Iana i Godyka, ziemianin małopolski 315.
Dobek I, rycerz polski z XII w. 343.
Dobczyce miasteczko 343.
Dobiegniew I rycerz polski z XII wieku 343.
Dobiegniewo wieś 343.
Dobiesław I, II, rycerze polscy z XII wieku 343.
— Prandocic, syn Prandoty I, 279.
— syn Wisława III Prandocica 293.
— komes, dziedzic Prandocina, ziemianin małopolski 269, 315.
— Dzietrzykowicz 1231, 317.
Dobiesławice wieś 343.
Dobiesławie wieś 343.
Dobiesz syn Wojsława IV, 1228, 295.
— z Bytomia ojciec Stefana i Piotra, ziemianin szląski 316.
dóbr ziemskich nadanie rycerstwu 243.
Dobra rzeka 235.
— wieś 258.
Dobrociech imię 191.
Dobrogost I—V, rycerze polscy z XII wieku 343.
— komes 1153, 268, 269.
— II rycerz 1170/1180, 288.
— ojciec Mikolaja 316.
— Gawlów 1203, 317.
Dobrogość wieś 343.
Dobrogoscice, dwie wsie tej nazwy 343.
Dobrogoszcz wieś 343.
Dobrogostowo wieś 292, 293, 343.
— (Dobergast) na Szląsku 268, 316.
Dobromil I rycerz polski z XII w. 344.
Dobromiła czyli Dobiechna Kilianówna, druga żona Wojsława I 221, 277, 278.
Dobromir I, II, rycerz polski z XII wieku 343, 344.

Dobromir imię dostojne 189.
Dobromirz wieś 343, 344.
Dobromierzyce wieś 343, 344.
Dobromysł I—IV, rycerze polscy z XII wieku 344.
Dobromyśl cztery wsie tej nazwy 344.
Dobrosław I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 344.
— wieś 344.
Dobrosławice, dwie wsie tej nazwy 344.
Dobruch, ojciec Dobruszka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Dobruszków 65, 163.
Dobruszek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dobruszków 65, 163.
Dobruszka proklamacya herbowa imionowa 65.
Dobrzyń gród mazowiecki rubieżowy 16, 196.
dodatki tematowe i beztematowe do herbów 121.
Dolma, miasteczko saskie 232.
Dola praojciec rodu szlacheckiego polskiego Doliwów 65, 163.
Doliwa proklamacya herbowa imionowa 65.
Doliwów ród 290.
Dołęga, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dołęgów 65, 154, 155.
— proklamacya herbowa imionowa 65.
Dołęgów ród 282.
Doman Dzierżykrajowicz 1220, 316.
Domarad I—VI, rycerze polscy z XII wieku 344.
Domarady, wieś 344.
Domaradz, dwie wsie tej nazwy 344.
Domaradzice, dwie wsie tej nazwy 344.
Domaradzyn wieś 344.
Domaradzkich herb 132.
Domasław, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Domasławiczów 65, 163.
— I—VIII, rycerze polscy z XII wieku 344.
— Bodzętowicz 1212, 312.
— ziemianin szląski 316.
Domasław wieś 344.
Domysław wieś 344.
Domasławice, sześć wsi tego nazwiska 344.
Domasławicz proklamacya herbowa imionowa 65.
Domażyr I, rycerz polski z XII w. 344.
Domażyr wieś 344.
Donimir I, rycerz polski z XII w. 344.
Donimirz wielki i mały, wsie 344.
Donin, Donin przymianek Piotrka Włosta 228.
Dował, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dowałów 66, 163.
Dowała proklamacya herbowa imionowa 65.
dowództwo naczelne podczas wyprawy wojennej 2, 25.
drache (smok) 109.
Drag czyli Dragowit król Obotrytów, 2.
Dragów dynastya książęca u Słowian zachodnio-północnych 2, 4, 5, 6.
Drag imię rodowe 4.
— założyciel dynastyi Dragów 6.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dragów-Sasów 66, 120, 143.

Dragów-Sasów ród szlachecki polski 121, 143, 144, 171, 172, 179.
Dragowie proklamacya herbowa imionowa 66, 120.
Drag I—V, rycerze polscy z XII w. 345.
Draganie dwie wsie tej nazwy 345.
Draganowa wieś 345.
Dragany wieś 345.
Dragonów wieś 345.
Dransowo wieś 278.
Drążek syn Dragowita obotryckiego 2, 3.
Drewinia (Holzacya) 7, 9, 10, 11, 13, 14, 19.
Drogomir, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Borzymów-Drogomirów 66, 162, 163.
— proklamacya herbowa imionowa 66.
— syn Sławnika I Zbylutowicza 273.
Drogomysł I rycerz polski z XII w. 345.
Drogomyśl wieś 345.
Drogosław praojciec rodu szlacheckiego polskiego Drogosławiczów 66, 152.
— proklamacya herbowa imionowa 66.
Drogosław II—V, rycerze polscy XII w. 345.
— rycerz 1150, 267.
— cztery wsie tej nazwy 267, 345.
Druga, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Drużynów 26, 27, 66, 67, 149.
Drużyna proklamacya herbowa imionowa 53, 66, 67, 79.
Drużynów ród szlachecki polski 26, 149.
Drużyn gród wielkopolski środkrajowy 195.
Dryja, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Dryjów 163.
Dryja proklamacya herbowa 66.
Dryjczyk proklamacya herbowa 66.
Drzeń gród wielkopolski rubieżowy 16, 194.
Drzewica proklamacya herbowa topograficzna 67, 116.
Dula, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Duliczów 66, 150, 160.
Dulicz proklamacya herbowa imionowa 66, 150, 160.
Dumar książe rujski 1114, 6.
Dunaj rzeka 7.
Dunajec rzeka 16, 190, 253.
Duńczycy 5.
Dunin, Duńczyk, przymianek Piotrka Włosta, patrz Piotrek Włost.
duńscy Normanowie 10.
Dupin gród wielkopolski środkrajowy 195.
dux 205.
dynastowie młodsi, praojcowie szlachty polskiej 2, młodsze linie rodów szlacheckich polskich 24, 25.
dynastye książąt pomorskich, rujskich, meklemburskich, Popielidów 6.
Dyonizy rycerz 1170/1180, 288.
Dyrzsław I, rycerz polski z XII w. 345.
Dyrzławice wieś 345.
de Dysz Albert rycerz 1176, 309.
Dytmarsy, saskie plemię 10, 11.

Działoch, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Działoszów 24, 67, 148.
Działosza proklamacya herbowa imionowa 24, 67.
Dziebałdzice wieś 244.
Dziećmir I, II, rycerze polscy z XII w. 345.
Dziećmirowo wieś 345.
Dziećmirowice wieś 345.
Dzierążnia wieś 260.
Dzierżek I cześnik 1110, 225.
Dzierżykraj komes 1145, 255
— ojciec Domana, ziemianin małopolski 316.
— syn Goworka 317.
z Wielowsi 1302, 317.
— przymianek niektórych rodzin herbu Nałęcz.
Dzierżysław albo Dzierżek II, 1150, 268.
— wieś 268.
Dzietrzyk, ojciec Dobiesława, ziemianin małopolski 317.
Dziewirzewo wieś 117, 248, 337, 345.
Dziwigor albo Dziwisz I ziemianin małopolski 1119/1124, 235, 247, 337, 345.
Dziwigorowie 248.

Ebbo kronikarz 221.
Edile proklamacya herbowa 67.
Ejdora rzeka 9, 14.
Ekryk fulsztyński, ziemianin szląski 70.
Elżbieta pierwsza żona Mieszka Starego 303.
Eudoksya Rusinka druga żona Mieszka Starego 303, 304.

Fajerhak proklamacya herbowa 67.
Falbor I rycerz polski z XII w. 345.
Falborz wieś 345.
Falibog I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 345.
Falibóg IV czyli Chwalibóg ojciec Wrociżyra, ziemianin małopolski 317.
Falibogi, trzy wsie tej nazwy 345.
Falisław, rycerz polski z XII w. 345.
Falisławice wieś 345.
Falmir I, II, rycerze polscy z XII w. 345.
Falmierowo wieś 345.
Falmirowice wieś 345.
Fał Jarostowicz 1225, 320.
Floryan Szary, 71.
Frangebark proklamacya herbowa 67.
Frankowie 184.

Gall kronikarz 12, 15, 16, 29, 178, 205, 209, 211, 219, 220, 223, 248, 249.
gałęzie boczne rodów szlacheckich 145, gałęzie poboczne linij senioracklich a linij młodszych 151.
Gasztold ojciec Godfryda, ziemianin mazowiecki 317.
Gawel Sławnikowicz, syn Sławnika I Zbylutowicza 273, 297.
— ojciec Dobrogosta, ziemianin szląski 317.
gawron 154.
Gąsawa miejscowość 255.
Gąska, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gąsków 67, 163.
Gąski proklamacya herbowa imionowa 67.
Gdecz, patrz Giecz.

Gdów miasteczko 345.
Gero proklamacya herbowa 67.
Gerward komes 1153, 274.
Gęś, ojciec Gąski, praojca rodu szlacheckiego Gąsków 67, 163.
Gęsi-Budziszów ród szlachecki polski 162.
Giecz (Gdecz) gród wielkopolski śródkrajowy 15, 16, 18, 23, 140, 176, 195.
Giedko imię rycerskie 220.
— pradynasta rodu szezepowego szlacheckiego polskiego czterdziestego, założyciel grodu wielkopolskiego Giecza 23, 140, 195.
— I—IV, rycerze polscy z XI w. 345.
— II biskup krakowski syn Janusza 219, 220, 256, 262, 294.
— brat Wydźgi, kasztelan sandecki 220.
— biskup mazowiecki 1206, 257.
Giejsztor herb 129.
Gieralt (Gierard) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ciecierzów - Gieraltów - Osmorogów 67, 68, 181.
— herb i proklamacya herbowa imionowa 61, 67, 68.
Gierard imię 182.
Gierczyce dwie wsie tej nazwy 345, 346.
Gierwazy ojciec Tomasza, ziemianin małopolski 317.
Glaub, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Glaubiczów 68, 163.
Glaubicz proklamacya herbowa imionowa 68.
Gleza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Glezynów 68, 149.
Glezyn proklamacya herbowa imionowa 68.
Glińskich herb 138.
Głogów gród szląski śródkrajowy 17, 196.
Głoworożec herb 68.
Głoworożców-Boniczów ród szlachecki polski 162.
Gniew książę winulski 1031, 5.
— I-IV, rycerze polscy XII w. 346.
— ojciec Gniewka, ziemianin małopolski 317, 318.
— (Mewe) miasto 318.
Gniewek I—X, rycerze polscy XII wieku 346.
— ojciec Dawida, ziemianin małopolski 317, 318.
Gniewków 318.
Gniewkowo, dziewięć wsi tej nazwy 346.
Gniewkowice wieś 346.
Gniewowo, trzy wsie tej nazwy 346.
Gniewomir imię 318.
— I kasztelan czarnkowski 225.
— (ze Strzegomia) komes 1161, 137, 276, 277, jego pieczęć 277.
Gniewosz I rycerz pojski z XII wieku 346.
Gniewoszów wieś 346.
Gniezno gród staropolski, 15, 16, 18, 23, 176, 195, 292, 293, 294, 308.
Gocunowo wieś 227.
Godęlajb, syn Drażka księcia obotryckiego 3.
Godula czy Bodula, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godułów czy Bodułów-Mozgawów 163.
— proklamacya herbowa imionowa 68.
Godułów-Mozgawów ród 168.

Godyk Dnieprowicz kapelan biskupa krakowskiego 1222, 315.
Godziąb, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godziębów 68, 149.
Godziemba herb, ród i proklamacya herbowa imionowa 68, 122, 136.
Godzimir I, II, rycerze polscy z XII wieku 346.
Godzimierz, dwie wsie tej nazwy, 346.
Godzisław rycerz 1170, 1180, 288.
Golej ojciec Gościsława 318.
Golenino wieś 242, 283.
Golian praojciec rodu szlacheckiego polskiego Golianów 68, 163.
— proklamacya herbowa imionowa 68.
Golsze jezioro 255.
Golkowo wieś 276.
Gołobok praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gołoboków 68, 164.
— proklamacya herbowa imionowa 68.
Gompo biskup krakowski 1023, 209.
Gopło jezioro 242, 283.
Gor I—V, rycerze polscy z XII wieku 347.
Góra, ojciec Pawła Górki 318.
— wieś 288.
Gorac wieś 257, 283.
Gorad I, II, rycerze polscy XII wieku 346.
Goradze dwie wsie tej nazwy 346.
Górka wieś 235, 266, klasztor tamże 233.
Gorowo, pięć wsi tej nazwy, 347.
z Góry Michał Stary Skarbek komes 1107, 222.
Gorzec wieś 311.
Gosań wieś 244.
z Gościchowa Bronisz komes 1230, 266.
Gościrad imię rycerskie 193.
— I, II, rycerze polscy z XII w. 346.
Gościeradz wieś 346.
Gościeradów wieś 346.
Gościradzice wieś 269, 308.
Gościsław Golejewicz, ojciec Piotra podsędka mazowieckiego 318.
Gościsławie wieś 253.
Gosław I—VIII, rycerze polscy z XII wieku 346.
— wieś 346.
— ojciec Włosta i Krysza, ziemianin mazowiecki 318, 319.
Gosławice, siedm wsi tej nazwy 346.
Gost (Gosta, Gostyna) I—XI, rycerze polscy XII wieku 346.
Gostek I—XIII rycerze polscy z XII wieku 347.
Gostków, cztery wsie tej nazwy 347.
Gostkowo, dziewięć wsi tej nazwy 347.
Gostyń dwie wsie tej nazwy 346.
— gród mazowiecki śródkrajowy 17, 196.
Gostynin wieś 346.
Gostynów wieś 346.
Goszcz wieś 347.
Goszcza górna i niżna wsie 280, 281, 294, 347.
Goszczewo wieś 347.
Goszczyce dwie wsie tej nazwy 347.
Goszczyn wieś 347.
Goszczynno wieś 347.
Gostomysł król Obotrytów 844, 4.
Gotart ojciec Idzika, ziemianin sieradzki 319.

Gotfryd Gasztoldzic 1221, 317.
Gotszalk syn Uty Mściwicza księcia obotryckiego 1035, 5.
Gowor (Gawor, Gawora) I—VI, rycerze polscy z XII wieku 347.
— rycerz i jego żona 1170/1180, 287.
Goworek (Goworycz) I, II, rycerze z XII wieku 347.
— komes, palatyn Leszka Białego 300; jego syn Dzierżykraj 317.
Goworków wieś 347.
Gowarczów, wieś 347.
Gaworowo wieś 347.
Goworowo wieś 347.
Gowarzów wieś 347.
Gowarzewo dwie wsie tej nazwy 347.
Goworzyna 347.
Gozd praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gozdowów 24, 69, 104, 164, 337.
— II—XVIII rycerze polscy z XII wieku 347.
— ośm wsi tej nazwy 347.
Gozdów, sześć wsi tej nazwy 347.
Gozdowa proklamacya herbowa imionowa 24, 69.
Gozdowo dwie wsie 348.
Goździ dwie wsie 348.
Grabia, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kocinów-Grabiów 69.
— syn Hugona Bukra 314, 319.
— proklamacya herbowa imionowa 69.
Grabik Marcin wnuk Hugona Bukra 1218, 314, 319.
Grabiów ród 314.
Grabiszyn wieś 236.
Grabonowo wieś 256.
Gregoria żona komesa Tomasza 1150, 268.
grody rubieżowe i śródkrajowe 16, 17, 175, 181, 188, 190, 193, 194, 195, 199.
— ich nazwiska 21.
— ich załogi 17, 18.
Grogieszowice wieś 275.
Groszkowice wieś 294.
Grot (Grotek) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Grotów 69, 249.
— I—IV, rycerze polscy z XII w. 348.
Grotkowice wieś 348.
Grotkowo wieś 348.
Grotków dwie wsie tej nazwy 348.
Groty proklamacya herbowa imionowa 69.
Gryf, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gryfów-Swiebodziców 69, 157.
— proklamacya herbowa imionowa 69, 172, 173.
Gryfów-Swiebodziców ród 157, 176, 265, 266, 319.
Gryna syn Krnk, książe winulski 1066, 5.
Gryża, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gryzinów 69, 164.
Gryzina czy też Gryżyna proklamacya herbowa imionowa 69.
Grzegorz rycerz 1161, 278.
Grzymal (Grzymisław), praojciec rodu szlacheckiego polskiego Grzymalów 24, 66.
Grzymala proklamacya herbowa imionowa 69.
Grzymisław I, II, rycerze polscy z XII wieku 348.
Grzymysław wieś 348.
Grzymysławice wieś 348.

Grzymisława księżna małopolska 314, 315, 318, 319.
Gwalisz Zdzieborycz 1189, 296.
Gwilhelm, ojciec Piotrka Włosta 230.

Hab (może Chab) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Habiczów 70, 164.
Habdanków ród 182, 222.
Habicz proklamacya herbowa imionowa 59, 70.
Hadryan IV papież 229, 274, 275.
Haeusler wydawca 213, 293, 311, 313, 314, 316, 317, 319, 320.
Hannibal kustosz katedralny krakowski 1173, 310.
hasło, proklamacya 20.
Hawelanie 4, 6.
Hebdów wieś 259.
— klasztor Premonstrantów tamże 258, 274.
Hektor rycerz 249.
Helgunda małżonka Waltera Udałego, księcia na Tyńcu 184—188.
Helmold kronikarz 11, 14.
Helm, herb polski 70.
Henryk, syn Gotszalka, książę winulski 5, 6.
— Przybysław król Braniborzan 1141, 6.
— książę sandomirski 250, 252, 255—261, 265, 269, 270, 276—281.
— komes pałacowy Bolesława Mieszkowicza, księcia kujawskiego 305, 306, 307.
Brodaty, książę szląski 229, 290, 292, 293, 311, 313, 314, 316, 317, 319, 320.
— arcybis. gnieźń. 290.
Henryk ojciec Szczodra, Pakosława i Mirona, ziemianin małopolski 319.
heraldyka polska 20.
Herbord kronikarz 221, 231, 236.
Herburt lub Herbort praojciec rodu szlacheckiego polskiego Herburtów, 70.
— lub Herbortowa, proklamacya herbowa imionowa 70.
Herburtów Fulsztyńskich ród 70.
herby: herbów szlachty polskiej najstarszy zawiązek 20, herby na modłę zachodnio-europejską formowane 182, herbów udostojnienie 77, herbowych odmian formowanie 123, 124, uherbienie 121, dodatki herbowe tematowe i beztematowe 121, 122.
heroldia zachodnio-europejska 161.
Herkenbold, przodek rodu Zarembów 114.
Herubin bisk. pozn. 1174, 309.
Herynek rycerz polski z XII w. 226.
Hieronim bisk. wrocł. 1065 210.
— kanclerz 1175, 289.
Holzaty, saskie plemię 10, 11.
Holzacya, patrz Drewinia.
Holobok albo Olobok, proklamacya herbowa imionowa 68.
Hrostla ojciec Piotra, ziemianin małopolski 319.
Hugo Bukr, ojciec Grabi, ziemianin mazowiecki 314.
— ojciec Wyszoty, ziemianin wielkopolski 319.
Humbald kardynał 246, 252, 255, 257, 258, 283.

Jabłowo wieś 257, 283.

Jacek I—V, rycerze polscy z XII w. 348.
Jackowo, cztery wsie tej nazwy 348.
Jackowice wieś 348.
Jadamir I, rycerz polski z XII w. 348.
Jadamirz wieś 348.
Jadnik, ojciec Piotra, ziemianin kujawski 319.
Jaksa, syn Leszka III, książę serbski 7.
Jaksa, książę Braniborzan 1141, 6.
Jaksa I—IV, rycerze polscy z XII w. 348, 349.
— I komes 1149, 261, 262, 263, 264, 265, 299, książę serbski 236, 242.
— II czyli Jakson, ojciec Piotra ziemianin szląski 1177, 294, 319.
Jaksice, cztery wsie tej nazwy 299, 348, 349.
Jaksonowo wieś 319.
Jakób arcyb. gnieźn. 1118, 284, 309.
— I rycerz 1134/1150, 250.
— II kasztelan sandomirski, komes 1166, 285.
— wojewoda sandomirski 312.
— syn Sławnika I Zbylutowicza 273.
Jakusz, ojciec Piotrka 289.
Jan biskup wrocławski później arcybiskup gnieźnieński 1149, 235, 249, 252, 254, 257, 259, 260, 261, 268, 269, 270, 276, 280, 281, 285, 286, 307.
— kanclerz 1145, 285, 307.
— komes, brat Mateusza 1153, 269, 308.
— IV komes 1170/1180, 288.
— Kromolicz rycerz z XII w. 288.
— V syn Rozdała czy Rosława 1189, 292.
— ojciec Niegosława, ziemianin małopolski 320.
— czyli Janusz Janikowicz lub Jankowicz 1203, 320.
— syn Gościsława Golejewicza 1214, 318.
— Dnieprowicz, rycerz wojewody Pakosława 1222, 315.
— Dobrogostowicz ziemianin wielkopolski 1233, 316.
Jana, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Janinów 70, 199.
Janina, proklamacya herbowa imionowa 70.
Janek Cherubinowicz 1228, 314.
— czyli Janik, ojciec Janusza, ziemianin wielkopolski 320.
Janisław I rycerz polski z XII w. 349.
Janisławice wieś 349.
Janusz komes, syn Wojsława I, 221, 256, 278.
Januszowice wieś 244.
Januszowo wieś 256.
Jarach rycerz 1170/1180, 287.
— ziemianin szląski, ojciec Jarosława 320.
Jarant ojciec Przecława 292.
Jaraszów wieś 238.
Jarocha Baranowicz, komes 1192.
Jarogniew rycerz 1170/1180, 287.
Jaromir I—V, rycerze polscy z XII wieku 349.
Jaromirz, pięć wsi tej nazwy 349.
Jarosław I—III, rycerze polscy z XII w. 349.
Jarosław wieś 349.

Jarosławice, dwie wsie tej nazwy 349.
Jarosław Piastowicz biskup wrocławski 1198, 290, 291.
— Jarachowicz kasztelan reczyński 1223, 320.
Jarost z matką Krystyną, siostrą Żytosławą i bratem Broniszem 287.
— ojciec Fala, ziemianin małopolski 320.
Jasieńczyków ród szlachecki polski 150.
Jasienieckich Wojnów herb 139.
Jasion, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jasieńczyków 70, 150.
Jasiona, proklamacya herbowa imionowa 70.
Jastków wieś 261.
Jastkowa Dąbrowa wieś 261.
Jastrząb Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jastrzębców 70, 126, 146, 180.
Jastrzębiec lub Jastrząb proklamacya herbowa imionowa 20, 70, 136, 174, 180.
Jastrzębców ród 146.
Jawor rycerz polski 1177, 292.
Jaworze gród szląski 196.
Jazd I, II, rycerze polscy z XII w. 349.
Jazdów wieś 349.
Jazdowice wieś 349.
Idzi kardynał-legat 219, 224, 227, 228, 229, 233, 244, 247, 248.
— syn Piotrka Włosta 228, 242, 284.
Idzik Gotartowicz 1224.
Jednorożec herb 71.
Jeleń Czarny, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czarnych Jeleniów-Opolów 164.
Jeleń praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jeleniów-Niałków 164.
— proklamacya herbowa imionowa 24, 71.
Jeleni róg herb 71.
Jelito, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego piątego 71, 136.
— Piotr kasztelan sandomirski 1317, 71.
Jelita herb i proklamacya herbowa imionowa 71, 135, 136.
Jelitów-Kozlichrogów-Nagodziców ród szlachecki polski 149, 218.
z Jemielnia Jakób, ojciec Spicygniewa, ziemianin małopolski 320.
jerozolimski patryarcha 252, 269, 276, 280, 281, 285, 293, 294, 295, 299, 308, 311.
Jezioro, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Jezierzów 71, 72, 154.
Jezierza proklamacya herbowa imionowa 71, 72, 122.
Jeżów wieś 254.
Jeżów, klasztor tamże 288.
Jędrych Bożysławicz 1203, 313.
Jędrzejów (dawniej Brzeźnica) klasztor Cystersów tamże 227, 249, 252, 254, 257, 259, 260, 261, 268, 269, 276, 280, 281, 285, 286, 295, 299, 307, 316.
Ilik I, II, rycerze polscy z XII w. 349.
— zapewne Wilk I 1161, 279.
Ilkowice, dwie wsie tej nazwy 349.
Ilów gród słowiański 7.

Imbram I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 349.
— ze Strzegomia komes 137, 277.
Imbramowice dwie wsie tej nazwy 349.
Ingramsdorf wieś 349.
imion dostojnych a gminnych różnica 189.
Inowrocław gród kujawski śródkrajowy 17, 195.
Jordan I, II. rycerze polscy z XII wieku 235, 349.
— 1149, 265.
Jordanów dwie miejscowości tej nazwy 349.
Jozefosław ryćerz polski z XII w. 349.
— wieś 349.
ius aquae et baculi 245.
Julia siostra Julinsza Cezara, żona Leszka III księcia Lechitów 7.
Junosz, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Junoszów 72, 164.
Junosza proklamacya herbowa imionowa 72.
Juńcza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Juńczyków 72, 152.
Juńczyk proklamacya herbowa imionowa 72.
Iwan, rycerz polski 1170/1180, 287.
— syn komesa Pawła z Końskiego, kasztelan kaliski 283,
Iwo biskup krakowski, syn komesa Pawła z Końskiego 1223, 269, 283, 286, 293, 320.

Kacice wieś 244, klasztor Cystersów tamże 293.
Kaczkowo wieś 253.
Kaderyk rycerz polski z XII w. 226.
Kadłubek Wincenty, mistrz, kronikarz 176, 209, 210, 228—230, 234, 237, 242, 245, 299, 300, 318.
Kaj, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kajów-Radwanów 72.
Kaja, proklamacya herbowa imionowa 72.
Kalisz, gród wielkopolski śródkrajowy 17, 18, 195, 274, 304, 306, probostwo św. Wawrzyńca tamże 239.
Kamieńczyce wieś 260.
Kamień, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kamionów 72, 73, 164.
Kamiona proklamacya herbowa imionowa 72, 73.
Kamionka wieś 285.
Kamoniaka herb 129.
Kania Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kaniowów 73, 126, 146, 174.
Kanimir rycerz polski brat Krystyna 1149, 265.
Kaniowa proklamacya herbowa imionowa 72, 73, 174.
Kara pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego drugiego 73, 135.
— proklamacya herbowa imionowa 73.
Karby herb 73.
Karol Wielki 2.
— Baronowicz 1208, 311.
Karzec gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Kaszuby 7.
Kazanów wieś 244.
Kazimir imię 349, 350.

Kazimir syn Leszka III, książę kaszubski 7.
— Sprawiedliwy książę polski 241, 252, 261, 262, 264, 270, 275, 277, 281, 283, 292, 295—299, 304, 305, 307—310.
— Wielki król polski 109, 111.
— Jagiellończyk król polski 98, 211.
Kazimirów, siedm wsi tej nazwy 349, 350.
Kazimirowo wieś 349.
Kazimirz ośm wsi tej nazwy, 349, 350.
Kazimirza wieś 350.
Kebłowscy herb 73.
Kettel praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kietliczów 73.
Kieyni 11.
Kiczka praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kiczków 73.
— proklamacya herbowa imionowa 73.
Kielce miasto 221.
Kielcz I—X, rycerze polscy z XII w. 221, 350.
Kielców wieś 350.
Kielcowo wieś 350.
Kielcz wieś 350.
Kielczew, trzy wsie tej nazwy 350.
Kielczowa wieś 350.
Kielczewice wieś 350.
Kielczyn wieś 350.
Kielczówna, pierwsza żona Wojsława I, 221.
Kierdej praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kierdejów 73.
Kierdeja proklamacya herbowa imionowa 73.
Kierznowskich herb 132.
Kietlicz herb 73, 74.
Kije wieś 278, 295.
Kilian I rycerz polski z XII w. 350.
Kilianowna Dobromiła czyli Dobiechna, druga żona Wojsława I, 221.
Kiełanowice wieś 350.
Kita herb 74.
Klecko gród wielkopolski środkrajowy 195.
Klemens I czyli Klimunt komes, brat Jana arcybiskupa gnieźnieńskiego 1149, 259, 260.
Klimunt II—IV, rycerze polscy z XII wieku 350.
Klimontów cztery wsie tej nazwy 260, 350, 351.
Kliz, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Klizów 74, 164.
Kliza proklamacya herbowa imionowa 74.
Kliszów wieś 292.
Kniazie wieś 236.
Kobyleglowy Strzeżywój i Stefan, szlachta szląska 62.
Kocina proklamacya herbowa topograficzna 74, 116.
z Kociny Jerzy 1345, 74.
Kocinierzów wieś 342.
Kocmyrzów wieś 314, 342.
Kocobędz albo Chociebądz wieś 342.
Kojałowicz autor 139, 291.
Kokot, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kokotów 74, 164.
Kokoty, proklamacya herbowa imionowa 74.
Kolumna herb 74.
Kołd, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kołdów-Okszów 74, 164.
Kołda, proklamacya herbowa imionowa 74.

Kolmach, pradynasta rodu szlacheckiego polskiego Kolmaszów 75, 155.
Kolmasz, proklamacya herbowa imionowa 75.
Koło gród wielkopolski środkrajowy 195.
Kołobrzeg 222.
Komar, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Komarów 75, 164.
— proklamacya herbowa imionowa 75.
Komarów wieś 261.
komesowie grodowi 175, 181, 192, 222.
Komir I, rycerz polski z XII w. 351.
Komierowo wieś 351.
Koń założyciel grodu Konina 232.
Konin gród wielkopolski środkrajowy 17, 196, 232, słup drogowy z r. 1151 tamże.
Koniowaszyja, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Koniowychszyjów - Bielinów 62, 164.
— proklamacya herbowa imionowa 61.
Konopka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Konopków 75, 164.
Konopki proklamacya herbowa imionowa 75.
Konrad cesarz 236.
Konrad syn Kazimirza Sprawiedliwego, książę mazowiecki 304, 305, 307, 311—319.
— Stojgniewicz 1177, 293.
— Biały książę na Kozlu 1421, 105.
Konratowo wieś 255.
Konstanty syn Piotrka Włosta 228, 242, 281, 284, 287.
Końskie wieś 244, 283.
z Końskich Szaweł czyli Paweł, syn Prandoty I, 1145, 244, 283.
Kopacha praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kopaszynów 75, 151.
Kopacz czy Topacz, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kopaczów-Skrzydłów 75, 102, 164.
— herb i proklamacya herbowa imionowa 75, 102.
Kopanik 262.
Kopaszyna herb i proklamacya herbowa imionowa 75, 97, 257.
Koprzywice wieś 253, 273.
Korab praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korabiów 76, 165.
— proklamacya herbowa imionowa 76.
Korana I, II, rycerze polscy z XII w. 275, 351.
Korcza imię rycerskie 24.
Korcza I praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korczaków 76, 98, 165, 167.
— II założyciel małopolskiego grodu Korczyna 165, 176, 190, 191.
— III—VI, rycerze polscy z XII w. 351.
Korczak herb i proklamacya imiononowa 24, 73, 76, 98, 101, 113, 165, 166, 190.
— herb, jego wygląd prastary a późniejszy 165, 166.
Korczów czyli Korczaków ród szczepowy szlachecki polski 101, 166, 167, 176.

Korczyn gród rubieżowy małopolski 16, 24, 76, 165, 176, 190, 191, 246, 351.
— wieś 351.
Korczyna dwie wsie tej nazwy 351.
Korek 228.
Kornic herb i proklamacya herbowa imionowa 54, 76, 77.
Korniców-Biesów ród szlachecki polski 132.
Kornik, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Korniców-Biesów 76, 77, 132, 155.
Koronów miasteczko 275.
Korsak praojciec rodu szlacheckiego polskiego Korsaków 77, 167.
— proklamacya herbowa imionowa 77.
Korzbog proklamacya herbowa 76.
Kosa praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kosów-Byblów 62, 167.
Kosy proklamacya herbowa imionowa 62.
Kościech pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego dziewiątego Kościechów 22, 51, 52, 78, 137, 138, 140, 141.
Kościechów ród szczepowy szlachecki polski dwudziesty dziewiąty 137, 272.
Kościan gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Kościera czy Kostera, pradynasta szlachty polskiej, założyciel wielkopolskiego grodu Kościerzyna 126, 138, 195.
Kościerzyn gród wielkopolski rubieżowy 16, 126, 194, 195.
Kościesza, herb i proklamacya herbowa imionowa 51, 78, 101, 124, 126, 291.
Kościeszów stannica 126.
Kościeszów-Strzegoniów ród szczepowy szlachecki polski 318.
Kostera pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czterdziestego pierwszego, założyciel grodu wielkopolskiego Kostrzynia 23, 140, 141.
Kostrzyń gród wielkopolski śródkrajowy 23, 195.
Kostomłot miejscowość 236.
Kot morski praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kotów morskich 167.
— — herb 78.
Kotew praojciec rodu szlacheckiego polskiego Radziców-Kotwiców 78, 159.
Kotomirz wieś 342.
Kotoryż I rycerz polski z XII wieku 351.
— wieś 351.
Kotuków wieś 228.
Kotwica, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kotwiców 78.
— proklamacya herbowa imionowa 78.
Kotwicz herb i proklamacya herbowa imionowa 60, 78.
Kotwiczów-Chmielików ród szlachecki polski 162.
Kotwiczów-Strzałów ród szlachecki polski 169.
Kowal gród kujawski śródkrajowy 17, 195.
Kowina czy Skowina praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kowinów 78, 150.

Kowinia, Kownia, Skowina herb i proklamacya herbowa imionowa 78, 101, 102.
Kozierad I, II, rycerze polscy z XII wieku 351.
Kozierady dwie wsie tej nazwy 351.
Koziagłowa, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kozichgłów-Zerwikapturów 78, 167.
Koziegłowy, proklamacya herbowa imionowa 78, 167.
Kozichgłów-Zerwikapturów ród szlachecki polski 167, 170.
Kozle gród szląski 196.
Kozliróg praplynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego szóstego 22, 79, 136.
Kozlerogi proklamacya herbowa imionowa 79, 136.
Kozlichrogów ród szczepowy szlachecki polski 57, 68, 149, 161.
Krak założyciel malopolskiego grodu Krakowa 178, 192, 193.
Kraków, gród malopolski śródkrajowy 17, 18, 178, 190, 192, 218, 299, 300.
— katedra św. Wacława tamże 276, 280, 283, 292, 296, 297, 308.
krakowska ziemia 98.
Krakiew praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krakwiców 79, 167.
Krakwice proklamacya herbowa imionowa 79.
Krobia, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Kroje herb 79.
Kromno proklamacya herbowa 79.
Kromola I—VI rycerze polscy z XII wieku 288, 351.
Kromolów, gniazdo rodowe Kromoły 117, 288, 351.
Kromolice, dwie wsie tej nazwy 351.
Kromolin wieś 351.
Krościenica, 235.
Krosno gród rubieżowy wielkopolski 16, 194.
Kruk syn Gryna, książę winulski 1066.
Kruszwica gród śródkrajowy kujawski 15, 17, 18, 23, 176, 195, 302, 303, 306.
kruszwickie grododzierżstwo 305.
Krystyn syn Wszebora II 1161, 246, 278, 280, 301.
— syn Piotra Wszeborowicza, komes palacowy Bolesława Mieszkowicza księcia kujawskiego 305, potem palatyn mazowiecki 216, 306.
— czyli Krzystoń III brat Kanimira 1349, 265.
Krystyna matka Jarosta 287.
Krysz Gosławicz ziemianin malopolski 1230, 318.
Krzeząta I—III rycerze polscy z XII w. 351.
Krzęcin wieś 351.
Krzęcice wieś 351.
Krzęcin 351.
Krzezon I—III rycerze polscy z XII wieku 351.
Krzezonów dwie wsie tej nazwy 351.
Krzezonowice wieś 351.
Krzesław I—IV rycerze polscy z XII w. 351.
Krzesłów wieś 351.
Krzeslawice, trzy wsie tej nazwy, 351.

Krzesz I, II, III, rycerze polscy z XII w. 352.
Krzeszów wieś 352.
Krzeszowice wieś 352.
Krzyszowice wieś 352.
Krzystoń I rycerz polski z XII w. 227, 235.
— II, 1134/1150, 250.
Krzyszan komes 1149. 266.
Krzyszek I—VIII, rycerze polscy z XII wieku, 352.
Krzyszkowo wieś. 352.
Krzyszkowice siedm wsi tej nazwy 352.
Krzywaśny, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krzywaśniów (Drużynów, Szreniawów) 79, 149.
Krzywaśnia lub Krzywaśnicz, herb i proklamacya herbowa imionowa 79.
Krzywda praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krzywdów 79, 159.
— proklamacya herbowa imionowa 79.
Krzywin gród wielkopolski śródkrajowy 17, 195.
Krzywosąd I, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Krzywosądów - Niesobiów-Slodziejów, prawdopodobnie syn Popiela III, 49, 79, 120, 152, 153.
— proklamacya herbowa imionowa 79.
— II, III, rycerze polscy z XII w. 352.
— brat Siecieeha II 1187, 277, 296, 298.
Krzywosądowo wieś 352.
Krzywosądza wieś 352.
Krzywousty Bolesław 243, patrz Bolesław Krzywousty.
krzyże jako dodatki przy formowaniu odmian herbowych 127.
Książ gród wielkopolski śródkrajowy 17, 195.
— dobra 233.
książęca godność w Polsce i u Słowian zachodnich 1.
— czyli wojewodzińska władza 24.
książęcego tronu dziedziczność u Słowian zachodnich oparta na senioracie 2.
Księżomir I rycerz polski z XII w. 352.
Księżomirz wieś 352.
Kuchary, wsie narokowe 17, 18.
Kucz, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cielątków-Kuczów 80, 159.
Kucza proklamacya herbowa imionowa 80.
Kuczaba praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kuczabów-Paprzyców 101, 150.
Kuczbor I, rycerz polski z XII w. 325.
Kuczbork wieś 325.
Kudbrza albo Kudbrzyn proklamacya herbowa 80.
Kujawy 141, 194, 302, 303, 304, 305.
Kur biały, herb 80.
Kuropatnicki 116.
Kurzbachów rodzina szląska 76.
Kuszaba praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kuszabów 80.
— proklamacya herbowa imionowa 80.
Kwieciszewo, gród wielkopolski śródkrajowy 195.

Lach, Lech, imiona 352.

Lachmir I. rycerz polski z XII w. 353.
Lachmirowice wieś 353.
Lachów wieś 352.
Lachowa wieś 352.
Lachowce wieś 352.
Lachowice wieś 352.
Lachowicze wieś 352.
Lachowie 13.
Lachowiec wieś 352.
Lachówka wieś 352.
Lachowo wieś 352.
Lachowszczyzna wieś 352.
Lachy wieś 352.
Ladomir I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 353.
Ladomirz wieś 353.
Ladomirowa, dwie wsie tej nazwy 353.
Lambert I biskup krakow. 995, 209.
— II (Żuła) biskup krak. 1061, 210
— III bisk. krak. 1082, 218.
Lancmir I rycerz polski z XII w. 353.
Lancmirz wieś 353.
Lardan rycerz polski 1134 1150, 250.
Larysza, proklamacya herbowa 80.
Laska, praojciec rodu szlacheckiego Brogów-Leszczyców 80, 148.
— proklamacya herbowa imionowa 80.
Lasochów wieś 259.
Lasocie Pakosław palatyn 288.
Lasota I, II, rycerze polscy z XII w. 288, 353.
— ojciec Pakosława 289.
Lasocin wieś 353.
Lasocice wieś 353.
Laward pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lewartów 112, 151.
Ląd, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Lechici zaodrzańscy 8, 9, nadwiślańscy 15.
Lechitów królestwo 184.
Lechowe, wieś 352.
Lechowo wieś 352.
Lechówek wieś 352.
Lekbąd I, rycerz polski z XII w. 353.
Lekbąd wieś 353.
Lech (Lel, Lelech) I-VII, rycerze polscy z XII w. 352.
Lelów, miasteczko 352.
Lelowice wieś 352, 353.
Lelew wieś 352, 353.
Lelewo wieś 352, 353.
Lelice wieś 352, 353.
Lelechowo wieś 352, 353.
Lelechówka wieś 352, 353.
Lelewel autor 1.
Leniart (Leonard) I—X, rycerze polscy z XII w. 353.
Lenarczyce wieś 353.
Lenardów, trzy wsie tej nazwy 353.
Lenardowo dwie wsie tej nazwy 353.
Lenartowice, dwie wsie tej nazwy 353.
Lenartowo wieś 353.
Leniartowicz Adam wojewoda, potem kasztelan krak. 294.
Leonard, brat Włodzimirza 293, 294.
— 1193, 231.
— ojciec Chocimira 314.
— syn Chocimira 314.
— imię 314.
Lesień praojciec rodu szlacheckiego polskiego Leśniów 167.

Leśmir, patrz Niezmir.
Leszkowie tyleż co Polacy 9.
Leszek II książę Lechitów 7.
— III (Samon) książę Słowian zaodrzańskich 7, 8, 9, 10, 129, 177, 178.
— młodszy syn Bolesława Kędzierzawego 278, 303, 304, 305.
— Biały, syn Kazimirza Sprawiedliwego, książę małopolski 264, 299, 300, 301, 307, 312, 313, 315, 317, 318, 319, 320.
— znaczenie tego imienia 8, 9.
Leszczyc, herb i proklamacya herbowa imionowa 57, 80.
Leszczyców-Brogów ród szlachecki polski 133, 148.
Leszno wieś 261.
Lewart (Laward) pradynasta rodu szlacheckiego polskiego trzydziestego szóstego Lewartów-Walnych 22, 139.
Lewartów-Walnych ród szczepowy szlachecki polski 139, 151.
Liberad (Luborad) I rycerz polski z XII w. 353.
Liberadz wieś 353.
Lignica gród szląski 196, 235, 265, kaplica św. Benedykta tamże 236.
linie rodów szlacheckich polskich: seniorackie czyli starsze i młodsze 24, 25, 26, 121, 125, 144, 145, 152, 154, 155, 156, 158.
Lis pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Lisów-Mżurów-Orzów i Strzempaczów 130, 142.
Lisów-Mżurów-Orzów i Strzempaczów ród szlachecki polski i herb 20, 59, 131, 142, 143, 147, 160, 161, 206, 208, 227, 260, 279, 280, 286, 301, 307, 311.
Litolma, żona Rostygniewa 1150, 268.
Litwa 151.
Liw gród mazowiecki 196.
Luba, król Wilców 823, 3.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubiczów 159, 180.
— proklamacya herbowa imionowa 180.
— I—VII, rycerze polscy z XII w. 353.
Lubek, syn Luby, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubczów, 181.
Lubiewów-Trzasków ród szlachecki polski 159.
Lubiąż klasztor Cystersów tamże 254, 256, 269, 271, 274, 276, 277, 280, 286, 289, 292—294, 316.
Lubij, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubiewów-Trzasków 159.
Lubin, klasztor Benedyktynów tamże oraz album konfraternii tegoż klasztoru 221, 223—226, 238, 244, 248, 250, 254, 258, 266, 267, 268, 276, 284, 285, 286, 288, 289, 291, 292, 298, 302, 305, 307, 309.
Lubin, pięć wsi tej nazwy 353.
Lubkost, subdyakon (lubiński) 309.
Lubomir I, II, III, rycerze polscy z XII wieku 353.
Lubomirz, trzy wsie tej nazwy 353.
Lubor I, II, rycerze polscy z XII w. 354.
Luborad I, rycerz polski z XII w. 354.
Luboradz wieś 354.

Luborzyca wieś 354.
Luborzyce wieś 354.
Lubowid I, II, rycerze polscy z XII w. 354.
Lubowidz wieś 354.
Lubowiec wieś ?54.
Lubowla proklamacya herbowa topograficzna 116.
Lubowlitów-Ogniwów ród szlachecki polski 215, 220, 221, 256, 257, 278, 280, 294, 295, 298, 301, 305, 312.
Lubusz, gród wielkopolski rubieżowy 16, 18, 194.
Lućmir I, rycerz polski z XII w. 354.
Lucmierz wieś 354.
Ludbor Chwościszkowicz syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu Ludbrzów 146, 126.
Ludbrza proklamacya herbowa imionowa 80, 174.
Ludmil I, rycerz polski z XII w. 354.
Ludmilówka wieś 354.
Ludmir (Ludomir, Ludzimir) I—IV, rycerze polscy z XII w. 354.
Ludmierzyce wieś 354.
Ludomirów wieś 354.
Ludomirz wieś 354.
Ludzmirz wieś 354.
Ludwik król 77, 101, 109, 144, 166.
Ludowit, książę Słowian zachodnich 820, 3.
Ludzimir ojciec Borysława 1176, 291.
Lusina wieś 238.
Lusław (Lutysław) I, II, III, rycerze polscy z XII w. 354.
Lusławice, dwie wsie tej nazwy 275, 354.
Lutobor I, rycerz polski z XII w. 354.
Lutoborz wieś 354.
Lutomir I, II, rycerze polscy z XII wieku 354.
Lutomirsk wieś 354
Lutomierzyn wieś 354.
Lutoryż rycerz polski z XII w. 354.
— wieś 354.
Lutosławice wieś 354.
Lutysław komes 1154, 275.
Lutwin ojciec Bożysława 292.

Łaba rzeka 9, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 22, 50, 110, 130, 131, 142.
Łabędź I dziad Piotrka Włosta, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łabędziów-Włostów 212, 243.
— II—V, rycerze polscy z XII w. 354.
— cztery wsie tej nazwy 354.
Łabędziów wieś 354.
Łabędziów-Włostów ród szlachecki polski 214, 215, 271, 293, 298, 314, 319, 337.
Łada, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ładziców 158 180.
— herb 122, 180.
Ładzic, proklamacya herbowa imionowa i ród 122, 180.
Łagiewniki wieś narokowa 17, 18.
Łagiewniki narok grodowy 17.
Łagod, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łagodów-Wierzynków 167.
Łagów, gród kujawski 195.
Łan, bród 275.
Łazęka Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, pra-

ojciec rodu szlacheckiego polskiego Łazęków 48, 126, 146.
— proklamacya herbowa imionowa 174.
Łekno, klasztor tamże 252, 253, 255, 258, 259, 268, 269, 271, 272, 273, 274, 297.
Łębno, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łębnów-Wezelów 167.
Łęcze wieś 260, 285.
Łęczyca gród kujawski środkrajowy 17, 18, 195, kościół tamże i jego poświęcenie 250, 255, 256—261, 265, 269, 276, 277—281.
Łodzia, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Łodziów 167.
Łopot herb 129.
Łosiatyńskich herb 136.
Łoskunie wieś 256, 274.
z Łososiny, patrz Bień.
Łukomskich kniaziów herb 139.
Łysaków wieś 259.
Łysiec wieś 275.

Madaliński nazwisko 80.
Magdeburg 236.
Magnus I komes prowincyi wrocławskiej 217, 218.
— II—IV, rycerze polscy z XII w. 354.
Magnuszew, dwie wsie tej nazwy, 117, 218, 354.
Magnuszewo wieś 354.
Magnuszewice wieś 355.
Magnuszewskich ród 218.
Małecki autor 116, 117, 237.
Małobąd rycerz polski z XII w. 355.
Małobądź wieś 355.
Małogost, założyciel małopolskiego grodu Małogoszcza 189, 193, 194, 198, 355.
Małogoszcz gród małopolski środkrajowy 189, 190, 193, 194, 198, 355.
Małomir I, II, rycerze polscy z XII wieku 355.
Małomierz wieś 355.
Małomierzyce wieś 355.
Małopolska 30, 190, 194, 219, 316.
Marcin arcybiskup gnieźń. 1102, 248.
— biskup poznań. 282.
— rycerz polski z XII wieku 277.
— Sułkowicz 1119/1124, 228, 249.
— kanclerz 1150/1170, 285, 307.
— III 1189, 292.
— IV Poznanowicz, syn Poznana II, 1189, 295.
— Broniszowicz 1220, 313.
Marciszewicza herb 136.
Marek I wojewoda krak. 1220, 312, 316
— II wojew. krak. 1230, 320.
Marya, księżniczka ruska, żona Piotrka Włosta 234, 237, 238, 240, 241, 242, 282.
Mars rycerz 1177, 293.
Mateusz bisk. krak. 1143, 236, 259.
— brat komesa Jana 1153, 269, 308.
— brat Andrzeja 311.
Maur biskup krak. 1110, 248.
mazowiecko-kujawska dzielnica 305.
Mazowsze, prowincya 211, 218, 303.
Mazowsza i Kujaw komes, Żyra I, 278.
Mądrostek (syn Mądrosta) pradynasta rodu szczepowego pol-

skiego dziesiątego 22, 54, 131 132.
Mądrostków-Smiarów ród szczepowy polski szlachecki dziesiąty 65, 80, 132, 148, 152, 154, 155, 159, 167, 225, 317.
Medyolański (Modulański) podskarbi król. pol. 80.
Meinfryd, książę Braniborzan 1126, 6.
Męcina I członek rodu czeskich Werszowców 246, 355.
— II 1145, 255, 355.
— III ojciec Warsza II, 297.
— dwie wsie tej nazwy 355,
Męcisz I, rycerz polski z XII w. 355.
Męciszów wieś 355.
Męda, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Mędów-Swinków 168.
Mędromir I, rycerz polski z XII w. 355.
Mędromirz wieś 553.
Mgost I, rycerz polski z XII w. 355.
Mgoszcz wieś 355.
Michał Stary komes (Skarbek z Góry) 222, 223, 224.
— kanclerz Bolesława Krzywoustego 249.
Micigost I, rycerz polski z XII w. 355.
Micigozd wieś 355.
Miechów, klasztor Bożogrobców tamże 252, 254, 261, 265, 269, 276, 278, 280, 281, 285, 293, 294, 295, 299, 308, 311, 314, 316, 318.
Mieczsław (Masław, Mojsław) cześnik, uzurpator mazowiecki 184, 209, 210.
Mieczysław imię 141.
— II rycerz, 268.
— III—VI. rycerze polscy z XII w. 355.
Mieczysław wieś 355.
Mieczysławice wieś 355.
Mieczysławowo dwie wsie tej nazwy 355.
Miedzybor I—V, rycerze polscy z XII w. 355.
Miedzyborz, trzy wsie tej nazwy 355.
Miedzyborze wieś 355.
Miedzyboż wieś 355.
Miedzyborze księstwo 7.
Miedzygor I—IV, rycerze polscy z XII w. 355.
Międzygorz wieś 355.
Miedzygorze, trzy wsie tej nazwy 355, 356.
Miedzyrzecz gród wielkopolski śródkrajowy 17, 195.
— gród pomorski 219.
Mieroszewski hrabia 116.
Mieszek I, 12, 178, 182, 183, 197.
— II, 209.
— Stary 1145, 251, 252, 254, 255, 257, 258, 262, 270, 277, 280, 282—294, 298—310.
— syn Mieszka Starego z drugiego małżeństwa 304.
Mikołaj I wojski 1153, 268.
— II syn Stępoty 1189, 292.
— III komes palatyn potem kasztelan krakowski 1187, 298, 299, 300, 301, 307, 308.
— Biedrzychowicz 1203, 311.
— Dobrogostowicz 1219, 316.
— Astołdowicz 1222, 311.
— Borzymowicz 1222, 313.
— Dalbertowicz 1231, 315.
— Chocimirowicz 1233, 214.
Mikora I (Michora) 1134/1150, 250, 356.

— II 1145, 254, 356.
— III—VI rycerze polscy z XII w. 356.
Mikorzewo wieś 356.
Michorzewo wieś 356.
Mikorzyce wieś 356.
Mikorzyn, trzy wsie tej nazwy 254, 356.
Mikula syn Wojslawa IV, 1218, 295.
Milan, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bujnów-Milanów-Ślepowronów 155.
Milej, imię gminne.
Mil I, II, III, rycerze polscy z XII w. 356.
Mlla wieś 356.
Milowice, dwie wsie tej nazwy 356.
Milobąd, Milobęda I, II, rycerze polscy z XII wieku 356.
Milobądz wieś 356.
Milobędzin wieś 356.
Milodrog I rycerz polski z XII w. 356.
Milodroż wieś 356.
Miłogast starszy syn Luby księcia Wilców 823, 3.
Milogost I, II, rycerze polscy z XII wieku 250, 356.
Milogoszcz dwie wsie tej nazwy 356.
Miłorad, rycerz polski z XII w. 356.
Miloradówka wieś 356.
Miloslaw I rycerz polski z XII w. 356.
— II 1170/1180, 287.
— syn komesa Pawła z Końskiego 283.
Miloslawice wieś 356.
Miłost subdyakon lubiński 309.
Milyduch książę serbski 806, 6.
Mir (Miron) I, II, III, rycerze polscy z XII w. 357.
Mir rycerz 1170/1180, 287.
Mirad I, II, III, rycerze polscy z XII w. 356.
Miradz, dwie wsie tej nazwy 356.
Miradze wieś 356.
Miron Henrykowicz 1231, 319.
Mirosław I—VIII, rycerze polscy z XII w. 356.
Mirosław, cztery wsie tej nazwy 356.
Mirosławice trzy wsie tej nazwy 356, 357.
Mirowice wieś 357.
Mironice wieś 357.
Mišnia, kościół tamże 210.
Mistrowój raczej Mściwicz książę Winulów 1002, 4.
Mizydrag, syn Mściwoja, książę Winulów 1002, 4.
Mlodej Piotrowicz wnuk Jaksonia 1203, 319.
mnich prifflingeński 221.
Modlibóg I, rycerz polski z XII w. 357.
Modlibogowice wieś 357.
Modlibor I—IV, rycerze polscy z XII w. 357.
Modliborz wieś 357.
Modliborzyce, trzy wsie tej nazwy 357.
Modliszewice wieś 244.
Modrze gród wielkopolski środkrajowy 195.
Modzel praojciec rodu szlacheckiego polskiego Modzelów 107, 147.
Mogilno, klasztor tamże 227, 246, 250—253, 256, 268, 275, 282, 285, 287, 289, 291, 292, 298, 301, 307—309, 312.

Mogilno kościół św. Jakuba tamże 253.
Mogila klasztor Cystersów tamże 269, 293, 315, 317, 319, 320.
Mojko Stojgniewicz 1177, 293.
Mokronos wieś 253, 273.
Mokrski Tomisław kaszt. sandom. 1316, 71.
Momot, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Biberstajnów-Momotów 24, 168.
- ród szlachecki i proklamacya herbowa imionowa 27.
Mor, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Morów 168.
Morawa rzeka 7.
morawska wyprawa 211.
morawskie państwo 192.
Morysław I rycerz polski z XII w. 226.
— II rycerz polski z XII w. 227.
morze bałtyckie 11.
Morzysław I, rycerz polski z XII w. 357.
— wieś 357.
Mosbach autor 228, 230, 232, 234, 254, 258—261, 266, 267.
Most, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Mościców-Ostojów 156.
- II, III, IV, rycerze polscy z XII w. 357.
Mostowo trzy wsie tej nazwy 357.
Moszczenica, proklamacya herbowa topograficzna 116.
Mot, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Motów 168.
Mózg, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Godulów-Mozgawów 168.
Mozgawa, rzeka, bitwa nad nią 305.
Mroczek I rycerz polski z XII w. 227.
Mrokota rycerz 1170/1170, 287.
— kanclerz następnie bisk. poznański 1189, 309.
Mścigniew I, rycerz polski z XII w. 226.
— Mikołajowicz, syn Mikoja III 1224, 301.
Mścisław czy Mieczysław syn Biluga, książę Obotrytów 983, 4.
— rycerz 1170/1180, 287.
Mściw czyli Mściwój, książę Obotrytów 967, 4.
— syn Henryka, książę Winulów 1107, 6.
Mściwicz, syn Mściwa, książę Obotrytów 1000, 4.
Mściwój I rycerz polski z XII w. 227.
Msta (Mścich, Mścij) I—V rycerze polscy z XII w. 357.
Mścichowo wieś 357.
Mścijów wieś 357.
Mścisz wieś 357.
Mstów wieś 357, probostwo tamże 239.
Mstowo wieś 357.
Mstek rycerz 1170/1180, 288.
Mstycz (Mszczon, Mszczęta) I, II, III, rycerze polscy z XII w. 357.
Mstyczów wieś 285, 357.
Mszczonów wieś 357.
Mszęcin wieś 357.
Muchobor wieś 297.
Munkaszów wieś 279.
Mysik Pomorczyk komes 1153, 274.
Myślibor I, II, III, rycerze polscy z XII w. 357.
Myśliborz, dwie wsie tej nazwy 357.

Myśliborzyce wieś 357.
Mysł I, II, III, rycerze polscy z XII w. 358.
Myslów, dwie wsie tej nazwy 358.
Myslowice wieś 358.
myncerz w dawnej Polsce 203.
Mżur II, III, rycerze polscy z XII wieku 358.
Mżurów wieś 358.
Mżurowa wieś 358.
Mżura pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego szóstego 130, 142.
— proklamacya herbowa imionowa 59.
— ród szczepowy szlachecki polski 72, 152, 154, 160, 161.

Nabor I, II, III, rycerze polscy z XII w. 358.
Naborowo, trzy wsie tej nazwy 358.
Nabram herb 110.
Nabramów-Waldorfów ród szlachecki polski 169.
Nacemir rycerz polski 1134/1150, 250.
Naciesław I rycerz polski z XII w. 358, 359.
Naciesławice wieś 358, 359.
Naclaw I rycerz polski z XII w. 358.
— wieś 358.
Naczesław I, rycerz polski z XII w. Naczeslawice wieś 358.
Nadar I, II, rycerze polscy z XII w. 358.
Nadarzyce wieś 358.
Nadarzyn wieś 358.
Nadbor I, rycerz polski z XII w. 558.
Nadborowo wieś 358.
Nadrog I, rycerz polski z XII w. 358.
Nadroż wieś 358.
Nadryb wieś 261.
Nadściwój rycerz polski 1175, 289.
Nagod I pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego 22, 135.
Nagod I, II, III, IV, rycerze polscy z XII w. 358.
Nagodów wieś 358.
Nagodowo wieś 358.
Nagodowice wieś 358.
Nagodów czyli Nagodziców ród szczepowy szlachecki polski 68, 149, 288.
Nagody herb i proklamacya herbowa imionowa 136.
Nagor I Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nagorów 126, 146.
— II, III, rycerze polscy z XII w. 358.
Nagorya wieś 358.
Nagorzyce wieś 358.
Nagory, proklamacya herbowa imionowa 174.
Naklo, gród rubieżowy wielkopolski 16, 194.
Nakon, król Obotrytów 955, 4.
— I rycerz polski z XII w. 358.
Nakonowo wieś 358.
Nalęcz herb i proklamacya herbowa topograficzna 116, 117, 124, 134, 172, 173, 317.
Nalęczów-Pomłostów ród szlachecki polski 134, 267.
Namir I, rycerz polski z XII w. 358.
Namirowo wieś 358.
Namysł I, rycerz polski z XII w. 358.

Namysłów wieś 358.
Napiwo, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Napiwów czyli Napiwonów 168.
— proklamacya herbowa imionowa 168.
Napta, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Naptyczów 168.
Naptycz, proklamacya herbowa imionowa 168.
Naram I—IV, rycerze polscy z XII w. 359.
Narama wieś 359.
Naramice wieś 359.
Naramów wieś 359.
Naramowice wieś 359.
narok 17.
Nasebąd I, rycerz polski z XII w. 359.
Naseband wieś 359.
Nasiegniew I, rycerz polski z XII w. 359.
Nasiegniewo wieś 359.
Nasilów wieś 261.
Naslaw I rycerz polski z XII w. 226.
— ojciec Bogusława IV, 292.
Nawój I, II, III, rycerze polscy z XII w. 359.
Nawojewo wieś 359.
Nawojowa, dwie wsie tej nazwy 359.
Nawrotnik praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nawrotników-Saławów 160.
Niałków-Jeleniów ród szlachecki polski 164.
Niebęda I rycerz polski z XII w. 359.
Niebędzino wieś 359.
Niebor (Niebora) I—V, rycerze polscy z XII w. 359.
Nieborów, dwie wsie tej nazwy 359.
Nieborowice wieś 359.
Nieborzyn wieś 359.
Niebrów wieś 359.
Niechmir I, rycerz polski z XII w. 360.
Niechmirów wieś 360.
Nieczuj praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nieczujów 147.
Nieczuja proklamacya herbowa imionowa 147.
Niedrog I, II, rycerze polscy z XII w. 359.
Niedroż wieś 359.
Niedzbor I, rycerz polski z XII w. 359.
Niedzborz wieś 359.
Niegoslaw I, II, III, rycerze z XII w. 286, 359.
— syn Niegoslawa 1212, 286.
— Janowicz 1222, 320.
Niegoslawice, trzy wsie tego nazwiska 286, 359.
Niegosz I rycerz polski z XII w. 359.
Niegoszowice wieś 359.
Niegowit I rycerz polski z XII w. 359.
— imię dostojne 189.
Niegowić wieś 359.
Niemiec, znaczenie tego wyrazu 1.
Niemił I, rycerz polski z XII w. 360.
Niemiłów wieś 360.
Niemir I (Niemira, Niemirza) I—VII, rycerze polscy z XII w. 360.
— komes 1145, 257.
Niemira pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego drugiego 127.

Niemirów ród szczepowy szlachecki polski drugi 147.
Niemirów, trzy wsie tej nazwy, 258, 360.
Niemirowice, wieś 360.
Niemirycz herb szlachecki 129.
Niemierzowo wieś 360.
Niemierzyce wieś 360.
Niemierzyn wieś 360.
Niemcy gród szląski śródkrajowy 17, 196.
Niemój rycerz 1170/1180, 287.
Niemsta I, II rycerze polscy z XII w. 360.
Niemstów wieś 360.
Niemscice wieś 360.
Niepołom I rycerz polski z XII w. 360.
Niepołomice miejscowość 360.
Niesiecki autor 139, 230.
Niesob praojciec rodu szlacheckiego polskiego Niesobiów, prawdopodobnie syn Popiela III Chwościszkowicza 24, 49, 50, 80, 120, 152, 153.
Niesobiów - Krzywosądów - Słodziejów ród szlachecki polski 50, 153, 183.
Niesobia herb i proklamacya herbowa imionowa 49, 123, 125.
Nieświn wieś 244.
Nieswój I, rycerz polski z XII w. 360.
Nieswojowice wieś 360.
Nieszkowice wieś 254.
Niewiar rycerz polski z XII w. 360.
Niewiarów wieś 360.
Niezamysl celniejszy Słowianin 1005, 6.
Niezgoda, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Niezgodów 152.
Nieznir I, rycerz polski z XII w. 360.
Nieśmierz wieś 360.
Nieznamir I, II, rycerze polscy z XII w. 360.
Nieznamirowice wieś 360.
Nieznan I, II, rycerze polscy z XII w. 360.
Nieznanowice wieś 360.
Nissa gród szląski 196.
Normanowie duńscy 14.
Noteć rzeka 10, 16, 197.
Nowina, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów-Zlotogoleńczyków 115.
Nowinów-Wojniów-Zlotogoleńczyków ród szlachecki polski 170, 191, 198, 269.
Nowosielskich ród szlachecki 134.

Obiecan I, II, rycerze polscy z XII w. 360.
Obiecanowo wieś 360.
Obiesław II 1175, 289, 293.
Obiesław I rycerz polski z XII w. 360.
Obiesławice wieś 360.
Oblągor rycerz polski z XII w. 360.
Oblągor wieś 360.
Obotryci 2, 3, 4, 11, 382.
Obra, klasztor tamże 311, 315, 319.
Obrona pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego trzeciego 135.
Obrzycko gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Ocel praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ocelów 149.
Ociesław I rycerz 1150, 267.
Ociesław II 1170/1180, 288.

Ociesław wieś 267.
Oćwieka wieś 251.
Odo, syn Leszka III (Samona), książę Drewinii 7, 9, 10, 13, 19, 52.
— syn Mieszka Starego 303, 304.
— rycerz polski z XII w. 227.
Odolan I, II, rycerze polscy z XII w. 361.
— I 1134/1150, 250.
Odolanów miejscowość 361.
Odra, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Orłów-Szaszorów 168.
— rzeka 14, 16.
— (później Opatowice) wieś 235.
Odrobąd I prawdopodobnie brat Popiela III Chwościszkowicza praojciec rodu szlacheckiego polskiego Odrowążów 24, 49, 50, 153.
— II—V, rycerze polscy z XII 361.
Odrowąż cztery wsie tej nazwy 361.
— herb i proklamacya herbowa imionowa 24, 49, 123, 125.
Odrowążów ród szlachecki polski 50, 183, 211, 227, 244, 269, 280, 283, 293, 315, 316, 317, 319.
Odrowąż stary, wieś 244.
Odylen rycerz 993.
Odynek syn Odyna, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego ósmego Odyńców 22, 131.
Odzierad I rycerz polski z XII w. 361.
Odzierady wieś 361.
Ogier, pierwszy opat klasztoru wrocławskiego na Piasku 246, 276.
— syn Zbyluta I, 1153, 253, 273.
Oginiec, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzydziestego trzeciego 138.
Ogińców ród szczepowy szlachecki polski 75, 151.
Ogińskich herb 138.
Ogniwo, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubowlitów-Ogniwów 150.
Ogniwów-Lubowlitów ród szlachecki, patrz Lubowlitów-Ogniwów, zobacz także 245, 247.
Ogon praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ogończyków-Powałów 152.
Ogonów czyli Ogończyków ród szlachecki polski 50, 66, 125, 218.
Ogon lub Ogończyk herb i proklamacya herbowa imionowa 49, 51, 65, 218.
Ojsław I, rycerz polski z XII w. 361.
Ojsławice wieś 361.
Okolski heraldyk 136.
Okszów-Kołdów ród szlachecki polski 164.
Okuń pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego siódmego 22, 136.
Okoniów ród szczepowy szlachecki polski 150, 151, 160.
Olaw I pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego Olawów 22, 139.
— II założyciel szląskiego grodu Olawy 196—198.
Olawa gród szląski 196—198, 235.
— rzeka 275.
Olbin (Elbing) 254.

Oldmir rycerz polski z XII w. 227.
Oleśnica gród szląski 196, 246, 276.
Olto syn Żyry I 278, 295.
Olobok proklamacya herbowa imionowa 68.
Opatkowice wieś 261.
Opatów 276, 283, 292, 295—297.
Opatkowice, także Odra, wieś 235.
Opawa gród szląski 196.
opida 228.
Opole gród szląski śródkrajowy 17, 196.
Opolów-Jeleniów ród szlachecki polski 164.
Or I, II, III, rycerze polscy z XII w. 361.
Orya dwie wsie tej nazwy 361.
Orzyc wieś 361.
organizacya wojskowa pierwotna, siła zbrojna polska 177.
Orłów-Szaszorów ród szlachecki polski 170.
Orz pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzeciego 22, 106, 130, 142.
Orzów ród szczepowy szlachecki polski 153, 154, 160, 161.
Orzeł praojciec rodu szlacheckiego polskiego Orłów-Szarów 108, 168.
Oślagłowa praojciec rodu szlacheckiego polskiego Połukoziców 168.
Oślichgłów-Polukozów ród szlachecki polski 169.
Osław, rycerz polski z XII w. 361.
Osławica wieś 361.
Osmoróg praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ciecierzów-Gieraltów-Osmorogów 100, 160
Ostobóg rycerz polski z XII w. 361.
Ostobuż wieś 361.
Ostoj albo Ostoja I, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Mościców-Ostojów 156.
Ostoj II, rycerz polski z XII w. 361.
Ostojów wieś 361.
Ostrobąd I, II, rycerze polscy z XII w. 361.
Ostrowąs dwie wsie tej nazwy 361.
Ostroróg, praojciec rodu szlacheckiego polskiego szczepowego dwudziestego 134.
Ostrorogów ród 267.
Ostrów, gród słowiański 7.
Ostrowit I—XVIII rycerze polscy z XII w. 361.
Ostrowite, ośmnaście wsi tej nazwy 256, 361, 362.
Oświęta założyciel szląskiego grodu Oświęcimia 196, 197, 198, 232.
Oświęcim gród szląski 196, 198, 232.
Otto cesarz 955, 4.
— biskup bamberski 1124, 221.
— Wszeborowicz syn Wszebora II, 1161, 278, 280, 301.
Owad I, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Owadów 158.
— II, rycerz polski z XII w. 362.
— wieś 362.
Ozór, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów-Szarzów 108, 150.

Pacław rycerz polski z XII w. 362.
— wieś 362.
Padniewo wieś 268, 269.

Padniewskich ród 269.
Pajęczno wieś 242, 283.
Pakosław I, rycerz polski z XII w. 223, 226, 235, 362.
— II komes 1145, 258, 362.
— III rycerz z XII w. 362.
— syn Lasoty, wojewoda sandomirski 1227, 288, 289, 314, 315, 316.
— Henrykowicz, ziemianin szląski 1231, 319.
Pakosław, trzy wsie tej nazwy 362.
Paluka, proklamacya herbowa topograficzna 116, 117.
Palmir I, II, rycerze polscy z XII w. 362.
Palmirowo dwie wsie tej nazwy 362.
Palecznica wieś 235, 236.
pancerniki *(loricati)* 16.
Panigrodź wieś 252, 253.
państwa polskiego zawiązek 177, 178.
Paparona herb 67.
Paprocki autor 105.
Paradyż, klasztor tamże 266, 319.
Partici wieś 278.
Pastuchów wieś 238.
Paweł komes santocki 1124, 221.
— czyli Szawel z Końskiego komes 1145, 283.
— brat Wyszoty, rycerz 1150, 267.
— brat Czemy 275.
— Górka cześnik biskupa krak. 1225, 318.
Pejan kanclerz, potem biskup poznański 1146, 285, 309.
Pelcznica wieś 227.
Pełczyce dwie wsie tej nazwy 362.
Pelczyn, trzy wsie tej nazwy 362.
Pełczyska, trzy wsie tej nazwy 362.
Pełka I—VIII, rycerze polscy z XII w. 362.
— biskup krak. 1187, 295, 299, 301, 307.
Petryczyn Wacław 1455, 98.
Pęcław I—VI, rycerze polscy z XII w. 362.
Pęcław, dwie wsie tej nazwy 362.
Pęcławice, cztery wsie tej nazwy 362.
Pęcława, żona Godzisława, 288.
Pękosław I, II, III, rycerze polscy z XII w. 362.
Pękosław wieś 362.
Pękosławice wieś 362.
Pękosz I, rycerz polski z XII w. 362.
Pękoszew wieś 362.
Pęsław I, II, rycerze polscy z XII w. 363.
Pęsławice dwie wsie tej nazwy 363.
Piasek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Piaszecznów 147.
Piast (Bolesta) syn Popiela II Chwościszka i dynastya Piastów 12, 13, 29, 30, 35, 38, 48, 66, 70, 141, 182, 192, 195, 209.
Piastów stannica 291.
Piast I—VI, rycerze polscy z XII w. 363.
piast godność, urząd nadworny 8, 38.
Piast wieś 368.
Piaskowo wieś 363.
Piastoszyn wieś 363.
Piastów wieś 363.
Piastenthal wieś 363.

Piastowskie piaski 363.
Piekary wieś narokowa 17, 18.
Piekosiński autor 116.
Pielesz herb 129.
Pielgrzym, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pielgrzymów 168.
Pierzchała, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pierzchałów Rochów 157.
— proklamacya herbowa imionowa 157.
Piękost, ojciec Piękostka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Piękostków 168
Pijan I—IV rycerze polscy z XII w. 363.
Pijanów wieś 363.
Pijanowice wieś 363.
Pilchutkowo wieś 256.
Piła, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pilawitów 24, 153.
Piława herb i proklamacya herbowa imionowa 24, 153, 154, wygląd średniowieczny tego herbu 153.
Piotrek Włost lub Włostowicz, Dunin, założyciel kujawskiego grodu Piotrkowa 72, 99, 196, 212—217, 228—241, 243, 244, 246, 257, 262, 270—272, 276, 281—284, 287, 293, 297, 312; jego żywociarz 228, 232; jego stannica 217, 244.
Piotr biskup wrocławski 1074, 218, 249.
— arcyb. gnieźń. 309.
— Bodzętowicz Stary, komes 1153, 210, 271.
— podkanclerzy 1189, 308.
— VI komes, brat Bogusława V, 297.
— Czesławicz 1209, 315.
— Detlepowicz 1231, 315.
— Dobiesławowicz z Prandocina 1228, 315.
— Dobieszewicz 1231, 316.
— Dzierżykrajowicz ziemianin sieradzki 1233, 316.
—Gościsławicz, podsędek mazowiecki 1218, 318.
— Hrostlewicz 1228, 319.
— Jadnikowicz 1216, 319.
— Jaksonowicz 1203, 319.
— Jakuszowicz 1175, 289.
— Sławnikowicz, syn Sławnika I, 273.
— Trojanowicz syn Trojana II 1206, 295.
— V Wilkowicz, syn Wilka III 1189, 296.
— Wszeborowicz Stary, komes, syn Wszebora III, palatyn kujawski, kasztelan kruszwicki 1176, 216, 217, 231, 235, 239, 270, 276, 297, 301, 302, 303, 304, 305, 306.
— Zbylutowicz, syn Zbyluta I, 1153, 253, 273.
Piotrków gród kujawski 117, 195, 244.
Plusz szwagier Gotszalka 1066, 5.
Plagodyna wieś 279.
Płock gród mazowiecki rubieżowy 16, 18, 196, 303; biskupstwo 316, 320; kapituła katedralna 296, 298; kościół NP. Maryi na przedmieściu 221, 277.
Płomień, praojciec rodu szlacheckiego Płomieńczyków-Zadorów 168.
Płońsk, gród mazowiecki 196.
Płowce 71, 251.
Pniejna, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Cwalinów-Pniejniów 152.

Pniejnia, proklamacya herbowa imionowa 62.
Pobąd I, praojciec rodu szlacheckiego Pobędziów 168.
— II, rycerz polski z XII w. 363.
Pobądzie wieś 363.
Pobiedziska gród wielkopolski środkrajowy 195.
Pobóg, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pobogów 157.
Pobór I, II, rycerze polscy z XII w. 363.
Poborz wieś 363.
Poborowice wieś 363.
Pociejów ród 167.
Podbor I—VI, rycerze polscy z XII w. 363.
Podborze, cztery wsie tej nazwy 363.
Podborz, dwie wsie tej nazwy 363.
Podcibor I, rycerz polski z XII w. 363.
Podciborz wieś 363.
Poddomarad I, rycerz polski z XII w 363.
Poddomaradz wieś 363.
podgrodzia 15.
Podlubomir I, rycerz polski z XII w. 363.
Podlubomirz wieś 363.
Pogonia polska herb 95.
pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich czyli szlachty polskiej 26, 27, 28.
pokolenie pierwsze 801—833.
— drugie 834—866, 144.
— trzecie 867—900, 151.
— czwarte 901—933, piąte 934—966, szóste 967—1000, 180.
— siódme 1001—1033.
— ósme 1034—1066.
— dziewiąte 1067—1100, 210.
— dziesiąte 1101—1133, 221.
pokolenie jedenaste 1134—1166, 249.
— dwunaste 1167—1200, 285.
Pol, praojciec rodu szlacheckiego Policów 168.
Polacy 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19, 22.
Polan I—V, rycerze polscy z XII w. 364.
Polanowo wieś 364.
Polanowice, cztery wsie tej nazwy 364.
Polanin I, rycerz polski z XII w. 364.
Polaninowice wieś 364.
polskiego państwa początek 15.
Polabianie 3.
Polaj I, II, rycerze polscy z XII w. 363.
Polajewo, dwie wsie tej nazwy 363.
Polan, ojciec Polanka, założyciela grodu Polańca 181, 363.
Polanek, założyciel małopolskiego grodu Polańca, 198.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego Polańczów 176, 181, 191.
Polaniec gród małopolski rubieżowy 16, 176, 190, 191, 198, 363.
Polukoza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Oślichgłów-Polukozicow 169.
Polukozic ród i proklamacya herbowa imionowa 168, 275.
Pomian I praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pomianów 24, 169.
— II—IX, rycerze polscy z XII w. 279, 364.
— trzy wsie tej nazwy 364.
— proklamacya herbowa imionowa, 169.

Pomianów wieś 364.
— ród szlachecki polski 273, 279.
Pomianowa wieś 364.
Pomianowo dwie wsie tej nazwy 364.
Pomłost, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego pierwszego 22, 134.
pomorska wyprawa 211.
pomorski komes i uzurpator Gniewomir I 225.
Pomorze i Pomorzanie 7, 218, 219, 221, 222, 223.
Pomysł I, rycerz polski z XII w. 364.
Pomysłów wieś 364.
Popiel I Leszkowicz, syn Leszka, III (Samona) 10, 13, 52, 129, 177.
— II Chwościszek, książę polski 12, 13, 19, 23, 29, 30, 126, 129 146, 177, 178, 192.
— III Chwościszkowicz, pradynasta rodu szlacheckiego szczepowego pierwszego Popielidów 22, 30, 49, 50 52, 80, 97, 126, 129, 178.
— IV do X, rycerze polscy z XII w. 364.
Popielidzi, ich dynastya 10, 29, 30, 48, 50, 51, 55, 56, 58, 66, 70, 73, 79, 102, 111, 122, 123, 125, 137, 138, 140, 141, 146, 152, 153, 156, 157, 161, 176, 177, 182, 183, 184, 218, 225, 251; ich stannica 48, 49, 124, 126.
Popielów, właściwa nazwa na Gniezno 195.
— dwie wsie tej nazwy 364.
Popielewo, pięć wsi tej nazwy 364.
Popowo wieś 244.
Poppo biskup krakowski 1011, 209.
Porad I, II, rycerze polscy z XII w. 364.
Poradów wieś 364.
Poradowo wieś 364.
Poraj I, brat św. Wojciecha, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Porajów 97, 101, 199.
— II—IX, rycerze polscy z XII w. 364.
— proklamacya herbowa imionowa 97.
— siedm wsi tej nazwy 364, 365.
Porajów ród szlachecki polski 282, 289, 291.
Poręba proklamacya herbowa topograficzna 116.
Poronia, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Poroniów 97, 232.
— proklamacya herbowa imionowa 97.
Poronin wieś 232.
Poronia wieś 232.
Poruba (Poręba) proklamacya herbowa topograficzna 97.
Poświst praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów-Poświstów 97, 160.
— proklamacya herbowa imionowa 97.
Potok wieś 259.
potomkowie młodsi dynastów polskich 26.
Poturga, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Poturgów 97, 169.
— proklamacya herbowa imionowa 97.

Powab, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Powabów 97, 169.
Powaby, proklamacya herbowa imionowa 97.
Powała, syn Popiela III Chwościszkowicza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ogończyków - Powałów 24, 50, 97, 152.
— herb, ród i proklamacya herbowa imionowa 49, 65, 66, 123, 125, 183, 218.
Powit I, II, rycerze polscy z XII w. 365.
Powidz dwie wsie tej nazwy 365.
Pozdzień wieś 260.
Poznan I, założyciel grodu wielkopolskiego Poznania, pradynasta rodu szczepowego polskiego szlacheckiego trzydziestego dziewiątego 23, 139, 195, 365.
— II, ojciec Marcina IV, 295, 365.
Poznań gród wielkopolski środkrajowy 15, 16, 18, 23, 195; klasztor szpitalników tamże 309.
— wieś 365.
Prandocin wieś, gniazdo rodowe Prandoty I 117, 232, 244, 245, 269; klasztor Cystersów tamże 269, 293.
z Prandocina, patrz Dobiesław.
— patrz Wisław.
Prandota I, rycerz polski 1119/1124, 211, 232, 244, 245, 269, 280, 283.
— II, syn Prandoty I, 1153, 244 269, 293, 315.
— III, IV, rycerze polscy z XII w. 365.
Prandocin wieś 365.
Prandotów wieś 365.
pradynastowie rycerstwa polskiego wieków średnich 142, 144, 174, 175, 179.
— linij młodszych rycerstwa polskiego 26, 145, 146.
Prawadostów wieś 257.
Prawda, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Prawdziców 98, 169.
— lub Prawdzic, herb i proklamacya herbowa imionowa 98, 172, 173.
Prawdzicówna, nieślubna żona Władysława Hermana, matka Zbygniewa 217.
Prawęta I, II, rycerze polscy z XII w. 365.
Prawęcin wieś 365.
Prawęcice wieś 365.
prawojewodowie 25.
Prędocin wieś 269, 365.
Prędocinek wieś 365.
primas 298.
princeps palacii 299.
— *milicie* 205, 301.
Probol I, rycerz polski z XII w. 365.
Probolowice wieś 365.
proklamacye herbowe, hasło 21, 25; najstarsze imionowe i późniejsze topograficzne 29, 116, 117, 119, 121, 125, 130, 145, 179; proklamacyj imionowych zmiana w razie śmierci ojca 121.
Prokuj, syn Ziemomysła 182.
Promir I, rycerz polski z XII w. 365.
Promirz wieś 365.
Proporzec herb 98.
Prosimir rycerz 1170/1180, 288.

Prosz I – IV, rycerze polscy z XII w. 365.
Proszów wieś 365.
Proszowice dwie miejscowości tej nazwy 365.
Proszówki wieś 365.
Protwa, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Protwiczów 169.
Prus, Prusak, herb i proklamacya herbowa imionowa 98, 211.
— 3° herb 136.
Prząclaw I, rycerz polski z XII w. 365.
Prząclaw wieś 365.
Przebor rycerz polski 1170/1180, 288.
Przeborowice wieś 365.
Przebąd (Przebęda) I, II, rycerze polscy z XII w. 365.
Przebendowo wieś 365.
Przebendzino wieś 365.
Przeclaw I rycerz polski z XII w. 273.
— II, 1170/1180, 287.
— III, 1170/1180, 287.
— IV Jarantowicz 1176, 292.
— V—VII, rycerze polscy z XII w. 366.
— Bohusławicz 1218, 312.
Przeclaw, trzy wsie tej nazwy 366.
Przedbor imię 23, 119.
— I—III, rycerze polscy z XII w. 366.
Przedborów wieś 366.
Przedborz dwie wsie tej nazwy 366.
Przedecz, gród kujawski środkrajowy 17, 23, 195. 197, 366.
Przedek (Przedbor) założyciel grodu kujawskiego Przedecza, jeden z pradynastów szlachty polskiej 23, 196, 197, 366.
Przedsław imię 23.
— I rycerz polski z XII w. 366.
Przesławice wieś 366.
Przedwój I, II, rycerze polscy z XII w. 23, 366.
— komes 1153, 274.
Przedwojewo wieś 366.
Przedwojowice wieś 366.
Przeginia proklamacya herbowa topograficzna 98, 116, 117.
Przelaj, brat Budziwoja 308.
Przemęt, gród wielkopolski środkrajowy 17, 195.
Przemysl syn Leszka III, książę zgorzelicki 7.
— I—VI, rycerze polscy z XII w. 366.
Przemyśl miejscowość 366.
Przemysław, dwie wsie tej nazwy 366.
Przemysłów wieś 366.
Przemysłowo wieś 366.
Przemysławów wieś 366.
Przerad I, II, rycerze polscy z XII w. 366.
Przeradz wieś 366.
Przeradowo wieś 366.
Przerowa proklamacya herbowa topograficzna 98, 116.
Przewieczany wieś 254.
Przosna, proklamacya herbowa topograficzna 98, 116.

Rak, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Raków-Warniawitów 99, 151.
— proklamacya herbowa imionowa 99.
Rakiew lub Rakwa, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kuczabów-Rakwiczów 99, 150.
Rakoszyn wieś 259.

Raków wieś 259.
Rakwicz, proklamacya herbowa imionowa 99.
Ramult, praojciec rodu szlacheckiego Ramultów 99.
— rycerz 1170/1180, 287.
— proklamacya herbowa imionowa 99.
Rasteza, książę wielkomorawski 192.
Ratuld praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ratuldów 100, 160.
— I, II, rycerze polscy z XII w. 369.
Ratulów wieś 369.
Ratultów wieś 369.
Ratymir I, rycerz polski z XII w. 235.
— II 1149, 266.
Ratysław I, rycerz polski z XII w. 369.
Ratysławów wieś 369.
Rawa gród mazowiecki śródkrajowy 17, 196.
— założyciel grodu Rawy a zarazem praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rawiczów 100, 180, 196, 247, 255.
Rawicz ród i proklamacya herbowa imionowa 69, 100, 180, 196, 246, 249, 255, 297, 317.
Rąga, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rągów 100, 148.
— proklamacya herbowa imionowa 100.
Ren rzeka 185.
rekonsolidacya rodów szlacheckich 120, 130, 131, 146, 318.
Reszyca proklamacya herbowa 100.
Rębieszyce wieś 259.
Rgielsko wieś 252.
Robert zrazu biskup wrocławski następnie biskup krak. 1143, 235, 309, 310.
Roch, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Pierzchałów-Rochów 100, 157.
— proklamacya herbowa imionowa i herb 74, 100.
Roćmir I, rycerz polski z XII w. 369.
Roćmirowa wieś 369.
rody szczepowe szlachty polskiej 22, 52, 128.
Rogal praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rogalów 100, 148.
Rogala herb i proklamacya herbowa imionowa 59, 62, 100.
Rogi proklamacya herbowa 100.
Rogoźno gród wielkopolski śródkrajowy 17, 195.
Rokemberg proklamacya 100.
Rola praojciec rodu szlacheckiego polskiego Roliczów 101, 169.
— proklamacya herbowa imionowa 101.
Roman książę halicki 299.
— praojciec rodu szlacheckiego polskiego Baranichrogów-Romanów 100, 169.
Romany, proklamacya herbowa imionowa 100.
Rosław I, rycerz polski z XII w. 369.
— brat Alberta de Dysz, rycerz 1176, 309.
Rosławowice wieś 369.
Rostafiński autor 29.
Rostoki gród słowiański 7.
Rostygniew z żoną Litobną, rycerz 1150, 268.
Rośmir I, rycerz polski z XII w. 369.
Rośmierz wieś 369.

Równia proklamacya herbowa 101.
Róża herb szlachecki 101.
Rożek Dzierżykrajowicz, ziemianin wielkopolski 1233, 316.
Rozdal czy Rosław, ojciec Jana V, 292.
Rozmiar praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rozmiarów 101.
— herb i proklamacya herbowa imionowa 101, 167.
Rozprza gród kujawski środkrajowy 17, 195.
— proklamacya herbowa topograficzna 101, 116.
Różygroch, wiec tamże 301, 312, 313, 318, 319.
Rubiech praojciec rodu szlacheckiego polskiego Rubieszów 101.
Rubiesz proklamacya herbowa imionowa 101.
Ruczaba proklamacya herbowa 101.
Ruda gród wielkopolski środkrajowy 17, 195.
Rudnia wieś 265.
Ruja wyspa 7.
Rulikowski autor 124.
runa i jej części składowe: laska i znamię 123, 124: w ogóle 126, 207.
- týr 20, 25, 26, 30, 38, 49— —51, 133, 153, 154, 158.
- ýr 50, 51, 272.
— lögr 133.
— madr 220.
Ruś 15, 135, 144, 151.
Rusibor I, rycerz polski z XII w. 369.
Rusiborz wieś 369.
Rusin 103.
Ruszków wieś 238.
Ruziec gród mazowiecki 196.
Rużowa wieś 275.
Rypin gród mazowiecki 196.
— wieś 275.
Rzepin wieś 252.
Rzeplice wieś 299.
Rzetnia wieś 316.

Sadlogost I, rycerz polski z XII w. 369.
Sadlogoszcz wieś 369.
Salomea księżna 1143, 246, 250, 251, 252.
Sala praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nawrotników-Salawów 101, 102, 169.
Salawa, proklamacya herbowa imionowa 101, 102.
Salawów-Nawrotników ród szlachecki polski 160.
Sambor imię 119.
— I—IV, rycerze polscy z XII w. 369.
Sambor książę Pomorza gdańskiego 278.
Samborz, dwie wsie tej nazwy 369.
Samborzec wieś 369.
Samborek wieś 369.
Samogost I ryeerz polski z XII w. 369.
— wieś 278.
Samogoszcz wieś 295, 369.
Samon (Leszek III) kupiec frankoński 623, książę Winidów 7, 8, 9, 13.
Samson, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Samsonów-Wattów 102, 112, 157.
— proklamacya herbowa imionowa 102.
Samsonów-Wattów ród szlachecki polski 157, 170.

Sandomir, założyciel małopolskiego rubieżowego grodu Sandomirza 189, 192, 198, 370.
Sandomirz gród rubieżowy małopolski 16, 18, 189—182, 198, 370.
sandomirska dzielnica 300.
Sanogost I rycerz polski z XII w. 370.
Sanogoszcz 370.
Santok gród wielkopolski rubieżowy 16, 194.
santocki kasztelan: komes Paweł 1124, 221, 222.
Sas Jula, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sasów-Dragów 102, 120, 143.
Sasi 10, 11, 14, 19.
Sasin I—III rycerze polscy z XII w. 270.
— rycerz 1161, 270.
Sasino, dwie wsie tej nazwy 270.
Sasinowa wola, wieś 270.
Sąd I, ojciec Sądka, założyciela małopolskiego grodu Sądcza, 106, 181.
— II rycerz polski z XII w. 227, 370.
— III rycerz polski z XII w. 370.
— Dobiesławicz z Prandocina 1231, 315.
Sądowo wieś 370
Sądek, syn Sąda, założyciel małopolskiego grodu Sądcza czyli Sącza, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sądkowiczów 106, 176, 181, 191, 199.
Sądkowiczów ród szlachecki polski 199.
Sądecz czyli Sącz, gród rubieżowy małopolski 16, 106, 176, 190, 191.
Scibor (Siebor) I—VII. rycerze polscy z XII w. 370.
Sciborz wieś 370.
Sciborze wieś 370.
Sciborzyce dwie wsie tej nazwy 370.
Scieborzyce wieś 370.
Sciborowice wieś 370.
Secema I—II, rycerze polscy z XII w. 370.
— komes 1143, 253, 254.
Secemin, dwie wsie tej nazwy 254, 370.
Sedebąd rycerz 1170/1180, 287.
senior, seniorat, jako podstawa dziedziczenia stolca książęcego u Słowian zachodnich 2, 3, 4, 10, 11, 13, 25, 50, 120, 129, 145, 171, 179.
senioracka czyli wojewodzińska godność 50; senioracka linia 145.
Senlód wieś 261.
Serbia, Serbowie 3, 6, 7, 262.
Sędowice wieś 244, 370.
Sędzimir I, rycerz polski z XII w. 370.
Sędzimirowice wieś 370.
Sędziwój I, rycerz polski z XII w. 370.
— 1149, 266, 267.
— annalista 236.
Sędziwojewo wieś 267, 370.
Słupno wieś 278.
Sibmus (może Sebero) 1154, 274.
Sidzina wieś 254.
Sieciech (Sieciej, Sietej, Sietech) I—VII, rycerze polscy z XII w. 371.
— imię 191.
— I palatyn Władysława Hermana założyciel małopolskiego grodu Sieciechowa, 136, 192, 204, 210, 211, 212, 218,

219, 220, 296; jego stannica 212.
Sieciech 1187, 277.
— II ojciec Smyla II Sieciechowicza 296, 298.
Sieciechów, gród małopolski rubieżowy 16, 190, 192; klasztor Benedyktynów tamże 261.
— wieś 371.
Sieciechowice, dwie wsie tej nazwy 253, 371.
Sieciejowice wieś 371.
Sietejów wieś 371.
Sietesz wieś 371.
Siekiera, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Siekierzów 102.
Siekierz, herb i proklamacya herbowa imionowa 102, 124.
Siembor I, rycerz polski z XII w. 370.
Siemborze wieś 370.
Siemian, syn Leszka III książę słowiański 7.
— I, II, III, rycerze polscy z XII w. 371.
— Dziwiszowicz, syn Dziwisza 1170/1180, 248, 288.
Siemianów wieś 371.
Siemianowo wieś 371.
Siemianowice wieś 371.
Siemirad I rycerz polski z XII w. 371.
Siemiradz wieś 371.
Siemir I, II, rycerze polscy z XII w. 371.
Siemierz wieś 371.
Siemorad I, rycerz polski z XII w. 372.
— wieś 372.
Siemowit syn Leszka III, książę słowiański 7.
— syn Piasta 12, 38, 157, 176, 178.
Sierad (Swierad) I—IV, rycerze polscy z XII w. 371
Sieradz, gród kujawski 195, 197.
sieradzka ziemia 101.
Sieradza wieś 371.
Sieradowice wieś 371.
Sieradzice wieś 371.
Sierakowo wieś 256.
Sierosław I—VI, rycerze polscy z XII w. 371.
— trzy wsie tej nazwy, 371.
Sierosławice trzy wsie tej nazwy. 371.
Sierosz I, II, rycerze polscy z XII w. 371.
Sieroszewo wieś 371.
Sieroszewice wieś 371.
Sierpsk, gród mazowiecki 196.
Siesław (Swiesław) I, rycerz polski z XII w. 371.
Sieslawice wieś 371.
Siestrzeniec praojciec rodu szlacheckiego polskiego Siestrzeńców 102.
— proklamacya herbowa imionowa 102.
Siestrzewit I, rycerz polski z XII w. 372.
Siestrzewitów wieś 372.
Skandynawce 22, 123. 132, 139. 232.
Skarb, praojciec rodu szczepowego szlacheckiego polskiego piętnastego 22, 132, 148, 224.
Skarbek praojciec rodu szlacheckiego polskiego Skarbków-Awdańców 132, 148, 221.
— Michał Stary z Góry 222.
Skarbków-Awdańców ród szlachecki polski 132, 148, 221, 223, 224, 226, 258: stannica tego rodu 225.
Skarbimir (Skarbek) I—VI, rycerze polscy z XII w. 372.

Skarbimir I. komes palatyn Bolesława Krzywoustego, 223, 226; jego bunt 223.
— II. 1119/1124, 224, 225, 226.
Skarbiryż I rycerz polski z XII w. 372
— wieś 372.
Skarbisław I, rycerz polski z XII w. 372.
Skarbisławice wieś 372.
Skarbkowa wieś 372.
Skarbosz I—III, rycerze polscy z XII w. 372.
Sbarboszewo, dwie wsie tej nazwy 372.
Skarbieszów wieś 372.
Skaryszów wieś 252.
Skideński Walenty szlachcic szląski 73.
Skotniki wieś narokowa 18, 259.
Skowina proklamacya herbow imionowa 102.
Skowronno wieś 260, 285.
Skriowo wieś 242, 283.
Skrobisz wieś 238.
Skrzydło herb szlachecki 102.
Skrzydłów-Kopaczów ród szlachecki polski 164.
Skrzynno proklamacya herbowa topograficzna 102, 106.
— hrabstwo, dobra 229, 230, 233.
ze Skrzynna Piotr Duńczyk komes 235.
— patrz Piotrek Włost.
Skrzyńscy Duninowie Łabędzie 230.
Skwirzyn, gród słowiański 7.
Sleporód (Snieporód) pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzydziestego drugiego 102, 138.
— proklamacya herbowa imionowa 102.
Slepowron (Slepygawron) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Bujnów-Milanów-Slepowronów 71, 103, 156.
— herb, ród i proklamacya herbowa imionowa 58, 103, 122, 155.
Slizień, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Slizieniów 103.
— proklamacya herbowa imionowa 103.
Slabomir I, II, rycerze polscy z XII w. 372.
Slabomirz, dwie wsie tej nazwy 372.
Slabosz (Slawosz) I—V, rycerze polscy z XII w. 372.
Slaboszew wieś 372.
Slaboszów wieś 372.
Slaboszewice dwie wsie tej nazwy 372.
Slaw, Slawa, Slawek I—IX rycerze polscy z XII w. 372.
— komes 1154, 274.
Slawęcice, dwie wsie tej nazwy 373.
Slawęcin, dziewięć wsi tej nazwy 373.
— proklamacya herbowa imionowa 103.
Slawów wieś 372.
Slawno, dwie wsie tej nazwy 372.
Slawin, dwie wsie tej nazwy 372.
Slawice, dwie wsie tej nazwy 372.
Slawków, dwie miejscowości tej nazwy 372, 373.
Slawoszyn wieś 372.
Slawęta, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Slawęcinów 103, 107, 158.

Sławęta II—XIII rycerze polscy z XII w. 373.
Sławnik syn Zbyluta I, 253.
— syn Sławnika I Zbylutowicza 273.
— Zbylutowicz 1153, 272.
— ojciec Gawła Sławnikowicza 297.
Sławno wieś 274, 294.
Sławomir syn Dragowita obotryckiego 817, 3.
Sławosz I, rycerz polski 1134/1150, 250.
Sławoszyn wieś 372.
Słodziej praojciec rodu szlacheckiego polskiego Krzywosądów - Niesobiów - Słodziejów 103, 152, 153.
— proklamacya herbowa imionowa 103.
Słońce praojciec rodu szlacheckiego polskiego Słońców 150.
— herb 103.
Słońsk gród kujawsko-mazowiecki 195, 196.
Słowianie, znaczenie tego wyrazu I: zachodnio-północni 2, 14: zaodrzańscy 7, 137: lechiccy 11, 24: łużycko-serbscy 263.
Słowiańszczyzna 11.
Słubica, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Słubiców-Turzynów 103, 160.
— proklamacya herbowa imionowa 103.
Słup Domasławicz, podkomorzy Henryka Brodatego 1209, 316.
Słupia 292, 293.
Smęgor I rycerz polski z XII w. 373.
Smęgorzów wieś 373.
Smiara, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego jedenastego 104, 132.
Smiara proklamacya herbowa imionowa 104.
Smiarów ród szczepowy szlachecki polski jedenasty 132, 148, 160.
Smił I—XII, rycerze polscy z XII w. 373.
Smiłów, ośm wsi tej nazwy 307, 373.
Smiłowo wieś 373.
Smiłowice, trzy wsie tej nazwy 373.
Smogor I—VIII, rycerze polscy z XII w. 373.
Smogorzew, dwie wsie tej nazwy 373.
Smogorzewo, dwie wsie tej nazwy 373.
Smogorzów, cztery wsie tej nazwy 373, 374.
Smora, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gozdowów-Smorów 104, 169.
— proklamacya herbowa imionowa 104.
Smył I, rycerz polski z XII w. 227.
— II Sieciechowicz, syn Sieciecha II, 296.
— III Bodzętowicz, syn Bodzęty II 1166, 259, 270, 285, 286, 307.
Snowid I, rycerz polski z XII w. 374.
Snowidowo wieś 374.
Sobiejuchy proklamacya herbowa imionowa 115.
Sobiesław syn Leszka III, książę na Daligrodzie 7.
Sobor (Wszebor) I rycerz polski z XII w. 374.
Soborzyce wieś 374.
Sobótka, kościół NP. Maryi tamże 237.

Sobowit I, rycerz polski z XII w. 374.
Sobowidz wieś 374.
Sochaczew, gród mazowiecki 196.
Sokoła, proklamacya herbowa imionowa 24, 104.
Sokolniki wieś narokowa 17, 216.
Sokół praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sokołów 24, 104, 169.
Sorkwit I, rycerz polski z XII w. 374.
Sorkwity wieś 374.
Spicygniew Jakubowicz z Jemielna 1230, 320.
Spicymir, syn Leszka III, książę słowiański 7.
— założyciel kujawskiego grodu Spicymirza 23, 189, 196, 197.
— (Spytek) II—IV, rycerze polscy z XII w. 374.
Spicymirz gród kujawski śródkrajowy 17, 23, 189, 195, 197, 374.
— miejscowość 374.
Spicza wieś 261.
Spitygniew, syn Leszka III, książę słowiański 7.
— rycerz 1145, 258.
Spytków wieś 374.
Spytkowice, dwie wsie tej nazwy 374.
Sroczychnóg - Waldawów ród szlachecki polski 170.
Środa, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Stachów wieś 266.
Stadnicki 116.
Stalmir I, rycerz polski z XII w. 374.
Stalmirz wieś 374.
Stańcz praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nabramów-Stańczów-Waldorfów 104, 169.
Stańczowie proklamacya herbowa imionowa 104.
Stanisław bisk. krak. 1072, 211.
— II—X, rycerze polscy z XII w. 374.
— dwie wsie tej nazwy 374.
Stanisławice, pięć wsi tej nazwy 374.
Stanisławowice wieś 374.
Stanisławowo dwie wsie tej nazwy 374.
stannica, znak stanniczy chorągiewny 20, 21, 24, 25, 26, 120, 122, 123, 160; ich formowanie 26; stannice runiczne 122, 123, 160; senioralskie 51, 121, 122, 123, 128, 145; linij młodszych 28, 121, 122, 123; stannic forma pierwotna pogańska i uświęcona chrześcijańska 128; godeł stanniczych odmiany 25, 207; stannic uszczerbianie 25; uherbienie 123;
— Popielidów 48; starego Korczy 200; rodu Skarbków 225; rodu Łabędziów 214, 215; fundatora klasztoru strzelnieńskiego 215; Degnona II 251; Żyrosława bisk. wrocł. 290; Werszowców 247; Wszebora II 246; Piotra Wszeborowicza 305; Bienia Wojsławicza z Łososiny 220; Piastów 466.
Starogród czyli Staremiasto (Aldenburg) 11.
— gród wielkopolski śródkrajowy 17, 195.
Staroma praojciec rodu szlacheckiego polskiego Staromów 104, 169.

Staroma proklamacya herbowa imionowa 104.
Starykoń pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego dwudziestego ósmego Starzów 22, 104, 136.
— proklamacya herbowa imionowa 104.
Starychkoni czyli Zaprzańców ród szlachecki polski 109, 114, 212.
Starzów ród szczepowy szlachecki polski dwudziesty ósmy 55, 80, 100, 109, 114, 150, 156, 160, 210, 212, 219, 220, 221, 228, 250, 256, 257, 294; linia małopolska 253, 296, 297, 298, 315; linia palucka 253, 273, 274, 297.
Starza proklamacya herbowa imionowa 104.
— I, II, rycerze polscy z XII w. 374.
Starzyn wieś 374.
Starzyno wieś 374.
Staszek, syn Sławnika I Zbyhutowicza 273.
Stefan, arcyb. gnieźń. 1028, 209.
— bisk. kujaw. 1187, 309.
— biskup poznań. 1148, 285, 309.
— biskup lubuski 1149, 285, 309.
— I komes, stolnik 1161, 280.
— II, 1177, 292, opiekun synów Wszebora II, 246
— syn księcia Mieszka Starego 303, 304.
— Budziwojowicz 1203, 314.
— syn Andrzeja, kasztelan bolesławicki 1223, 311.
— Dobieszewicz 1231, 316.
Stembark proklamacya herbowa imionowa 105.
Stępota ojciec Mikołaja II, 292.
Stojgniew brat Nakona obotryckiego 955.
— I poseł Bolesława Chrobrego do cesarza 200.
— II 1134/1150, 250, 375.
Stojgniewicze Konrad i Mojek 1177, 293.
Stogniewice wieś 375.
Stojsław I komes 1145, 255.
— II rycerz 1170/1180, 287.
Stojsławie wieś 255.
Stomir rycerz 1177, 292.
Straszewo wieś 252.
Strąk, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Strączów 105, 169.
Strącz, proklamacya herbowa imionowa 105.
Stronczyński autor 201, 203, 212.
Strzała, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Strzałów 24, 105.
— proklamacya herbowa imionowa 105.
Strzałowie szlachta 105.
strzała widelec i połuwidelec 154.
Strzegom gród szląski 137, 138, 196, 197, 198, 238.
Strzegomia, proklamacya herbowa imionowa 105, 318.
Strzegoń I, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego trzydziestego Strzegoniów 105, 137.
— II, założyciel szląskiego grodu Strzegomia 196, 197, 198.
Strzegoniów ród szczepowy szlachecki polski trzydziesty 75, 79, 155, 161, 225, 277; jego stannica 126.
Strzelno, klasztor Premonstrantek tamże 215, 216, 217, 235,

238, 239, 240, 256, 293, 305, 306, 313, 315.
Strzelno, kościół św. Krzyża i NP. Maryi 235.
Strzemień praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ławszowitów-Strzemieni 105, 106, 160.
– proklamacya herbowa imionowa 105.
Strzempacz, pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego piątego 106, 130, 131, 142.
— proklamacya herbowa imionowa 106.
Strzempaczów ród szczepowy szlachecki polski piąty 160, 161.
Strzesz (Strzeszek) I—XI. rycerze polscy z XII w. 375.
Strzesz czyli Strzeżysław komes 1153, 274.
— rycerz 1170/1180, 287.
Strzeszewo, cztery wsie tej nazwy 375.
Strzeszkowo wieś 375.
Strzeszkowice, trzy wsie tej nazwy 375.
Strzeszyce wieś 375.
Strzeszyn, dwie wsie tej nazwy 375.
Studeńka karczma 254.
Stumberk proklamacya herbowa 106.
Sturmary, saskie plemię 10, 11.
Suchedniów, wiec tamże 313.
Suchekownaty proklamacya topograficzna 106, 116.
Sudkowicz (Sądkowicz), proklamacya herbowa imionowa 106.
Sudrag I, II, rycerze polscy z XII w. 375.
Sudragi wieś 375.
Sudrogi wieś 375.
sukcesya 121.
Sulbor rycerz polski z XII w. 375.
Sulborowice wieś 375.
Sulejów, klasztor tamże 239, 241, 316.
Suleryż I rycerz polski z XII w. 375.
Sulerzysz wieś 375.
Sulgost I, rycerz polski z XII w. 375.
Sulgostów wieś 375.
Sulim lub Suła, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Sulimów 106, 169.
Sulima, proklamacya herbowa imionowa 106.
Sulimir I, II, III rycerze polscy z XII w. 377.
Sulimirz wieś 377.
Sulimirzyce dwie wsie tej nazwy 377.
Sulisław I—V, rycerze polscy z XII w. 227, 235, 375.
— I rycerz 1071, 210.
— II 1134/1150, 250.
— III czyli Sułek 1119/1124, 227.
— IV ojciec Więcława II Sulisławicza 296.
— V Biernatowicz 1189, 257, 297.
— Chrapowicz 1222, 314.
— wieś 375.
Sulisława, żona komesa Janusza 256.
Sulisławice, cztery wsie tej nazwy 228, 375.
Sulistryj I, II, rycerze (?) polscy z XII w. 375.
Sulistrowa wieś 375.
Sulistrowice wieś 376.
Sulisz I—IV, rycerze polscy z XII w. 375.

Suliszew i Suliszów wieś 375.
Suliszewice wieś 375.
Suliszowice wieś 375.
Suł, Sułek I—XV, rycerze polscy z XII w. 376.
Sułów, trzy wsie tej nazwy 376.
Sułków, pięć wsi tej nazwy 376.
Sułkowa wieś 376.
Sułkowice, sześć wsi tej nazwy 376.
Sulawa, proklamacya herbowa imionowa 106.
Sułkowicz Marcin 1119/1124, 249.
Sunkot, palatyn Bolesława Chrobrego 206.
Świątniki wieś 293.
Swidgier biskup kruszwicki 235.
Swidnica gród szląski 196.
Swiebor rycerz polski z XII w. 227.
Swieboda praojciec rodu szlacheckiego polskiego Gryfów-Swiebodziców 24, 106, 156, 176.
— proklamacya herbowa imionowa 69, 106.
— założyciel wielkopolskiego grodu Swiebodzina 195, 197.
— II i III rycerze polscy z XII w. 376.
Swiebodzin gród wielkopolski rubieżowy 16, 194, 195, 197, 376.
— dwie wsie tej nazwy 376.
Swiebodziców-Gryfów ród szlachecki polski 157, 197, 260.
Swiekcino wieś 235.
Swiemir I, rycerz polski z XII w. 376.
Swiemirowo wieś 376.
Swierczek czy też Cwierczek, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Swierczków 147.
Swierczków ród szlachecki polski 131.
Swierk lub Cwierk pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siódmego 22, 131.
Swierków ród szczepowy szlachecki polski siódmy 147.
Swieryż I, rycerz polski z XII w. 376.
Swieryż, wieś 376.
Swięca (Święciech) I—VIII rycerze polscy z XII w. 376.
— II czyli Swiętosław, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Swieńczyców 107, 147, 158.
Swięcin proklamacya herbowa imionowa 107.
Swieńczyc proklamacya herbowa imionowa 107.
Swięcin wieś 376.
Swięcice, trzy wsie tej nazwy 376.
Swięcany wieś 376.
Swięciechów, dwie wsie tej nazwy 376.
Swięciechowa wieś 376.
Swięck, gród mazowiecki 196.
Swiętobold, książę pomorski 1121, 6.
Swiętopelk książę morawski 225.
— książę czeski 246.
— rycerz 1161, 279.
Swiętosław imię 189.
— syn Bodzęty, prawnuk Piotrka Wlosta 230, 271, 312.
— Bodzętowicz 1212, 312.
— Bogusławicz 1218, 312.
— Leniartowicz, rycerz z XII w. 280, 281, 582.
— rzekomo ojciec Piotrka Wlosta 230.
— syn Piotrka Wlosta, 228, 230, 237, 240, 241, 242, 280, 281, 282, 284, 286, 293.

Swiętosław pozaprawnuk Piotrka Włosta syn Włodzimirza wojewody krak. 230, 271.
— Włodzimirzowicz, rycerz z XII w. 280, 281, 282, 293.
— ojciec Włodzimirza wojewody krak. 271.
— syn Sławnika I Zbyłutowicza 273.
Swinesław 1175, 289.
Swinka praojciec rodu szlacheckiego polskiego Mendów-Swinków 107, 169.
— proklamacya herbowa imionowa 107.
Swinków-Mendów ród szlachecki polski 168.
Synkot, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Synkotów 107.
— proklamacya herbowa imionowa 107.
Syrokomla, proklamacya herbowa topograficzna 107, 116, 208.
Szachownica herb szlach. 107.
Szajnocha autor 13.
Szambor I, II, rycerze polscy z XII w. 377.
Szary praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ossoryów-Szarzów 108, 150.
Szarza, proklamacya herbowa imionowa 108.
Szaszor, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Orłów-Szaszorów 108, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 108.
Szaszorów-Orłów ród 168.
Szawel Dobiesławicz z Prandocina 1231, 315.
Szczedryk książę Winulów 983, 4.
Szczepanów wieś 211.
Szczepanowski Stanisław bisk. krak. 211.
Szczodr Henrykowicz 1228, 319.
szczytowniki woje *(clipeati milites)* 16.
Szczytniki wsie narokowe 17, 18.
Szelejewo wieś 257.
Szeliga, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Szeligów 108, 148.
— proklamacya herbowa imionowa 108.
Szemborowo wieś 377.
Szemborowice wieś 377.
szlachectwa polskiego podstawa 1, jego dynastyczne pochodzenie 1, 2, szlachty polskiej pokolenia 12, pradynastowie i praojcowie 21, szlachty polskiej pokolenia, patrz pokolenie.
Szląsk 74, 100, 192, 213, 223, 243.
Szrem, gród wielkopolski środkrajowy 195.
Szreń, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Szreniawów 26, 27, 108, 149.
Szreniawa herb i proklamacya herbowa imionowa 27, 79, 108.
Szreniawa rzeka, wiec małopolski nad nią 311, 315, 317, 318, 320.
Szreniawów ród szlachecki polski 26, 149.
Szulbor I, II, rycerze polscy z XII w. 377.
Szulborze wieś 377.
Szulbory wieś 377.
Szymbor I—III rycerze polscy z XII w. 377.
Szymborze wieś 377.
Szymborno wieś 377.
Szymbory wieś 377.
Szymon bis. płocki 1110, 249, 282.

Szymon syn Degnona II, 1176, 251, 292.
— z Wilkowa czyli z Wierzbna 1285, 208.

Tabąd I, rycerz polski z XII w. 377.
Tabądź wieś 377.
Tabomysł król Obotrytów 862, 4.
Tabor I, II, rycerze polscy z XII w. 377.
Taborów wieś 377.
Taborz wieś 377.
Taczała praojciec rodu szlacheckiego polskiego Taczałów 108, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 108.
Tader (de Der) proklamacya herbowa i ród szlachecki polski 74, 108.
Takomysł I rycerz polski z XII w. 377.
Takomyśl wieś 377.
Tanibor I rycerz polski z XII w. 377.
Taniborz wieś 377.
Targost (Targosz, Targosza) I, II, III, IV, V, rycerze polscy z XII w. 377.
Tarn, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Tarnawów 108, 119.
Tarnawa proklamacya herbowa imionowa 108, 116, 119.
Tarszawa wieś 259.
Taszów wieś 235, 258.
Tatarzy 135.
Tatoszowo wieś 235.
Tedlew komes 1154, 274.
Tekela proklamacya herbowa 109.
Teodor I komes 1149, 266.
Tęgobor I, II, rycerze polscy z XII w. 377.
Tęgoborz wieś 377.
Tęgoborza wieś 377.
Tomasz komes 1150, 268.
— Gierwazowicz 1222, 317.
— Bogucic 1224, 313.
Tomisław I, rycerz polski z XII w. 377.
Tomisławice wieś 377.
Tomysł I, rycerz polski z XII w. 377.
Tomyśl wieś 377.
Topacz, patrz Kopacz.
Topor, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Toporów 109.
— herb, ród i proklamacya herbowa imionowa 109, 114, 253.
Trach proklamacya herbowa 109.
Trąba, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Trąbów-Brzezinów 109, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 109.
Trojan I—X, rycerze polscy z XII w. 378.
— I komes, syn Wojsława I 1145, 221, 256, 278, 294, 295.
— II, brat Giedki bis. krakow. syn Trojana I, wnuk Wojsława I, 295.
— III syn Trojana II, 1222, 295.
Tropiszów wieś 260.
Trzaska, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Lubiewów-Trzasków 109, 159.
— proklamacya herbowa imionowa 109.
Trzasków-Lubiewów ród szlachecki polski 159.
Trząskowa wieś 238.
Trzebiesław (Trzebiesz) I—IV, rycerze polscy z XII w. 378.

Trzebiesławice, dwie wsie tej nazwy 378.
Trzebieszów wieś 378.
Trzebieszyce wieś 378.
Trzebieszewo gród słowiański 7.
Trzebnica, klasztor żeński tamże 292, 311, 313, 314, 315, 317, 319, 320.
Trzeciech imię 191.
Trzemeszno, klasztor tamże 242, 246, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 283, 285, 307; kościół św. Jana ewang. tamże 256.
Trzywdar, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Trzywdarów 110.
— proklamacya herbowa imionowa 110.
Tubąd I, rycerz polski z XII w. 378.
Tubądzin wieś 378.
Tugumir książę Hawelan 940, 4, 6.
Tungło król Serbów 826, 6.
Tumińskich rodzina 167.
Tuni opat, od niego nazwa grodu Tyńca 193.
Turobin wieś 242.
Turowin wieś 283.
Tura, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Turzynów-Słubiców 110, 161.
Turzyna, proklamacya herbowa imionowa i herb 110, 211.
Turzynów-Słubiców, ród szlachecki polski 160, 161.
Twardosław I, rycerz polski z XII w. 378.
Twardosławice wieś 378.
Twardost praojciec rodu szlacheckiego polskiego Twardostów, 110.
Twardost, proklamacya herbowa imionowa 110.
Tworzymir I, rycerz polski z XII w. 227, 378.
Tworzymierzyce wieś 378.
Tyniec gród małopolski rubieżowy 190, 193; opactwo Benedyktynów tamże 184, 188, 219, 224, 225, 227, 229, 233, 244, 247, 248, 249, 297.

Ubisław rycerz 1170/1180, 287.
Uchry, proklamacya herbowa 110.
Udo rycerz 1161, 278.
udostojnienie herbów 101, 166.
Ugost I, II, III, rycerze polscy z XII w. 378.
Ugoszcz, trzy wsie tej nazwy 378.
Ujazd wieś 238, 260, 276, 285, 307.
Ulanowski autor 215, 216, 217, 235, 278, 295, 304, 313, 316, 319.
Ula, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Ulinów 110, 158.
Ulina, proklamacya herbowa imionowa 110.
Uniegost rycerz 1134/1150, 250.
Uniemir Budziwojowicz 1203, 314.
Unisław I, II, rycerze polscy z XII w. 378.
— wieś 378.
Unisławice wieś 378.
Ujście gród rubieżowy wielkopolski 16, 194.
Uściwierz wieś 261.
Uściwój rycerz 1185, 298.
Uto czy Udo syn Mściwa księcia obotryckiego 1028, 4, 5.
Wadew czyli Wadwa, praojciec

rodu szlacheckiego polskiego Wadwiczów 110, 170.
Wadwicz proklamacya herbowa imionowa 110.
Waga pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego czternastego Wagów 23, 112, 132.
— proklamacya herbowa imionowa 112.
Wagów ród szczepowy szlachecki polski czternasty 98, 101.
Wagrowie 3, 4, 10, 11.
Waldorf proklamacya herbowa 110.
Waldorfów-Nabramów ród szlachecki polski 169.
Walenty kanonik katedralny krakowski 1177, 310.
Walny praojciec rodu szlacheckiego polskiego polskiego Lewartów-Walnych 112, 151.
— proklamacya herbowa imionowa 112.
Walter czyli Walcerz Udały, książę na Tyńcu 182, 184—188.
— biskup wrocławski 1149, 237, 242.
Wald, praojciec rodu szlacheckiego Sroczychnóg - Waldawów 112, 170.
Waldawa, proklamacya herbowa imionowa 112.
Wanda 178.
Warcisław książę pomorski. 1124, 6.
Waregowie skandynawscy 15.
Wrona praojciec rodu szlacheckiego polskiego Warniawów 110.
Warnia i Warniawa. herb i proklamacya herbowa imionowa 24, 99, 110.
Warniawów-Raków, ród szczepowy szlachecki polski 139.
Warsz I założyciel mazowieckiego grodu Warszawy 196, 246, 247.
— II, syn Męciny 1189, 255, 297.
— kasztelan krak. 1278, 247.
Warszawa gród mazowiecki 196, 246.
Warta rzeka 10, 12—19, 22, 50, 110, 129, 130, 142, 183, 197.
— gród kujawski środkrajowy 17, 195.
Waśniów wieś 254.
Watta, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Samsonów-Wattów 112, 157, 170.
Watta, proklamacya herbowa imionowa 112.
Wawrzyniec biskup wrocławski 290.
— Bolechowicz 1224, 313.
Wawrzeńczyce wieś 235, 236, 259.
Wągrody (Zwągrody) proklamacya herbowa topograficzna 112, 116.
Wąż, ojciec Wężyka, praojca rodu szlacheckiego polskiego Wężyków 111, 149.
Wczele (Wszczele) herb i proklamacya herbowa imionowa 24, 107, 111.
Wczelów-Łębnów, ród szlachecki polski 167, 168.
Weczerad rycerz 1170/1180, 287.
Wejowo wieś 235, 248.
Welmesz proklamacya herbowa 112.
Werszowców czyli Rawiczów ród szlachecki polski 100, 247, 255; ich stannica 247.

Wesoły praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wesołów 111.
Wesoła, proklamacya herbowa imionowa 111.
Wecławowiczów herb 136.
Węgry 7, 102, 121, 144, 211, 245; północne 7
Węgrzce wieś 306.
Wężyk, syn Węża, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wężyków-Zachorzów 26, 27, 111, 113, 161.
Wężyków ród szlachecki polski 26.
Wężyk proklamacya herbowa imionowa 111
Wibert kanon. krak. kat. 1178, 320.
Wican król Obotrytów 795, 3.
Widawa wieś 274, 308.
wieca ludowe 1.
Wieleń gród wielkopolski rubieżowy 16, 194, 225.
Wielisław Jerozolimczyk 1189, 308.
— Adlardowicz 1218, 311.
wielkomorawskie państwo 193.
Wielkopolska 24, 49, 98, 114, 178, 194, 303, 304, 306; wielkopolska dzielnica 304.
Wielobor I, II, rycerze polscy z XII w. 378.
Wieloborowice wieś 378.
z Wielowsi Dzierzykraj 1302, 317.
Wieluń gród wielkopolski środkrajowy 17, 195; wieluński powiat 98.
Wień, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wieniawów 111, 170
Wieniawa proklamacya herbowa imionowa 111.
Wieniawów ród szlachecki polski 266.
Wierusz, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wieruszów 111, 170.
Wieruszowa, proklamacya herbowa imionowa 111.
Wierzb praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wierzbowów 113.
Wierzbowa proklamacya herbowa 113.
Wierzba, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wierzbnow 117.
Wierzbno lub Wierzbna proklamacya herbowa 113, 116, 117.
z Wierzbic Otto syn Wszebora II 246.
Wierzbięta rycerz 1170/1180, 287.
Wierzbińskich z Wierzbna, rodzina szlachecka szląska 311.
z Wierzbna Szymon 1285, 208.
Wierzbno wieś 235.
Wierzchosław I, II, rycerze polscy z XII w. 378.
— rycerz 1170/1180, 287.
Wierzchosławice, dwie tej nazwy 378.
Wierzenica wieś 269.
Wierzynek praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wierzynków 111.
Wierzynkowa proklamacya herbowa imionowa 111.
Wierzynków-Lagodów ród szlachecki polski 167.
wieśniacy przypisani do gleby 264.
Wietrzychowice dawniej Dzietrzychowice wieś 317.
Więcesław czyli Wacław, imię 111.

Więcław I rycerz 1170/1180, 287.
— II Sulisławicz, syn Sulisława IV, 1189, 228, 296.
Wiley 2, 3.
Wilczekosy herb i proklamacya herbowa 111, 136.
Wilczychkosów ród 279, 296.
Wilczyce wieś 112.
z Wilczyc Franciszek komes, ziemianin szląski 1287, 112.
Wilgost I. rycerz polski z XII w. 378.
Wilgoszcza wieś 378.
Wilhelm, opat klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu 238.
Wilk I praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wilczychkosów 112, 160.
— II rycerz 1170/1180, 287.
— III ojciec Piotrka V Wilkowicza 296.
— patrz Hik.
z Wilkowa Szymon 1285, 208.
Wilkowyja, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Wincenty kanon. gnieźń. 1145, 258.
— mistrz, patrz Kadłubek Wincenty.
św. Wincentego relikwie 236.
Winulowie 4.
Wiślica gród małopolski śródkrajowy 17, 18, 183, 190, 193.
— księstwo 183.
Wisła rzeka 10, 15, 16, 177, 178, 190, 192, 197, 227, 256, 278.
Wisław książę Wiślicy 182, 183, 184, 186—188.
— rycerz 1071, 210.
— III syn Prandoty II, dziedzic Prandocina 1177, 269, 286, 292, 379.
Wisławice wieś 379.
Wisławicz 182.
Wit imię 379.
— I, rycerz 1134/1150, 250.
— II, rycerz 1161, 278.
— III rycerz 1170/1180, 288.
— biskup płocki 1187, 298.
Witorad I rycerz polski z XII w. 379.
Witoradz wieś 379.
Witosław I—IV. rycerze polscy z XII w. 235, 379.
— I rycerz 1149, 267.
— II rycerz 1170/1180, 287.
— III, 392.
Witosław wieś 379.
Witosławice, trzy wsie tej nazwy 379.
Witów wieś 379.
Witowice wsie 379.
Wiza proklamacya herbowa 113.
Wizna rycerz polski z XII w. 275.
— gród mazowiecki 196.
Wlevilci wieś 258.
Władysław imię 379.
— Herman książę polski 136, 192, 204, 211, 217, 219, 220, 248.
— II książę polski 34, 222, 228, 236, 245, 262.
— Mieszkowicz, syn Mieszka Starego z 2go małżeństwa 300, 304.
— Odonicz, książę wielkopolski 1209, 304, 311, 315, 319, 320.
— Jagiellończyk 113.
władza książęco-wojewodzińska u Słowian zachodnich 2.
Właszów albo Boreszowie 270.
Właz, patrz Piotrek Włost.
Włocławek czyli Włodzisław, gród kujawski 15, 16, 18, 23, 195.
Włodzimirz imię 243.

Włodzimirz I—VII. rzcerze polscy z XII w. 379.
— ojciec Piotrka Włosta 228.
— brat Leonarda 1177, 231, 293.
— wojewoda krak. wnuk Bodzęty 217, 271.
Włodzimirza syn Świętosław 230.
Włodzimirzów, sześć wsi tej nazwy 379.
Włodzimirzewo wieś 379.
Włodzisław imię 141.
— syn Leszka III, książę północnych Węgier 7.
— pradynasta rodu szlacheckiego polskiego szczepowego czterdziestego drugiego, założyciel grodu Włodzisławia czyli Włocławka na Kujawach 23, 141, 196.
Włościbor I, II. rycerze polscy z XII w. 379.
Włościborz, dwie wsie tej nazwy 379.
Włost, Włast, Włostowicz imię 228.
— II—XI rycerze polscy z XII w. 380.
— III komes 283, 284.
— Gosławicz 1218, 318, 319.
— I ojciec Piotrka Włosta 228, 230, 235, 242, 243, 283, 284.
— patrz Piotrek Włost.
Włostonisa komitysa 235, 242.
Włostów, dwie wsie tej nazwy 229, 244, 380.
Włostowice, trzy wsie tej nazwy 229, 244, 380.
Włostowo, dwie wsie tej nazwy 242, 283, 380.
Włosty wieś 229, 244.
Włoszczowa wieś 229, 244, 380.
Włoszczowice wieś 244, 380.
Włoszczanów wieś 244.
Włoszczówka wieś 244.
Wodzirad I rycerz polski z XII w. 380.
Wodzierady wieś 380.
Wojbor założyciel kujawskiego grodu Wolborza 28, 189, 196, 198.
św. Wojciech 96, 199.
Wojciech imię 191.
— (Albertus) rycerz 1193, 308.
Wojciechowski autor 229, 302.
Wojen rycerz 1170,1180, 287.
woje 18, 19, 222.
wojewoda naczelny *(princeps militie)* 204.
wojewodziński charakter godności książęcej 1.
wojskowa organizacya w dawnej Polsce, pułki, 19, 175, 179.
Wojna I pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego trzydziestego piątego Wojniów-Nowinów-Złotogoleńczyków 113, 139, 170.
— II, ojciec Wojnika, założyciela małopolskiego grodu Wojnicza 181, 198.
Wojnia, proklamacya herbowa imionowa 113.
Wojnicz gród małopolski rubieżowy 16, 113, 181, 190, 191, 198, 199, 253.
Wojnik, syn Wojny, założyciel małopolskiego grodu Wojnicza 113, 181, 191, 198, 199.
Wojniów-Nowinów-Złotogoleńczyków ród szlachecki polski 170.
Wojsław imię 219, 220.
— I stolnik Władysława Hermana, piast Bolesława Krzywoustego 219, 220, 221, 277, 278, 294, 295.

Wojsław II. rycerz polski z XII w. 227.
— III rycerz 1150. 268.
— IV, brat Giedki biskupa krakowskiego 1170/1180. 220, 287, 294.
— V—IX rycerze polscy z XII w. 380.
— Bogusławicz 1224, 312.
— Wydżdżyc 220.
— syn Janusza 256.
Wojsław wieś, gniazdo rodowe 117, 219, 380.
Wojslawice ośm wsi tej nazwy 380.
Wojtek stolnik 1189, 308.
Wolawa gród szląski 196.
Wolborz gród kujawski śródkrajowy 17, 18, 189, 195, 198, 380.
Wolha proklamacya herbowa 113.
Wołodar Rościsławicz książę przemyski 234.
Wołogoszcz gród słowiański 7.
Wołotkowicz herb 139.
Wołowscy proklamacya herbowa nazwiskowa 113.
wręby węgierskie w herbie Korczak 166.
Wręby herb szlachecki 113.
Wrociryż Falibożyc 1231, 317.
Wrocisław syn Leszka III, książę rujski 7.
Wrocław I, założyciel szląskiego grodu Wrocławia 28, 196, 197, 198, 380.
— czyli Wrotysz komes 1149, 258, 259, 274.
— gród szląski śródkrajowy 17, 196, 197, 198, 380.
— biskupstwo i katedra tamże 228, 242, 258, 274, 275, 283, 290.
— klasztor św. Wincentego tamże 218, 226—228, 231, 235, 236, 238, 239, 242, 244, 248, 254—261, 264—268, 279, 282, 283—284, 293, 294, 308, 309, 311.
— klasztor Augustyanów N. P. Maryi na Piasku tamże 213, 229, 236, 237, 239, 240—242, 246, 276, 293, 297, 316.
— kościół św. Michała tamże 235, 264, 265.
— kaplica św. Marcina tamże 236.
wrocławska prowincya 217, 294.
Wrona pradynasta rodu szlacheckiego polskiego trzydziestego ósmego 24, 139.
Wrotysz, patrz Wrocław.
Wschowa, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Wszebor I, palatyn i *princeps militie* Bolesława Chrobrego 200—207.
— II princeps milicie 1138, 215 245, 246, 280, 301.
— III komornik Kazimirza Sprawiedliwego 215, 216, 217, 245, 275, 301.
Wszeborowicz Piotr 240.
Wszeborowicze 280.
Wszeborowie 247.
Wszebory, trzy wsie tej nazwy na Mazowszu 246.
Wszembor I, II, rycerze polscy z XII w. 380.
Wszemborz wieś 380.
Wszerad I imię dostojne 193.
— założyciel kujawskiego grodu Sieradza 196, 197.
— II rycerz polski z XII w. 380
Wszeradowo wieś 380.
Wukry herb i proklamacya herbowa 59, 67, 110.

Wukrów, ród szlachecki polski 70, 155.
Würben miejscowość na Szląsku 113.
Wydźga imię 220, 298.
— brat Giedki kasztel. sandec. 220.
wyprawa wojenna 2.
Wysmir l. rycerz polski z XII w. 380.
Wysmerzyce wieś 380.
Wysz pradynasta rodu szczepowego szlacheckiego polskiego siedmnastego 23, 133.
Wyszowie herb i ród szlachecki szczepowy polski 57, 148.
Wyszek rycerz 1189. 308.
Wyszesław, rycerz 1185. 298.
Wyszęta, rycerz 1189, 308.
Wyszkot, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wyszkotów 113, 170.
Wyszkota, proklamacya herbowa imionowa 113.
Wyszogród gród mazowiecki rubieżowy 16, 196. 256.
Wyszota, rycerz 1150. 267.
— Hugowicz 1230. 319.
Wyszymir syn Leszka III. książę na Wyszymirzu 7.
Wyszymirz księstwo 7.

Zabawa (Zdziebawa) praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zabawów 113, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 113.
Zabierzów wieś 263.
Zachor praojciec rodu szlacheckiego polskiego Wężyków-Zachorzów 26, 27, 113, 161.
Zachorów ród szlachecki polski 26.
Zachorz, Zachorza, Zachorze, proklamacya herbowa imionowa 113.
Zador praojciec rodu szlacheckiego polskiego Płomieniów-Zadorów 114, 170.
Zadora, proklamacya herbowa imionowa 114.
Zadorów-Budziszynów-Płomieniów ród szlachecki polski 105, 162, 168, 170.
Zagorzyce wieś 261.
Zagość klasztor Szpitalników tamże 252, 261, 270, 275, 281, 380.
Zagost l. rycerz polski z XII w. 380.
Zagroba czy Zagłoba praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zagrobów 114, 157.
— — proklamacya herbowa imionowa 114.
Zakroczym gród mazowiecki 196.
Zakrzewski autor 116.
Zalachów wieś 257.
Zaprzaniec praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zaprzańców (Starychkoni) 114.
— ród i proklamacya herbowa imionowa 109, 114.
Zaras Chwościszkowicz, syn Popiela II Chwościszka, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zarasów 48, 114, 126, 146.
— Zarasy, proklamacya herbowa imionowa 114.
Zarczyce wieś 259, 285.
Zaremba, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zarembów 114.
— proklamacya herbowa imionowa 114.

Żarno, założyciel małopolskiego grodu Żarnowa 193.
Żarnów, gród małopolski środkrajowy 17, 190, 193.
Zaroś, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zarosiów 114, 160.
Zarosie, proklamacya herbowa imionowa 114.
Zasep wieś 235, 267.
Zator gród szląski 196.
Zawichost gród rubieżowy małopolski 13, 16, 190, 192, 199.
Zawichwost, założyciel małopolskiego grodu Zawichosta 192, 199.
Zawor, pradynasta rodu szlacheckiego polskiego szczepowego dziewiętnastego Zaworów 23, 26, 115, 133.
Zaworze proklamacya herbowa imionowa 115.
Zaworów ród szczepowy szlachecki polski dziewiętnasty 133, 149, 161.
Zawotol, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Czelustów-Zawotołów 63, 64, 115, 151.
— proklamacya herbowa imionowa 115.
Zbąszyń, gród wielkopolski środkrajowy 17, 195.
Zbiejunty proklamacya herbowa 115.
Zbygniew, syn Leszka III, książę słowiański 7.
— syn Władysława Hermana 217.
Zbylut I rycerz 1153, 251, 253, 255, 258, 259, 268, 269, 271, 272, 273, 274, 297.
— II komes, syn Slawnika I Zbylutowicza 273, 308.
Zbylutowska góra, wieś 253.
Zbysława, małżonka Bolesława Krzywoustego 234.
Zdanowice wieś 259.
Zdarzbóg proklamacya herbowa 115.
Zdewit I, rycerz polski z XII w. 227.
Zdziebor, ojciec Gwalisza Zdzieborycza 296, 297.
Zdzisław I—III, rycerze polscy z XII w. 380.
— czyli Zdziesza komes 1145, 257, 283.
— III rycerz 1170/1180, 288.
Zdzisławice wieś 380.
Zdzieslawice wieś 380.
Zdziwój I, rycerz polski z XII w. 380.
— wieś 380.
Zebrzydowice (Zyfrydowice, Zygfrydowice) wieś 381.
Zegota I—V, rycerze polscy z XII w. 381.
Żegocin (Rzegocin) cztery wsie tej nazwy 381.
Żegocina (Rzegocina) wieś 381.
Zelgost I—III, rycerze polscy z XII w. 381.
Zelgoszcz wieś 381.
Żelibor książę Wagrów 967, 4.
Żelidrag młodszy syn Luby, księcia Wilców 823, 3.
Żelisław I komes *princeps militie* 1103, 225.
— II, rycerz polski z XII w. 226.
Zerwikaptur, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Kozichgłowów-Zerwikapturów 115, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 79.
Zerwikapturów - Kozichgłowów ród szlachecki polski 167, 170.

Zesie wieś 260.
Zesławice wieś 380.
Zgorzelice (Brandeburg) 7.
Zgraja, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Zgrajów 115, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 115.
Ziemysł, król Serbów 839, 6.
Ziemomysł, syn Leszka III książę słowiański 7.
— syn Leszka, książę polski 12, 76, 178, 182, 194.
Złotniki wieś 259.
Złotogoleńczyk, proklamacya herbowa imionowa 115.
Złotygoleń, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Nowinów-Wojniów - Złotogoleńczyków 115, 170.
znaki stanicze 125.
Żnin, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Żolaków wieś 283.
Żoń, gród wielkopolski śródkrajowy 195.
Żoraw, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Taczałów-Żórawiów 115, 170.
— proklamacya herbowa imionowa 115.
Żorawa wieś 227, 235.
Żorawin wieś 254.
Żuł albo Żula, praojciec rodu szlacheckiego polskiego Żulawów 116, 170.
Żula, patrz Lambert II.
Żulawa proklamacya herbowa imionowa 106, 116, 210.
Zwągrody, patrz Wągrody.
Zwierzyniec wieś 263, klasztor Premonstrantek tamże 263.
Żyra II albo Żyron palatyn mazowiecki 1161, 256, 277, 278, 295.
Żyrosław biskup wrocławski 1110, 249.
— biskup wrocławski 1170, 231, 289, 291; jego stannica 290.
Zyrota albo Żyra I 1150, 268.
Zyrzawa proklamacya herbowa 115.
Żytna wieś 265.
Żytosława siostra Jarosta 287.
żywociarz św. Metodego 182.
Zyzdek arcyb. gnieźń. 1177, 309.
Zyzema komes 254.

Sprostowania i uzupełnienia.

Łaskawy Czytelnik zechce przed rozpoczęciem czytania niniejszego tomu zaznaczyć sobie w tekście niniejsze sprostowania i uzupełnienia, aby podczas czytania dzieła wiedzieć, w których miejscach należy zaglądnąć do sprostowań, iżby się nie bałamucić zapatrywaniami błędnemi, na zasadzie późniejszych doświadczeń sprostowanemi.

do str. 15 i 18. Dokonane w tem miejscu obliczenie ogólnych sił zbrojnych Polaków nadłabskich podczas najazdu, oraz wysokości załóg grodowych za czasów Bolesława Chrobrego jest mylne i w tej mierze należy przeczytać to, co niżej w niniejszem sprostowaniu w nocie do str. 141 jest przedstawione.

str. 16 wiersz 14 z góry, zamiast „wię“, czytaj „więc“.

„ 16 „ 10 z dołu, opuścić „Sieciechów“, gdyż gród ten dopiero za czasów Władysława Hermana założony został, a za czasów Bolesława Chrobrego jeszcze nie istniał.

„ 23 wiersz 4 z dołu, zamiast „możebnem“, czytaj „tak łatwem, jakbyśmy to pragnęli“.

„ 24 wiersz 5 z dołu, zamiast „poraz“, czytaj „po raz“.

„ 25 wiersz 13 z dołu, zamiast „za proklamacye“, czytaj „za proklamacyę“.

str. 25 wiersz 4 z dołu, zamiast „są tylko linie“, czytaj „są tylko dwojakie linie“.

„ 26 wiersz 16 z dołu, zamiast „833“ czytaj „834“.

„ 26 „ 6 „ „ „Drużynów - Zachorów, czytaj „Drużynów, Zachorów“.

„ 28 wiersz 11 z góry, zamiast „życieli“, czytaj „życieli“.

„ 41 wiersz 11 z góry, po „Bolesław“ dodaj „czyli Bolesta“.

„ 42 wiersz 9 z dołu, po „Tępą podkową“, dodaj „a u niektórych heraldyków Tępym Jastrzębcem“.

„ 45 wiersz 12 z góry, zamiast „forwał“ czytaj „formował“.

„ 49 wiersz 10 z dołu, zamiast „Popieł (III) pozostawił trzech synów: Powałę, Odrobąda i Niesoba“, czytaj Popiel (III) pozostawił pięciu synów: Ogona, Powałę, Odrobąda, Niesoba i Krzywosąda“.

„ 50 wiersz 2 z góry, zamiast „dynastowie: Powała, Odrobąd i Niesob“, czytaj „dynastowie: Ogon, Powała, Odrobąd, Niesob i Krzywosąd“.

„ 50 wiersz 13 z góry, zamiast „Popiel III miał trzech synów: Powałę, Odrobąda i Niesoba“ czytaj „Popiel III miał pięciu synów: Ogona, Powałę, Odrobąda, Niesoba i Krzywosąda“.

„ 50 wiersz 15 z góry po „Niesobiów“ dodaj „i dwom zaginionym: Powałów i Krzywosądów“.

„ 50 wiersz 9 z dołu, dodaj: „46, b. Ogon, 46 c. Krzywosąd“.

„ 52 wiersz 16 z góry, po wyrazach „od czterech tylko“ dodaj „jak wspomnieliśmy“.

„ 53 wiersz 4 z góry, po wyrazach „do wieku XIV“ dodaj „czyli do pokolenia szesnastego“.

„ 54 wiersz 11 z dołu, po „szlachty polskiej“, dodaj „a nawet mógłby być bratem rodzonym Mądrostka,

a w takim razie należałby jeszcze do pokolenia pierwszego".

str. 55 wiersz 13 z góry, zamiast „drugiego", czytaj „pierwszego".

„ 55 wiersz 8 z dołu, po wyrazie „pomijam", dodaj: „Wskazany tą proklamacyą, praojciec Bolesta piast należy do drugiego pokolenia".

„ 56 wiersz 9 z dołu, zamiast „do trzeciego", czytaj do drugiego".

„ 56 wiersz 8 z dołu, po „średnich", dodaj: „ten Bożawola był prawdopodobnie bratem rodzonym Biesa".

„ 57 wiersz 5 z góry, po wyrazie „należał", dodaj: „gdyż herb tą proklamacyą reprezentowany, nie jest runiczny, lecz na modłę zachodnio-europejską uformowany".

„ 57 wiersz 12 z dołu, zamiast „trzeciego", czytaj „drugiego".

„ 60 wiersz 2 z góry, po wyrazie „Biesów", dodaj:

„Między stanmicą rodu szczepowego Biesów „a rodu Chabów czyli Wukrów zachodzi różnica „w tem, że herbowi Wukry brak jednego prze- „wiercia krzyża. Jeśli ten brak jednego przewiercia „krzyża nie jest późniejszą odmianą, lecz powstał „równocześnie z powstaniem stanmicy Wukrów, „tedy powstanie tej stanmicy odnieść należy do- „piero do doby chrześcijańskiej, kiedy krzyże „w stanmicach już istniały. Jeśli jednak to utrą- „cenie jednego przewiercia krzyża jest dopiero pó- „źniejszą odmianą, czego stanowczo dla braku „wszelkich danych rozstrzygnąć nie mogę, w ta- „kim razie ów Chab mógł być bratem rodzonym „Biesa i należeć już do pierwszego pokolenia".

„ 60 wiersz 17 z góry, po słowie; „średniowiecznego", dodaj:

„Jeśli jednak wzmiankowany przez nas co- „dopiero Chab należał do pierwszego pokolenia,

„w takim razie i Chmara, jako brat rodzony Biesa „i Chaba należałby do pokolenia pierwszego“.

str. 61 wiersz 3 z góry, zamiast „trzeciego“ czytaj „pierwszego“.

„ 63 wiersz 8 z góry, po „Czelechy“, dodaj „albo Cielechy“.

„ 63 wiersz 28 z góry, po „Czelele“ dodaj „Cielele lub Cieleje“.

„ 63 wiersz 9 z dołu, po „Czelepala“ dodaj „albo Cielepala“.

„ 65 wiersz 11 z dołu, zamiast „trzeciego pokolenia“, czytaj „pierwszego pokolenia, jako brat rodzony Mądrostka, Białego i Koniowej szyji“.

„ 67 wiersz 18 z góry, po „osękę“, dodaj „ogniową“.

„ 67 wiersz 21 z góry, dodaj:

„Udało mi się później odnaleść rysunek tego „herbu i jestto herb na modłę zachodnio-europej-„ską uformowany“.

„ 68 wiersz 16 z dołu, po wyrazie „przedstawia“, dodaj „chociaż być może, że jeden z praojców „tego rodu zwał się Głowrożcem i był wskutek „tego powodem do przyjęcia następnie głowrożca „za herb“.

„ 68 wiersz 4 z dołu, po wyrazie „Godziemba“ dodaj „czy Godziembę“.

„ 69 wiersz 6 z góry, po wyrazie „średniowiecznego“ dodaj: „gdyż herb ten jest na modłę zachodnio-“europejską uformowany“.

„ 70 wiersz 7 z góry, po wyrazie „poznaliśmy“ dodaj: „a może iż to jest nawet jedna i tażsama osoba“.

„ 71 wiersz 1 z góry, zamiast „pradynastów pierwszego pokolenia“ czytaj „praojców drugiego pokolenia“.

„ 72 wiersz 9 z góry, po wyrazie „należy“, dodaj „jeśli nie do pierwszego, tedy co najpóźniej“.

„ 74 wiersz 17 z dołu, dodaj na końcu uwagę:

„Rejestra poborowe z XVI w. podają wieś „Kocin w pow. lelowskim par. Krzepice i wieś paraf. Kocinę w pow. wiślickim".

str. 75 wiersz 9 z góry, dodaj:

„Może być jednak, iż ów „Kołmach był bra„tem rodzonym Strzegonia, a w takim razie nale„żałby do pierwszego pokolenia. Herb Kołmasz „nie przedstawia bowiem żadnych takich znacznych „odmian, któreby go od pierwotypu stanmicy „Strzegoniow bardzo oddalały".

„ 75 wiersz 14 z góry, dodaj:

„Jeśli jednak herb Komar, wyobrażający po„łulilię i połukrzyż, jest uherbioną stanmicą runi„czną, w takim razie herb Komar byłby uher„bioną odmianą stanmicy runicznej rodu szczepo„wego Mżurów, a praojciec rodu Komar mógłby „być bratem rodzonym Mżury i należeć jeszcze „do pierwszego pokolenia".

„ 77 wiersz 6 z dołu, zamiast „do trzeciego pokole„nia rycerstwa polskiego wieków średnich", czytaj „do pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wie„ków średnich i być bratem rodzonym Biesa „i Chaba".

„ 79 wiersz 12 z dołu dodaj:

„W takim razie ten Krzywaśnia należałby „do drugiego pokolenia rycerstwa polskiego wie„ków średnich".

„ 80 wiersz 9 z dołu, zamiast „kokiec" czytaj „koniec".

„ 86 wiersz 13 z góry, zamiast „trzeciego", czytaj „pierwszego".

„ 86 wiersz 14 z góry, dodaj „jeśli ów Most jest bratem Czewoja".

„ 90 wiersz 20 z góry, zamiast „trzeciego", czytaj „pierwszego".

„ 90 wiersz 12 z góry, zamiast „uważamy za i t. d. do końca, czytaj „uważamy za brata Popiela II

„i onegoż do pierwszego pokolenia rycerstwa pol-
„skiego wieków średnich zaliczamy“.

str. 93 wiersz 6 z góry, zamiast „już do trzeciego“, czytaj: „jako brat rodzony Mosta i Czewoja już do pierwszego“.

„ 95 wiersz 17 z góry, dodaj:

„Gdy proklamacya Płomień służy rodowi Za-
„dorów, ród Zadorów zaś pierwotnie zwał się „Strza-
„łami“ i zanim przyjął głowę lwa do szczytu,
„używał jako herbu strzały, która może być tylko
„odmianą stanicy rodu szczepowego Borów, przeto
„płomień może być potomkiem linii senioracklej
„tego rodu i w takim razie należałby do trzeciego
„pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich“.

„ 97 wiersz 2 z dołu, zamiast „za jednego z synów
„Popiela (III) Chwościszkowicza“, czytaj „za jed-
„nego z braci Popiela (II) Chwościszka“.

„ 98 wiersz 1 z góry, zamiast „dopiero do pokolenia
„trzeciego“, czytaj „do pokolenia pierwszego“.

„ 101 wiersz 10 z dołu, zamiast „do trzeciego i t. d.
czytaj: „jako prawdopodobnie brat Kościecha do
„pierwszego pokolenia“ i t. d.

„ 103 wiersz 3 z góry, zamiast „do potomków“ i t. d.
czytaj „do pradynastów rodu szczepowego“ itd.

„ 103 wiersz 5 z góry, zamiast „trzeciego“, czytaj
„pierwszego“.

„ 107 wiersz 13 z góry, po wyrazie „należy“ dodaj
„ojciec zaś jego Swierk należy do pradynastów
„pierwszego pokolenia“.

„ 112 wiersz 16 z góry, zamiast „synem“, czytaj
„bratem“.

„ 112 wiersz 18 z góry, zamiast „drugiego“, czytaj
„pierwszego“.

„ 123: na tej stronicy herby Ogończyk, Odrowąż
i Niesobia są niepotrzebnie rozdzielone, herb Nie-
sobia bowiem powinien był być zaraz za Odro-
wążem położony.

str. 123 wiersz 19 z góry, dodaj na końcu „a przed „uherbieniem“.

„ 129 wiersz 7 z góry, dodaj uwagę:

„W kwestyi zmiany proklamacyj imionowych „z ojca na syna, niezwykle interesującym jest ród „Popielidów. Że pierwotnie musiała istnieć prokla„macya brzmiąca Popiel albo Popielowa, to nie „ulega najmniejszej wątpliwości; a jednak nie do„chowała się wcale, chociaż się dochowała stan„nica rodu Popielów w herbach Ogończyk, Odro„wąż i Niesobia, w czem dowód, że ród Popielów „nie wymarł bezpotomnie. Widocznie, że syn lub „może nawet który z dalszych potomków Po„piela III Chwościszkowicza, nie nosił ojcowskie„go imienia Popiel, lecz jakieś inne, może Ogon lub „Powała, i wskutek tego stara proklamacya rodu „Popielidów, która musiała brzmieć Popiel lub „Popielowa, wyszła z użycia“.

„ 132. Z czterech figur położonych pod 11, wyrzucić pierwsze dwie, gdyż one przedstawiają wywróconą stannicę Strzegoniów a tylko trzecia i czwarta może się odnosić do rodu Śmiarów.

„ 139 wiersz 21 z góry, dodaj uwagę:

„Zważywszy, że herb Korczak w tej formie, „w jakiej jest znany naszym heraldykom, nie jest „dawniejszy nad drugą połowę XIV wieku, że na„tomiast ród Korczaków przedtem musiał używać „jakiejś stannicy runicznej, której wygląd zgoła „znany nam nie jest, zważywszy, iż herbu Kor„czaka używa także ród Hreczynów, zwany Woj„nami, tedy to połączenie Korczaka z Wojnami „mogłoby być wskazówką, że ród Korczaków jest „odłamem rodu szczepowego Wojnów, i że zatem „runiczna stannica Wojnów jest zarazem prastarą „stannicą rodu Korczaków. Do tego przedmiotu „wrócimy jeszcze raz później“.

str. 139 wiersz 2 od dołu, zamiast „59“ czytaj „39“.

„ 141 wiersz 14 z góry, dodaj:

Prędzej, niż się spodziewałem, udało mi się w heraldyce litewskiej odszukać herb pochodzący niewątpliwie od stannicy Kostery. Mianowicie w łacińskim herbarzu Kojałowicza zwanym Nomenclator (autografie użyczonym mi uprzejmie z Muzeum XX. Czartoryskich do naukowego użytku), znalazłem herb Lwowicza, który wygląda tak:

Jestto oczywiście odmiana stannicy Kostery, dokonana po jej uświęceniu i uszczerbieniu w ten sposób, iż łukowate znamię runy tyra wywrócono. Że zaś szlachta litewska brała swe herby tylko od szlachty polskiej, przeto w tym herbie Lwowicza mamy oczywiście dowód, że stannica Kostery niegdyś w heraldyce polskiej istniała. Co jednak jest niezwykle interesującem w tej sprawie, to to, że w polskim herbarzu Kojałowicza, zwanym „Compendium“, który mam sobie również z Muzeum XX. Czartoryskich do naukowego użytku użyczony, herb powyższy, Lwowicza zwany jest Kostrowic, a Kostrowic oznacza syna Kostry lub Kostery. Wobec czego mój domysł co do Kostery i jego stannicy w świetny sposób sprowadzonym został.

str. 141 wiersz 9 od dołu dodaj:

„Do powyższych 42 pradynastów dodać na„leży jeszcze szereg następujących, później odszu„kanych pradynastów, mianowicie:

a. Biały, brat rodzony Mądrostka, pradynasta rodu Bielinów;

b. Błogi, brat rodzony Chorąbały i Staregokonia, pradynasta rodu Błożynów;

c. Bożawola, brat rodzony Biesa, pradynasta rodu Bożychwołów;

d. Bujny, brat rodzony Ślepowrona, pradynasta rodu Bujnów;

e. Chab, brat rodzony Biesa, pradynasta rodu Chabów;

f. Chmara, brat rodzony Biesa i Chaba, pradynasta rodu Chmarów;

g. Chorąbał, brat Błogiego i Staregokonia, pradynasta rodu Chorąbałów;

h. Dołęga, brat Białego i Mądrostka, pradynasta rodu Dołęgów;

i. Jezioro, brat Mżury, pradynasta rodu Jezior ów;

k. Juńcza, brat Mżury, pradynasta rodu Juńczyków;

l. Kołmach, brat Strzegonia, pradynasta rodu Koszmałów;

m. Komar, brat Mżury, pradynasta rodu Komarów;

n. Koniowaszyja, brat Białego i Mądrostka, pradynasta rodu Koniowychszyjów,

o. Korcza, brat rodzony Wagi czy Wojny, pradynasta rodu Korczaków;

p. Kornik, brat Biesa i Chaba pradynasta rodu Korników;

q. Krzywosąd, brat rodzony Niesoba, pradynasta rodu Krzywosądów;

r. Most, brat Czewoja i Ostoja, pradynasta rodu Mościców;

s. Niesob, brat rodzony Krzywosąda, pradynasta rodu Niesobiów;

t. Odrobąd, brat Ogona, Powały, Niesoba i Krzywosąda, pradynasta rodu Odrowążów;

u. Ostoj, brat Mosta i Czewoja, pradynasta rodu Ostojów;

v. Psiennik, brat Korczy, pradynasta rodu Psienników;

w. Rak, brat Wrony, pradynasta, rodu Raków;

x. Rubiech, brat Kościecha, pradynasta rodu Rubieszów;

y. Ślepowron, brat Strzegonia, pradynasta rodu Ślepowronów;

z. Walny, brat Lewarta, pradynasta rodu Walnych".

„Tym sposobem wzrosła liczba pradynastów „szlachty polskiej do 67, a że wedle poprzedniego „obliczenia siły zbrojnej Polaków w chwili naja- „zdu, potrzebowaliśmy jako pułkowników-wojewo- „dów tylko 36, przeto mamy ich o 31 za dużo, co „znaczy, że obliczenie powyższe sił zbrojnych Po- „laków, dokonane przez nas powyżej na str. 15— „19, jest zgoła błędne i trzeba przedsięwziąć nowe „obliczenie, oparte na podstawie liczby pradyna- „stów jako półkowników-wojewodów".

„Otóż przypuszczając, że podczas wyprawy „Polaków z nad Laby nad Wartę, każdy z tych „pradynastów-pułkowników-wojewodów dowodził „pułkiem po 1000 wojów, to ogólna liczba wojów „dowodzonych przez tych pradynastów, wynosić „musiała oczywiście conajmniej 67,000 lub około „tej cyfry. Że zaś przez sześć pokoleń, jakie od „chwili tej wędrówki do czasów Bolesława Chro- „brego upłynęły, liczba ta przez naturalny przy- „rost wzrosnąć musiała conajmniej w dwójnasób, „przeto ogólna siła zbrojna Polaków za czasów „Bolesława Chrobrego musiała wynosić około 130 „tysięcy wojów. Że zaś Gall liczbę wojów konsy- „stujących w Gnieźnie, Poznaniu, Gieczu i Wło- „dzisławiu podaje na około 17,000, przeto około „113.000 musiało konsystować jako załogi po gro- „dach rubieżowych i śródkrajowych. Otóż takich „grodów było, jak wykazaliśmy, około 60, z któ- „rych 10 posiadało znaczniejsze załogi, zaś 50 „mniej liczne. W takim razie, aby wyczerpać liczbę

„113,000 wojów, jaką mamy do rozporządzenia, „trzeba przyjąć, że większe grody miały załogi po „3000 wojów, a mniejsze po 1500 do 2000. Poprze- „dnio wyraziłem zdanie, że załogi grodowe, zwła- „szcza rubieżowe, nie potrzebowały być zbyt liczne, „tyle tylko ile potrzeba było, aby wytrzymać obro- „nę czas krótki, zanimby uwiadomiony o nieprzy- „jacielu król, mający do rozporządzenia tak po- „kaźne siły skoncentrowane w Gnieźnie, Poznaniu, „Gieczu i Włodzisławiu, nie przyszedł oblężonemu „grodowi w pomoc z odsieczą. Zdanie to jest nie- „wątpliwie trafne, o ile dotyczy zewnętrznego nie- „przyjaciela; nie trzeba jednak zapominać, że Po- „lacy znajdowali się jako najazd w nieprzyjaciel- „skim kraju, i że więcej, jak przed zewnętrznym „wrogiem, musieli się mieć na baczności przed „nieprzyjacielem wewnętrznym, uciemiężonymi au- „tochtonami, którzy zbuntowawszy się, mogli ka- „żdej chwili napaść i wysiec załogi grodowe, gdyby „były nieliczne. Przeciw temu to wewnętrznemu „wrogowi grody potrzebowały załóg silniejszych".

„W ten więc sposób sprostować należy obli- „czenie ogólnej siły zbrojnej Polaków w chwili „najazdu, podane przez nas na str. 15—19 z 37,000 „na 130,000 wojów.

str. 152 wiersze 15—17 od góry, oraz 1—5 od dołu, opuścić Juńczę i Krzywosąda, jako już przeniesionych poprawniej do pokolenia pierwszego rycerstwa polskiego wieków średnich.

„ 153, 154, 155, 156, 164 i 165, opuścić z tych samych co dopiero przytoczonych powodów Niesoba i Odrobąda, Jezioro i Dołęgę, Bożąwolę, Chaba, Kornika, Kolmacha i Bujnego, Mosta, Ostoja, Ślepowrona, Chorąbała i Błogiego, wreszcie Haba, Komara, Koniowąszyję i Korczę.

„ 165 wiersz 15 z góry, zamiast „śreenich", czytaj „średnich".

str. 167 wiersz 16 z góry, dodaj:

„Przeciw takiemu przypuszczeniu przema-
„wialby tylko podany przez nas wyżej w sprosto-
„waniach niniejszych, mianowicie w nocie do str.
„139 fakt, że ród Hreczynów, używający herbu
„Korczak, zowie się Wojnami. Wynikałoby bowiem
„ztąd, że ród Wojnów jest tym prastarym rodem
„szczepowym, od którego ród Korczaków jako ga-
„łąź boczna pochodzi, a zatem prastarą stanicą
„runiczną Korczaków byłaby ta, jaką przy rodzie
„szczepowym szlacheckim trzydziestym piątym po-
„daliśmy; przeciw czemu znowu przemawiałaby
„bardzo silnie ta okoliczność, że między herbami
„szlachty polskiej, udostojnionemi wrębami Kor-
„czaka, stanicy rodu szczepowego Wojnów nie
„ma wcale, a byćby koniecznie powinna. Chyba
„gdyby się jeszcze kiedyś później pomiędzy pie-
„częciami szlachty ruskiej znalazła".

„ 172 wiersz 5 z dołu, zamiast „żzdna", czytaj „ża-
dna".

„ 173 wiersz 1 z dołu, zamiast „prokamacye" czytaj
„proklamacye".

„ 177 wiersz 21 z góry, zamiast „mógłbym sobie",
czytaj „mógłbym o sobie".

„ 190 wiersz 6 z dołu, opuścić „Sieciechów", gdyż
gród ten powstał dopiero za czasów Władysława
Hermana.

„ 195 wiersz 12 z dołu, zamiast „jako założycieli:
Poznana", czytaj „jako założycieli niewątpliwych
rycerzy Poznana".

„ 196 wiersze 2 i 7 z góry, zamiast „Wolbora", czy-
taj „Wojbora".

„ 196 wiersz 16 z góry, po „Warszawy" dodaj „i Go-
stynia"

„ 196 wiersz 22 z góry, po „nie mogą", dodaj „tylko
rycerz Gosta, założyciel Gostynia, może być do
jednego z wcześniejszych pokoleń zaliczony".

„ 197 wiersz 21 z góry, zamiast „pekolenia“, czytaj „pokolenia“.

„ 198 wiersz 13 z góry dodaj: „309, b. *Gosta*, założyciel mazowieckiego grodu Gostynia“.

„ 199 wiersz 14 z dołu, opuścić „Psiennika“, jako już powyż w poczet pierwszego pokolenia rycerstwa polskiego wieków średnich zaliczonego.

„ 200 wiersz 19 z góry, zamiast „VSEBOR“ czytaj: „VSESBORX“.

„ 210 wiersz 4 z dołu, zamiast „Wisław“, czytaj „Wisław II“.

„ 217 wiersz 9 z dołu, dodaj notę:

„Kwestya stannicy runicznej Piotrka Włosta „da się już obecnie zadowalniająco rozstrzygnąć. „Jest nią mianowicie podana przez nas na str. 115 „stannica Wszeborowa. Przypominamy, iż jeden „pomnik z XII wieku zowie Wszebora wyraźnie „*cognatus domini Petri*, to jest powinowatym ko„mesa Piotrka Włosta. Chodziłoby o rozwiązanie „kwestyi, co rozumieć należy przez wyraz *cogna„tus*. W starożytności przez wyraz *cognatus* rozu„miano pokrewieństwo przez matki, a zatem po „kądzieli, ale w wiekach średnich było cokolwiek „inaczej. Słownik du Canga cytuje przykłady, „wedle których brat męża, a zatem krewny po „mieczu, zwany był *cognatus*. Że tak było i w Pol„sce dowodzi przywilej mogilski z r. 1222, w któ„rym Iwo biskup krakowski, o bracie swym stry„jecznym Wisławie z Prandocina, wyraża się „*co„gnatus meus*“. Jeśli tedy Wszebor zwany jest *co„gnatus* komesa Piotrka Włosta, więc był jego „krewnym po mieczu, a w takim razie używałby „tejsamej stannicy, co i Wszebor, czyli, że będąc „Duńczykiem a zatem cudzoziemcem z rodu, byłby „do rodu polskiego Lubowlitów-Ogniwów adopto„wany. Zachodziłaby jeszcze tylko do rozwiązania

„kwestya, że skoro Piotrek Włost był Duńczykiem „a Wszebor jego krewnym, tedyby i tego Wsze„bora za Duńczyka uważać należało. Takiemu „atoli przypuszczeniu, iżby Wszebor był rodowi„tym Duńczykiem, stoji na przeszkodzie jego na„wskróś polskie imię Wszebor, które nietylko „wskazuje, że Wszebor był rodowitym Polakiem, „ale że był nadto członkiem potężnego podówczas „w Polsce rodu szlacheckiego Wszeborów, który „już za czasów Bolesława Chrobrego dostarczył „jednego komesa pałacowego, również imieniem „Wszebora".

„Wobec tego, gdy Wszebora musimy uważać „jako notorycznego Polaka a Piotrka Włosta jako „notorycznego Duńczyka, a mimo tak różnego po„chodzenia jeden jest *cognatus* drugiego, to tej „kognacyi nie można sobie tłumaczyć inaczej, jak „tylko w ten sposób, że Wszebor był właśnie tym „seniorem rodu szlacheckiego polskiego Lubowli„tów-Ogniwów, który cudzoziemskiego szlachcica „Piotrka Duńczyka, zwyczajem w owych czasach „w Polsce pospolicie praktykowanym, do swego, „herbu i rodu adoptował".

„Takiemu przypuszczeniu nie stałby na prze„szkodzie wyraz „*cognatus*", gdyż wedle słownika „du Canga wyraz „*cognatio*" w wiekach średnich „nietylko znaczy tyle co „*consanguinitas*", ale ozna„cza także to, co się zowie „*societas*", towarzystwo. „Otóż adoptacya jest co najmniej stowarzyszeniem „broni, a zatem dla oznaczenia takiego stosunku „wyraz *cognatus* zupełnie poprawnie użytym być „mógł".

str. 222 wiersz 10 z góry, po wyrazie „rycerstwa szlachty" dodaj „czyli pułkownika".

„ 223 wiersz 3 z góry, po wyrazie „dziedzicami", dodaj „czyli patronami".

str. 225 wiersz 10 z dołu, dodaj notę:

„W herbarzu szlachty galicyjskiej figuruje „szlachecka rodzina Jaszczołdów, która jako herbu „używa 3 trąb z tą odmianą, iż pomiędzy trąby po „trzy róże kładzie. Otóż jeżeli ten herb jest rze- „czywiście odmianą herbu Trąby, tedy ze względu, „że główną siedzibą rodu Brzezinów-Trąbów jest „Podgórze karpackie, ów Jaszczołd byłby zatem „ziemianinem małopolskim".

„ 226 wiersz 4 z góry, dodaj „jeśli nie jego synem".

„ 227 wiersz 6 góry, zamiast „Sąd", czytaj „Sąd II".

„ 227 wiersz 12 z dołu, opuścić ustęp „Jeśli jednak" i t. d.

Jędrzejów bowiem zwał się pierwotnie Brzeźnicą i jako wieś Brzeźnica jest już w XII wieku w posiadaniu klasztoru Cystersów tamże ufundowanego. Zmiana nazwy Brzeźnica na Jędrzejów nastąpiła zatem już za rządów opatów klasztoru, owym Jędrzejem przeto, który tę zmianę nazwy spowodował, był prawdopodobnie ów opat klasztoru, który uzyskał przywilej na założenie Jędrzejowa jako miasta na prawie niemieckiem i był prawdopodobnie plebejuszem cudzoziemcem, a nie szlachcicem polskim.

„ 233 wiersz 13 z góry, po wyrazach „nasz Piotrek" dodaj: „lub tegoż ojciec albo dziad".

„ 251 wiersz 2 od dołu, dodaj: „a w szczególności byłby gałęzią Swiebodziców-Gryfów".

„ 264 wiersz 15 od dołu, po wyrazie „Jaksy", dodaj „lub którego z jego potomków".

„ 265 wiersz 12 od góry, dodaj notę:

„Atoli przeciw przypuszczeniu, że Jaksa nie „zostawił żadnego potomstwa, przemawia silnie „fakt, że jest wiele rodzin szlacheckich polskich „herbu Gryf, używających przymianku „Jaksa", „a któryto przymianek w tem oczywiście ma swoje

„źródło, iż rodziny te od potomków Jaksy po-
„chodzą“.

„ 264 wiersz 20 z góry, po wyrazie „kasztelana“, dodaj:

„Najbardziej atoli prawdopodobnem jest, iż „synem Jaksy był Mikołaj III, znany palatyn ma-„łopolski, który już w XII wieku klasztorowi mie-„chowskiego nadał wieś Jaksice. Jaksice to gnia-„zdo rodowe starego Jaksy; jeśli więc te Jaksice „już wnet po śmierci Jaksy posiada palatyn Mi-„kołaj, to tego zjawiska wobec faktu, iż podówczas „jeszcze nie handlowano dobrami ziemskiemi, w ża-„den inny sposób wytłómaczyć sobie nie można, „jak że ów palatyn Mikołaj był synem Jaksy, lub „jeśli Jaksa zmarł bezpotomnie, najbliższym jego „krewnym“.

„ 273 wiersz 7 z góry, zamiast „Syn jego“, czytaj „Jeden z jego synów“.

„ 285 wiersz 3 z góry, ustęp „Jan kanclerz“ i t. d. opuścić, gdyż ten Jan jest już na str. 283 uwzględniony.

„ 286 wiersz 7 z góry dodaj: „Zresztą i słownik du „Canga, jak powyż w nocie do str. 217 wykazali-„śmy, przytacza dowody, że w wiekach średnich „używano wyrazu *cognatus* także w tem znaczeniu, „co *consanguineus*, czyli w znaczeniu pokrewień-„stwa po mieczu“.

„ 286 wiersz 13 z dołu, dodaj: „czyli wydzielonym, „to jest wyposażonym.

„ 287 wiersz 10 z dołu, dodaj notkę:

„Fakt, iż album konfraternii klasztoru lubiń-„skiego zalicza pomiędzy swych członków także „żonę Gowora, dowodzi, że taki rycerz Gowor rze-„czywiście istniał, chociaż o jego istnieniu inne „źródła historyczne nic nie wspominają. Skoro zaś „nie jest sam zapisany do albumu konfraternii

„klasztoru lubińskiego, tylko jego żona, toby wska-
„zywało, że już podówczas prawdopodobnie nie
„żył. Jego oczywiście synem jest znany palatyn
„sandomirski Leszka Białego, zwany Goworkiem
„lub Goworyczem".

str. 288 wiersz 14 z góry, po „pod N." dodaj "381, b."

„ 299 wiersz 10 z góry, zamiast „potomkiem", czytaj „synem".

„ 300 wiersz 16 z dołu, zamiast „palałynat", czytaj „palatynat".

„ 302 wiersz 8 z dołu, zamiast „powiędzy", czytaj „pomiędzy".

„ 397 wiersz 7 z góry, dodaj:

„Jeśli wyraz *cognatus* oznacza w naszej śred-
„niowiecznej łacinie krewnego (po mieczu), to w ta-
„kim razie ten Smyl III Bodzętowicz jako krew-
„niak Jana arcybiskupa gnieznieńskiego należałby
„do rodu szlacheckiego Lisów".

„ 307 wiersz 13 z dołu, dodaj:

„Gdy jednak palatyn Mikołaj jest jeśli nie
„synem, to w każdym razie najbliższym krewnym
„Jaksy, Jaksa zaś należał do rodu Swiebodziców-
„Gryfów, przeto i biskupa Pełkę, jeśli był rodzo-
„nym bratem Mikołaja palatyna, do rodu Gryfów-
„Swiebodziców, a nie do rodu Lisów zaliczyć na-
„leży".

„ 309 wiersz 12 z dołu, po wyrazie „Zyzdka", do-
daj: „albo Zdzisława".

„ 311 wiersz 15 z dołu, zamiast „Biezdrów", czytaj „Biezdrów III".

„ 313 wiersz 13 z dołu, dodaj: „Jestto członek rodu Rawiczów".

„ 315 wiersz 2 z dołu, zamiast „szlaski" czytaj „szląski".

„ 319 wiersz 8 z dołu, zamiast „Jaksoń", czytaj „Jaksoń III".

str. 319 wiersz 2 z dołu, zamiast „Jakub z Jemielna“ czytaj „Jakub IV z Jemielna“.

„ 320 wiersz 2 z góry, zamiast „Jan“ czytaj „Jan VI“.

„ 320 wiersz 13 z góry zamiast „Janusz“ czytaj „Janusz II“.

„ 320 wiersz 17 z góry zamiast „Jarach“ czytaj „Jarach II“.

„ 320 wiersz 21 z góry zamiast „Jarost,“ czytaj „Jarost II“.

„ 320 wiersz 25 z góry zamiast „Miłosław“, czytaj „Miłosław II“.

„ 331 wiersz 4 z góry, dodaj:

„Będzie to zapewne członek Starzów pałuckich“.

„ 340 wiersz 3 góry, dodaj:

„Gdy imię Bolesław, właściwe u nas tylko „dynastyi piastowskiej, przez żaden ród szlachecki „polski wieków średnich używane nie jest, przeto „owi Bolesławowie I—X, pod NN, 817—826 przy„wiedzeni, nie należą do rycerstwa polskiego wie„ków średnich, ale są książętami, a w szczególno„ści Piastowiczami“.

„ 345 wiersz 19 z góry, przed wyrazem „Dziwigor“, połóż „389, b.“

„ 347 wiersz 15 z dołu, zamiast „Gor I—IV“, czytaj „Gor I—V“.

„ 365 wiersz 6 z góry, zamiast „Serekomla“, czytaj „Serokomla“.

„ 383 wiersz 8 z dołu, po „64“ dodaj „382“.

„ 387 wiersz 13 z dołu po wieś, połóż „242“.

„ 388 poniżej wiersza 10 z dołu dodaj:

„Bozej I, II, III, rycerze polscy z XII w: 340.
„Bożejewo dwie wsie tej nazwy 340.
„Bożejewice, wieś 340“.

„ 395 wiersz 5 z dołu, po 4 dodaj:

str. 382; źródłosłów imionotwórczy 382".
„ 400 wiersz 10 z góry, wyraz „(Grotek)" opuścić.
„ 400 wiersz 13 z góry, po — dodaj „(Grotek)".

Stannica Piastów na denarku Mieszkowym wygląda tak:

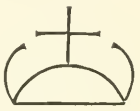

7777

SEP 2 9 1993